

STUDII

DE ȘTIINȚĂ ȘI CULTURĂ

VOLUME XII, ISSUE 3, SEPTEMBER 2016
VOLUME XII, N° 3, SEPTEMBRE 2016
VOLUMUL XII, NR. 3, SEPTEMBRIE 2016

Revistă editată de / revue éditée par / journal published by:
UNIVERSITATEA DE VEST „VASILE GOLDIȘ” DIN ARAD, ROMÂNIA

în parteneriat cu / en partenariat avec / in partnership with:

**LE DÉPARTEMENT DE ROUMAIN
D'AIX-MARSEILLE UNIVERSITÉ, FRANCE**

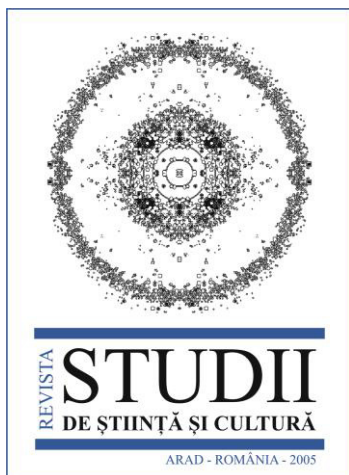
**LE CAER - EA 854
D'AIX-MARSEILLE UNIVERSITÉ, FRANCE**

**LE CIRMI
DE L'UNIVERSITÉ PARIS 3 - SORBONNE NOUVELLE, FRANCE**

**FACULTATEA DE FILOSOFIE,
DEPARTAMENTUL DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ,
UNIVERSITATEA NOVI SAD, SERBIA**

UNIVERSITY OF JENA, INSTITUTE FOR SLAVIC LANGUAGES, JENA, GERMANY

**„Vasile Goldiș” University Press
Arad – România**

ISSN 1841-1401 (print)
ISSN - L 1841-1401
ISSN 2067-5135 (online)

Revistă **evaluată pozitiv**, după criteriul citărilor, în **I. C. Journals Master List 2012**, cu un scor **ICV** (Valoare Index Copernicus) de **6,03 puncte**.

Colegiul editorial / Editorial Board

Editor șef / Editor-in-Chief: Prof. univ. dr. Gilles BARDY – Université d'Aix-Marseille AMU, France

Director executiv / Executive Director, Redactor șef fondator/ Editor-in-Chief founder: Prof. Vasile MAN – Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Coeditori / Co-Editors-in-Chief: Prof. univ. dr. Sophie SAFFI – Université d'Aix-Marseille AMU, France; **Prof. univ. dr. Louis BEGIONI** – Université d'Aix-Marseille AMU, France; **Prof. univ. dr. habil. Emilia PARPALĂ** – Universitatea Craiova; **Conf. univ. dr. Laura SPĂRIOSU** – Universitatea Novi Sad, Serbia; **Acad. Prof. univ. dr. Thede KAHL** – University of Jena, Germany; **Prof. univ. dr. Rodica BIRIȘ** – Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Consiliul științific – Referenți / Scientific Board

Acad. Mihai CIMPOI – Academia de Științe a Republicii Moldova

Prof. univ. dr. Alvaro ROCCHETTI - Université Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France

Conf. univ. dr. Romana TIMOC-BARDY, Université d'Aix-Marseille AMU, France

Prof. univ. dr. Ștefan OLTEAN – Universitatea „Babeș Bolyai” Cluj-Napoca, România

Prof. univ. dr. Mihai Mircea ZDRENGHEA – Universitatea „Babeș Bolyai” Cluj-Napoca, România

Prof. univ. dr. Marina Puia BĂDESCU – Universitatea Novi Sad, Serbia

Conf. univ. dr. Ștefan GENCĂRĂU – Université d'Aix-Marseille AMU, France și Universitatea „Babeș Bolyai” Cluj-Napoca, România

Conf. univ. dr. Nikolina ZOBENICA - Universitatea Novi Sad, Serbia

Prof. univ. dr. Iulian BOLDEA – Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș, România

Prof. univ. dr. Christine Patricia Nelly BRACQUENIER - Université Charles-de-Gaulle – Lille 3, France

Prof. univ. dr. Didier BOTTINEAU – CNRS, UMR 7114 MoDyCo, Université Paris Ouest (Nanterre - La Défense) France

Prof. univ. dr. Elżbieta JAMROZIK - Instytut Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej Wydział Lingwistyki Stosowanej, Warszawa, Poland

Conf. univ. dr. Stăncuța LAZA - Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Conf. univ. dr. Iveta KONTRIKOVA – Universitatea „Matej Mel”, Banská Bystrica, Slovacia

Prof. dr. Dres. H.c. Rudolf WINDISCH – Universitat Rostock, Germania

Conf. univ. dr. Mihaela BUCIN – Universitatea din Szeged, Ungaria

Prof. univ. dr. Lucian CHIȘU – Muzeul Național al Literaturii Române, București, România

Prof. univ. dr. Gheorghe BÂRLEA – Universitatea „Ovidius” Constanța, România

Conf. univ. dr. Narcisa SCHWARZ - Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Secretariat de redacție:

Dr. Daniel ALBU - Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România, **Lect. univ. dr. Virginia POPOVIĆ** - Universitatea Novi Sad, Serbia, **Conf. univ. dr. Speranța MILNCOVICI** - Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România

Lect. univ. dr. Oana Aurelia GENCĂRĂU - Universitatea din Oradea,

Design: **Otilia PETRILA**, Redactor - Traducător: **Mădălina IACOB**, Foto: dr. **Virgiliu JIREGHIE**, Site: **Claudiu GRIGORE**

Adresa / Editorial Office: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România
310025 ARAD, Bd. Revoluției nr. 94-96; telefon: 0040/0257/280335; mobil 0724039978;
fax 0040/0257/280810; www.revista-studii-uvvg.ro, e-mail: vasileman7@yahoo.com

Copyright © 2010
„Vasile Goldiș”
University Press

Revistă fondată în anul 2005, indexată în Bazele de Date Internaționale (BDI) CEEOL (www.ceeol.com) din Frankfurt, Germania, EBSCO Publishing din Statele Unite (www.ebscohost.com), Index Copernicus International, Varșovia, Polonia (www.indexcopernicus.com) și DOAJ Land University Libraries, Suedia (www.doaj.org). Revistă științifică evaluată și clasificată de CNCS, 2012, *categoria B*, profil umanist, domeniul FILOLOGIE.

CONTENTS / SOMMAIRE / CUPRINS

I. TRANSLATIONS – TRANSLATION STUDIES/TRADUCTIONS – ÉTUDES DES TRADUCTIONS/TRADUCERI – TRADUCTOLOGIE

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Vanda STAN 7

TRANSLATION vs INTERPRETING/TRADUCERE vs INTERPRETARIAT 9

Vanda STAN 11

T/I, a job unlike others – an educator’s perspective

T/I, o ocupație diferită de altele – perspectiva unui educator

Maria Augusta SZASZ, Maria Cristina OLT 19

Interpreting for... Romania the current challenges of the interpreting profession

Interpretariatul pentru... România provocările curente ale profesiei de interpret

Corina Georgeta ABRAHAM-BARNA 25

Official resources for terminology as a factor for the translation quality assessment

Resurse oficiale pentru terminologie ca un factor pentru controlul calității traducerilor

Corina Georgeta ABRAHAM-BARNA, Tiberiu ABRAHAM-BARNA 33

Current trends in the translation market

Tendențele actuale de pe piața traducerilor

Laura-Rebeca STIEGELBAUER, Narcisa SCHWARZ, Diana-Bianca HUSAR 43

Three translation model approaches

Trei modele de abordare a unei traduceri

Narcisa SCHWARZ, Laura-Rebeca STIEGELBAUER, Diana-Bianca HUSAR 49

Translation problems and difficulties in applied translation processes

Probleme și dificultăți în procesul de traducere

Stăncuța Ramona DIMA-LAZA 57

Learning a foreign language. English as a lingua franca

Apprendre une langue étrangère. L'anglais comme langue internationale

Învățarea unei limbi străine. Limba engleză ca și lingua franca

Florina TUDUCE 63

Audio-visual aids in lower secondary school-translation vs. interpretation

Mijloace audio-vizuale auxiliare în școala secundară-traducere vs. interpretare

Raluca Anca PANTIN COZMA 69

Language and machines: the human factor whereto?

Language and machines: factorul uman încotro?

II. ROMANCE CULTURES – ROMANIAN CULTURE/CULTURES ROMANES – CULTURE ROUMAINE/CULTURI ROMANICE – CULTURĂ ROMÂNEASCĂ

Coordinator/Coördinateur/Coördonator:

Ștefan GENCĂRĂU 79

Șerban AXINTE 81

Lucian Blaga: the fiction of the biographical I

Lucian Blaga: ficțiunea eului biografic

Viviana MILIVOIEVICI 87

Mircea Eliade and his first attempts in journalism

Mircea Eliade et ses premiers essais journalistiques

Mircea Eliade și primele sale încercări publicistice

Timofei ROȘCA 91

Nicolae Dabija: the temptation of the “spiritual watch” and the creative solitude of the poet

Nicolae Dabija: tentația „vegherii sufletești” și solitudinea creatoare a poetului

Mihaela MOCANU 99

Paremiological functions in eminescu’s journalistic work

Fonctions de la parémiologie dans les articles de mihai eminescu

Funcții ale paremiologiei în publicistica eminesciană

Olimpia VARGA 109

The nostalgia of Doinaș for the Apuseni mountains

La nostalgie de Doinaș pour les montagnes Apuseni

Dorul lui Doinaș pentru munții Apuseni

Alin Titi CĂLIN 117

Translating proverbs: theories and strategies

Traduire les proverbes: théories et stratégies

Traducerea proverbelor: teorii și strategii

Diana-Ligia TUDOR 123

Space and landscape in the literary work of Maxime du Camp

Espace et paysage dans l’œuvre littéraire de Maxime du Camp

Spațiu și peisaj în opera literară a lui Maxime du Camp

III. GERMAN CULTURE AND LANGUAGE – ROMANIAN CULTURE/CULTURE ET LANGUE ALLEMANDE – CULTURE ROUMAINE/CULTURĂ ȘI LIMBĂ GERMANĂ – CULTURĂ ROMÂNEASCĂ

Coordinator/Coördinateur/Coördonator:

Rodica BIRIȘ 131

Hans W. GIESSEN 133

The media. Performance, a theoretic perspective over the learning process based on media elements

Medium, performanz, inhalt: eine theoretische metastudie zum mediengestützten lernen

Media. Performanță, o perspectivă teoretică asupra procesului de învățare bazat pe elemente media

Rodica Teodora BIRIȘ, Angela JIREGHIE 145
The importance of the german language as a mean of communication
Die rolle der deutschen sprache, als wichtiger kommunikationsmittel
Rolul limbii germane, ca mijloc important de comunicare

Ivana PAJIC 153
The way migrants are speaking about the country of origin
Wie der migrant das herkunftsland erzählt
Felul în care vorbesc migranții despre țara de origine

IV. SLAVIC LANGUAGE AND CULTURE – ROMANIAN LANGUAGE AND LITERATURE/LANGUE ET LITTÉRATURE SLAVE – LANGUE ET CULTURE ROUMAINE/LIMBĂ ȘI CULTURĂ SLAVĂ – LIMBĂ ȘI LITERATURĂ ROMÂNEASCĂ

Coordinator/Coördinateur/Coördonator:

Virginia POPOVIĆ 165

Virginia POPOVIĆ 167
Some conceptions concerning Pavel Gătăianțu's postmodern short stories
Unele concepții despre proza scurtă postmodernă a lui Pavel Gătăianțu

Brândușa JUICĂ 175
The childhood, in the romanian literature from Voivodina
Copilăria, în literatura română din Voivodina

Ana MAKIŠOVA 181
New words in Slovak and Serbian languages
Cuvinte noi în limbile slovacă și sârbă

V. SCIENTIFIC CULTURE/CULTURE SCIENTIFIQUE/CULTURĂ ȘTIINȚIFICĂ

Coordinator/Coördinateur/Coördonator:

Eugen GAGEA 187

Cristina PLANJANIN-SIMIĆ 189
The influence of non-musical factors upon textual modifications in countings
Influența factorilor nemuzicali la modificarea textuală a numărărilor

Mirela KOZLOVSKY 203
The symbiosis between text and music in the authentic song of the megleno-romanians from the village of Cerna
La symbiose entre le texte et la musique dans la chanson authentique des mégléno-roumains de la commune de Cerna
Simbioza dintre text și muzică în cântecul propriu-zis al meglenoromânilor din comuna Cerna

Ioana-Iulia OLARU 213
About the settlements and buildings of early eneolithic on the territory of Romania
Despre așezările și construcțiile eneoliticului timpuriu pe teritoriul României

**I. TRANSLATIONS – TRANSLATION
STUDIES/TRADUCTIONS – ÉTUDES DES
TRADUCTIONS/TRADUCERI – TRADUCTOLOGIE
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Vanda STAN**

TRANSLATION vs INTERPRETING

Vanda STAN

Director of the Department of Applied Modern Languages
“Vasile Goldiș” Western University of Arad

Translation and Interpreting? Two terms which are, unfortunately, quite often erroneously used as synonyms in the postmodern world we are currently living in. If we also add CAT tools, the misunderstanding is total.

The reality which shows us on a daily basis that we do live in an increasingly global society, a “global village” in which lack of accuracy in all professional endeavors triggers about a long series of dysfunctions, as well as the fact that, all modern human’s actions are based on Language, constituted reason enough for us to decide that organizing our conference “ Translation vs. Interpretation – Human Factor vs. CAT Tools” was of stringent importance for philologists, linguists, translators and interpreters alike, not to mention undergraduate students preparing to become specialists in the afore mentioned domains.

The dire necessity of outlining the clear cut distinction between the two domains, the emphasizing of the prerogatives of each one of them, the pre-requisites of each distinctive domain (translation /interpretation/ CAT tool assisted translation), the debate regarding the legal framework accompanying them but also the major desideratum - utmost accuracy – were the main, underlying points of all presentations and debates during the three day conference organized by the Department of Modern Languages of “Vasile Goldiș” Western University in Arad.

A wide range of presentations, ranging from globalizations and culture specificity in translation to the outlining of the flaws and weak points of the jobs, but also of the achievements and accomplishments in the domains, have kept the audience involved and interested. Exhaustive applied presentations of CAT tools and programs, the shortcomings and benefits of the new programs were tremendously useful for all the specialists present at the conference, as were the discussions regarding the legal aspects connected to the domains which, when disconnected from the modern requirements, trigger about a dilution of quality and accuracy of any specialized professional’s endeavor. The aforementioned constituted perhaps the most interesting points of debate, which involved all participants.

The presence of keynote speakers and guest speakers from Italy, Great Britain, Argentina etc, the invaluable expertise and up-to-date information generously shared with the attendees have been the main reasons why, at the end of the conference, it was the unanimous decision of the participants that this conference become an annual occurrence, beneficial for all those specialists who, through their activity as linguists, philologists, language specialists facilitate the correct and accurate legal, economic, commercial, medical, financial, political, diplomatic translation of documents and interpretation of professional discussions.

The sole reason that “Vasile Goldiș” Western University subscribes to Wittgenstein’s words“ The limits of your language are the limits of your world”, as a university open to everything new and to all the realities of the 21st century, a university which militates for education and opening global horizons for all those who enter its gates and are its alumni, strengthened our decision to repeat in 2017 the conference, whose works constitute the materials of this “ Science and Culture” issue, an endeavor benefitting not only current specialists but also those we are currently teaching to become future specialists in the above mentioned domains.

TRADUCERE vs INTERPRETARIAT

Vanda STAN,

Departamentul de Limbi Moderne Aplicate
Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Traductologie și interpretariat? În lumea postmodernă în care trăim sunt termeni adesea folosiți într-un mod total eronat, din păcate, ca și sinonime. Dacă la aceștia se adaugă și *computer-assisted tools* (C.A.T.), confuzia se generalizează.

Faptul că trăim într-o societate tot mai globalizată, un „sat global” în care lipsa de acuratețe în demersuri de orice fel atrage după sine un lung șir de disfuncții și, ca TOATE demersurile omului modern, se sprijină pe LIMBĂ, acestea au constituit motivul principal pentru care s-a impus cu stringență maximă organizarea conferinței noastre *Traducere vs interpretariat. Factor uman vs traducere modernă asistată de calculator – Realități ale pieței forței de muncă / Translation vs interpretation. Human “touch” vs modern C.A.T. (computer assisted translation) – Realities of the labour market.*

Necesitatea dezambiguizării termenilor, a expunerii clare a prerogativelor fiecăruia dintre comandamentele mai sus-menționatele servicii (traducător / interpret / traducere asistată de calculator), expunerea cadrului legislativ ce le acompaniază, dar și a dezideratului major – acuratețe și fidelitate maximă – au constituit subiectul dezbaterilor din cele trei zile de conferință, organizată de Departamentul Limbi Moderne Aplicate din cadrul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

Lucrări într-o gamă largă, variind de la *Globalisation and culture specificity in translation* la *Translations industry labour market. Local realities* au constituit motiv de dezbateri prelungi, de subliniere a curențelor, a punctelor nevralgice, dar și a realizărilor din domeniul traductologiei și interpretariatului.

Prezentarea exhaustivă și aplicată practic a potențialului traducerilor asistate de calculator, a limitelor și beneficiilor acestor noi programe au fost de real folos pentru specialiștii prezenți la conferință, la fel cum dezbaterile privind cadrul legislativ care, neadaptat cerințelor moderne, duce la diluarea calității și acurateței demersului specialistului adevărat, au fost probabil cele mai urmărite de către participanți.

Prezența unor nume sonore din domeniul traductologiei și interpretariatului din țări precum Italia, Marea Britanie, Argentina, expertiza inestimabilă împărtășită cu multă generozitate, informație de ultimă oră din domeniu, toate au constituit motivele pentru care, la finele conferinței, decizia colectivă a participanților a fost ca această manifestare să aibă caracter anual, benefic tuturor celor ce, prin activitatea lor de specialiști lingviști, facilitează efectuarea corectă de tranzacții, acte cu caracter legislativ, interpretariat medical, economic, financiar, politic, diplomatic etc.

Pentru simplul motiv că Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad subscrie la ceea ce Wittgenstein spunea “The limits of your language are the limits of your world” (Limitele limbajului tău sunt limitele lumii tale), fiind o universitate deschisă la nou și la comandamentele secolului XXI, o universitate ce militează pentru educarea și deschiderea orizonturilor globale ale tuturor celor ce îi calcă pragul, s-a lansat intenția Departamentului de Limbi Moderne să repete manifestarea ale cărei lucrări constituie materialul publicației de față, anual, în beneficiul celor pe care îi educăm pentru aceste minunate meserii.

T/I, A JOB UNLIKE OTHERS – AN EDUCATOR’S PERSPECTIVE

T/I, O OCUPAȚIE DIFERITĂ DE ALTELE – PERSPECTIVA UNUI EDUCATOR

Vanda STAN

The Department of Modern Applied Languages
“Vasile Goldiș” Western University of Arad

Abstract

The article outlines a few of the general considerations, pieces of advice, hardships and cumbersome procedures in the professional life of interpreters and translators. In a globalized world in which the need for high accuracy professional translation and interpretation is mandatory, the quality of the work done by professionals is of utmost importance. It is equally important that current undergraduate students in Language Departments understand these requirements and abide by them in order to establish the credibility, respect and trust the domain professionals deserve.

Rezumat

Articolul subliniază câteva considerații generale, sfaturi, greutăți și proceduri ancombrante din viața profesională a interpreților și traducătorilor. Într-o lume globalizată în care nevoia de înaltă precizie în traducerea și interpretarea profesională sunt obligatorii, calitatea muncii depuse de către profesioniști este de o extremă importanță. În egală măsură este important ca studenții Departamentelor de Limbă să înțeleagă aceste cerințe și să și le însușească pentru a stabili credibilitatea, respectul și încrederea pe care experții în domeniu o merită.

Keywords: *legalese, multidisciplinary, liaison, localizer, globalization, accuracy*

Cuvinte-cheie: *limbaj judecătoresc, multidisciplinaritate, legătură, localizator, globalizare, acuratețe*

1. General Considerations:

The current article is not only a collection of pieces of advice for translators and interpreters but also for future professionals who need the domain outlined and explicated (not explained).

And then, are we, the domain professionals having it good or not these days, with all the available CAT tools around? Has it ever been that simple for translators and interpreters or, on the contrary, it has never been more complicated and more computer savvy requiring and sophisticated?

But, first things, first. What are we talking about? The dire misunderstandings when it comes to these two professions persist to these high tech days, amongst the future professionals, preparing for these jobs and not only.

In simple yet very explicit words Ward states in 1992, "a translator must be a self-starter, an independent worker with a good dose of perseverance and determination to see a project through without any guidance or supervision, and often without any help even with specialized terminology" as well as have "solid integrity to do the very best job possible, to be absolutely accurate, to avoid taking any shortcuts or doing any 'fudging'" (Ward, p. 580). There is nothing to

add to this all encompassing description but a small addition: not only a self-starter but a permanent and repetitive, “from-the-scratch” self-starter, with immense patience and motivation.

In a world which nowadays abounds in a myriad of interconnected languages, codes, programs, texts and instant messaging, carried out instantly across the planet between people of different cultural backgrounds, universities around the world compete in offering courses on translation and interpretation to aid global-level thinking and global progress. It is especially for foreign language majors that classes for ESP translation and interpretation are indispensable.

Even if translator /interpreter courses are offered as part of the curriculum, universities and instructors must continually overcome a diverse range of obstacles in order to provide educational excellence. Not least important among them are the unrealistic expectations of numerous undergraduate students to be proficient translators /interpreter after a few semesters, in the hope that CAT tools shall do the rest and make their hard work “a piece of cake”.

Irrespective of how much instructors can teach and how much students can learn, it is obvious by now that this is a profession in which Life Long Learning has found a permanent pluri-disciplinary ‘home’.

It is therefore imperative that future experts gain from the very beginning of their professional journey an exact understanding of the difficulties, requirements and responsibilities of those who wish to enter this domain of activity.

What do interpreters and translators actually do? They receive-process- encode and decode information from one language into another, they convert information from language A into language B.

A hugely simplified explanation of the jobs would be that according to which: interpreters work in spoken or sign language; translators work in written language. Although some professionals perform magnificently in both, interpreting and translating are different areas of expertise.

Interpreters convert information – be it simultaneous, consecutive or whispered interpretation- from one spoken language into another, the goal being that of having listeners **hear** the message as if it were the original language. Interpreters have to be fluent speakers of both languages, since they communicate among people who do not share a common language.

Passing on to the next category of professionals, **translators**, they convert written materials from one language into a foreign language. The ultimate goal of a translator is to have people **read** the translation as if it were the original written material, maintaining the structure and style of the original text while keeping the ideas and facts of the original material accurate. Moreover, a fact often neglected, leading to disastrous translations, a professional translator must properly transmit any cultural references, including slang, and other expressions that do not translate literally.

Translation is nowadays usually done with computer-assisted translation (CAT) tools which increase efficiency and constancy, in which a computer database of previously translated texts or segments (called a “translation memory”) may be used to translate new text.

2. Types of interpreters and translators:

Community interpreters work in community-based environments, providing vital language interpretation one-on-one or in small-group settings.

Conference interpreters work at conferences that have non-English-speaking attendees. The work is often in the field of international business or diplomacy, although conference interpreters can interpret for any organization that works with speakers of foreign languages.

Conference interpreters often do simultaneous interpreting. Attendees at a conference who do not understand the language of the speaker wear earphones tuned to the interpreter who speaks the language they want to hear.

Health or medical interpreters and translators typically work in healthcare settings and help patients communicate with doctors, nurses, technicians, and other medical staff. Interpreters and translators must have knowledge of medical terminology and of common medical terms in both languages.

In the medical domain, health or medical translators do not have the same level of personal interaction with patients and providers that interpreters do. They translate primarily informational brochures, materials that patients must read and sign, website information, and patients' records from one language into another, whereas health or medical interpreters must be sensitive to patients' circumstances, maintain confidentiality and ethical standards. Interpretation can often be provided remotely, by video or over the phone.

Liaison or escort interpreters accompany state officials with limited foreign language proficiency abroad or foreign visitors to a country whose language they do not understand. Interpreting in both formal and informal settings, these specialists ensure that the visitors can communicate during their stay.

Legal / judicial interpreters and translators typically work in courts and other legal settings. At hearings, arraignments, depositions, and trials, they help people who have limited language proficiency. Accordingly, they must understand legal terminology. Many court interpreters must sometimes read documents aloud in a language other than that in which they were written, a task known as sight translation. Legal or judiciary interpreters and translators must have a strong understanding of legal terminology and the legal process in all of the languages in which they are working.

Literary translators convert journal articles, books, poetry, and short stories from one language into another language, keeping the tone, style, and meaning of the author's work. Whenever possible, literary translators work closely with authors to capture the intended meaning, as well as the literary and cultural characteristics, of the original publication.

Localizers adapt text and graphics used in a product or service from one language into another language, a task known as localization. Localization specialists work to make it appear as though the product originated in the country where it will be sold. They must not only know both languages, but also understand the technical information they are working with and the culture of the people who will be using the product or service. Localizers make extensive use of computer and web-based localization tools and generally work in teams. (advertising, marketing)

Localization may include adapting websites, software, marketing materials, user documentation, and various other publications. Usually, these adaptations are related to products and services in information technology, manufacturing and other business sectors.

3. “ Must Be Understood’s prior to starting in the job of translator/interpreter

I have been in ELT for a lifetime, I have done a translator and interpreter job without any formal instruction- other but a university diploma and a B.A. in foreign languages - when circumstances were dire and lack of knowledge of foreign languages acute. And I did it passionately.

It still astonishes me to find that an incredibly large number of people claim to be speaking perfectly '7 languages', the proverbial hyperbolic 7. I don't speak my own native tongue perfectly. In hindsight, I think that the more we, professionals, delve into minutiae of languages the more we tend to "dumb ourselves down", increasingly aware of the huge task of providing an extremely accurate translation, mostly without any computer-aid, with solely your knowledge of the source and target languages, the cultural input etc.

The general belief is that English is English everywhere, is it not? If people declare officially that they speak English, they must speak English, right?

The problem is actually the **corruption** of the language in the specific location we target, the register, the vernacular, the specialty domain. To give you an example, the English of England would be oftentimes completely different from the English of Canada, a legal text shall definitely have different connotations in different geographic contexts and legal systems.

4. Pre-requisites for T/I' s

- It is a long journey to proficiency, in which you learn every day

Current undergraduate students in language departments grasp a working knowledge of various T/I techniques but this knowledge is by far not enough after the few semesters of having been taught basics of translation techniques. They need, first and foremost, a sound knowledge of the source and target languages, not to mention a very good grasp of the socio-economic, cultural, and political backgrounds behind the languages in question (Balupuri, 1997).

Many students unfortunately enroll in T/I courses expecting to emerge after one semester or one year of study with the skills to do professional T/I. Professional translators and interpreters have undergone the necessary training and accumulated experience to understand the many underlying requirements behind T/I, including the need for the proper computer equipment (Chriss, 2000; Ward, 1992) in the case of translation work and for physical stamina (Balupuri, 1997) in the case of interpretation work.

- T/I's need huge Stamina and Focus

T/I requires a deep commitment on the part of the translator / interpreter since translations are not completed by the simplistic process of conversion from one language into another, and interpretation is anything but a matter of listening to one language and reproducing the message into the target language.

T/I requires strength in body and mind as shown by Balupuri (1997) who advises future T/Is to have a good memory, good organizational skills, and be prepared for exhaustion and stress. The full list, also includes: erudition, excellent memory, self-control, anticipatory skills, quick response etc.

In what the **body** is concerned, the following are, according to us, of utmost importance for the good T/I specialist. : tone/timbre of voice, diction, physical endurance. Exhaustion "affects the sound, the precision and the speed of translation, which, in turn, tells upon the quality of translation resulting in the loss of information"

Most of the above mentioned skills are applicable to both translation and interpretation.

- Knowledge of a language is by far not enough in order to become a successful T/I.

Being able to read and write in the source and target languages is a prerequisite for T/I, but such skills can hardly be considered sufficient. Certainly, a good translator or interpreter need not be perfectly adept in all four skill areas of both languages. Ward states in 1992 that native fluency in the source language is not needed except for special areas. Knowing a language does not imply automatic qualification on a specialist to be a translator or an interpreter.

The ultimate goal for T/I professionals is to understand **correctly** in order to make others understand **exactly**.

One of the main goals for translators or interpreters is to communicate meaning **accurately**. As Vinay and Darbelnet (1958, cited in Cordero, 1984) state, there are three main areas of translation. The educational area, is used as a means to **check comprehension** and assess accuracy.

The professional area is for making **others rather than oneself** understand. The linguistic area is for research (ex. linguistic analysis). The T/I students' goal for translations lies in the professional area. Massoud (1988) recommends that translators ask themselves two basic questions about the source language message: "What does it mean?" and "How should it be said in the other language?" As a pertinent example for the first question, there may be sarcasm embedded in the original message (e.g, someone says "What a nice person!" referring to an evidently impolite youngster). The translator has to understand the intended sarcastic meaning and convey it in some manner so that the sarcasm remains subtle but somehow still evident in the target language.

We need to cite Massoud again, who, in 1988, states: "Good translators...do not try to reproduce the formal order of words or phrases, nor do they try to find one-for-one sets of verbal correspondence. What they do aim at is a faithful reproduction of the original so that **the meaning** of the message and **its spirit** may be satisfactorily communicated"

To carry on, not only T/I specialist but also T/I students must be prepared to move beyond the limitations presented by vocabulary and word by word faithful but limited translation and offer a joint translation/interpretation of word meanings from a linguistic perspective cumulated with word meanings from a cultural perspective.

▪There are I/T assignments which are tremendously boring, hence more cumbersome for any professional

Even supposing that the students (prospective or otherwise) have understood the first four concepts above, they may not wish to recognize another concept. A student enthusiastic about T/I can quickly become disillusioned when asked to translate material that is outside of his or her areas of interest. To give an example, students interested in foreign music and movies - the very reasons they became interested in English and, consequently, T/I in the first place - may withdraw at the idea of translating "boring" material such as newspaper clippings, scientific texts or sections of children's books. However, in a majority of cases in the real world, translation work is not about choosing assignments. Both full-time and freelance translators should have knowledge in specialized content areas (Weiss, 1995), which should, of course, ideally, be an area that provides the translator or interpreter some interest, but they cannot just decline to translate documents if those documents do not coincide with their own areas of interest.

Thus, at the university level, translations should be about practice and gaining perspective on how to approach translations. Assignments should come from a variety of sources (Cote, 1990) and should allow students to work both to and from English and the students' native language (Maier, 1998). A good instructor will attempt to provide students with assignments from a wide range of areas if the course does not have a specific theme behind it and, of course, if time allowing.

▪Always keep the purpose behind the T/I assignment in mind.

Students often fail to ask the fundamental questions that a translator must ask about a text, including its original purpose and its intended purpose after translation.

Many authors (e.g., Cordero, 1984; Ishikawa, 1995; Massoud, 1988) have addressed what questions a translator should ask of him/herself (and of the text), and there is a great deal of overlap in what they say. Generally speaking, before beginning any assignment, the translator or interpreter should ask the following questions as the first step in obtaining the best possible translation: Who is the author? Who is the intended audience of the original text? Is it possible to convey translation in both body and spirit of the original text while also providing a natural style in the translated text?

These questions are absolutely essential when conducting T/I, but the training that students engage in while enrolled in university T/I courses, including practice of pronunciation, writing, vocabulary building, and increased comprehension of translation strategies, can inadvertently send students the wrong message. Such T/I training is meant to assist the students in clearly and effectively communicating the intent of the piece being translated or the message behind the words being interpreted. Hence, it becomes vital to understand the author, the audience, etc.

Unfortunately, more often than not, students do not focus on the larger picture. For them, pronunciation training is just to improve pronunciation, writing practice is to improve writing, etc.

Even if told explicitly that such kinds of training are the very tools needed for effective T/I, the students tend to view such practice as an exaggeration, that is, they do not see such training as potential tools for or as pieces to the larger puzzle that is T/I.

Students will still tend to translate with their own purposes in mind, mostly to get *any* meaning from the original text, even if it is not the originally intended meaning, and, moreover, to get the translation assignment completed because they have other classes and other responsibilities that require their attention. The outcome is that they sacrifice both faithfulness and naturalness in their translations for expediency.

- A translation is never finished, it is perpetually improvable

Sad as it might sound, the translator cannot consider a translation complete after the last word has been written. Translators' assignments also imply the tasks of checking, proofreading, editing, and assessing the translation after the initial translation has been completed, and, as with any texts, they are, at all times, improvable.

The same holds true for interpretation, where the interpreter does not just state something in the target language and then completely forget about it. A good interpreter will mentally assess his or her interpretation and make adjustments. If the interpreter realizes a mistake has been made, it is usually possible to interfere at some point and rectify the error. This notion of continual reassessment of translations is not new (Rose, 1981). However, nobody puts it more explicitly than Percival does in 1983. He emphasizes the five recommended steps for professional translators or consecutive interpreters: read through the text to be translated, research the subject to be translated, translate the text, put the translation aside for 48 hours, read through the translation again for checking, revising, and editing purposes.

- The major requirement for I/T specialists: Discipline.

True translators and interpreters, whether professional or freelance, understand the commitment involved with T/I work. They would not quit midway through a project, nor would they complete a project without having exhausted every resource available to produce the best work possible.

All these are pieces of advice and lessons a translator / interpreter learns the hard way and, quite often, very late during his/her career. It is therefore that a preparatory course of introduction into translating/interpreting is more than beneficial for all future professionals, who might be misled by the general idea regarding the "ease" of a T/I's professional life.

Moreover, the quality of the work they perform, if unaware of the aforementioned, would be detrimental to the outcome and the customer, and infringe upon the good name of the professionals throughout the world.

Bibliography

- Balupuri, C. (1997). Linguistic and paralinguistic features of simultaneous interpretation. In C. Balupuri (Ed.), *Translation as serious business* (pp. 33-39). New Delhi: Bahri Publications.
- Balupuri, C., & Munjal, G. (1997). Devaki to Yashoda: A translation talk. In C. Balupuri (Ed.), *Translation as serious business* (pp. 7-15). New Delhi: Bahri Publications.
- Chriss, R. (2000). *Translation as a profession*. Retrieved October 25, 2004, from <http://home.comcast.net/~r.chriss/Articles/Articles.html>
- Cincotta, M. S. (1995). *Literary translation: A personal perspective*. Paper presented at the Conference on Interpreting and Translation, Sydney, New South Wales, Australia.
- Cote, P. R. (1990). From principles to pragmatics: Teaching translation in the classroom. *The French Review*, 63(3), 433-443.
- Gentzler, E. (2001). *Contemporary translation theories* (Second revised edition ed.). Clevedon: Multilingual Matters Ltd.

- Hu, H. C. (1999). The nucleus of translating as one critical concern in translation pedagogy and assessment. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 37(3), 177-194.
- Kern, R. G. (1994). The role of mental translation in second language reading. *Studies in Second Language Acquisition*, 16(4), 441-461.
- Massoud, M. M. F. (1988). *Translate to communicate: A guide for translators*. Elgin, IL: David C. Cook Foundation.
- Newmark, P. (1981). *Approaches to translation*. Oxford, UK: Pergamon Press.
- Newmark, P. (1991). *About translation*. Clevedon: Multilingual Matters, Ltd.
- Percival, C. (1983). Techniques and presentation. In *The translator's handbook* (pp. 89-97). London: Aslib.
- Rose, M. G. (1981). Introduction: Time and space in the translation process. In M. G. Rose (Ed.), *Translation spectrum: Essays in theory and practice* (pp. 1-7). Albany, NY: State University of New York Press.
- Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1958). *Stylistique comparee du francais et de l'anglais*. Paris: Didier.
- Ward, M. J. (1992). Translation and interpretation: What teachers need to know. *The French Review*, 65(4), 578-588.
- Weiss, T. (1995). Translation in a borderless world. *Technical Communication Quarterly*, 4(4), 407-425.

INTERPRETING FOR... ROMANIA THE CURRENT CHALLENGES OF THE INTERPRETING PROFESSION

INTERPRETARIATUL PENTRU... ROMÂNIA PROVOCĂRILE CURENTE ALE PROFESIEI DE INTERPRET

Maria Augusta SZASZ

Department of Foreign Languages and Communication
Technical University of Cluj-Napoca
E-mail: monica.ioani@lang.utcluj.ro

Maria Cristina OLT

Department of Foreign Languages and Communication
Technical University of Cluj-Napoca
E-mail: monica.ioani@lang.utcluj.ro

Abstract

The interpreters are not supernatural individuals with outstanding skill and a perfect memory, however they are extraordinary in the manner in which they coordinate their efforts and push their limits in order to perform better all the time. The recurrent question in the literature of interpreting is to clarify the distinction between interpreting and translating. This article shall discuss the extent to which this is applicable to Romania, and shall focus on the loose distinction the local market makes between the two, affecting the status of the interpreting profession. We shall also deal with the topic of interpreting in general in all the modes as well as the challenges interpreters face in Romania today. We shall dwell on the realities of today's market and the manner in which the latter and the professionals manage to adapt to each other. We shall base our in-depth analysis from the provisions of a contract for interpreting services, and analyze the provisions that are most likely to be violated according to the authors' experience.

Rezumat

Interpreții nu sunt indivizi supranaturali cu talent extraordinar și memorie perfectă, totuși ei sunt extraordinari pentru maniera în care aceștia își coordonează eforturile și își dau silința pentru a fi întotdeauna mai buni. Întrebarea recurentă în literatura interpretariatului este de a clarifica distincția dintre interpretariat și traducere. Acest articol va discuta extrema în care acest lucru este valabil în România, și se va concentra distincția liberă pe care piața locală o face între cele două, afectând statutul profesiei de interpret. De asemenea vom trata subiectul interpretariatului în general în toate felurile precum și provocările pe care interpreții le întâlnesc în România astăzi. Ne vom opri și asupra realităților pieței actuale și maniera în care ultima și profesioniștii reușesc să se adapteze unul altuia. Ne vom concentra studiu pe analiza aprofundată a clauzelor unui contract pentru prestare de servicii de interpretariat, și vom analiza clauzele care sunt mai probabil de a fi încălcate conform experienței autorului.

Keywords: *interpreting, training, professional challenge, translator vs. interpreter*

Cuvinte-cheie: *interpretariat, instruire, provocare profesionala, traducător vs. Interpret*

Introduction

The aim of our paper is to present some of the challenges the interpreters in Romania have faced for the past years. Our aim is to emphasise the market and the clients' behaviour in relation to the hired interpreters as well as to raise their awareness alongside with the awareness of interpreter trainers and professors on the existing challenges. We selected the criteria analysed in this paper from the interpreting contract the authors normally use in their everyday business relations. Moreover the clients' approach vis-à-vis the interpreter is also supported by evidence from the theoretical literature in the field.

Perspectives on the profession: a translator an interpreter, or both?

Translation and interpreting are commonly defined as the rendering of a message produced in the source language into the target language. Translation only refers to the rendering of written texts. Interpretation on the other hand is usually defined as oral translation. From this perspective, one of the most notable differences is that during the interpretation process the professional is not allowed to several attempts when producing a message in the target language, i.e. he/she cannot refer back to his/her text as the translator does. Another criterion differentiating between the two processes is the immediacy of interpreting, as the source language text is conveyed in another language "as we speak". The interpreters alternately use two languages at the same time and in the same place to broker communication. (Valdés, 2003, 58) In this context, the interpreter differs from the translator by the immediate manner in which he/she mediates between monolingual individuals.

In practice there are several types of interpreting carried out in different settings (court, meeting, conference) and there are different modes of interpreting, namely simultaneous, consecutive, liaison-interpreting and whispering. The interpreted discourse / speech is a continuous flow for which the interpreter must use and abuse his/her memory in order for the message to go be conveyed. (Cornea, 2011, 242)

Having highlighted the basic differences between the translation and interpreting process and pinned down the manner in which interpreting is performed, we shall deal with interpretation as a process and profession practiced in Romania focusing on some of the challenges of the professionals working in this field.

One of the most obvious issue when it comes to the profession is that although translation and interpreting are two different professions entailing two distinct sets of skills (Greere, 2010, 792), it appears that the authorization body licensing sworn translator/interpreters does not recognize the difference between the two occupations in Romania.¹ The Ministry of Justice licensing the translators and interpreters keeps the record of 36886 translator-interpreters.² Moreover, other sources such as www.traducatoriaautorizati.ro contain lists of registered translators. In most cases the translators indicated that they performed interpreting activities, too. However the term *interpreting* (interpretariat) used could presumably refer to liaison.

Furthermore, the 2014 Classification of Occupations in Romania includes several occupations in interpreting and translation: one group includes a set of 4 interpretation activities and the other 3 translation-related professions with a somewhat blurry choice of words (Fazakas, 2015, 142). The nomenclature of economic activities in Romania also makes a difference between the two, calling interpreting "oral translation", and assigning one code to both.³ Laypeople would propagate these vague differences, and would find it hard to pin down the difference between a translator and an interpreter.

This issue underlies one of the most common challenges the professional interpreters face: that of being mistaken for translators although the required skills are different. Either if born or

¹ See the text of the license, which reads: autorizează pe ca traducător și interpret pentru limba/limbile ...

² Available on the website of the Ministry of Justice:

<http://old.just.ro/MinisterulJusti%C8%9Biei/Listapersoanelorautorizate/Interpretisitraducatoriaautorizati/tabid/129/Default.aspx>

³ NACE code 7430: Activități de traducere scrisă și orală (interpreți)

made (Gile, 2009, 7), according to the literature in the field any interpreter besides solid language skills should have certain inborn abilities that the individuals outside the profession, i.e. the clients do not seem to grasp: quick reaction time, extroversion, good social skills, self-confidence, good presenting skills etc. (Válóczi, 2010, 29). All these skills make him/her different from a translator or a regular language-speaker. Interpretation as such and simultaneous interpreting even more so is a stressful adrenaline-filled profession requiring a set of linguistic and non-linguistic skills. The professional shall master all these skills in order to achieve his/her professional goals. He/she is no supernatural being but rather an outstanding individual coordinating his/her efforts and pushing his/her limits in order to fulfil a professional task successfully. (Cornea, 2011, 245)

The aforementioned convergent aspects, differences and vagueness in the choice of words and definitions are reflected in the manner in which the daily/hourly rates for simultaneous, consecutive interpreting, whispered-interpreting and liaison are negotiated and set. The International Association of Conference Interpreters (AIIC)⁴ bringing together 3,000 professionals from around the world published a list of rates to be observed by its members. On the other hand, in Romania due to the looseness and the interchangeability of the translation and interpretation concepts as well as the translator and interpreter professions, the lack of a comprehensive list of professional interpreters (performing simultaneous, consecutive interpretation and liaisons in any setting and context) and a representative professional organization similar to the AIIC prevent the professionals from setting a somewhat unified price range for their services. What is more, the rates charged on the Romanian market can be even as six-seven times smaller than the international rates set by the AIIC.

Furthermore due to these challenges the interpreters find it hard to enforce most of the provisions of the interpreting contract they sign with the clients. The latter generally consider the service overpriced and fail to pay any penalties that would normally be due for extra working hours.

Who needs a team anyway?

Team Interpreting (TI) is defined as the use of more than one interpreter to provide communication effectively. When TI is used correctly, it prevents the premature exhaustion of the working interpreter. The TI approach is ideal for tasks lasting more than two to three hours performed primarily in the simultaneous mode but also for longer consecutive or liaison assignments.

Interpreting in general and even more so simultaneous interpreting implies *team work*, which must always be taken into account in the training process (Cornea, 2011, 245). Consequently a “made” interpreter would always be a good team player. When forming a team one should have in mind both certain objective and subjective criteria. Among the objective criteria we would mention the interpreters’ technical skills and the topic of the event, while an important subjective criterion is the relationship between the two interpreters (Toader qtd by Cornea, 2011, 245).

Although lately most clients seem to have understood the idea and the need for a team interpreting in a conference, there are still some who do not see the reason behind this need. Promoting TI in any interpreting context and for all modes is one of the hardest things a Romanian interpreter will have to learn to do as the practice in Romania differs from the practice in international institutions. When negotiating their assignments interpreters should support the idea of TI even though the views are not convergent on the matter. Some professionals who consider that TI should be applicable only to simultaneous interpreting⁵, there are others who support this concept for all the other modes: consecutive, liaison and whispering. Both clients and certain professionals believe that consecutive and liaison interpreting assignments can easily be performed by one interpreter. Although whispered interpreting is essentially simultaneous interpreting without a booth and is appropriate only for short meetings, the practice in Romania seems to challenge this

⁴ <http://aiic.net/>. See also rates.

⁵ See debates on the matter on www.proz.com and www.atanet.org. The latter support TI for court assignments, too.

idea. So, in some cases one could be required to perform whispering *alone* for a longer event (one or two days). Some clients consider liaison and whispering as means of saving precious financial resources as they would not pay for equipment, technical staff or a team of interpreters. We consider that another reason for this common practice would be the fierce competition among interpreters: some are open to accept any assignment for fear they might lose the job to other colleagues. This leads back to the lack of unified policy and a representative national association as mentioned in the previous subchapter.

In the light of this, the biggest challenge of the local interpreters is to have the client and the professional environment understand that interpreter fatigue is the most crucial element in the interpreting process. The literature abounds with statements about stress and consequently fatigue as being intrinsic to interpreting (Kurz, 2003, 53). The interpreters' brain will tire after constant use without proper rest irrespective of the mode. In all modes, the interpreters must comprehend complete thoughts, correctly rephrase sentences, identify ambiguities, take notes, preserve register, and block out background noise. All in all, as Gile put it "interpreters have to listen to speakers with much more concentration than is usual in everyday life", which leads to considerable stress.

Studies have shown that significant errors in meaning occur after 30 minutes on task in simultaneous interpretation.⁶ After 30 minutes interpreters would need their break while they take place passively in the conference still paying attention to the discourse. This 30-minute rest is of the outmost importance for the interpreter to be able to provide acceptable quality further on.

The fatigue, the mental wear and the need for passive "work" in all modes are the issues that clients and professionals should become more aware of in order for TI to become a natural reality on the Romanian interpreting market.

In the following we shall present another challenge of the Romanian interpreters working on the local market, which is closely related to fatigue and stress. We shall focus on the working conditions the local interpreters encounter so many times, and the relationship between environmental factors and stress as well as how they can affect the interpreters' performance.⁷

Environmental factors – stress - performance

Stress consists of the psychological processes caused by a perceived threat or danger. From a psychological point of view the phenomenon involves two components: (1) the experience of a threatening situation and (2) the uncertainty whether one will be able to cope with this situation. (Kurz, 2003, 59) Furthermore stress depends on the relation between the individual and the environment. It also depends on the subjective evaluation of the event, which is also linked with past experience.

Several empirical studies have confirmed that simultaneous interpreting is a stressful occupation in itself. Further studies have listed concrete figures and data on job stress and their close relationship with environmental factors.⁸ Although there are significant individual differences in perceiving stress, scientific evidence suggests that certain working conditions are stressful for most people (e.g. heavy work load, long hours, lack of breaks, and the complexity of the job, unpleasant physical conditions or ergonomic issues). According to the NIOSH (National Institute for Occupational Safety and Health) working conditions play a primary role in causing job stress. (Kurz, 2003, 51)

In spite of this most Romanian conference interpreters have faced hard working conditions at least once in their career. This is a source of stress that can hinder performance and accuracy of

⁶ The study conducted at the University of Geneva on court interpreters, providing further evidence to support the position that accuracy is directly related to the length of time one interprets.

⁷ The authors themselves faced situations in which they had to interpret from pantries among boxes of food, in the hallway in noisy conditions without a booth, holding the console on their lap or in rooms without any visibility.

⁸ Research project carried out by Ingrid Kurz at the University of Vienna on the psychological stress during simultaneous interpreting.

the work just as fatigue does. In our context poor working conditions would mean inappropriate setting, location, long tasks, fast or incoherent speakers, and faulty equipment.

What is more, the task of interpreters performing consecutive or liaison-interpreting is even more stressful from this perspective due to his/her position in the conference/meeting room. Another major cause of stress would be audibility, i.e. the position he/she sits/stands in and if he/she can hear the speaker well of he/she can be heard properly by the audience. If there is a sound system installed, it will generally be directed towards the audience and not the speaker, who does not need to hear his/her voice. Thus, the interpreter will find it hard to hear what the speaker says although he/she sits next to him/her.

Another issue is that no one seems to realize that the interpreter's hearing is further obstructed by the sound of his or her own voice overlapping the original speaker's at all times, creating an additional acoustical impediment. (Vidal, 1997, 6) The more experienced interpreters will interrupt to insist that the parties repeat their idea or sentence to improve the conveyed translated message. But in most cases the atmosphere does not allow for such interventions on the part of someone who should not obstruct the discourse.

In spite of all that Romanian interpreters do not seem to refuse to work in conditions which, to the observer at least, do not appear particularly stressful as interpreters in other countries would. (Grever, 1974, 161) In our opinion this is mostly due to the harsh competition on the local market, and the lack of awareness on proper working conditions.

For any interpreter irrespective of the mode he/she interprets in, a proper working environment also means to hold control over the events as uncontrollable or unforeseeable events are more stressful than controllable events. If we assert that interpreters have control over their working environment, certain prerequisites have to be met in order for them to be able to master the events around them. One of these requirements is to send out the conference support materials to the interpreters soon enough so that they can prepare for the assignment. This is a provision set forth by all contracts of interpreting the authors have seen. In the following subsection we shall address this issue as a challenge on the Romanian interpreting market.

Do we know it all?

“The reason why conference interpreters manage to cope with the high demands of their profession is that they are experts in their domain. Through their training and experience they have acquired sufficient expertise.” (Kurz, 2003, 60) Expertise manifests itself, among other things, in the ability to process larger segments and allows the interpreter to react quickly.

However there are situations in which even experienced interpreters experience greater stress because they are confronted with unknown factors that might differ from what they have envisaged. Nevertheless the clients and the audience in general think that the interpreters either have got the script, the speeches of the event translated before hand and they simply read them or they know everything in any field (or at least they are supposed to).

What it is mostly ignored on the local market is that any interpreter no matter how experienced is supposed to prepare on the topics of the conference / meeting. He/she should read the documents the clients send out, make notes, write glossaries, try and memorise as much jargon as possible, which will help his/her work in the booth. (Cornea, 2011, 243)

Despite that, as Cornea also put it in Romania the interpreters receive the speeches on the day of the conference. (Cornea, 2011, 243) Or, as it happened to us, the speakers considered that if they had sent out their speeches beforehand, the interpreters had translated them in writing, which would entitle them to speak nay read as fast as they can. In many cases the interpreters are happy if they receive at least the agenda and the list of participants but there are also cases in which the agenda comes as a surprise factor, too. Nonetheless the clients' expectations are high as the interpreters must know it all. (Cornea, 2011, 247)

Interpreters are no super humans. They are but well-trained professionals who, like in any field, get better in time with experience and a lot of solid background preparation. The local clients

should understand that interpreters do not know it all but rather all they know is the result of though research work. Normality would be if the client took time for shorter or longer briefing sessions in which its representative would go in depth into the topic of the event for which the interpreter is needed. This way the latter could become more acquainted with the subject he/she is going to interpret about.

Conclusions

The studied literature on interpreting emphasises that interpreters are highly proficient bilinguals in two or more languages who developed proficiencies, in combination with other attributes and characteristics allow them to carry out very difficult tasks under conditions of extreme stress. (Valdés, 2003, 68) In the light of this concise definition, this study lists a number of challenges the Romanian interpreters currently face on the market. In our article we have correlated personal and empirical evidence with bibliographical references as well as contractual provisions. In conclusions, we can ascertain that there is a set of key issues that the interpreters must tackle and solve in Romania in order to harmonize the status of the profession with the status of the practice abroad. As mentioned before the profession is not very well defined, translating and interpreting skills and competences are not well differentiated, which basically leads to all the challenges we have dealt with. Unfortunately this has also given rise to a certain lack of prestige. All the other challenges we have dwelt on are, in our opinion, a result of the blurriness of the concepts.

Bibliography

1. CORNEA, Adina, *L'interprétation de conférences en Roumanie: le déficit de se trouver en cabine*, in *Revue Internationale d'Etudes en Langues Modernes Appliquées*, 4/2011, p. 241-247.
2. FAZAKAS Noémi, Sárosi-Márdirosz Krisztina, *Born or Made? An Overview of the Social Status and Professional Training of Hungarian Interpreters in Romania*, *Acta Universitatis Sapientiae, Philologica*, 7,3, 2015, p. 139-156.
3. GILE, Daniel, *Interpreter and Translator*, Amsterdam and Philadelphia, John Benjamins, 1995.
4. GILE, Daniel, *Fidelity Assessment in Consecutive Interpretation: An experiment in Target*. 7.1:151-164, 1995.
5. GERVER, David. *The Effects of Noise on the Performance of Simultaneous Interpreters: Accuracy of Performance*. In *Acta Psychologica*, 1974, p.159-167.
6. KURZ, Ingrid, *Psychological Stress during Simultaneous Interpreting: a Comparison of Experts and Novices*, *The Interpreters' Newsletter*, 12, Edizioni Università di Trieste, 2003, p.51-67.
7. VALDÉS, Guadalupe, ANGELELLI Claudia, *Interpreters, Interpreting and the Study of Bilinguals*, *Annual Review of Applied Linguistics*, Volume 23, March 2003, p.58-78.
8. VÁLÓCZI, Marianna, *A tolmácsoláshoz szükséges képességek és a tolmács-személyiség alakulása napjainkban. Képességfejlesztés a Tolmácsolás-gyakorlat órán*. In *BGF Tudományos Évkönyv*, 2010, p. 28-34.

Online sources:

1. CARNET, L. Giovanna, *Team Interpreting: Does it Really Work*, in *The ATA Chronicle*, November/December, 2006, available at https://www.atanet.org/chronicle/feature_article_nov_dec2006.php
2. BÜHLER, Hildegund: *Language and Translation: Translating and Interpreting as a Profession*, in *Annual Review of Applied Linguistics*, 1987 available at <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=2683276>
3. VIDAL, Mirta, *New Study on Fatigue Confirms Need for Working in Teams*, *Proteus*, vol. VI, no. 1, 1997, p. 1-7, available at http://www.najit.org/membersonly/library/Proteus/HTML%20Versions/back_issues/vidal2.html
4. ZHONG, Weihe, *Memory Training in Interpreting*, *Translation Journal*, Volume 7, No. 3, July 2003, available at <http://translationjournal.net/journal/25interpret.htm>

OFFICIAL RESOURCES FOR TERMINOLOGY AS A FACTOR FOR THE TRANSLATION QUALITY ASSESSMENT

RESURSE OFICIALE PENTRU TERMINOLOGIE CA UN FACTOR PENTRU CONTROLUL CALITĂȚII TRADUCERILOR

Corina Georgeta ABRAHAM-BARNA

Banat's University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine "The King Michael I of Romania" from Timișoara

E-mail: corina.abraham.barna@gmail.com

Abstract

The Translation Quality Assessment, a sub-field of Translation Studies, focuses on several factors. Different approaches of the Translation Quality Assessment show a constant and important factor influencing the translation quality: the use of precise terminology. The aim of the study is to identify the most reliable terminology resources for translation and interpretation. Our work hypothesis was that the most consistent and reliable resources for terminology and translation are published by official institutions. We used the research method of the corpus analysis, and we checked websites of international organisations, in order to identify reliable resources of terminology, to be used by translators, interpreters and terminologists.

Rezumat

Analiza Calității Traducerilor, un domeniu secundar al Studiilor de Traducere, se concentrează pe numeroși factori. Abordări diferite ale Analizei Calității Traducerilor indică un constant și important factor care influențează calitatea traducerilor: folosirea terminologiei precise. Scopul studiului este de a identifica cele mai de încredere surse de terminologie pentru traducere și interpretare. Ipoteza muncii noastre a fost aceea că cele mai consistente și de încredere surse de terminologie și traducere sunt publicate de către instituțiile oficiale. Metoda de cercetare folosită de noi a fost corpus analysis, și am consultat siturile web ale organizațiilor internaționale, pentru a identifica resursele de încredere în materie de terminologie, pentru a putea fi folosite de către traducători, interpreți și terminologi.

Keywords: *Translation Studies, Translation Quality Assessment, Terminology, Official Terminology Resources*

Cuvinte-cheie: *Studii de Traducere, Analiza Calității Traducerilor, Terminologie, Resurse Oficiale de Terminologie*

1. Background

The Translation Quality Assessment, a sub-field of Translation Studies, focuses on several factors. By comparing different approaches of the Translation Quality Assessment, we found a constant and important factor influencing the translation quality: the use of precise and constant terminology.

By example, the official translations for the European Commission “*should comply with the general principles and quality requirements for professional translation laid down in the international standard ISO 17100*” (EC-DGT, 2015, DGT TQG, p. 1). And the first requirement for

translations from the international standard *ISO 17100:2015 Translation services -- Requirements for translation services* is the following: “Throughout this process, the translator shall provide a service conforming to this International Standard as regards: a) compliance with specific domain and client terminology and/or any other reference material provided and ensuring terminological consistency during translation”. (ISO, *ISO 17100*, 5.3.1 Translation). So, the terminological consistency at European level and at the global one should definitely take into consideration the official resources, in order to insure the translation quality.

2. Objectives and Methodology

The aim of the study is to identify the most reliable terminology resources for translation and interpretation. Our work hypothesis is that the most consistent and reliable resources for terminology and translation are published or recommended by official institutions.

We used the research method of the corpus analysis, we checked websites of international organisations, in order to identify reliable resources of terminology, to be used by translators, interpreters and terminologists.

3. Results

As European researcher, it is recommended to use the official European terminology, which is identify and published by national and European experts. All the translators, interpreters and terminologist have to use the terminology published on the websites of the European Institutions.

Also, for working on a global level, they should use the terminology published by the international organisations.

Considering these ideas, we tried to identify the most reliable official websites as resources for the official terminology, and we have chosen the websites of the European Commission and the United Nations Organisation.

3.1. European Commission – Resources for Translation and Drafting Resources

The website of the European Commission, the Directorate-General for Translation, the Joint Research Centre and other EC webpages recommend a list of resources for translators. Concerning their language technology resources and tools, the European Commission websites makes them available, as following:

- IATE database
- Translation and drafting resources site for EU languages
- Multilingual translation memory for EU law
- EUR-Lex, a compendium of all EU laws currently in force, in all official EU languages
- Language Technology Resources – EC Joint Research Centre
- EU Bookshop.

3.1.1. IATE database

The IATE database - *InterActive Terminology for Europe* contains “the terminology used in the various European institutions. It contains about 8 million terms, 520 000 abbreviations and 140 000 phrases in all 24 official EU languages, Latin and some other languages” (EC-DGT, *IATE*) Initially, this database was interinstitutional only, but since 2007, IATE is available online.

Its interface is available in all official languages, and provides equivalent terms for all these languages. Each term has a standard description, including definition.

The reliability of each term is measured by 1-4 stars.

Figure 1 European Commission - IATE terminology database

3.1.2. Translation and drafting resources for EU languages

The EC-DGT websites for translators recommend language resources for translating and drafting, for all the EU official languages, resources grouped according to the source/target language. Every language benefits from various resources, as online dictionaries, glossaries, national sites etc.

By example, for translations from/into Romanian, the EC website and their translators suggest a list of official Romanian institution websites, like the website of the President of Romania, Senate, Chamber of Deputies, Romanian Academy, Official Journal of Romania etc., but also public institutions: Chamber of Commerce and Industry, Romanian Office of Inventions and Trademarks, Romanian Railway Authority (AFER), Romanian Ornithological Society (SOR) and many others. Also important, links to online dictionaries, term banks and glossaries are provided.

3.1.3. Multilingual Translation Memory for EU law

The multilingual translation memory for EU law - *DGT's Translation Memory* contains about one million sentences and their translations in 24 EU languages. “*The aligned translation units have been provided by the Directorate-General for Translation of the European Commission by extraction from one of its large shared translation memories in EURAMIS (European advanced multilingual information system).*” (DG-TM). This multilingual Translation Memory for the Acquis Communautaire can be downloaded.

3.1.4. EUR-Lex

EUR-Lex is a compendium of all EU laws currently in force, and other public EU documents. It is the electronic version of the *Official Journal of the EU* in all 24 EU official languages.

The aligned versions of the EU laws can be downloaded and used by translators, interpreters and terminologists, and not only.

3.1.5. EC Joint Research Centre - Language Technology Resources

The page of the Joint Research Centre of the European Commission published a list of language technology resources and tools: *multilingual software, parallel corpora, and more*, available for download from the JRC's webpages.

Language technology resources

- *JRC-Acquis: a multilingual parallel corpus*
- *DGT-Acquis: multilingual parallel corpora from the EU Official Journal*
- *DCEP: Digital Corpus of the European Parliament*
- *DGT Translation Memory*
- *ECDC Translation Memory*
- *EAC Translation Memory*
- *JRC-Names: names and their spelling variants*
- *JRC Eurovoc Indexer*

(JRC, *Language*)

3.1.5.1. JRC-Acquis: a multilingual parallel corpus

The Acquis Communautaire is the total body of European Union (EU) law applicable in the the EU Member States, a collection of parallel texts in the 22 languages.

The JRC-Acquis is a multilingual aligned parallel corpus for more than 20 languages, created by compilation of CELEX documents, and provides “*a large parallel corpus of documents for (computational) linguistics research purposes.*” (JRC, *JRC-Aquis*).

3.1.5.2. DGT-Acquis: multilingual parallel corpora from the EU Official Journal

DGT-Acquis is the multilingual parallel body of EU law, containing paragraph-aligned, full-text documents from the Official Journal of the European Union. It contains several multilingual parallel corpora extracted from the Official Journal of the European Union, with documents written in to 23 languages from 2004 to 2011.

3.1.5.3. DCEP: Digital Corpus of the European Parliament

“*The Digital Corpus of the European Parliament (DCEP) contains the majority of the documents published on the European Parliament's official website. (...) DCEP is available as full-text documents and as sentence-aligned data.*” (JRC, *DCEP*).

The corpus contains 1,5 million documents and 1,37 billion words. The types of documents contained in this digital corpus is related to the European Parliament work: agendas, reports, motions, questions, general texts etc. Most of the texts are in English.

3.1.5.4. ECDC Translation Memory

The agency European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC) of the European Union published a translation memory, “*a collection of sentences and their professionally produced translations, in 25 languages. (...) The major part of the documents talks about health-related topics (anthrax, botulism, cholera, dengue fever, hepatitis, etc.), but some of the web pages also describe the organisation ECDC (e.g. its organisation, job opportunities) and its activities (e.g. epidemic intelligence, surveillance).*” (JRC, *ECDC*).

This translation memory is very useful for translators for medical documents.

3.1.5.5. EAC Translation Memory

The Directorate General for Education and Culture (DG EAC) of the European Union released a translation memory in 26 languages.

The EAC Translation Memory was built from translations of the electronic forms for the Life-long Learning Programme and the Youth in Action Programme

3.1.5.6. JRC-Names: names and their spelling variants

JRC-Names is a multilingual entity resource for person and organisation names, consisting of *large lists of names and their many spelling variants (up to hundreds for a single person) (...), a technical resource that can be used to find names even if they are spelled differently.* (JRC, *JRC-Names*).

3.1.5.7. EuroVoc

The EuroVoc thesaurus was created by the European Parliament, the EU Publications Office and national organisations for the indexing document collections in 22 languages.

All the Joint Research Centre can be downloaded.

3.1.6. EU Bookshop

The EU Bookshop is an online bookshop, containing 100 000 titles and 190 000 in more than 50 languages. The Pdf and e-book versions are free of charge for downloading.

If we want to translate in the European Union official languages, the websites of the European Commission and the other European Institutions are the most reliable for translation and terminology, since they use and provide the EU official terminology. But if the source or the target language is not European, one of the most reliable website for terminology resources is provided by the United Nations Organization.

3.2. United Nations Organisation

The United Nations terminology resources page provide a list of links for various languages, like Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish.

3.2.1. United Nations Terminology Resources

The terminology databases listed on the United Nations website are concerning domains like agriculture, physics, chemistry, life sciences, engineering, economics, environment etc.

This is the list of databases recommended:

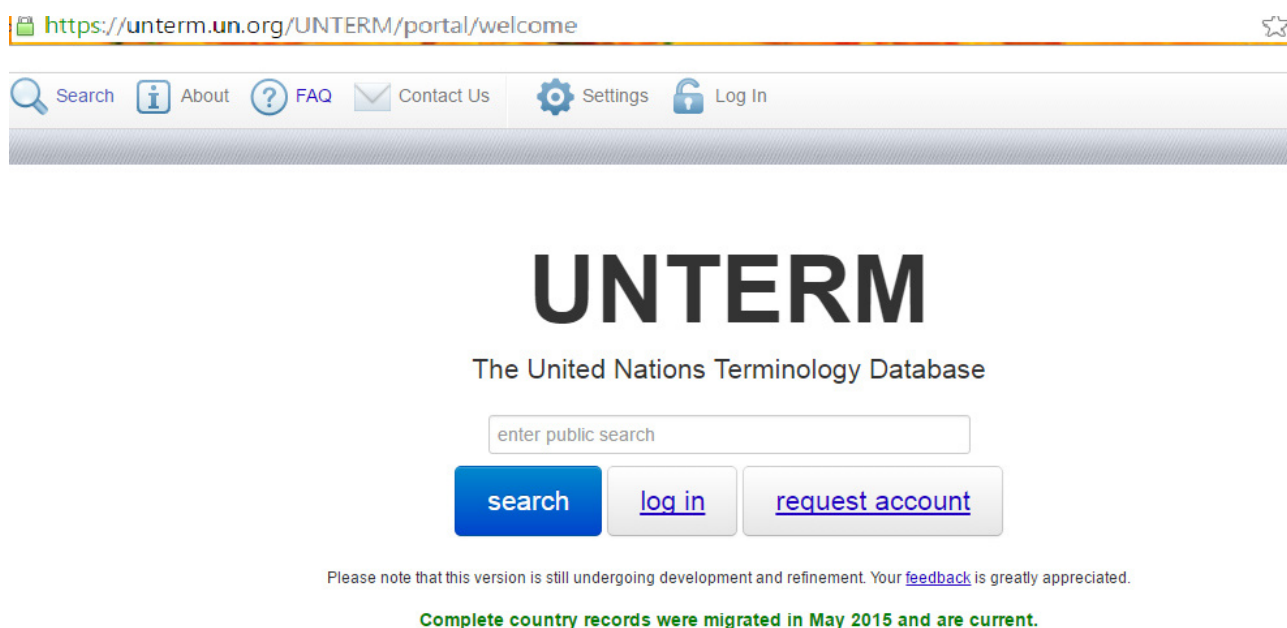
- *AGROVOC - areas of the Food and Agricultural Organization of the UN (FAO)*
- *INIS/ETDE Thesaurus*
- *IPCC Glossary on Climate Change*
- *LEO - Law & Environment Ontology*
- *Terminology of Telecommunications*
- *Terminology on DRR - Disaster Risk Reduction*
- *TourisTerm - the World Tourism Organization's (UNWTO) terminological database*
- *The multilingual UNBIS Thesaurus - subject analysis of documents and other materials relevant to United Nations programmes and activities*
- *UNESCO Thesaurus*
- *UNICRI - Criminological Thesaurus*
- *UNTERM - The United Nations Terminology Database*
- *United Nations Multilingual Terminology Database (UNTERM) is a linguistic tool that provides access to a diverse multilingual terminology and nomenclature of UN documents.*

- *WTOTERM* – the Terminology database of the World Trade Organization (WTO) for translators.

According to the field, the translations could choose one of the recommended databases. We will not present in detail every database content, but we will exemplify a few of them.

3.2.1.1. UNTERM - The United Nations Terminology Database

United Nations Multilingual Terminology Database (UNTERM) provides access to a multilingual terminology of UN documents.

UNTERM is a multilingual terminology database maintained jointly by the main duty stations and regional commissions of the United Nations system.

Figure 2 United Nations Multilingual Terminology Database (UNTERM)

3.2.1.2. AGROVOC - Food and Agricultural Organization of the United Nations (FAO)

The AGROVOC Multilingual agricultural thesaurus “*is a controlled vocabulary covering all areas of interest of the Food and Agriculture Organization (FAO) of the United Nations, including food, nutrition, agriculture, fisheries, forestry, environment etc. It is published by FAO and edited by a community of experts. AGROVOC consists of over 32,000 concepts available in 23 languages: Arabic, Chinese, Czech, English, French, German, Hindi, Hungarian, Italian, Japanese, Korean, Lao, Malay, Persian, Polish, Portuguese, Russian, Slovak, Spanish, Telugu, Thai, Turkish and Ukrainian.*” (FAO, AGROVOC).

Due to the importance of UN actions and its Food & Agricultural branch, the translations accuracy, in this case, is vital. So, the reliability of this resource, AGROVOC, is essential.

3.2.1.3. INIS/ETDE Thesaurus

The INIS/ETDE Thesaurus provides translations from some of the most widely spoken languages of the world (English, French, German, Spanish, Russian, Arabic, Chinese, Japanese). The author is the International Atomic Energy Agency (IAEA).

“The Joint INIS/ETDE Thesaurus includes physics, chemistry, materials science, earth sciences, radiation biology, radioisotope effects and kinetics, applied life sciences, radiology and nuclear medicine, isotope and radiation source technology, radiation protection, radiation applications, engineering, instrumentation, fossil fuels, synthetic fuels, renewable energy sources, advanced energy systems, fission and fusion reactor technology, safeguards and inspection, waste management, environmental aspects of the production and consumption of energy from nuclear and non-nuclear sources, energy efficiency and energy conservation, economics and sociology of energy production and use, energy policy, and nuclear law.”(UN, INIS/ETDE Thesaurus).

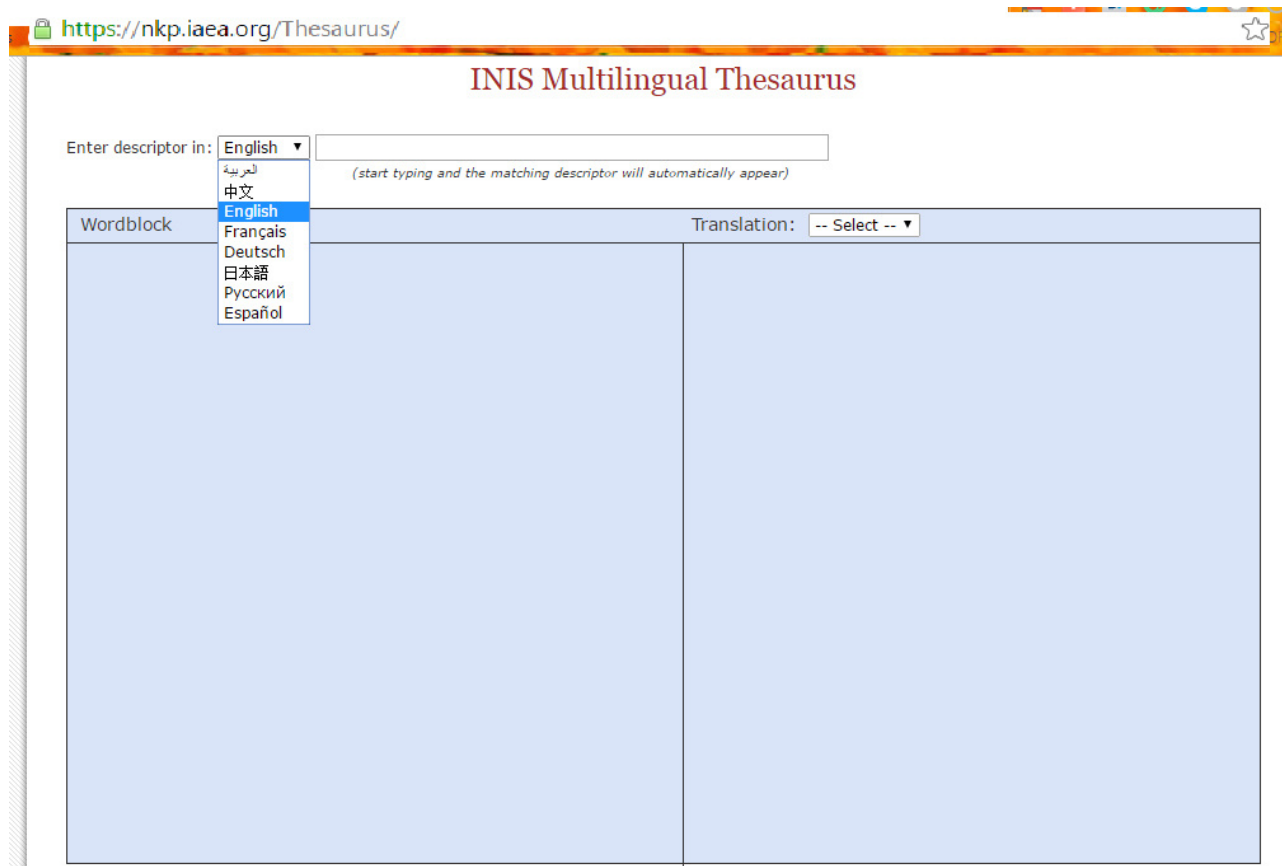

Figure 3 INIS/ETDE Thesaurus

All the other terminology references recommended by the United Nations experts have to be reliable, due to the very important activities carried out by this international organisation.

4. Conclusions

According to translations standards, the quality improvement of translations has to include the use of reliable resources of terminology.

The aim of the study was to identify the most reliable terminology resources for translation and interpretation, and the work hypothesis was being that the most consistent and reliable resources for terminology and translation are published or recommended by official institutions. The research method was the corpus analysis, established on the basis of the hypothesis, on the pages of international organisations, like the European Commission and the United Nations Organisation.

Our hypothesis was tested and verified, and the analysis shown that the most reliable terminology resources are provided by official institutions, like the European Commission and the United Nations Organisations, and many other important institutions.

Using official resources for terminology is a very important factor for the translation quality assurance and assessment, which increases the accuracy of translations.

References

1. European Commission (2015): *Glossaries available on Europa* (updated: 07/08/2015), (online), http://ec.europa.eu/translation/english/guidelines/documents/glossaries_on_europa_en.pdf, consulted 04.04.2016
2. European Commission (2016): *Bookshop*, (online), <https://bookshop.europa.eu/en/home/>, consulted 01.04.2016
3. European Commission (2016): *EUR-Lex. Access to European Union law* (online), <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>, consulted 14.04.2016
4. European Commission (2016): *EUROVOC*, (online), <http://eurovoc.europa.eu/>, consulted 14.04.2016
5. European Commission (2016): *IATE – InterActive Terminology for Europe*, (online), <http://iate.europa.eu/>, consulted 14.04.2016
6. European Commission, Directorate-General for Translation (2015): *DGT Translation Quality Guidelines*, Brussels/Luxembourg, DGT.IS/IP/DH/GH/th-(2015)5977178, 26.11.2015, (online), http://ec.europa.eu/translation/maltese/guidelines/documents/dgt_translation_quality_guidelines_en.pdf, consulted 13.04.2016
7. European Commission, Directorate-General for Translation (2016): *Translation and drafting resources for EU languages*, (online), http://ec.europa.eu/dgs/translation/translationresources/index_en.htm, consulted 13.04.2016
8. European Commission, Directorate-General for Translation (2016): *DGT-Translation Memory* (online), <https://ec.europa.eu/jrc/en/language-technologies/dgt-translation-memory>, consulted 14.04.2016
9. European Commission, Joint Research Centre (2016): *Language Technology Resources*, (online), <https://ec.europa.eu/jrc/en/language-technologies>, consulted 14.04.2016
10. Food and Agricultural Organization of the United Nations (2016): *AGROVOC Multilingual agricultural thesaurus* (online), <http://aims.fao.org/vest-registry/vocabularies/agrovoc-multilingual-agricultural-thesaurus>, consulted 14.04.2016
11. International Atomic Energy Agency (2016): *INIS/ETDE Thesaurus* (online), <https://nkp.iaea.org/Thesaurus/>, consulted 14.04.2016
12. International Organization for Standardization (2015): *ISO 17100:2015 Translation services -- Requirements for translation services*
13. United Nations Organisation (2016): *Terminology databases* (online), <http://research.un.org/en/un-resources/terminology>, consulted 14.04.2016
14. United Nations Organisation (2016): *UNTERM* (online), <https://unterm.un.org/UNTERM/portal/welcome>, consulted 14.04.2016.

CURRENT TRENDS IN THE TRANSLATION MARKET

TENDINȚELE ACTUALE DE PE PIAȚA TRADUCERILOR

Corina Georgeta ABRAHAM-BARNA

Banat's University of Agricultural Sciences and Veterinary Medicine "The King Michael I of Romania" from Timișoara

E-mail: corina.abraham.barna@gmail.com

Tiberiu ABRAHAM-BARNA

E-mail: tiberiu.abraham@smithfield.ro

Abstract

It is obvious that the globalisation in general opened the translation market to a global level. We are talking very often about localisation, but this is not the only subdomain of the translation market. Translation tendering, especially in Europe, represents a great opportunity for translators, terminologists and interpreters. Our study observed current trends in the translation market in the area of tendering in Europe. One of the opportunities is that the European Commission and other European institutions are increasing the number of open calls for tender and expressions of interest for language services.

Rezumat

Este evident faptul că globalizarea în general a deschis piața traducerilor spre un nivel global. Foarte des, vorbim despre localizare, dar acesta nu este singurul domeniu secundar al pieței traducerilor. Licitarea traducerilor, mai ales în Europa, reprezintă o mare oportunitate pentru traducători, terminologi și interpreți. Studiul nostru a observat tendințele curente de pe piața traducerilor din zona licitațiilor în Europa. Una dintre oportunități este cea a Comisiei Europene și a altor instituții europene de a crește numărul apelurilor deschise pentru licitare și al expresiilor de interes pentru serviciile de limbaj.

Keywords: *translation market, translation tendering, terminology, globalisation, European Commission*

Cuvinte-cheie: *pieța traducerilor, licitația traducerilor, terminologie, globalizare, Comisia Europeană*

1. Background

It is obvious that the globalisation in general opened the translation market to a global level. However, the increasing number of translators counterbalances the number of translation offers, so the translation market analysis & forecast is important, on the one hand for the development of translation skills and tools and, on the other hand, for the identification of translation offers.

One of the most important development direction of the translation market is the localisation, but this is not the only one. Our hypothesis is that the translation tendering, especially in Europe, represents a great opportunity for translators, terminologists and interpreters.

2. Objectives and Methodology

The aim of our study is to observe the current trends in the translation market in the area of tendering in Europe.

The research method is the corpus analysis. Since the European Commission and other European institutions are increasing the number of open calls for tender and expressions of interest for language services, we established as research corpus the EC policies implemented in calls for tenders published by the European Commission and other European institutions, in order to conduct a marketing research. The relevant data collection source was the European Commission website, and the size of the samples is limited to the calls for tenders and expressions of interest, the open calls, the planned calls and the closed calls for linguistic services.

3. Results

The research corpus of the calls for tenders and expressions of interest for language services for the European Union was grouped by the following interest sections:

- Translation
- Interpretation
- Automated translation

3.1. Translations for the European Union

3.1.1. Directorate-General for Translation of the European Commission (EC-DGT)

On the website of the *Directorate-General for Translation of the European Commission (EC-DGT)*, the page *Tendering for contracts* is the start for translation work through contracts, for translation companies and freelance translators. The call for tenders and the calls for expressions of interest are published on the website *TED (Tenders Electronic Daily)*, the portal for the European public procurement, and it is the online version of the 'Supplement to the Official Journal' of the EU

The translations need are illustrated by figures: “*In 2015, we sent out 532 156 pages to contractors, about 27% of our total output*” (EC-DGT, *Tendering*). These figures sustain the idea that the EC tendering is strongly influencing the translation market.

The website of the EC-DGT published a page with *Open calls for tender and expressions of interest*. The open call is looking for *Supply of subscriptions to periodicals*, and a recently closed call for expressions of interest was looking for *Electronic dictionaries and databases*, as following:

“*The European Commission has published a call for expressions of interest to supply electronic dictionaries and databases which may be:*

- *specialised or general*
- *monolingual, bilingual or multilingual*
- *on CD-DVD-ROM, server-based, or web-based with online access via user name and password or IP verification.*”

(EC-DGT, *Open calls*)

The recently closed call (2016) for *Electronic dictionaries and databases* is very interesting as a development direction for providers of language services.

The section *Planned calls* is mentioning the intention to launch a call for “low-value contracts” (max. 60 000 euros per contract), without further details.

In order to see past tendencies, we consulted the closed calls of the EC-DGT:

- 2007 - **Translation — EU policy and administration documents**, Translation — Global medical device nomenclature and Rapid post-editing work
- 2008 - **Translation — European Union technical documents**, a Study on the size of the EU language industry and Translation — **Legal and judicial documents of the EU**
- 2009 - **Economic, financial and statistical documents**

- 2010 - Supply contracts for books and e-books and CAT tools – translation memory system (No contract awarded)
- 2011 - **Translation — EU policy and administration** documents and **Translation of EU web pages**
- 2012 - CAT tools — translation memory system
- 2015 - Translation of **EU Financial documents and Translation of EU documents**

“The successful tenderers are awarded framework contracts (duration of 4 years max) which commit them to providing translations at a given price”. (EC-DGT, Tendering). The contracts awarded in 2009 and before have expired, and the lists of contractors are provided. The tenders from the calls published in 2015 have been assessed. We can see that almost every year, the EC-DGT launched calls for tenders for translations. However, we could not affirm for certain they will have very soon other calls for translation of EU documents, since the tenders are being assessed and the contracts are granted for 4 years. If we follow the calls launched every four years, we can see that we could soon assume a **potential call for translation of economic and statistical documents**.

Where can I find further details?

To find out more, please visit the following websites:

- European Parliament (for translation agencies only): <http://www.europarl.europa.eu/tenders/invitations.htm>
- European Commission: http://ec.europa.eu/dgs/translation/workwithus/calls/index_en.htm
- Court of Justice of the European Union: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_10741/direction-generale-de-la-traduction-collaborateurs-free-lance
- European Court of Auditors (for translation agencies only): <http://www.eca.europa.eu/en/Pages/PublicProcurement.aspx>
- European Economic and Social Committee: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.public-procurement>
- Committee of the Regions: <http://cor.europa.eu/en/about/tenders/Pages/calls-for-tender.aspx>
- European Central Bank: <http://www.ecb.europa.eu/ecb/jobs/apply/htm/1/index.en.html>
- Translation Centre for the Bodies of the European Union: <http://cilt.europa.eu/EN/procurement/Pages/Program-for-the-year-2010.aspx>

Interested in working as a translator?

Then why not translate for the EU?

Freelance translator

Figure 1 Freelance translator for the EU (flyer, EC-DGT)

The website of the EC-DGT offers details for potential contractors for translations, like the following flyer for freelance translators with enabled links to the official websites of the European Union institutions.

3.1.2. The European Court of Justice

Like the European Commission, the Court of Justice employee translators, but “*The amount of translation assigned to freelance translators is between 20% and 25% of the total volume. The Court of Justice concludes with selected persons one-year framework contracts which are renewable three times.*” (COURT OF JUSTICE, DGT).

The title of the translation notices published on their website for all EU languages, for concluding translations framework contracts is the following: EN *Conclusion of framework contracts for the translation of legal texts from certain official languages of the European Union*

into English / RO *Înceierea de contracte-cadru pentru traducerea unor texte juridice din anumite limbi oficiale ale Uniunii Europene în limba română.*

It is interesting to know the technical capacity required for English translators:

“Minimum level(s) of standards possibly required:

Each natural or legal person and individual engaged in the provision of the services covered by the contract must meet the following minimum standards of professional capacity:

— *have successfully completed a **suitable course in law** (i.e. hold a degree in law or its equivalent awarded in the United Kingdom or Ireland, or have qualified as a barrister, advocate or solicitor in the United Kingdom or Ireland), or have both a university degree in any discipline from an English-language university and at least 3 years' experience as a translator of legal texts into English,*

— *have a perfect command of English and English legal terminology,*

— *have a thorough knowledge of the source language (per lot), duly evidenced by relevant documents or detailed information.*

Account will be taken in all cases of English-language legal qualifications and experience in the translation of legal texts into English.”

(COURT OF JUSTICE, DGT).

So, for the European Court of Justice, the translation of legal texts into English should be made by a person who “*have successfully completed a **suitable course in law**”*. A Romanian translator should have a double degree, in law and in translation studies, in order to work for the Court of Justice. It would be great to create double degrees in law and translation, in order to provide suitable translators for the European Justice.

3.1.3. Translation Centre for the Bodies of the European Union

The Translation Centre for the Bodies of the European Union published on its page about *Procurement programme* the translation calls for 2015 and 2016.

Programme for the year 2015:

- Provision of services relating to the **translation of texts in the field of Alternative Dispute Resolution**. Source languages: All EU official languages + Icelandic, Norwegian, Target languages: All EU official languages + Icelandic, Norwegian
- Provision of services of **editing of texts into English in various fields**. Source language: English, Target languages: All EU official languages (except Irish) + Icelandic and Norwegian
- **Languages Courses**

3 other calls and their procedures were cancelled:

- Provision of services relating to the translation of texts in the **railway** field
- Provision of services relating to the translation of texts in the **scientific** field
- Provision of services relating to the translation of texts in the **legal** field

The following calls are prepared to be launched for the year 2016 (provisional guide)¹:

¹ *This programme is provided as a guide only, it is non-exhaustive and it is not in any way binding on the Translation Centre. It is not to be regarded, under any circumstances, as a substitute for official publication in the Official Journal of the European Union - 'S' series. Therefore, the Translation Centre accepts no responsibility or liability whatsoever with regard to its content. For more information about this programme, please contact, by e-mail: tenders@cdt.europa.eu (TRANSLATION CENTRE, Procurement)*

- Provision of translation services regarding texts in the **aviation** field, Source language: English, Target languages: Finnish, Croatian, Dutch, Slovenian, Swedish + Icelandic and Norwegian
- Provision of translation services relating texts in the field of “**General Affairs**”. Source languages: Bulgarian, Czech, Danish, German, Greek, Spanish, Estonian, Finnish, French, Hungarian, Italian, Latvian, Lithuanian, Maltese, Dutch, Polish, Portuguese, Romanian, Slovak, Slovenian and Swedish. Target language: English
- Provision of translation services relating texts in the field of “**General Affairs**”. Source language: English. Target languages: Bulgarian, Czech, Danish, German, Greek, Spanish, Estonian, Finnish, French, Hungarian, Italian, Latvian, Lithuanian, Maltese, Dutch, Polish, Portuguese, Romanian, Slovak, Slovenian and Swedish.
- Provision of translation services relating texts in the field of “**General Affairs**”. Source languages: Bulgarian, Spanish, Hungarian, Italian, Lithuanian, Dutch, Polish, Romanian, Slovak, Slovenian and Swedish. Target language: German
- Provision of translation services relating texts in the field of “**General Affairs**”. Source language: German. Target languages: Spanish, French and Italian
- Provision of translation services relating texts in the field of “**General Affairs**”. Source language: Bulgarian, Spanish, Hungarian, Italian, Lithuanian, Dutch, Polish, Slovak and Swedish + Norwegian. Target language: French
- Provision of translation services relating texts in the field of “**General Affairs**”. Source language: French Target languages: German, Spanish, Italian, Dutch, Portuguese and Swedish.

This call programme of the TCB-EU is provisional. For the moment, the only call for tender published is a *Call for tenders for translation services regarding texts in the railway field*.

The big number of translations needed for the European Union activities are partially announced on the website of the Translation Centre for the Bodies of the European Union. They are concerning special fields, but also general affairs.

3.1.4. European Economic and Social Committee

On the procurement page of the European Economic and Social Committee, they published for years now many calls for interpretation supplies and services. In 2015, they published a call for *Interpretation for an EESC event taking place from 6 to 8 of July 2015 in Yaoundé, Cameroon*, and another one for *Interpretation for two EESC events "Group Delegation Eastern Partnership Business Forum" in Riga*. These calls for services follow previous events, from 2014: *Interpretation for an EESC event "ECO/364 - EU strategy for the Adriatic and Ionian (EUSAIR) and 2013: Interpretation for an EESC event in China taking place from 18/11 until 21/11/13, Interpretation for an EESC event" ECO/342 - Towards a Strategy to develop cohesion in the Mediterranean 2nd meeting + Hearing*".

So, the European Economic and Social Committee collaborates with conference interpreters for events and short missions organised in various countries.

3.1.5. Committee of the Regions

The only call for tender for translations from the website of the Committee of the Regions, the EU's Assembly of Regional and Local Representatives, was published in 2013, from 2012 onwards: *Translation of documents from English and French into Albanian, Arabic, Bosnian*.

After 3 years, there is no sign that the Committee of the Regions would publish another call for freelance translations.

3.1.6. European Central Bank

The European Central Bank webpage on tenders and qualified suppliers list does not have any linguistic services related calls.

3.1.7. European Parliament (for translation agencies only)

According to the website of the European Parliament, which published information concerning the calls for tenders from 2014, there is no call for tenders for translations.

3.1.8. European Court of Auditors (for translation agencies only)

On the website of the European Court of Auditors, any of the ongoing public procurement procedures, the procedures under evaluation, and the closed procedures available online since 2012 do not mention any call for translation services.

3.2. Interpretation for the European Union

3.2.1. Directorate-General for Interpretation (DG - SCIC)

Translation and Interpretation are two faces of the same coin, they have the same value, but one of them is the written expression of the other side. Also, to write and to speak require different skills. But these are well known considerations, and we want to complete the translation market analysis with EU interpretation market general considerations.

Let's start with figures related to the freelance interpreters who worked for the DG-SCIC.

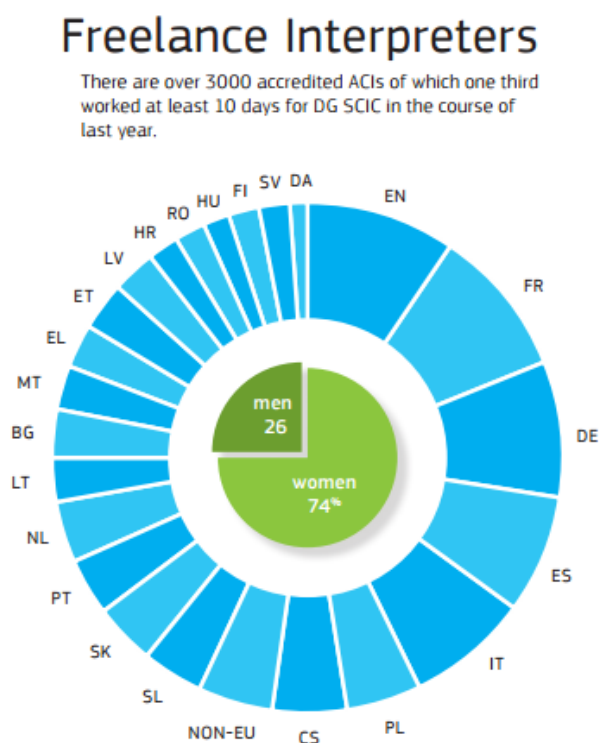

Figure 2 Freelance Interpreters (SCIC, *Interpretation in figures – 2015*, p. 3)

It is clear that if 3000 freelance interpreters worked during a year for SCIC, there is a very good opportunity for this professional category to find calls for tenders and expressions of interests launched by the Directorate-General for Interpretation.

Other figures related to the Directorate-General for Interpretation are available in the brochure *Interpretation in figures – 2015*, available online. It shows the types of activities organised and financed by SCIC.

Four calls for tenders were published this year on SCIC webpage, from which three are closed. In order to understand the type of calls are launched, we will identify them: *Invitation to "One-week language enhancement and immersion refresher course for 'retouristes' into English in the UK in August 2016"*; *Invitation to tender and Invitation to negotiate for Technical rental services for the registration of participants to the event "European Maritime Day 2016" – 18-19 May 2016, Turku, Finland (1200 participants expected)*.

Like the European Economic and Social Committee, the Directorate-General for Interpretation launch calls for linguistic services and technical solutions and supplies for conferences.

There is an open call in SCIC page: *Call for proposals - Grants to universities for actions that support the organisation of Master/Post-graduate courses in conference interpreting and/or special projects aimed at supporting conference interpreter training for the academic year 2016-2017*. This call for grants is really interesting and concern only universities and interpreting schools.

3.3. Automated translation for the European Union

The *Digital Single Market strategy for Europe* for more growth and jobs,, prepared to the European Commission, adopted in 2015, opened new opportunities for the automated translation field.

A call for Tools and Resources for CEF Automated Translation was recently launched, in order to sustain the Connecting Europe Facility (CEF), for pan-European public digital services infrastructures (DSIs):

"This call for tender implements the CEF work programme 2015 as regards the automated translation building block. The call for tender consists of 3 lots with the following objectives:

- acquisition of MT systems and necessary processing modules and related services for CEF automated translation (lot 1),*
- deepening and extending the language resource coordination and collection effort, including related legal and technical work (building language resource repository and providing an IPR support and clearance helpdesk) (lot 2), and*
- acquisition of additional language resources and related refinement/processing services (lot 3)."*

(EC-TED, Tools)

We will not present all the call detail, but is good to have an overview of the linguistic services needs expressed by this call, divided into three lots, which can be tendered separately:

- "Lot 1 Supporting the acquisition of MT systems and necessary processing modules and related services for CEF automated translation*
- Lot 2 Deepening and extending the language resource coordination and collection effort, including related legal and technical work*
- Lot 3 Acquisition of additional language resources and related refinement/processing services"*

(EC-TED, Tools)

The objective of the actions of the second lot is *"to manage, maintain and coordinate the relevant language resources in all official languages of the EU and CEF-associated countries, in order to improve the quality, coverage and performance of automated translation systems and solutions in the context of current and future CEF digital services. It will also raise awareness and promote the acquisition and continued identification and collection of language resources."* (EC-TED, Tools)

For the third lot, *"The short-term objective is to acquire high-quality IPR-cleared language resources (parallel corpora) in all CEF languages in topical areas relevant to CEF DSIs. The long-term objective is to contribute and complement the language resource collection in the Member States (coordinated by lot 2), in view to reach an acceptable level of automated*

translation quality in key areas of CEF DSIs, where multilingual functionalities are needed”. (EC-TED, Tools)

The call shows that the automated translation in all EU languages is subject to an extensive and intensive of the EC institutions, in order to sustain practically the Digital Single Market. For this purpose, technical solution and **high-quality IPR-cleared language resources (parallel corpora)** will be acquired. This is a short-term objective, and the availability of this kind of resources remains to be proven by the tenderers. This an important direction to be developed by translators, terminologists and other providers of linguistic services.

3.4. Financial overview and business opportunities

The first question for business opportunities is the financial strength.

The screenshot shows the Financial Transparency System (FTS) interface. The search criteria are set to Year 2014 and Romania. The search results are displayed in a table with columns for #, Program, Number of Commitments, and Total amount. The row for '31 Language services' is highlighted, showing 12 commitments and a total amount of 16,040,479 €.

#	Program	Number of Commitments	Total amount
51	25 Commission's policy coordination and legal advice	2	3,406,860 €
52	26 Commission's administration	4	182,420 €
53	27 Budget	1	62,000 €
54	29 Statistics	4	1,810,054 €
55	31 Language services	12	16,040,479 €
56	Energy	4	2,573,166 €
57	Justice	2	515,900 €

Figure 3 Language services for the European Commission in 2014 - Romania (EC Budget, Financial Transparency System)

The Financial Transparency System of the European Commission shows that the EC paid in 2014 for language services provided from Romania about 16 000 000 euros, financed through 12 contracts. This is a very interesting market for freelance translators and translation companies.

Where to find the money? “*Freelance translators and translation agencies, whether they are based in the EU or not, can respond to calls for tender, which can be found on the following websites: <http://ted.europa.eu> or <http://www.ojec.com>” (EC-DGT, *Freelance*, 2).*

If questioning about technical issues related to the translation contractors, the EC-DG Translation provides a page for translation contractors: Contractor guides, for all the official languages of the European Union.

For more details, the EC - Directorate-General for Budget published a guide named *Doing business with the EU Commission*.

4. Conclusions

The translation market analysis & forecast were subject of various studies, which shown a constant growth. In Europe, the European Union institutions are constantly employing translators and interpreters, but, by researches, we find that about a quarter of the translations are outsourced. So, in order to predict directions of developments for linguistic services in Europe, we observed the current trends in the translation market in the area of tendering. Our hypothesis was that the translation tendering, especially in Europe, represents a great opportunity for translators, terminologists and interpreters. The research method was the corpus analysis, established on the basis of EC policies implemented in calls for tenders published by the European Commission and other European institutions, in order to conduct the marketing research. The research corpus of the calls for tenders and expressions of interest for language services for the European Union was grouped by the following interest sections: Translation, Interpretation and Automated translation.

The analysis of the translation tendering for the European Commission reveals the translation strategies and develops the current trends in the translation market.

The forecast of the translation market in the area of tendering in Europe is slightly moving from the outsourced translations to the following trends:

- ✓ Acquisition and continued identification and collection of language resources
- ✓ Electronic dictionaries and databases
- ✓ Parallel corpora
- ✓ Various multilingual publications
- ✓ Tools and resources for automated translation - improving of quality, coverage and performance of automated translation systems and solutions.

Our hypothesis was tested and verified, and shows that the exploitation of digital linguistic resources is one of the solutions to be provided to the EC as tender. These resources will be the base for developing the automated translation field.

Time will show that this initiative will make the automated translations more suitable, and the human translations will be less desirable.

References

1. Committee of the Regions (2016): *Calls for tender*, (online), <http://cor.europa.eu/en/about/tenders/Pages/calls-for-tender.aspx>, consulted 15.04.2016
2. Court of Justice (2016): *Directorate General for Translation - Free-lance translators*, (online), http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_10741/direction-generale-de-latraduction-collaborateurs-free-lance, consulted 15.04.2016
3. European Central Bank (2016): *Tenders and qualified suppliers list*, (online), <http://www.ecb.europa.eu/ecb/jobsproc/tenders/html/index.en.html>, consulted 15.04.2016
4. European Commission, Directorate General for Communications Networks, Content and Technology of the European Commission (DG-CONNECT) (2015): *Digital Single Market strategy for Europe*, (online), <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/digital-single-market-strategy-europe-com2015-192-final>, consulted 12.04.2016
5. European Commission, Directorate General for Communications Networks, Content and Technology of the European Commission (DG-CONNECT) (2016): *Tools and Resources for CEF Automated Translation*, (online), <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/tools-and-resources-cef-automated-translation>, consulted 12.04.2016
6. European Commission, Directorate-General for Budget (2009): *Doing business with the EU Commission*, available online: http://bookshop.europa.eu/en/doing-business-with-the-european-commission-pbKV8108537/downloads/KV-81-08-537-EN-C/KV8108537ENC_002.pdf?FileName=KV8108537ENC_002.pdf&SKU=KV8108537ENC_C_PDF&CatalogueNumber=KV-81-08-537-EN-C, European Communities, Luxembourg: Publications Office of the European Union

7. European Commission, Directorate-General for Interpretation (DG - Interpretation) (2016): *Procurement* (online), http://ec.europa.eu/dgs/scic/procurement/procurement_en.htm, consulted 15.04.2016
8. European Commission, Directorate-General for Interpretation (SCIC) (2016): *Procurement*, (online), http://ec.europa.eu/dgs/scic/procurement/procurement_en.htm, consulted 15.04.2016
9. European Commission, Directorate-General for Interpretation (SCIC) (2015): *Interpretation in figures – 2015*, (online), http://ec.europa.eu/dgs/scic/docs/about_dg_int/statistics-brochure.pdf, consulted 15.04.2016
10. European Commission, Directorate-General for Translation (2016): *Freelance translator*, (online) http://ec.europa.eu/dgs/translation/workwithus/factsheet/recruitment_freelance_en.pdf, consulted 15.04.2016
11. European Commission, Directorate-General for Translation (2016): *Open calls for tender and expressions of interest*, (online), http://ec.europa.eu/dgs/translation/workwithus/calls/open/index_en.htm, consulted 15.04.2016
12. European Commission, Directorate-General for Translation (2016): *Tendering for contracts*, (online) http://ec.europa.eu/dgs/translation/workwithus/calls/index_en.htm, consulted 15.04.2016
13. European Commission, Directorate-General for Translation (2016): *Guidelines for contractors translating into English* (online), http://ec.europa.eu/translation/english/guidelines/en_guidelines_en.htm, consulted 13.04.2016
14. European Commission, EU Budget (2016): *Financial Transparency System*, (online), http://ec.europa.eu/budget/fts/index_en.htm, consulted 14.04.2016
15. European Commission, TED - Tenders Electronic Daily (2016): *TED - Tenders Electronic Daily. Supplement to the Official Journal of the EU*, (online), <http://ted.europa.eu/>, consulted 15.04.2016
16. European Commission, TED (Tenders Electronic Daily) (2016): *Tools and resources for CEF automated translation — SMART 2015/1091*, in 'Supplement to the Official Journal' of the EU (online), <https://etendering.ted.europa.eu/cft/cft-display.html?cftId=1109>, consulted 12.04.2016
17. European Court of Auditors: *Public procurement* (2016), (online), <http://www.eca.europa.eu/en/Pages/PublicProcurement.aspx>, consulted 15.04.2016
18. European Economic and Social Committee (2016): *Public procurement*, (online), <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.public-procurement>, consulted 15.04.2016
19. European Parliament (2016): *List of notices of invitations to tender, calls for expressions of interest and calls for proposals*, (online), <http://www.europarl.europa.eu/tenders/invitations.htm>, consulted 15.04.2016
20. Translation Centre for the Bodies of the European Union (2016): *Procurement programme* (online), <http://cdt.europa.eu/EN/procurement/Pages/Programme-procurement.aspx>, consulted 15.04.2016

THREE TRANSLATION MODEL APPROACHES

TREI MODELE DE ABORDARE A UNEI TRADUCERI

Laura-Rebeca STIEGELBAUER

“Vasile Goldiș” Western University of Arad
Faculty of Social Sciences, Humanities and Physical Education and Sports
E-mail: laurarebeca.ps@gmail.com

Narcisa SCHWARZ

“Vasile Goldiș” Western University of Arad
Faculty of Social Sciences, Humanities and Physical Education and Sports
E-mail: narcisa_schwarz@yahoo.com

Diana-Bianca HUSAR

“Vasile Goldiș” Western University of Arad
Faculty of Social Sciences, Humanities and Physical Education and Sports

Abstract

This paper provides an overview of theoretical keys and operational concepts of a translation and focuses on the translation process, making reference to three different models of description. The concern for the translation field has experienced a remarkable development over the world after the second half of the twentieth century for at least three important reasons: historical, theoretical and pragmatic. This paper intends to analyse and find the best translation model, which can be approached in order for the translation to be as close to the source text as possible.

Rezumat

Această lucrare oferă o privire de ansamblu asupra teoriei și conceptelor operaționale ale traducerii și se concentrează pe procedeul de traducere, făcând referire la trei modele diferite de traducere. S-a observat o dezvoltare remarcabilă peste tot în lume a domeniului traductologiei în a doua jumătate a secolului douăzeci din cel puțin trei perspective: istorică, teoretică și pragmatică. Această lucrare intenționează să analizeze și să găsească cel mai bun model de abordare a unei traduceri astfel încât să fie cât mai aproape de textul sursă.

Keywords: *translation, source text, model of translation, deverbalization*

Cuvinte-cheie: *traducere, textul sursă, model de traducere, de-verbalizare*

Introduction

The study of the translation process represents the basis of many theoretical paper-works signed by “classical” theorists (Nida, Steiner, Dancette, Ladmiral, and Seleskovitch), etc. and by researchers who honor an empirical approach – experimental (Dancette, Menard).

The translation process is generally defined as a totality of activities/steps, which collaborate to create an organization of the global translation. Daniel Gouadec calls this concept “the execution path of a translation service.” Some authors (Dancette and Menard, 1996: 139-156) give to the translation process a narrower meaning: the mental progress made by the translator when transferring a message from a source language to a target language.

By Eugene Nida (1975: 91), the translation process is broken down into three stages: the syntactic and semantic analysis which takes into account the entire text, transfer and restructuring that aims to make the pragmatic features, generic and stylistic of the source text depending on the receipt of the text in the target language.

Moreover, in the vision of Mr. Lederer (1994: 9), the translation process implies to understand the original text, to make this “deverbalization” – a concept that puts the translator to operate mostly on the basis of the content (“sense”) of the source text stripped of its linguistic form, and express in another language by understanding the ideas and the feelings.

To designate the translational approach, R. Bell (1991: 57) uses a metaphor to evoke the image of a cube of ice, which is melted and then refrozen with the aim of suggesting the three intellectual steps used during the translation process, ranging the translation activity in the trilogy: “reading-comprehension-writing”.

Models related to the translation process

We have chosen to wear the reflection on some theoretical approaches about texts analysis models in translation, and in particularly about three models: the *interpretive* model, based on the interpretive theory of translation (or theory of meaning) developed by Danica Seleskovitch and Marianne Lederer (1985, 1994, 2001), the *functional* model, called *Model for Translation-Oriented Text Analysis*, concept created by Christiane Nord (1991), based on discourse analysis and theory of *skopos*, and the *didactic* model, adapted to the context, proposed by Françoise Grellet (1991).

According to Laramée and Vallée (1991), the term “model” is used for “any conceptual representation or explanation of a phenomenon”, knowing that the main difference between the models for the translation process lies in the acceptance of term “translation”, we decided to present in the following pages the characteristics of the different models mentioned above, and the opinions of the theories followers which are the basis of these three models used during the process of translation.

The interpretive model of translation

The Interpretive Theory of Translation known as the “Theory of Sense” was developed by the researchers (interpreters and translators) Danica Seleskovitch and Marianne Lederer trained at the *École Supérieure d’Interprètes ET de Traducteurs (ESIT - Higher School of Interpreters and Translators)* at the University of Paris III – the so-called Paris School.

The interpretative model comes from a theory called “Interpretive Theory of Translation” or “Theory of meaning” designed by Marianne Lederer and Danica Seleskovitch. The epistemological status of the interpretive theory is outlined by Lederer and Seleskovitch (2001: 6), which incorporate this theory into a general theoretical language discipline: “The interpretive theory [...] is a Theory of meaning because it explains the phenomenon of translation and reveals, through him, the essential aspects of the functioning of language.”

Roda P. Roberts, one of the followers of the comparative stylistics of Vinay and Darbelnet, recognizes the important role of the theory of Lederer and Seleskovitch and their merits and argues that “by analysing the meaning of the message, we can say that their theoretical contribution is undeniable.”

In the vision of the followers of the interpretative model, the translation process has three stages: “understanding, deverbalization and re-expression of the meaning” of the text / speech with the precision that the translator must adapt to the knowledge of the target audience.

For a better understanding of the translation process, according to the interpretative model, Marianne Lederer (2001: 19) states that “translating is not transcode but understand and express meaning.”

According to Mounin (1974: 294), the meaning is obtained by all abstract meanings while the meaning refers to a concrete particular statement, depending on the context and circumstances.

Following the diagram of the translation process proposed by Lederer (understanding -

deverbalization - re-expression), the receiver of the message must have extra-linguistic and language skills, and a "cognitive baggage" that encompasses the knowledge of the world of the translator, the seizure of context and understanding the "mean" of the author.

According to Lederer (1994: 212), cognitive supplements are "under factoring, notional and emotional, cognitive and cognitive baggage context that combines the linguistic meanings of speeches and texts to form meaning. They are also essential to the interpretation of the audio system or graphic. "

For Seleskovitch (1984: 311), the translation process requires an intermediate step, the deverbalization, using the references of linguistic signs which represent the internal world and the reality perception which represents the external world.

We can understand this reality, in the current communication when we forget the words used by the speaker but we keep in mind what we have understood by using our language skills and extra-linguistic knowledge.

Deverbalization allows then the re-expression of the message in another language, in a naturally way and adapted to the needs of the receiver of the message. The fact that different languages have different structures, requires a translation based on the meaning expressed by equivalence.

Lederer (1997: 130) states that "matches are approximate only and should not be used automatically by the equity segments of text." According to Jean Delisle (1980: 85), the translation approach consists of three steps: "understanding, reformulation and justification." He appreciates the followers of the interpretative model by arguing that through this model, the act of translation became known as an "act of intelligence" and a "cognitive process".

The interpretive theory developed in the 80s by Marianne Lederer and Danica Seleskovitch inspired many translation specialists: Jean Delisle, *L'Analyse du discours comme méthode de traduction* (1980), Amparo Hurtado Albir, *The notion of fidelity in translation* (1990), Jean Delisle, *La traduction raisonnée* (1993), Elisabeth Lavault, *Fonctions de la traduction en didactique de langues* (1998), Jeanne Dancette, *Parcours de traduction* (1998).

The interpretive theory was originally a method of translation of pragmatic texts of general interest for translator's apprentices, prepared by Jean Delisle (1980).

Hence, following the interpretive approach, the translation process involves three steps (understanding - deverbalization - re-expression) representing the successive result of a single action of the mind and of two basic actions: the seizure and return to the meaning.

The functional model

The Functional School developed another important trend that influenced the understanding of the process of translation. This current comes from the functional model of description of the translation process theorized by researchers as Juliane House or Reiß and Vermeer (focusing on the types of texts: "operative", "expressive" and "informative").

The concepts of the Functional School are based on various theories, such as communication (Gutt, 1991), Social Action (Holz-Mänttari, 1984) or on the theory of the function of texts (Nord, 1991).

Translation strategies are determined by the function and the purpose assigned by the initiator or by the beneficiary of the translation text. (cf. Stefanink, 2000: 24, Dimitriu, 2002: 55-59).

Our choice fell on The Translation Model ("looping model") proposed by Christiane Nord, presented in her book *Text in Analysis in Translation* (1991: 30).

To reveal all the important elements and to achieve its communicative objective, the model of Nord allows us to analyse and re-analyse as needed to deepen or adjust the analysis.

Translation is considered an act of communication, where the translator's role is to interpret the source text and translate it into a new version for a new target.

Thus, the analysis takes place in two stages: the skopos analysis of the target text ("target text

skopos") and the analysis of the source text.

According to Guidère (2008: 72), the *skopos theory* is in the same epistemological framework that the action-theory of translation, because it is particularly interested in pragmatic texts and their functions in the target culture. According to Christiane Nord (1997: 140), the general theory skopos should be supplemented by a new concept, "*the loyalty*" in translation.

In contrast with faithfulness, *loyalty* is exercised with respect towards the people, also with respect for the author and represents the result of negotiation among the author, the receiver, the person who asked for the translation, and the translator.

The first analysis that the translator has to perform is to analyse the function of the target text that consists in presenting the factors to ensure the receipt of the translated text by a target audience, in a given situation, called SITT ("target situation").

The second analysis is that of the source text, performed in two stages (see North 1991: 33): in the first stage, the translator must be aware of the hardware compatibility of the source text with the requirements contained in the instructions translation; in the second stage, the translator will engage into a detailed analysis with the aim of understanding the source text while paying special attention to restore the function of the target text.

Dancette and Menard (1996: 139-156) emphasize the "non-linearity of the translation process in the timeline," a point of view shared by Christiane Nord for whom the two steps of the translation process, understanding and deverbalization organize themselves in a loop process ("looping model").

In the opinion of Christiane Nord (1991: 30), the translation is not a linear process that evolves from a starting point S (S = the source text) to a target point T (T = the target text) but a circular process through which the translator carries out back and forth in her reflection and production.

According to Christiane Nord (cited by Superceanu 2004: 25), the translation requires the execution of four consecutive tasks:

1. Analysis of skopos target text (new goals, new players);
2. Analysis of source text;
3. Transfer (properly-called translation);
4. The synthesis of the target text.

The execution of the translation delivery represents the result of a good management of the translator's task. We consider that Christiane North skopos theory, inspired by the theory of Katharina Reiß, nowadays applies best to the practice of translation for pragmatic texts.

The experimental model

By exceeding the boundaries of translation as a discipline, we will look, in a few lines of explanatory experimental models which according Dancette (1997), can be proved by the theory of language, as the translation, as a language activity, was recognized as "a privileged field of exploration" for psychologists and cognitive scientists (see Danks and Shreve 1997).

The empirical models are developed starting with the 80s and are advanced from the research based on the observation of "mental mechanisms used in the translation process" (Dancette 1998: 63). J. R. Ladmiral (2003: 155-156) argues that scientific translation studies are still in its infancy, because "we do not yet have a synthetic theory, coherent, experimentally validated and adequately insured."

Jeanne Dancette and Nathan Menard (1996: 140) summarize the role of empirical studies and divide the experimental research into qualitative and quantitative. The two are essential to the development of translation. The qualitative research is based on correlation studies, a basic but necessary stage of data collection, followed by the description of the observed phenomena, while quantitative research represent a more advanced stage which is based on observation of the process, a phenomenon taking place in its usual framework or in an experimental setting.

In the first category should be included the study of Bélanger (1992) on the cohesion in

translation. We can notice as well the important longitudinal study of J. Dancette (1995), which designed the analysis of correlations between the results of four tests (for 20 Masters Students in translation studies) organized to verify the linguistic and thematic knowledge acquired by the students, the understanding of the text and the semantic appropriateness of their translations. J. Dancette exposes in his book *Parcours de traduction* (1998) the results of its study: "semantic adequacy depends on the degree of understanding of the translator of the Source Text."

In the second category of quantitative studies, we have noticed two German researchers, Lörcher (1987) and Krings (1986), who based their studies on psycholinguistics and cognitive psychology (psychological conditions of creativity - Kussmaul, 1995).

In the field of translation, researcher's studies had multiple objectives. One of the first goals was to build an analytical model based on the decomposition of intellectual operations that defined the translation process (Dechert and Sandrock, 1986 Krings, 1986 Lörcher 1991).

Advancing in the psychological and cognitive dimension of the process, the evolution led to an analysis of the circumstances of the implementation of the process from the conditions necessary or sufficient for a good course.

In the experimental study, Dancette (1995) tried to objectify the process of understanding in order to access the meaning, process prior to translation, and it showed that the understanding represents the result of an intersection of two types of knowledge: language skills and subject knowledge.

Still remaining in the field of translation studies, we can mention the technique of "thinking aloud", a method borrowed from psychology, based on the verbalization of protocols, called "method-aloud" ("think-aloud protocol" or "TAP's").

This method of thinking aloud, consists to ask the translator to express aloud whatever comes to his mind at the time of the execution of his task (emotional reactions, satisfaction or frustration expressions) and the insights concerning the operations he has to perform and its reasoning. Researchers are trying, through this method to find out what is happening "in the head" of the translator when s/he performs the work.

Another method used by some translators is that of recording video, which provides information on the techniques used by the translator. Séguinot (1989) used the video recording to the workplace of the translator to observe the strategies implemented by one: reading text, production of the target text, translation fidelity. The conclusion drawn by Séguinot (1989: 36) at the end of his experiment is that the translator begins with a general understanding of the source text, and then makes a transfer of meaning using words in the target language, and finally he arrives to the stage of re-expression.

The data collected through empirical approaches, such as those of verbalization protocols, are very rich. Their accumulation represents the basis of the research. This exploitation is only the beginning.

Conclusion

According to our experience it is very difficult to say that one model is better than another one, or that a translator is better to use only one model. After a more detailed analysis of the translations we made along the years we reached the conclusion that we opted more often for a translation model that combines interpretative model (based on the seizure and return of meaning, analysis and re-expression of contextual meaning) and the functional model (oriented towards the Source Text analysis, the function of the source text, the characteristics of the target text and the translation situation). We have rarely opted only for one model. Following the interpretative model, we usually focused our attention to make sense in the target text. In order to capture and return the message of the source text properly and adequately, we took into account the linguistic, textual and cultural dimension of the text.

Furthermore, regarding the application of the functional model, we analysed the *skopos* of our translation, its aim, and its purpose. Consequently, we believe this combined approach is an

appropriate model for the translation of a text because it covers both the seizure and return of meaning based on the origin, but also the analysis of the situation translation production.

Bibliography

1. ALBIR, Amparo Hurtado, *La notion de fidélité en traduction*, Paris : Didier Erudition, 1990.
2. BELL, Roger, *Translation and Translating: Theory and Practice*, Longman Group UK, 1994, p. 57.
3. DANCETTE, Jeanne & MÉNARD, Nathan, *Modèles empiriques et expérimentaux en traductologie : questions d'épistémologie*. Meta, 1996, vol.41, n°1, p. 139-156.
4. DANCETTE Jeanne, *Parcours de traduction*, Lille : Presse Universitaire de Lille, 1998.
5. DELISLE, Jean, *L'Analyse du discours comme méthode de traduction*, Ottawa: Presses de l'Université, 1980, p. 22.
6. LADMIRAL, Jean-René, *Traduire, théorèmes pour la traduction*, Paris, Payot, 1979.
7. LADMIRAL, Jean-René, *Épistémologie de la traduction*, Paris : Sud Éditions / Maisonneuve et Larose, 2003, p. 155-156.
8. LEDERER, Marianne, *La traduction aujourd'hui*, Paris : Hachette, 1994.
9. MOUNIN, Georges, *Problèmes théoriques de la traduction*, Paris : Gallimard, 1963.
10. NIDA, Eugene, *Language Structure and Translation*, Stanford, CA, Stanford University Press, 1975, p. 91.
11. NORD, Christiane, *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology and Didactic Applications of a Model of Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam – Atlanta: Rodopi, 1991, p.250.
12. REIß, Katharina, *Text Typology and the Quality of Translation*, Exeter: BAAL Seminar of Translation, 1976.
13. ROBERTS, Roda P. (1998 : 2) « *Compétences du nouveau diplômé en traduction* », vol XLIII, no 2, 1998.
14. SELESKOVITCH, Danica, LEDERER, Marianne, *Interpréter pour traduire*, Publication de la Sorbonne : Didier Erudition, 1993.
15. SUPERCEANU, Rodica, *Translating Pragmatic Texts*, Timișoara: Editura Orizonturi Universitare, 2004, p. 25.

TRANSLATION PROBLEMS AND DIFFICULTIES IN APPLIED TRANSLATION PROCESSES

PROBLEME ȘI DIFICULTĂȚI ÎN PROCESUL DE TRADUCERE

Narcisa SCHWARZ

“Vasile Goldiș” Western University of Arad
Faculty of Social Sciences, Humanities and Physical Education and Sports
E-mail: narcisa_schwarz@yahoo.com

Laura-Rebeca STIEGELBAUER

“Vasile Goldiș” Western University of Arad
Faculty of Social Sciences, Humanities and Physical Education and Sports
E-mail: laurarebeca.ps@gmail.com

Diana-Bianca HUSAR

“Vasile Goldiș” Western University of Arad
Faculty of Social Sciences, Humanities and Physical Education and Sports

Abstract

The aim of this paper is to identify and analyse translation problems encountered in our work and implement the processes and the appropriate translation strategies to achieve an accurate translation of the source text in Romanian.

This paper aims to identify, classify and provide a solution to the various problems that our translation source text contains.

Rezumat

Scopul lucrării de față este de a identifica și analiza problemele de traducere întâlnite în activitatea noastră profesională și de a implementa strategiile de traducere potrivite pentru a realiza o traducere cât mai exactă în limba română a textului sursă.

Prezenta lucrare își propune să identifice, să clasifice și să ofere o soluție diferitelor probleme pe care textul sursă al traducerii le conține.

Keywords: *translation, text, problems, difficulties*

Cuvinte-cheie: *traducere, text, problem, dificultăți*

Introduction

The classification of model translation problems that we followed is the model proposed by Christiane North (1991: 158-160). Which identifies four translation problems namely: pragmatic, cultural, linguistic and textual.

Before describing the translation problems, we will start by explaining the concept of "translation problem", a concept that has attracted the attention of the field of translation theorists such as Jean-Paul Vinay and Jean Darbelnet (1958: "Comparative Stylistics French and English"), Georges Mounin (1963: "Theoretical problems of translation"), Helen Chuquet and Michel Paillard (1989: "Approche linguistique des problèmes de traduction anglais – français").

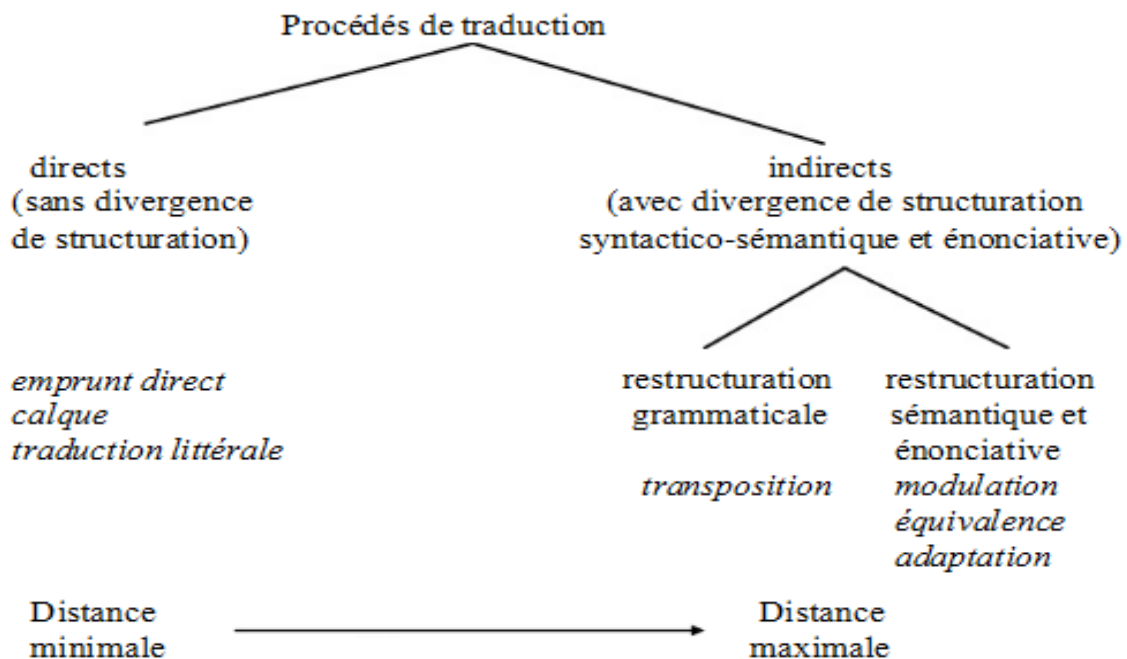
1. Translation process classification

The term "translation process" is borrowed from the Comparative stylistics of French and English of J.P. Vinay and J. Darbelnet. In their book, they establish a classification of translation processes: the loan, the layer, the literal translation, transposition and modulation, equivalence and adaptation.

According to Teodora Cristea (2000: 107), the translation processes used to transfer the meaning of a source language statement in the target language are classified into two categories: direct and indirect. In the category of direct methods, the translational approach involves no semantic and grammatical reorganization; there are three integrated processes, such as direct borrowing, layer, and the literal paraphrase.

We will present the scheme established by T. Cristea (2000: 107) on translation processes of classification principles in French:

Le schéma suivant rend compte des principes de classification adoptés:

As for the translation processes classification, it is the notion of distance that divides structuring semantical-grammatical type and utterance between source units and target units. The distance is minimal in the case of lexical layer or in the case of literal translation, but it is maximum in the case of equivalence and adaptation.

The knowledge and mastery of translation processes allow the translator to make maximum use of the resources of the target language and to guarantee their client results in line with expectations.

The translational approach is not a simple replacement of the words of one language equivalents into the other language. The translator's work goes beyond words, because it must be able to convey the idea of the original text in translation, paying attention to the pitfalls, such as the nonsense, false friends, etc.

2. Translation problems specific to the source text

The analysis of specific translation problems of our source text begins with a brief theoretical overview of each type of translation problems, according to the model proposed by Christiane North (1991: 151).

This contextualization of the classification of translation problems allows us to define both the theoretical and the practical level concepts related to different problems in order to manage the quality of the translation.

2.1. Language problems

In this section we have chosen to define and also analyse the main linguistic translation problems, which are divided into: terminological problems, lexical, semantic and stylistic.

According to specialists, the translator works on linguistic forms: "... the translator does not share the sense of linguistic forms but, he interprets." Analysis of these problems helped us a lot to understand the differences between the two languages compared with topics such as: the kind of words, the use of articles and prepositions, times and verbal modes, and corresponding terminology specific to the field of theory and practice of translation.

Terminological Problems:

In this part, we will focus on some essential features of this translation that raised some problems when transferring from English into Romanian regarding terminology in the field of translation studies.

Example

Eng.: "Friendship is no less supportive for being expressed *via cyberspace*."

Ro.: „Prietenia nu e exprimată mai puțin atunci când e transpusă *prin spațiul virtual*.”

For our translation of the English neologism *cyberspace* we used the modulation (which is not used in the Romanian language in this form) by the term *spațiul virtual* as we have found appropriate this translation solution.

Lexical Nature of Problems:

At the lexical level, the identification of problems of a translation is based on knowledge of formal construction processes of linguistic forms: the bypass (fixing and suffix), composition (words or terms compounds lexicalized expressions - expressions, idioms, proverbs) the abbreviation (ellipse, truncation, Initialisms) and borrowing.

Example

Eng.: "Consecutive translation (in terms of work organisation) means that several translators translate batches of the same job in *successive time intervals*."

Ro.: "Interpretarea consecutivă (cu privire la organizarea muncii) presupune că traducătorii să traducă fragmente, care fac parte din cadrul aceluiași text, organizate *prin decalaje succesive*."

The term marked in bold letters *decalaje* has been translated into Romanian word by word from French using the method called the loan, the term *décalages* for a better translation of the English word *intervals*.

Stylistically Problems

Stylistic problems are related to the expression in the target language of connotations, figurative meanings or figures of speech used in the source text in order to give a particular expression to the words mentioned.

Example:

Eng.: "Words of praise from a satisfied client will rapidly help to enhance a translator's reputation and have a snowball effect."

Ro.: „Reputația traducătorului crește ca printr-un efect de „bulgăre de zăpadă” întrucât fiecare client satisfăcut îi asigură publicitate prin laudele sale.”

The reference, which posed transfer problems in this example, is a metaphorical expression snowball effect. During our search for equivalence in Romanian, we discovered the meaning and origin of this cultural reference¹.

The original phrase is "snowballing" which means "taking proportions increasingly important (about an event, phenomenon).

The term dates from the nineteenth century and it is a metaphor that takes the ease of a small snowball to take prompt proportions by turning into a very big snowball.

As a reference of the use of this expression we mention the point made by the author Laurence Prudhomme-Poncet in his book *History of women's football in the twentieth century* published by L'Harmattan in 2003:

"The call was given, it was agreed, and a few days after the first meeting was held with about twenty young girls; since the number has grown and we hope to snowball, certain that the broad minds will understand the benefits of sport for women."

After this research we have chosen for our translation version a transfer of cultural reference expression "efect de bulgăre de zăpadă", a word for word translation.

2.2. Cultural problems

In the previous section, we briefly discussed some problems of linguistic issues we encountered during our translation approach. In terms of cultural issues - two categories are known: cultural references transfer problems and cultural allusions transfer problems.

Culturally translation problems are due to the differences between two different cultures. Understanding the message implies, by the receiver, identification and decoding of the socio-cultural type of information in all sorts of allusions. These differences are encountered in texts called through cultural elements, "cultural references" ("Culture-specific items").

According to T. Cristea (1998: 179), language systems in which evolve the language communities face specific diversification of areas highlighted in the translation:

"The confrontation of two natural languages in the transfer of messages reveals firstly a common general structure which allows the translation and the existence of weakly idiomatic areas and also the differences that attract disturbances in the transmission of data experience."

In what follows we will present and analyse some problems of our target text.

Example

Eng.: "Quality controls are carried out in *proof-reading* or in *revision*."

Ro.: "Verificarea nivelului de calitate a unei traduceri se efectuează prin *corectare* și prin *revizuire*."

The English translation of *proof-reading* and *revision* represents a problem of cultural transfer references, because in Romanian we used the term *corectarea* for *proof-reading*, and *revizuirea* for *revision* (word for word translation to not make a confusion with the term used before *corectarea*), for lack of other suitable words, while knowing that this step does not imply any rectification or change from the source text.

2.3. Textual problems

The specific problems of textuality are due to the understanding of the source text, compared to intra-textual characteristics and extra-textual references, including the coherence and cohesion textual elements.

¹ Cf. <http://www.expressio.fr/expressions/faire-boule-de-neige.php>

In the expression of a small incursion in the translation of foreign languages compared, we mention the expression *snowball effect* has equivalencies in almost 10 different languages (German: Lawinenartiganwachsen, French: faire boule de neige, Portuguese: Aumentar como una bola de neve, Danish: Voksesom en snebold, Spanish: Crecer como una bola de nieve, Catalan: Fer-se una bola de neu, Italian: Crescere a valanga, Dutch: Eens nieuw bal effecthebben, Swedish: Snöbolls effekten).

The coherence and cohesion

Textual coherence and textual cohesion are the last two important elements in the analysis of intra-textual factors. The coherence is directly related to the meaning and the unity of the text quality and means that the sentences should follow a logical harmony for the message to be clear and understandable.

It manifests on the text (lexical field) and ensures the continuity, the growth of information and the non-contradiction of the stated ideas.

According to G. Maingueneau (1991: 219), the sentence is analysed as a syntactic-semantic structure and also as a support structure information within a specific textual dynamics. Cohesion relates to the organization of the text, the sequence of ideas in the text, and must observe the morphological and syntactic standards. It manifests itself locally, sentence by sentence by:

- Spatial and temporal organizers (deictic) - used to account for the cohesion of a text in time (the timeline and sequence of events);

- The connector systems - the connectors can have values: additive (and, moreover, also); comparative (than, more);

"For instance, translation rates are higher in Germany than in France, in France than in the United Kingdom or in Spain, in Britain than in Ireland, in Ireland than in Italy, in Italy than in Argentina, and higher in Argentina than in Cambodia or in a number of other countries." (Page 223).

"But the cost of living has risen in Ireland and so has the cost of translating." (Page 223).

The textual problem is in the organization of structures and phrases in the target text, because they are very long in the source language. To solve the problem, we restructured and reorganized the paragraphs, using the information of compensation method.

2.4. Pragmatic problems

In this section we will take a look at some pragmatic problems that have caused problems in the translation.

Following the model analysis of extra-textual factors the proposed by Christiane Nord (1991: 144), the pragmatic translation problems are concerning the issuer, the receiver (consignee) the function (of target of the two texts).

According to the specialist (1991: 158), translation problems at the pragmatic level are created because of "the differences between the original text and the production situation of the translation situation."

The main differences of a pragmatic nature that appear between the source text and target text are:

- The target text reader / source;
- The transmission path between the message text source / target text;
- The motivation of the source text / target text of (usually do not coincide);
- The text function target / source.

Membership or distance from the transmitter to the content of the text:

- The mark of the involvement of the issuer in the text:

"Just to illustrate the discrepancies, we will mention a survey conducted in the mid-90s by a well-known French magazine, which listed 'translators' among those professionals earning more than 150,000 € a year..."

The use of the personal pronoun on the 1st person plural "we" is the mark of the involvement of the author who identifies himself with his readers.

As we already mentioned when we made the presentation of transfer problems of cultural allusions, there are concepts that are untranslatable because they contain allusions and cultural references that are not necessarily known in the target language by the interlocutor (the difference vs. speaker interlocutor).

The difference between the function of the source text and the target text can also create problems, but in some cases the function can remain the same for the two texts, because the cultural context is not so different.

In this paper, we described the complexity of problems specific to our source and we discussed the need for an analysis and study of solutions envisaged to produce a translation adapted to the use for which it is intended to be. Our study allowed us to understand our source text and get deeper for an adequate translation.

3. Translation difficulties and our solutions

In this last part of our paper we present and analyse the main difficulties that can be encountered in a translation.

When we present the difficulties when translating our source, we must consider several aspects:

- The knowledge of the two languages;
- The meaning of the words;
- Perceptions;
- The time and the context in which the text was written;
- Interpretation according to the writer's personality and experience.

For this work, we deal directly with difficulties in translation relative to the aspect of understanding and re-expression.

3.1. Difficulties in understanding/comprehension

Jeanne Dancette (1995: 19) defines the understanding for the translation as "the result of the confrontation and synthesis between the literal and contextual meaning of the statement".

The Canadian specialist (1998) identifies three categories of comprehension difficulties:

- Lexical difficulties;
- Textual structure difficulties;
- Pragmatic language difficulties.

3.2. Linguistic difficulties

We will analyse the main linguistic nature of translation difficulties encountered, which are divided into:

- terminological difficulties
- Semantic difficulties.

Terminological difficulties:

Example

Eng.: "As a rule, specialised translators can charge higher rates than generalist translators and 'localisers' or 'media translators' earn more than translators."

Ro.: "Ca regulă generală, traducătorii specializați pot avea onorarii mai mari decât traducătorii generaliști, iar 'localizatorii' sau 'traducătorii media' câștigă mai mult decât simplii traducători."

The main objective of this section is to highlight the challenges we face when we started the research for the terminology of the field of translation studies.

To solve the difficulty mentioned in the example above, we used as translation process the loan, translating the 'localisers' with the word 'localizatorii' like that, our term is well understood in the target language, and we do not change the initial meaning of the source text.

Conclusion

The analysis of translation difficulties and problems encountered during the translation, allowed us to achieve a better understanding of our source text with the translation difficulties specific because of the nature of the text, but in particular to identify our own text translation

difficulties that stimulated us to extend as much as possible our translational knowledge both in understanding and in terms of re-expression. We do not consider that we came up with the best translation and we think that it can be improved every time we look over it. Thus, the best solution for the translation problem we encounter is in the eye of the translator and s/he has the best variant, s/he is the master of the final target text.

Bibliography

1. BALLARD, Michel, *La traduction à l'université*, Lille : Presses Universitaires de Lille, 1993, p. 230-260.
2. CRISTEA, Teodora, *Stratégies de la traduction*, București: Editura Fundației *România de mâine*, 2000 p. 190-197.
3. DANCETTE, Jeanne & MÉNARD, Nathan, *Modèles empiriques et expérimentaux en traductologie : questions d'épistémologie*. *Meta*, 1996, vol.41, n°1, p. 139-156.
4. DANCETTE Jeanne, *Parcours de traduction*, Lille : Presse Universitaire de Lille, 1998.
5. MOUNIN, Georges, *Problèmes théoriques de la traduction*, Paris : Gallimard, 1963.
6. NORD, Christiane, *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology and Didactic Applications of a Model of Translation-Oriented Text Analysis*. Amsterdam – Atlanta: Rodopi, 1991, p. 250.
7. VINAY, J. P., DARBELNET, J., *Stylistique comparé du français et de l'anglais*, Paris : Didier Erudition, 1993.

Internet Resources

<http://www.expressio.fr/expressions/faire-boule-de-neige.php> - last accessed on 16 May 2016

LEARNING A FOREIGN LANGUAGE. ENGLISH AS A LINGUA FRANCA

APPRENDRE UNE LANGUE ÉTRANGÈRE. L'ANGLAIS COMME LANGUE INTERNATIONALE

ÎNVĂȚAREA UNEI LIMBI STRĂINE. LIMBA ENGLEZĂ CA ȘI LINGUA FRANCA

Stăncuța Ramona DIMA-LAZA

„Vasile Goldiș” Western University of Arad

E-mail: lazastancuta@yahoo.com

Abstract

This paper starts by underlining the importance of the English language around the world as a means of communication between people with different linguistic backgrounds. As it has become the language used in all fields of activity, from international business to politics, medicine and education, teachers of English have been challenged to find proper methods of teaching that ensure comprehension and development of communicative skills. Research has shown that learning occurs first through interaction and only later on it becomes part of an individual's cognition. Along the years professors resorted to a multitude of student-centered approaches that little by little replaced the obsolete grammar-based and theoretical method. The focus is not on what to learn anymore, but on how to learn, prompting thus language and skills development through collaborative tasks and active involvement in the learning process.

Résumé

Ce papier commence d'abord par souligner l'importance de la langue Anglaise à travers le monde comme moyen de communication entre des gens ayant différents contextes linguistiques. D'autant plus, cette langue est utilisée dans tous les domaines, du business international à la politique, la médecine et l'éducation. C'est pour cela que les professeurs d'anglais ont été mis à l'épreuve afin de trouver de bonnes méthodes d'enseignements qui assurent la compréhension et le développement des compétences de communication. Les recherches ont prouvé que l'apprentissage se fait d'abord par l'interaction et ensuite se continue par la connaissance individuelle. Au fil des années, les professeurs se sont dirigés vers de nombreuses approches centrées sur l'étudiant qui ont petit à petit remplacées les vieilles méthodes basées sur la grammaire et la théorie. La focalisation ne se fait plus sur ce qui doit être appris, mais plutôt sur la façon d'apprendre, incitant ainsi le développement de la langue et des compétences à travers des tâches collaboratrices et une active implication dans la procédure de l'apprentissage.

Rezumat

În această lucrare se subliniază importanța limbii engleze în lume ca mijloc de comunicare între oameni care provin din medii lingvistice diferite. Deoarece a devenit limba folosită în toate domeniile de activitate, de la afaceri și relații internaționale, până la politică, medicină și educație, profesorii de limba engleză se confruntă cu provocarea de a găsi metode adecvate de predare care să asigure înțelegerea și dezvoltarea unor abilități de comunicare. Cercetările arată că procesul de învățare se produce prima dată prin interacțiune și doar ulterior devine parte din bagajul de

cunoștințe al individului. De-a lungul anilor, profesorii au recurs la o multitudine de abordări centrate pe student care încetul cu încetul au înlocuit metodele teoretice învechite de predare precum și cele clasice, axate pe învățarea regulilor gramaticale. Accentul nu mai cade pe ceea ce trebuie învățat ci pe cum trebuie învățat, susținând dezvoltarea limbii și a abilităților de comunicare prin intermediul unor sarcini de colaborare și implicare activă în procesul educațional.

Keywords: *language, multiculturalism, education, teaching, methodology*

Mots-clés: *langue, multiculturalisme, éducation, enseignement, méthodologie*

Cuvinte-cheie: *limbă, multiculturalism, educație, predare, metodologie*

1. Introduction

Lingua franca has been defined as a common language used by people of different nationalities in different fields of activity. According to the Merriam-Webster dictionary, lingua franca used to be a combination of French, Spanish, Arabic and Greek, spoken in the past, in Mediterranean ports. When three people of different nationalities have to communicate they usually choose English even if it is not their native language. It has become the official and native language of many international conferences, multinational companies or movies and music. In what concerns technologies, English is a must, if considering the fact that computer terminology has been coined as such – actually certain words seem rather impossible to be translated in another language. Linguists have claimed that by 2020 more and more people will use English as their second language.

2. A global language

As it has become a global language, English represents a major requirement formulated by institutions when employing people; as a consequence parents have become aware that children should study it from an early age in order to have a bright future. Learning a language is not easy. For some, it takes a lifetime, for others, not more than one year. But it all depends on the individual's genetic background, on his/her personal skills and on the interaction he/she has with the new language. A permanent contact with its vocabulary and grammar ensure a good learning but conversations with native speakers are, by far, the most efficient technique. The worldwide influence of a language is established by three major factors: the number of countries using it as a mother tongue, as the official language of business and as the foreign language of choice in schools. On the other hand there are people who question the beneficial effects of a global language. They claim that it could favor the disappearance of minority languages, threatening the freedom of speech and the ideals of multiculturalism. English has become the first choice when it comes to establishing a global language, but not without reason. Besides the intercultural communication necessity, besides the huge influence of the American movies, technology and food industry there are some scientific reasons that have to do with the availability of a large number of idioms, phrases, synonyms, with the depth of the vocabulary.

English is also a flexible language that allows an easy formation of new words by adding suffixes and prefixes, by fusing words, by using the same word as a verb and as a noun. During the process of becoming a global language, English has changed. Some people accept loan words and are regarded as a source of lexical enrichment, while others are more reluctant and regard it as an offense to traditional language values. For youngsters, the assimilation of loan words is fashionable; they often say it's *cool* to use such vocabulary while in advertising the use of loan words can increase the profits of companies. The *global* character of a language is not rendered only by its grammatical structures and vocabulary but also by its involvement in the local environment of the

area where it is being used. When a category of people like students or businessmen use English on a daily basis, the subject matter of their conversation will eventually include customs and traditions of the respective country or region. As Spencer-Oatey and Franklin put it, “linguistic frameworks for studying culture take two complementary perspectives: one focuses on the maxims or principles that underlie language use (and that may be values differently in different cultural groups) and the other analyses the patterns or style of language use (and that may show different mean frequencies across different cultural groups).” (SPENCER-OATEY, 2009, 29) Linguistic constraints vary from culture to culture. There are large numbers of contextualized elements that are differently interpreted from society to society. “Leech’s framework, and in particular the relative weighting of the different constraints in different cultures, provides a very helpful tool for comparing language use across cultures. For example, the relative weighting given to modesty can affect how people respond to compliments and the relative weighting given to agreement can affect how freely people feel able to disagree with others. Leech’s framework is mostly unknown outside the field of linguistics, yet the social psychologist Mark Leary reports an interesting debate in the psychological literature about culture and self-enhancement. From Leech’s point of view, he would not concern himself with people’s inner motives for being modest or self-enhancing; he would concentrate on the social constraints influencing external behavior.” (SPENCER-OATEY, 2009, 30)

Given this boom of English language, many institutions worldwide started to promote ELT (English Language Teaching). They have designed tests and teaching modules specifically aimed at certain categories of people and professions. They gained huge profits by providing modern teaching materials and language training courses and exams. World famous universities like Cambridge have created tests meant to teach and assess English skills used in real-life situations; tests for all linguistic levels and age-groups as well as for tests accepted for work and study abroad.

3. Teaching and learning English. Student-centered approaches

In the process of learning a language, the teacher plays a major role, but the learner should also show cooperation, focus and interaction. The teaching methods differ from one person to another, from one lesson to another. Some, go for the lecture method while others use group work, role play or other techniques that make the learners more receptive and help them achieve linguistic skills in a faster process. While studying, learners must get the opportunity to express views and opinions giving thus to the teacher the necessary feedback and help him understand what are the weak points of the lesson, what are the flaws, and difficulties experienced by the students when putting forward their own ideas. Role play and group work represent direct and active involvement making way for progress in a rather pragmatic and practical manner. These techniques have proved very efficient along time, while the theoretical aspects of language learning have been left behind. Rules are also important because sometimes they are necessary to answer to the student’s mostly addressed question, *why*. But starting the educational process from examples and exercises to theory, facilitates understanding and consolidates better the knowledge learners have accumulated, because it forces them to think out of the box, to find a logic in the grammatical structures or in the way words are formed.

The audio-visual aids, educational tours, exhibitions, reading should not be neglected. If the teacher finds a suitable approach to correlate visual aids with the lesson in the textbook, success is guaranteed. Such methods, based on technology are appealing to the students, they remove boredom and monotony and the learners become more interested, they focus more and even enjoy the activity. And the best way to achieve good results while carrying out an activity is doing it with pleasure and excitement. But there are also drawbacks. At a certain point during the lesson the teacher might have to cope with the student’s lack of attention. Movies and music could distract them, make them talk to each other while watching, making fun of certain scenes or lines; it could also take too much time. Teachers must be very careful when choosing the movie because not all of them have educational purposes. Sometimes, only parts of it should be played, that is, the ones that are really engaging and that provide an obvious benefit for the lesson. There should be a

methodology and a well developed lesson plan behind each use of visual aids in the English classroom. Teachers must provide worksheets to be completed; they must ask the students to listen for specific information; stop the movies at certain moments and discuss historical and social background.

Meaningful interaction in the target language means that the speakers must be concerned not with the form of their utterances but with the message they are conveying. There are two ways of learning a language in a subconscious and in a conscious way. Higher emphasis should be placed on the first type. If rules are not relevant in subconscious language acquisition processes, error correction is essential for conscious learning. It helps the individual get a correct mental representation of the linguistic elements. According to linguists, there are five stages one must go through when learning a foreign language: pre-production, early production, speech emergence, intermediate fluency, advanced fluency. But other factors like family background and length of time spent in the respective country must also be taken into consideration. The first stage scientists have identified may last for about six months and is the silent period when students have no more than 500 words in their vocabulary, are able to understand some phrases and give short, monosyllabic answers. During the second stage, learners start using key words, familiar phrases and present tense simple. For the next one to three years, they experience the speech emergence stage. They can communicate better, in simple phrases using around 3000 words. More complex sentences can be drawn up only in the fifth year of study that corresponds to the fourth stage. Learners express opinions, share their thoughts and write longer fragments but with a considerable number of errors. This is the moment when teachers should start focusing on learning strategies. Academic language proficiency requires from 4 to 10 years. During the advanced fluency stage, students become near-native English speakers. The acquisition of a language is widely influenced by the age of the students. Children are usually in the best position and they can easily and successfully achieve language proficiency. Older learners struggle more and find it more difficult to remember words, to apply rules and to express themselves freely. If making progress, students feel more and more motivated, therefore they should always be encouraged and supported.

4. Intercultural skills and foreign language learning

Since the late 1980s there has been a tendency to teach a foreign language by means of intercultural competence, by integrating cross-cultural communication in the English language class. Linguists have identified this urge of many individuals to take the native speaker as a model. But such a target is hard to achieve and maybe even impossible for some. While studying a foreign language this should not represent a goal because it may prove psychologically undesirable. The interaction with a native speaker is different because both individuals come from different social backgrounds, have different social identities. However, there is an innate language learning ability that is stronger in some individuals and which, if correlated with the opportunity to talk to native speakers, guarantees an adequate linguistic feedback on part of the learner. But such a subconscious learning method also involves some intercultural communication skills: “[...] Intercultural and native speakers – or intercultural speakers of different languages and culture origins need to negotiate their own modes of interaction, their own kinds of text, to accommodate the specific nature of intercultural communication. This might involve, for example, negotiated agreements on meta-commentary, on when and how to ensure that each interlocutor is able to interrupt the normal flow of interaction to ask for explanations of differences and dysfunctions, or to give a richer account of the pre-suppositions of a statement than would usually be necessary.” (BYRAM, 1997, 49) Byram’s model can be used in the process of teaching and learning foreign languages in schools, because the objectives he formulates are actually educational goals that require long-term exposure to a country’s culture and language in order to make linguistic development possible. Along with the ever increasing necessity of learning English, teachers had to change their teaching methods. Grammar-translation and audio-lingual techniques have become obsolete as they required too many years of study before being able to master the language. Active learning has become more

effective than passive learning. Instead of focusing on grammar rules, the communicative function of the language should be emphasized. Teachers started to encourage students to communicate, to agree and disagree, to introduce authentic texts into the learning situation, to focus on the learner's personal experiences, to establish a connection between classroom learning and language activities carried out in the individuals' free time. Therefore, "if students are involved in meaning-focused communicative tasks, then language learning will take care of itself, and that plentiful exposure to language in use and plenty of opportunities to use it are vitally important for a student's development of knowledge and skill." (HARMER, 2007, 69)

When discussing about communicative methods one should take into account the design, approach and procedure. Design describes the connection between theories of language or learning activities on one hand, and the role of teachers, materials and learners, on the other. The approach refers to the principles of language teaching while the procedure is related to classroom methods that represent consequences of particular designs and approaches. Real communication must always be present in the process of language learning, as well as activities that emphasize meaningful communication, communicative competences, phonology and semantics of the language. The teacher is not just a model for the learner but also a facilitator, a person that is responsible for the accuracy and fluency students achieve in the foreign language. Cooperative techniques are much more efficient than individualistic ones and free speaking should be encouraged. Therefore, more ambiguity and fluency is desirable rather than error correction, teacher intervention and accuracy. As Byram claims, "The [...] desirable outcome is a learner with the ability to see and manage the relationships between themselves and their own cultural beliefs, behaviours and meanings, as expressed in a foreign language, and those of their interlocutors, expressed in the same language – or even a combination of languages – which may be the interlocutors' native language or not." (BYRAM, 1997, 12). One year later, Kramsch supports Byram's assertion and considers that "the characteristic of competent language user is not the ability to speak and write according to the rules of the academy and the social etiquette of one social group, but the adaptability to select those forms of accuracy and those forms of appropriateness that are called for in a given social context of use." (KRAMSCH, 1998, 27).

As previously mentioned there is a multitude of classroom activities meant to animate the learning atmosphere and to arouse the interest of learners during the language acquisition process. Some of the most popular are games, roll-plays, interviews, opinion sharing or surveys. All these methods employ certain elements that add variety and a change of rhythm to the learning process. First of all, the topic chosen is essential as well as the teacher's ability to act as spectator, facilitator and participant at the same time. If resorting to interviews, students need to cooperate, to pair up and to ask each other about holiday plans or other relevant conversation topics. By using such techniques they get to understand what team work means. Other activities like information gaps give students the opportunity to talk to each other in order to fill in the missing information, as well as a high level of motivation. The use of games makes the learning experience more authentic, funny and interactive. And the choice of the subject matter and materials, the varying degrees of difficulty allow such a method to be applied in the process of teaching adults as well. Games also determine learners to become more competitive and ambitious. Another interaction technique is the surveys which can be adapted to almost any level of language proficiency allowing teachers and students to adopt a wide range of classroom roles. Debates, agreeing or disagreeing on a given topic are always welcome in the language teaching class. Opinion sharing activities help students compare values and beliefs, make comparisons and give reasons.

5. Conclusions

To conclude, along the years teachers have always tried to find the best language teaching approaches and many of them have reached the conclusion that communicative language teaching is one of the greatest innovations in this field as it focuses on authentic language, task outcomes and real-life situations. There proved to be more advantages than disadvantages for such approaches

because the focus of the learning process shifts to the students, satisfying their immediate needs and stirring their immediate interest. However, teachers should always be aware of the fact that students may come across difficulties and problems during the task-based learning process. They must be guided and supported, otherwise the desired result cannot be achieved. They must learn new phrases and develop all four linguistic skills. And last but not least, the evaluation process is critical for learners as it provides a feedback of their efforts and of the linguistic activities they have been subjected to.

References

- BYRAM, M., *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*, Clevedon, Multilingual Matters, USA, 1997.
- HARMER, J, *The Practice of English Language Teaching*, (4th Ed), Essex, Pearson Education Limited, UK, 2007.
- KRAMSCH, C., *Language and Culture*, Oxford, Oxford University Press, 1998.
- SPENCER-OATEY, H., FRANKLIN, P., *Intercultural Interaction. A Multidisciplinary Approach to Intercultural Communication*, Palgrave Macmillan, London, UK, 2009.

AUDIO-VISUAL AIDS IN LOWER SECONDARY SCHOOL- TRANSLATION vs. INTERPRETATION

MIJLOACE AUDIO-VIZUALE AUXILIARE ÎN ȘCOALA SECUNDARĂ-TRADUCERE vs. INTERPRETARE

Florina TUDUCE

„Vasile Goldiș” National College, Arad

E-mail: florinatuduce@gmail.com

Abstract

”English is learnt in many different environments, ranging from the traditional classroom to the street. [...]. Our teaching has also been changed dramatically by the introduction of various technical aids, which can help to bring the outside world into the classroom”. (CHARGE, N. J. and GIBLIN, N., 1987, 282-287). I have tried to prove in this paper that the audio-visual aids continue to play a part of foremost importance in teaching foreign languages, they are also used in translation and interpretation; they are indispensable means to create a unique, unforgettable atmosphere which motivate the students to become successful learners and competent speakers of English.

We live in a world where the technology is changing at a very high speed. This also affects the translation and interpretation. The computer can provide new and exciting ways of increasing the learners exposure to meaningful language.

Rezumat

”Engleza este învățată în multe medii diferite, variind de la tradiționala sală de clasă la stradă. [...]. procedura noastră de predare a fost schimbată dramatic de către introducerea variatelor mijloace tehnice auxiliare, care pot ajuta la ducerea lumii de afară în interiorul sălii de clasă”. (CHARGE, N. J. și GIBLIN, N., 1987, 282-287). Eu am încercat să demonstrez în această lucrare faptul că mijloacele audio-vizuale continuă să joace un rol de primă însemnătate în predarea limbilor străine, ele sunt de asemenea folosite în traducere și interpretare; ele sunt mijloace indispensabile pentru a crea o atmosferă unică, de neuitat care motivează studenții să devină învățăcei de succes și vorbitori competenți de limbă engleză.

Trăim într-o lume în care tehnologia se schimbă la o viteză foarte mare. Acest lucru afectează traducerea și interpretarea. Computerul poate aduce modalități noi și interesante de sporire a expunerii studenților la un limbaj semnificativ.

Keywords: *audio-visual aids, translation, interpretation, computer*

Cuvinte-cheie: *mijloace audio-vizuale auxiliare, traducere, interpretare, computer*

In class the teachers may use all the available audio-visual aids in order to create images, visual, auditory and connections, mainly visual and auditory. It is the mental image and its availability to us, which a language teacher needs to understand. If a student has an adequate mental image of a situation in which certain words, notions, or functions are used, they will be remembered and recall with much greater facility.

The audio-visual aids strengthen the ties between verbal and non-verbal images, through the process of creating, retaining and recalling images; the continual use of this process itself more solid, more complete and more usable for the student. In addition to these considerations, we should also point out the need to refresh the teaching with the traditional audio-visual aids, the need to courageously introduce and effectively use the new ones like the VCR, the copier, the computer and multimedia, which dramatically change our teaching and learning.

An audio-visual presentation is a powerful teaching tool that will leave a lasting impression of the things presented. Where does the audio-visual start? A plain text written on the blackboard does not contain any visual clue but if the teacher underlines something, uses coloured chalk to attract attention to something or if s/he presents the same content under the form of charts, diagrams, graphics or drawing, the visual is born. Statistics show that 90% of people's memory, let alone students and especially little kids is visual, while the auditory imagines hold the second place.

That is why, when teaching foreign languages, the teachers should never forget overwhelming importance of the visual and of the audio-visual and behave consequently, paying utmost attention to what stimulates learning: the audio-visual aids. It is the place here to mention the most precious "audio-visual" element of all: **The Teacher!** In his/her endeavour, the teacher is again assisted by audio-visual aids.

Many of their advantages are obvious. I quote (FINOCCHIARO, M.,1968, vol. F/3:13-18) for the synthetical presentation of these advantages: " They give necessary variation and provide the classroom change-of place so essential to maintain the high level of interest. Further, they are ready means of establishing a quick and clear concept of what a word or structure may mean. They illustrate that in the basics of life, most people in the world share the same similar experiences."

Wright, a specialist in the visual field, wrote *Visuals for the Language Classroom*, is to be mentioned for the new approach visual aids on the basis of the four skills. I think that all of the audio-visual aids are very useful in translation and interpretation. Translators and interpreters work with languages, but in very different ways: the key difference is that translators work with written words and interpreters work with spoken words. They all deal with audio-visual aids at some point.

A professional linguist might translate, interpret, or both — but just what is the difference between translation and interpreting?

Both translating and interpreting aim to communicate across languages, but being proficient at one doesn't necessarily mean you're proficient at the other.

"Translation is not a matter of words only: it is a matter of making intelligible a whole culture", said *Anthony Burgess* (an English writer and composer). That is why the teachers must have a constant professional concern to create and endow the language laboratory with the necessary audio-visual aids, path to modern, communicative teaching, where the learners react and respond completely to their teaching, thus becoming competent speakers of English.

I'd like to continue by emphasising a few theoretical aspects of translation and interpreting.

Translation essentially consists of taking a text in one language and rendering it into another language. The key characteristic of translation is the fact that it works in the medium of the written word.

A literary translation might consist of the translation of a novel from Spanish to French, for example, while a technical translation could be the translation of a cellphone owner's manual from Chinese to English.

Interpreting, like translation, takes one language and renders it into another. The very important difference is the medium: while you translate a written text, you interpret orally.

It's quite rare for a linguist to work equally well as both a translator and an interpreter. A professional literary translator, for instance, will not necessarily have the interpersonal skills and quick tongue needed to be a fast, excellent interpreter, and a skilled interpreter will by no means have the attention to linguistic style needed to render a compelling literary translation.

Most translators work into their native language only since it's faster and easier to write in one's native language.

People often confuse translation with interpretation. While both services involve adapting from one language to another, there are a number of important differences. Translators and interpreters are not interchangeable. The skills and tasks required are different for the two jobs. Interpretation is used at live, in-person events, such as in courtrooms, police stations, hospitals, and government forums. Translation typically only involves a translator and a computer.

The translator is focused on dissecting a written text and scrutinizing it to identify its meanings, shapes, and colours. It is an activity that requires time, reflection, and constant rewriting to ensure nothing is 'lost in translation'.

The interpreter must work quickly and demonstrate spontaneity, working both in simultaneous and consecutive interpreting modes (that is, translating while or after the speaker is talking).

However, the importance of the translator's work must not be overlooked: the absence of immediate time constraints allows the translator to apply more mental resources to the task of finding the correct solution. The translator always seeks rigorous solutions, not solutions that will just 'get the job done'. To do so, the translator applies thorough research and consulting techniques and uses specialist databases. As a result, the translator often ends up being quite an expert of the subject matter in question.

Many interpreters have never tried their hand at translation and vice versa, even though the two disciplines complement each other. The work of the translator, seeking perfection and precise meaning, involves scrupulously analyzing the meaning of words, laying them down on paper, and then letting them settle a while for later analysis and revision.

Both translators and interpreters are language craftsmen, and to recognize the things we share in common and the things that separate us is to recognize the complexity of what both groups do as professionals.

Interpreters are often referred to as "translators" and people are not always aware of the difference between the two professions. How are they different?

An **interpreter** works with **spoken words** in a particular context, conveying a message from one language to another, while translation refers to the activity of transferring a written text from one language to another.

Neither is simply replacing the words of one language by those of another, and there are similarities in the intellectual effort required. But there are significant differences between interpreting and translating.

Interpretation is spoken, translation is written. Interpretation therefore makes use of particular linguistic resources: the original speaker's ideas are transmitted as spoken words, with a particular rhythm and intonation, making use of rhetorical devices and gestures.

Interpretation is carried out in real time (simultaneously) or very close to it (consecutively). The interpreter has no time to refer to the written resources available to translators. This makes **preparation before each assignment** all the more essential for an interpreter.

In interpretation **communication** is immediate, involving an interaction between speakers, listeners, and interpreters. In translation there is always a gap between the writing of a text by an author and its reception by the readers.

Apart from this, translators often spend a long time working on one text, while interpreters, often working in a team, are faced with people speaking and communicating right now.

Interpretation is therefore not so much a linguistic profession as an information and communication profession.

Translators have time to consider and revise each word and sentence before delivering their product to the client. While live interpretation's goal is to achieve total accuracy at all times, details of the original (source) speech can be missed and interpreters can ask for clarification from the

speaker. In any language, including sign languages, when a word is used for which there is no exact match, expansion may be necessary in order to fully interpret the intended meaning of the word.

The key difference between translation and interpretation lies within the choice of communication channel. Simply put, translation deals with written communication, while interpreting is all about the spoken word.

Translators work on written documents, including books, essays, legal documents, medical records, websites, instruction manuals, subtitles for film or TV, or any other form of information in written form. Interpreters, on the other hand, are involved in projects that require live translation; for example conferences and business meetings, medical appointments and legal proceedings.

Both translators and interpreters have a deep linguistic and cultural knowledge of their working languages, as well as the ability to communicate clearly and succinctly. It is, however, important to highlight the distinctive features of these two professions.

Translators generally work from their home computers, and tend to specialize in a particular field. Good translators have excellent written skills and are usually perfectionists by nature, paying particular attention to the style of the source documents, as well as the accuracy and significance of the terms used within their translations.

Unlike translators, interpreters do not provide a word-for-word translation; instead, they transpose spoken messages from one language into another, instantly and accurately. Interpreters work in real-time situations, in direct contact with both the speaker and the audience. They rely primarily on their linguistic expertise acquired through training and experience - a sentence in one language may be rendered an entirely different way in another. Good interpreters are endowed with very quick reflexes, as well as a good memory and speaking voice. An interpreter is often more than an on-demand translator, however - they also act as a facilitator between speaker and listener, both linguistically and diplomatically.

The key skill of a good translator is the ability to write well and express oneself clearly in the target language. That is why professional translators almost always work in only one direction, translating only into their native language. The key skills of the translator are the ability to understand the source language and the culture of the country where the text originated, and, using a good library of dictionaries and reference materials, render that material into the target language.

An interpreter, on the other hand, has to be able to translate in both directions, without the use of any dictionaries, on the spot. In spite of the vast differences in the skills of translators and interpreters, besides deep knowledge of both languages, it is crucial that they also understand the subject matter of the text or speech they are translating.

Translation and interpretation are not a matter of substituting words in one language for words in another. It is a matter of understanding the thought expressed in one language and then explaining it using the resources and cultural nuances of another language.

The role of the visual and audio-visual component in teaching English in secondary school is very important. There are a lot of effective ways of integrating audio-visual aids in the class, the four skills are being improved. I want to quote (WILLIS, J.,1983,41): 'Non-native speakers of any language are likely to rely more heavily on visual clues to support their comprehension that are native speakers'.

Video (in the past) DVD (nowadays) is a source of information, a stimulus for debate and discussion when the students are encourage to express their opinion in the same position as native speakers and it is an obvious medium for helping students to interpret visual clues. It is precisely because of the moving visual component that video is a popular aid in the language classroom. The suitability of video as a medium for bringing a living language to learners is undoubted. The dynamic combination of sound and vision can bring an air of reality into the classroom. The wealth of visual information available can convey the atmosphere of another culture, can show paralinguistic aspects of communication; the techniques of television can present material to learners in ways quite beyond the resources of the language teacher. I quote again (WILLIS, J., 1983,42): 'Video, even unscripted and unedited video, is not 'real life': watching and analysing an

interaction on video is useful, but students still need to practise doing things for themselves after viewing. As observers, they may gain receptive skills but only as active participants will they gain productive skills. Video is a mean to an end not an end in itself’.

Another audio aid is the cassette recorder, which is very useful in listening skills; the students try to translate and understand the dialogue which they are listening to. An important audio-visual aid, which can enrich and diversify the resources is **the computer**. The computer can also provide new and exciting ways of increasing the learners’ exposure to meaningful language. Roger Schank (1984) America’s leading figure in the field of artificial intelligence supports the idea that the computer can enable us to carry out a revolution in education.

We want a virtual world. And today, more or less, we can have it. Multimedia is perhaps the first industry to start global. The advantages of multimedia are obvious. Having moving images, stereo sound, a full-interactive database and a connection to the Internet with which you can keep information up-to-date, makes the whole thing far better, faster and easier to use. It is, as computer needs say, ‘better than real life’.

As far as the children are concerned many multimedia applications are fun as they combine a variety of means which are also interactive. There are titles of multimedia applications for children of all ages, who taking advantage of the multimedia domain, can be much more fun and much more instructive than the traditional books. The main concern for the teacher when using multimedia with students is to guide them towards the most meaningful CD-ROMs available, to select the most suitable ones for the students’ interest and needs. The multimedia will do the job as all the teaching methods, so far known, have been incorporated in this super, complete audio-visual aid – an exhaustive synthesis of all known audio-visual means ever.

The using of CAT (Computer Assisted Translation) tools in order to work more efficiently is very important nowadays. CAT is a form of language translation in which a human translator uses computer software to support and facilitate the translation process.

Using CAT, is a process which includes the use of software to aid individuals in translating. In case of time constraints, a computer-assisted translation tool can effectively reduce the translation time, enabling the translator to translate content in a timely manner. CAT tools help translators to make a consistent use of terminology.

If you want a high quality translation that goes beyond the language and takes into account the culture of the target country, so that the audience will feel identified with your products and company philosophy, especially for marketing texts and high-sensitive fields like medicine, where even a spelling error can lead to fatal consequences, it is better to use human translation and CAT tools. Sometimes, for high marketing texts, it is even better not to use any tools, as the same word can be translated in many different ways within the same text.

If you just want to give your audience an overall idea of what you mean, and you do not care about grammar or spelling, you just want them to know what you do so that they contact you directly to get further information, or if your text is highly technical, then machine translation could be a solution for a fast job.

Computer-assisted translation tool works in compatibility with the requirements of the digital age. In most cases we can make to work in paper-less environments and computer-assisted translation tool can be of great help while working in such surroundings. It comes with the technology to provide backup support to a translated document ensuring that in case of any mishap, a copy of the document can be retrieved.

Computer-assisted translation tool has added greatly to the efficiency of translation process while ensuring the availability of quality translation. It is an essential tool for both translators and buyers of translation services.

As I have already mentioned before, both translators and interpreters deal with audio-visual aids. Both interpreting and translation presuppose a love of language and deep knowledge of more than one language. However, the differences in the training, skills, and talents needed for each job are vast.

Although translators and interpreters may differ in the media they work in, these two characteristics are always necessary for anyone who wants to translate or interpret professionally.

The communicational revolution has brought forth an explosion of communicational means which store, transmit, manipulate information; some way or another these means should be rapidly integrated in our classes, incorporated in our teaching.

Bibliography

- BASSNETT, Susan (1990). *Translation studies*. London & New York: Routledge. ISBN 0-415-06528-3.
- BERTONE, Laura (2006) *The Hidden Side of Babel: Unveiling Cognition, Intelligence and Sense*, ISBN 987-21049-1-3 Evolucion, Organización intercultural.
- CHARGE, N. J. and GIBLIN, N. (1987) *Learning English in a Video Studio*. In *ELT Journal* 42/4: 282-287
- GILLIES, Andrew (2005) *Note-taking for Consecutive Interpreting*, ISBN1-900650-82-7.
- JONES, C&Fortescue S. (1991). *Using Computers in the Language Classroom*. Harlow: Longman.
- JONES, Roderick (1998) *Conference Interpreting Explained*, ISBN 1-900650-57-6.
- SUTHERLAND, K. K. (1969). *Visual Aids for Language Teaching*. In *Forum* vol. F/2: 7-11.
- TAYLOR-BOULADON, Valerie (2007) *Conference Interpreting — Principles and Practice*, 2nd Edition ISBN 1-4196-6069-1.
- WILLIS, J. (1983). *The Role of the Visual Element in Spoken Discourse: Implications for the Exploitations of Video in the EFL Classroom. Video Applications in English Language Teaching*. Oxford: Pergamon Press.
- WRIGHT, A., Haleem, S. (1994). *Visuals for Language Classroom*. Harlow: Longman.

Forum Magazines

- FINOCCHIARO, M. (1968). *Visuals Aids in Teaching English as a Second Language*. In *Forum* vol.F/3: 13-18
- GOETTE, G. (1992). *Movies and EFL Teaching*. In *Forum* 30/3: 41-42

LANGUAGE AND MACHINES: THE HUMAN FACTOR WHERE TO?

LANGUAGE AND MACHINES: FACTORUL UMAN ÎNCOTRO?

Raluca Anca PANTIN COZMA

EUCOM Business Language

E-mail: anca.pantin@eucom.ro

Abstract

In a world in which the informational technology develops faster and faster, offering the user viable solutions for most of the problems, no matter the domain of interest, the issue of the systems of translation assisted by the computer is more and more complex, underlining both advantages and disadvantages.

If in the favour of the process of translation assisted by the computer we have the rapidity of obtaining a result, at the other pole we have the lack of reliability of such a translation.

This is why, we still have to weigh the risks and opportunities that the modern technique of translation assisted by the computer underlines and the effects that it has on the profile of the professional translator, of his practices and on the translation market.

Rezumat

Într-o lume în care tehnologia informației se dezvoltă din ce în ce mai repede, punând la dispoziția utilizatorilor soluții viabile la majoritatea problemelor, indiferent de domeniul de interes, chestiunea sistemelor de traducere asistată de calculator este din ce în ce mai complexă, subliniind atât avantajele, cât și dezavantajele.

Dacă în favoarea procedurii de traducere asistată de calculator argument solid stă rapiditatea cu care se obține rezultatul, la celălalt pol stă lipsa de fiabilitate a unei astfel de traduceri.

De aceea, rămân de cântărit riscurile și oportunitățile pe care le subliniază tehnica modernă de traducere asistată de calculator și efectele acesteia asupra profilului traducătorului profesionist, a practicilor sale și a pieței de traduceri.

Keywords: *translator, technique, risks, opportunities, market*

Cuvinte-cheie: *traducător, tehnică, riscuri, oportunități, piață*

Introducere

Globalizarea, accelerarea operațiunilor de schimb comercial și inovațiile tehnologice au condus la o dezvoltare impresionantă a pieței de servicii de traducere și vor continua să genereze creștere. Organizațiile la nivel mondial și-au subliniat constant nevoia de servicii de traduceri pentru a face față cerințelor realității actuale, lucru subliniat în 2010 și de către Națiunile Unite printr-o declarație care evidențiază rolul vital pe care piața de traduceri îl joacă, dar și nevoia de a avea în permanență generații de traducători pregătiți să facă față tuturor rigorilor impuse de continua dezvoltare.

Pentru a înțelege provocările pieței actuale și pentru a răspunde la câteva dintre problemele adresate în această lucrare, o scurtă descriere a istoriei domeniului de traducere și a studiilor realizate în jurul acestuia este imperios necesară.

Începuturile omenirii s-au întrepătruns cu istoria traducerii, demonstrând, prin aceasta, faptul că traducerea și interpretarea sunt activități specifice omului, care au întâmpinat evoluția acestuia în toate epocile. Oamenii au avut întotdeauna nevoie să comunice între ei, astfel că originea traducerii este confundată cu cea a limbajului. Punctul de plecare cel mai cunoscut al activității de traducere este unul biblic-mitologic, și anume este vorba despre lucrările legate de renumitul Turn Babel unde a apărut multilingvismul omenirii și problemele legate de acesta. Anul 270 î.Hr. marchează momentul primei opere traduse: Septuaginta sau *de Septanta* iar în secolul IV, Sfântul Ieronim va deveni primul teoretician al traducerii.

În timpurile moderne, după ce știința traducerii s-a afirmat ca știință de sine stătătoare, din ce în ce mai mulți specialiști s-au ocupat cu teoria translatoologiei. Știința traducerii nu numai că s-a afirmat ca disciplină autonomă, dar a și determinat specialiștii să pună bazele diverselor direcții de cercetare în cadrul acestei discipline.

Domeniul « Translation Studies » în accepțiunea pe care o cunoaștem astăzi, este o disciplină relativ nouă care s-a dezvoltat puternic în secolul XX datorită transformărilor care au avut loc la nivel internațional, impunând o abordare pluridisciplinară, perioada de vârf în teoria traducerilor reprezentând-o a doua parte a secolului XX, când instrumente noi precum noi dicționare, baze de memorie, internetul, programele asistate de calculator au intrat deja pe piață alături de noile descoperiri la nivel lingvistic, psihologic, literar, antropologic, filosofic și așa mai departe. Teoreticianul Lawrence Venuti motivează această creștere pe fondul răspândirii la nivel internațional a programelor de training adresate traducătorilor (Venuti, 2000, 1).

În România, secolul XVI aduce cu sine primele mențiuni privind activitatea de traduceri urmând ca secolul XVII să se remarce prin versiune completă de traducere a Bibliei de Șerban Cantacuzino, dezvoltându-se apoi o vastă activitate traductologică.

În ceea ce privește piața de traduceri românească, aceasta este încă definită în literatura de specialitate ca fiind un domeniu aflat pe o pantă ascendentă, încă în formare, cu numeroși jucători care își împart piața în mod inegal, situație diferită față de ceea ce se întâmplă în piețele mature din vestul Europei, Statele Unite sau chiar piața emergentă din Asia, unde birourile specializate în aceste servicii lucrează cu lingviști profesioniști, specializați într-un anumit domeniu sau sector socio-economic și cultural sau unde sunt, în mare proporție, vorbitori nativi ai limbii țintă.

Deși România nu beneficiază încă de o piață matură pentru acest gen de servicii, lucrurile încep să se îndrepte către o profesionalizare a domeniului traducerilor. Fenomenul vine odată cu interesul crescut al companiilor străine pentru mediul românesc. Conform unui studiu al pieței românești de traduceri prezentat în 2012 de asociația Firmelor de Interpretariat și Traduceri din România (AFIT), se demonstrează profesionalizarea serviciilor de traducere prin identificarea domeniilor specifice în care este înregistrat cel mai mare volum de proiecte, mai precis, sectorul IT, urmat de sectorul farmaceutic și de segmentul economic și financiar.

Toate aceste descoperiri au afectat atât modul în care traducerile sunt privite, dar și poziția și rolul traducătorului.

De nenumărate ori suntem puși în situația de a defini o traducere bună. Critica de specialitate ne oferă câteva direcții privind modul în care ar trebui să privim o astfel de traducere. Bantaș și Croitoru, în *Didactica Traducerii*, consideră că o traducere bună nu trebuie nici să mărească gradul de dificultate, nici să decodifice mesaje și conexiuni pe care scriitorul le-a dorit ambigue (Bantaș și Croitoru, 1999, 128). Landers Clifford în procesul de definire a calității unei traduceri literare afirmă că o traducere ar trebui să afecteze cititorii în același fel în care originalul și-a afectat primii cititori (2001, 27). Antar S. Abdellah consideră traducerea ca fiind o împletire între artă, știință, abilitate. Pentru acesta, o traducere bună trebuie să poarte toate ideile textului original alături de trăsăturile structurale și culturale; trebuie să fie ușor de înțeles și să reconstruiască contextul istoric și cultural al textului original.

Plecând de la aceste definiții, întrebarea imediat următoare este : În ce măsură poate tehnica modernă să asigure toate calitățile mai sus menționate ? Care sunt instrumentele pe care un traducător le poate utiliza și care sunt efectele utilizării acestor instrumente ?

În continuarea acestei lucrări ne vom îndrepta atenția spre fascinanta modalitate de abordare a procesului de traducere- traducerea realizată cu ajutorul tehnicii moderne. Vom privi, inițial, către instrumentele CAT, urmând ca, mai apoi, să cântărim avantajele și dezavantajele *sistemelor de traducere asistată de calculator*. Vom trasa liniile care definesc un traducător ideal, în acest context și, în final, ne vom face cunoscută credința cu privire la tema abordată, *Traducere versus Interpretare, factor uman versus traducere asistată de calculator*.

Traducerea asistată de calculator, început și evoluție

It was not until the twentieth century that the idea of creating automatic dictionaries appeared as a solution to the problem of linguistic barriers. In the 1930s two researchers worked independently towards the same goal: the Franco Armenian George Artsrouni and the Russian Petr Smirnov Troyanskii. The latter was the more important of the two because he developed the idea that three stages are necessary for a system of automatic translation: first, an editor who knows the source language analyzes the words and converts them into base forms according to their syntactic functions; then a machine organizes the base forms into equivalent sentences in the target language; finally, this rough version is corrected by a second editor, familiar with the target language.¹

Ca atare, dezvoltarea tehnologiei informației a condus în mod rapid către încercări de a utiliza ICT în domeniul traducerilor lingvistice. Olivia Craciunescu, în “Machine Translation and Computer Assisted Translation: a new Way of Translating?”² menționează ca început al acestui demers momentul în care Warren Weaver³ a publicat ideile sale despre utilizarea științei informatice în traducerile lingvistice, în iulie 1949. Imediat după aceea, un număr de universități au început cercetarea în domeniul traducerii efectuate de către un mecanism/un sistem.

În 1954, IBM și Universitatea din Georgetown au condus un experiment considerat de succes. Au fost testate primele versiuni ale unor programe de traducere computerizată ce constau în dicționare bilingve; acestea puneau la dispoziție variantele din limba sursă și în limba țintă ale unui cuvânt precum și câteva reguli de topică a propoziției. Programele au fost în continuu dezvoltate, punând accent pe specificul gramaticii fiecărei limbi străine.

În scurt timp însă, optimismul cercetătorilor a dispărut, crezându-se că barierele semantice sunt insurmontabile în cazul unei traduceri. Cu toate acestea, guvernul american a decis, în 1964, să evalueze toate programele de traducere computerizată, subliniind necesitatea dezvoltării unor instrumente care să asiste traducătorul în procesul de traducere, precum baze de date, dicționare online etc.

Un avans notabil a avut loc în anii 1980 : *The administrative and commercial needs of multilingual communities stimulated the demand for translation, leading to the development in countries such as France, Germany, Canada and Japan of new machine translation systems such as Logos (from German to French and vice versa) and the internal system created by the*

¹ MÎNDRECI, Georgiana, *Computer-Assisted translation risks and threats in legal texts*, pag.496. Traducere: *Abia în secolul XX a apărut ideea creării unor dicționare online ca soluție la problema barierelor lingvistice. În anii 1930, doi cercetători au lucrat independent ajungând la aceeași concluzie: George Artsrouni și Petr Smirnov- Troyanskii. S-a dezvoltat teoria conform căreia ar trebui să existe trei faze ale unui sistem de traducere automată: mai întâi, un traducător care cunoaște limba sursă analizează cuvintele și le convertește în structuri de bază în limba țintă, surprinzând esența textului original ; apoi, un sistem organizează structurile lingvistice traduse în propoziții. În final, textul în formă brută este finisat de către un interpret, bun cunoscător al limbii țintă.*

² CRACIUNESCU, Olivia, *Machine Translation and Computer Assisted Translation: a New Way of Translating?*, sursa online: <http://www3.uji.es/~aferna/EA0921/7a.pdf>, accesata la data de 30.03.

³ Warren Weaver, PhD, om de stiinta american si renumit matematician. Ii sunt recunoscute meritele de a fi fost unul din pionierii traducerii efectuate de catre un mecanism ori sistem si este o figura importanta in ceea ce priveste promovarea dezvoltarii stiintifice.

*PanAmerican Health Organization (from Spanish to English and vice versa), as well as a number of systems produced by Japanese computer companies.*⁴

O dezvoltare semnificativă a practicii traducerii computerizate a avut loc la începutul anilor '90, când perspectiva a fost mutată de la a traduce luând în calcul reguli gramaticale la a traduce corpuri întregi de text.⁵ Limba nu mai era percepută ca un element static, ci ca un corp dinamic, care se schimbă în funcție de utilizator și context. Aceasta a condus la crearea unor servicii de traducere online precum Altavista⁶ și a unor dicționare bilingve/mai multe limbi, enciclopedii; în plus, accesul la date de baze cu terminologii specifice a devenit gratuit.

În ciuda dezvoltărilor tehnologice însă, traducerile computerizate reprezentau, încă, un procentaj mic pe piața traducerilor. Olivia Craciunescu menționează că, la începutul anilor 1990, piața traducerilor sublinia⁷:

	Human Translation	Machine Translation
Europe and The United States	300 million pages	2.5 million pages
Japan	150 million pages	3.5 million pages

Așadar, traducerea computerizată însemna un procent de numai 1.3 % din totalul traducerilor efectuate în anii '90, cu previziunea că piața nu se va schimba radical în anii următori.

În acest stadiu este esențială o diferențiere între “Machine Translation” și “Computer-assisted translation”. Distincția este importantă pentru că existența celor două tehnologii este consecința unor abordări diferite care nu conduc la aceleași rezultate. În plus, în procesul de traducere, este imperios necesar a se ține cont de contextul în care este folosit un text:

*MT aims at assembling all the information necessary for translation in one program so that a text can be translated without human intervention. It exploits the computer's capacity to calculate in order to analyze the structure of a statement or sentence in the source language, break it down into easily translatable elements and then create a statement with the same structure in the target language. It uses plurilingual dictionaries, as well as corpora of texts that have already been translated.*⁸ *CAT uses a number of tools to help the translator work accurately and quickly, the most important of which are terminology databases and translation memories. [...] It becomes easy to analyze the sentences of the source text, to verify the context in which a word or text is used. Likewise, any part of the target text can be modified at any moment and parallel versions can be produced for comparison and evaluation.*⁹

⁴ CRACIUNESCU, Olivia, *Machine Translation and Computer Assisted Translation: a New Way of Translating?*, sursa online: <http://www3.uji.es/~aferna/EA0921/7a.pdf>, accesata la data de 30.03. Traducere: *Nevoile subliniate de catre comunitatile multilingve in sectorul administrativ si in sectorul comercial au condus la dezvoltarea, in tari precum Franta, Germania, Canada si Japonia a unor sisteme de traducere computerizata precum Logos (din germana in franceza si vice versa), sistemul intern de traducere computerizata creat de Organizatia Sanatatii in zona Panamericana (din spaniola in engleza si vice versa) si, de asemenea, un numar de sisteme produse de catre companiile IT din Japonia.*

⁵ Exemplul oferit de către Olivia Crăciunescu este programul Reverso care, astăzi, este un portal de unelte lingvistice precum traducere, dicționar, instrument care verifică ortografia, instrument care facilitează conjugarea și un altul care monitorizează pronunția.

⁶ Conform <http://searchengineland.com/altavista-eulogy-165366>, accesat la data de 30 martie, AltaVista a fost un motor de căutare precum Google însă care, ulterior, a fost cumpărat de Yahoo ; a indexat 20 de milioane de pagini web în contextul în care înregistrarea a 2 milioane de pagini web era considerată un pas uriaș în evoluția internetului.

⁷ Cf. <http://www3.uji.es/~aferna/EA0921/7a.pdf>, accesat la data de 31 martie.

⁸ MÎNDRECI, Georgiana, *Computer-Assisted translation risks and threats in legal texts*. Traducere: *Traducerea computerizată are obiectivul de a aduna toate informațiile necesare unei traducerii într-un singur program, astfel încât un text să poată fi tradus fără intervenție umană. Exploatează capacitatea calculatorului de a separa și, ulterior, analiza structura unei fraze în limba sursă, de a o diviza în elemente ușor de tradus pentru ca, în final, să poată fi create structuri cu același înțeles în limba țintă. Folosește din plin dicționare pentru mai multe limbi străine, precum și corpuri de text care au fost deja traduse.*

⁹ MÎNDRECI, Georgiana, *Computer-Assisted translation risks and threats in legal texts*. Traducere: *Traducerea asistată de calculator se referă la o serie de unelte care ajută traducătorul să lucreze cu precizie și în mod rapid, dintre*

Așadar, în traducerea computerizată, analiza și decodarea textului sursă îi sunt atribuite sistemului, dar omul poate îndeplini sarcini de pre-editare și post-editare. Traducerile efectuate astfel sunt foarte rapide însă de slabă calitate.

În traducerea asistată de calculator, sistemul nu traduce efectiv textul inițial ci, mai degrabă, sprijină traducătorul în o serie de sarcini precum formatarea textului, verificarea noțiunilor de gramatică, apelul la textele traduse anterior. Sunt considerate extrem de utile instrumentele CAT, în special în traducerea textelor științifice ori tehnice, căci există, în acest caz, un grad mare de recurența a termenilor.

Unele dintre sarcinile performate de către calculator pot fi sofisticate, precum căutarea automată a terminologiei adecvate ori reutilizarea materialului tradus anterior. Dintre toate instrumentele, enumerăm: *Resource Lookup, Terminology Management, Project Management, Word Counts, Term Extraction, Text Extraction, Conversion, Alignment, Quality Assurance*.¹⁰ Conform <http://www.wordbee.com/>, accesat la data de 31 martie, instrumentele CAT pot fi *Automated Workflows, Business Analytics, Translation Memory, Financial Management, Supplier Management, Quick Implementation, API Integration, Translate your CMS, Machine Translation, Document Formats, EN and ISO Certified Translation*.¹¹

Unul dintre cele mai importante pachete software create pentru traducerile profesioniste este SDL Trados Studio. Programul ființează încă din 1984 când Jochen Hummel și Iko Knyphausen au inițiat proiectul Trados ca fiind un furnizor de servicii lingvistice. Abia în 1992 însă a fost lansată o primă variantă a programului dar, în anii ce au urmat, a suferit importante schimbări. În 2009, compania care deținea drepturile de proprietate asupra pachetului software a lansat prima variantă integrată a SDL Trados, având obiectivul de a pune la dispoziția utilizatorului diferite funcții într-o singură aplicație.

Cu toate că SDL Trados este una dintre cele mai folosite instrumente de traducere, există un număr de alternative precum: Across Language Server, Déjà-Vu, GlobalSight, gTranslator, Lokalize, MateCat, memoQ, Memsources, Meta Taxis, Omega T, Open Language Tools, Pootle, SmartCAT, Virtaal, Wordfast, XTM.¹² Gradul de varietate este mare, de aceea, o comparație între programe este dificilă.

Cu toate acestea, de reținut faptul că sistemele de traducere computerizată încă nu sunt capabile să producă per se texte care să fie imediat introduse în uz; o limbă străină este, în mare măsură, dependentă de context, iar înțelegerea unui cuvânt de sensuri secundare și conotații.

Perceperea sensului se face la următoarele niveluri: *semantic level: understanding words out of context, as în a dictionary, syntactic level: understanding words în a sentence, pragmatic level: understanding words în situations and context*¹³.

Ca atare, specialiștii susțin că traducerea computerizată rămâne doar un mijloc de a economisi timp în procesul sinuos de traducere, iar nu un înlocuitor pentru activitatea umană. Șlefuirea rezultatului final, în traducerea lingvistică, este esențială.

care cele mai importante sunt bazele de date și sistemele de stocare a traducerilor anterioare. [...] Devin ușor de analizat frazele textului sursă, verificarea contextului în care a fost utilizat un cuvânt ori o sintagmă de asemenea, este ușoară crearea unui inventar de termeni. În plus, fiecare parte din textul tradus poate fi modificată și versiuni paralele pot fi produse cu scopul comparației și al evaluării.

¹⁰ ZETSCHKE, Jost, *The Ins and Outs of Computer Assisted Translation*, cf. <http://www.internationalwriters.com/NCTA.pdf>, accesat la data de 31 martie. Traducere: *Cautarea resurselor, Management al terminologiei, Management de proiect, Numar de cuvinte, Extragere de termeni, Extragere de text, Conversiune, Alinierea textului, Asigurarea calitatii*.

¹¹ Traducere: *Workflow automatizat, Analiza afacerii, Sistem de management al traducerilor, Management financiar, Management al furnizorilor, Implementare rapida, Integrarea aplicatiilor, Traducere pentru sistemul de management al continutului, Traducere computerizata, Format document*.

¹² Cf. https://en.wikipedia.org/wiki/Computer-assisted_translation#Some_notable_CAT_tools, accesat la data de 31 martie.

¹³ Traducere: *la nivel semantic: Înțelegerea unui cuvânt în afară contextului, la nivel sintactic: înțelegerea unui cuvânt într-o propoziție, la nivel pragmatic: înțelegerea cuvintelor într-o anumită situație și într-un anumit context*.

Instrumentele CAT, avantaje, dezavantaje, riscuri

Că acceptăm sau nu, progresul în tehnologia informației a influențat considerabil modalitatea în care traducătorul își duce la bun sfârșit sarcinile de lucru. Procesul este cu dublu tăiș însă există avantaje și dezavantaje în utilizarea instrumentelor CAT.

Într-un secol al vitezei, este necesar ca toată lumea să se adapteze cu atât mai mult în ceea ce privește traducerile lingvistice - cunoscute ca fiind de lungă durată și unice prin subiect și context. Din acest motiv, multitudinea de instrumente care facilitează traducerea lingvistică astăzi dicționare electronice, glosare, date de baze cu terminologie specifică ori concordanțe, texte bilingve online și date de baze cu traduceri anterioare - înlesnesc sarcina traducătorului care, altminteri, ar fi consumat vreme căutând cuvintele ori sintagmele potrivite, precum și diverse concepte în dicționarele tradiționale. La polul opus, unul dintre cele mai consistente dezavantaje este lipsă de fiabilitate a unui text produs exclusiv prin instrumente CAT, de aici și riscul major în promovarea unui produs final de acest tip: mesajul inițial poate fi ușor modificat sau chiar totalmente alterat.

Un alt avantaj promovat este abilitatea de a refolosi textele traduse anterior, ceea ce poate fi extrem de util în cazul traducerii textelor științifice: este garantată consistența terminologică, fiind la îndemână o bază de date cu variante ale traducerii în limba țintă a unui cuvânt dat în limba sursă. De partea cealaltă, unii utilizatori pot avea dificultăți în lucrul cu aceste instrumente, sofisticate din punct de vedere tehnic. De asemenea, prețul care se plătește pentru un astfel de pachet software poate fi o corvoadă, mai ales pentru cei novice într-ale traducerii lingvistice sau pentru studenții care își doresc să deprindă cât mai multe despre aceste aplicații.¹⁴

Alte avantaje menționate sunt: instrumentele pot verifica ortografia, care, din grabă ori simplă neștiință, poate afecta textul, noțiunile de gramatică nu mai sunt o enigmă dacă pot fi monitorizate printr-un sistem « grammar – checker », în plus, se poate apela la instrumente de cercetare (în baze de date) a unor paragrafe întregi « full-text search tools ».

În ceea ce privește riscurile la care se expune un traducător care apelează exclusiv la instrumente de traducere asistată de calculator, exemplele următoare (cf. *Computer-Assisted translation risks and threats in legal texts*) sunt grăitoare:

Original Text	Google Translation	Suggested Translation
Neagoe Basarab, Petru Cercel, Despot- Voda, Nicolaus Olahus, Jihannes Honterus etc.	Neagoe Peter Earring, Despot, Nicolaus Olahus, Johannes Honterus etc.	The ST must stay the same in the SL since we deal with people's names that cannot be translated
Dintre care amintim cu titlu de exemplu	By way of example	Of which we can mention as examples
Pravilniceasca Condica	Conde Pravilniceasca	The ST must stay the same in the SL and a solution in this case of untranslatability would be the use of the explanatory footnotes
Alexandru Ipsilanti, Suplex Libellus Valachorum	Alexander Ypsilanti ; Libellus Suplex Vallachorum	idem
Scarlat Callimachi	Scarlat Calli	idem
Iorgovan, 1994	Lilac, 1994	idem
Dolul viciu de consimțământ potrivit noului Cod Civil	Undue influence vice of consent under the new Civil Code	Wilful misconduct vice of consent according to the new Civil Code
De regulă, paza juridică revine	Usually legal guard work rests	Usually, the legal safekeeping

¹⁴ POLO, Laura Ramirez, *Managing the translation workflow with a Computer Assisted Translation Tool*, cf. <http://www.sdl.com>, accesat la data de 21 martie.

proprietarului lucrului, precum și titularului unui dezmembrământ al dreptului de proprietate	with the owner and holder of a dismemberment of ownership	falls upon the owner, as well as on the titular holder of a dismembered right of ownership
---	---	--

În timpul traducerii, instrumentele CAT pot mări viteza de căutare a unui termen/structuri lingvistice, pot păstra, în linii mari, coerența textului - țintă, iar după traducere pot performa o varietate largă de sarcini, minimizând efortul uman. Pot înlesni managementul unei traduceri, de la etapa inițială până în final. Însă este foarte important ca utilizatorii instrumentelor CAT să înțeleagă faptul că aceste sisteme facilitează procesul de traducere dar, fără verificare și editare, traducerile nu sunt produse finite demne de luat în calcul.

Idealul traducătorului expert

Un traducător nu poate fi definit printr-un singur adjectiv; sarcinile lui sunt multiple și interrelaționate, ca un șir în care o verigă condiționează buna funcționare a celorlalte, iar lipsa unei verigi poate cauza ruptura. Misiunea lui este departe de a fi confortabilă, solicită multe abilități, uneori chiar experiență, în mod absolut dedicare și, mai ales talent și presupune și riscuri. De aceea, traducătorul prin rolul, sarcinile și contribuțiile lui, este atât de apreciat astăzi.

Însă ce atribute definesc astăzi un bun traducător? Traducătorul este un expert în limbi străine, un artizan care cunoaște arta traducerii și cel ce construiește pod peste culturi. Un filolog prin educație și talentat comunicator prin sarcini de îndeplinit, un antreprenor prin management al proiectelor derulate dar și un expert al tehnologiei prin metoda de lucru¹⁵.

Ce au de spus traducătorii?

Testimonial Monica Marinescu, traducător echipa Eucom: *Cu CAT tools eu am lucrat rar, dar sunt utile mai ales la documentele tehnice, unde ai o bază de date cu ajutorul căreia poți să compari textul de tradus cu textele traduse deja. Altminteri, pentru că traducem din și în domenii foarte variate, înainte să ajungi să traduci din limba A în limba B, trebuie să fii capabil să înțelegi, în linii mari, domeniul, parametrii și mecanismul respectiv (tehnic, contabil, legislativ ori contractual de ex). Lucrul acesta se obține, cel puțin la mine, convertind nu doar un cuvânt în alt cuvânt, ci adesea formând întâi o imagine de ansamblu. Personal, cred că trebuie să te documentezi, să citești mult în domeniul în care ai de tradus, texte în limba originală și, de asemenea, în limba țintă, ca să înțelegi ce descriu termenii. Aceasta pentru că un traducător nu doar traduce, ci și explică, în limba-țintă, despre ce e vorba în textul original.*

Testimonial Anca Stroilescu, traducător echipa Eucom: *În ce privește traducerea umană versus cea cu ajutorul CAT tools, în cazul meu, au fost proiecte unde acestea din urmă mai degrabă m-au încurcat. Da, recunosc, sunt utile în cazul traducerilor tehnice, și aici mă refer la cele unde traduci 95% cel puțin termeni tehnici (instrumente, unelte, etc). În alte tipuri de traduceri, utilizarea unui CAT tool este o cerință a clientului/agenției cu care colaborezi, textul fiind util lui, în administrarea conținutului textelor traduse. Poate, de asemeni, să fie utilizat de către client ca o modalitate de monitorizare a cuvintelor noi, repetate etc. în proiectele unde se pune accent pe diminuarea costurilor de traducere (sunt traducători și/sau agenții care practică prețuri diferite pentru repetiții, cuvinte noi, etc). De foarte multe ori, fragmentarea segmentelor trebuie să fie atent analizată în română (comparativ cu engleza) unde ordinea cuvintelor este diferită (substantiv + adjectiv în română/adjectiv + substantiv în engleză). Nu de puține ori a trebuit să nu traduc în română un cuvânt din primul segment, pentru a-l plasa apoi în următorul segment, astfel încât, odată unite cele două să sune bine. Ceea ce implică data viitoare va avea în memoria respectivului CAT tool și o variantă greșită de traducere a unui anumit cuvânt. Cert este că se impune, oarecum,*

¹⁵ ZETSCHKE, Jost, *The Ins and Outs of Computer Assisted Translation*, cf. <http://www.internationalwriters.com/NCTA.pdf>, accesat la data de 31 martie.

tot mai mult pe piață folosirea CAT tools. Sunt oferte de proiecte de tradus unde ți se pune clar condiția de la început să ai un anumit CAT tool sau să-l folosești pe-al lor. Ne conformăm, mai mult sau mai puțin, dar traducerea umană va rămâne ceea ce a fost întotdeauna: o artă. Și chiar dacă se va ajunge vreodată (oare?) să fim înlocuiți de tehnologie, cred că vom putea supraviețui măcar ca proofreaders, să trecem prin sита creierului uman cascadă de cuvinte revărsate pe ecran de ultima descoperire a tehnologiei.

Testimonial Eموke Czegledi, traducător echipa Eucom: *Ca să putem produce un text de calitate, trebuie să avem, afară de cunoștințe de limbă, și cunoștințe despre cultură. Este esențială o percepție asupra contextului lingvistic. Specializarea și pregătirea noastră teoretică inițială ne ajută să înțelegem în detaliu conținutul textului și să realizăm o interpretare de calitate. Noi, traducătorii, folosim zilnic produse software, de la editoare de text până la programe de grafică, de conversie, dar cu ajutorul acestor instrumente trebuie nu doar să traducem conținutul, ci și să interpretăm mesajul principal al autorului, pentru a transmite aceeași idee. Pentru a realiza acestea e, totuși, nevoie de un soi de talent, de o implicare deosebită și o atenție la cele mai mici detalii. Pentru ca interpretarea să fie cât mai bună și la cel mai înalt nivel, trebuie să depunem un efort considerabil, în care nu e vorba doar de transpunerea textului într-o altă limbă, înainte de toate e vorba de redarea fidel a sensului și principiului călăuzitor al textului din limba sursă.*

Așadar, deși instrumentele de tip CAT sunt utile traducătorului care are de tradus un text cu limbaj predominant specializat, îi va fi necesar să cunoască temeinic terminologia în ambele limbi străine, pentru că misiunea lui va fi de a explica mesajul textului sursă. Și chiar dacă realitatea pieței de traduceri din România impune traducătorului utilizarea anumitor unelte CAT, traducerea umană va rămâne ridicată la rang de artă. În final, traducerea unui text înseamnă, mai degrabă, interpretarea lui, căci doar așa pot fi transmise semnificații dintr-o cultură într-o altă.

Condiția primară, în traducerea lingvistică, pare a fi înțelegerea completă a textului dat spre traducere: *the conclusion is that a translator has to understand a text very well before embarking upon translating it, paying a lot of attention to the context and everything it includes* (cf. *Computer-Assisted translation risks and threats in legal texts*).¹⁶ Esențială traducătorului, pe lângă stăpânirea limbilor străine, îi va fi deschiderea în ceea ce privește alteritatea culturală căreia i se adresează.

Concluzii

Observăm o din ce în ce mai mare deschidere spre cercetarea interacțiunii de tip om-calculator în efectuarea sarcinilor de traducere. Se face simțită nevoia unor explicații privind modul în care tehnologia informației poate să fie aplicată în domeniul lingvistic. În primul rând, este o certitudine că utilizarea instrumentelor tehnologice înlesnește drumul către performanță. Elimină nesiguranță și echivocul. În al doilea rând, un astfel de sistem promite să fie un *expert system*¹⁷: un sistem care cuprinde atât o bază de date cu traduceri anterioare, cât și unelte care, practic, să deducă variante potrivite de text tradus.

Însă într-o piață a serviciilor de traducere asistată care pune la dispoziția utilizatorilor o varietate mare de instrumente de traducere asistată, este imposibil să desemnăm uneltele perfecte. În final, e necesar să ne concentrăm pe obiectivul unei solicitări de traducere: livrarea textului final la timp și întrunind cerințe de calitate înaltă. Având aceasta în minte, fiecare traducător poate apela, cu măsură, la uneltele pe care el le considera potrivite pentru a îndeplini sarcina. Interpretarea textului rămâne primordială în arta traducerilor lingvistice.

A nu se uita următoarele: o traducere trebuie să fie ușor de înțeles; coerentă și să curgă lin; să aibă sintagme specifice limbii țintă; să dezvăluie, până la un punct, subtilitățile textului original; să explice corect ceea ce reprezintă abrevierile; să distingă între sensul literar și sensul metaforic al unei structuri; să reconstruiască întregul context cultural/istoric al scrierii originale.

¹⁶ Traducere: *concluzia este ca un traducător trebuie să înțeleagă un text foarte bine înainte să demareze traducerea, acordând atenție contextului și tuturor aspectelor incluse.*

¹⁷ TARAVELLA, Anne-Marie and Alain Villeneuve, *Acknowledging the needs of computer-assisted translation tools users: the human perspective in human-machine translation.*

În procesul unei traduceri lingvistice traducătorul va încerca în permanență să compare și să contrasteze aspecte ale celor două limbi străine, limba sursă și limba țintă. O traducere completă este traducerea care va reproduce, în limba de tradus, la fel de multe semnificații și valori precum textul din limba sursă. Rodul muncii unui traducător este o lucrare de aceeași valoare precum lucrarea originală, nici mai mult, nici mai puțin, având aceeași putere de convingere. Iar acestea toate țin de măiestria traducătorului, cel care surprinde esența dar și detaliile și, apoi, rafinează forma.

Bibliografie

1. ATR- Asociația Traducătorilor din România (2008). “Percepția traducătorilor români în privința standardului european SR EN 15038”, sursa online : http://www.atr.org.ro/diverse/ATR_sondaj_standard_2008.pdf. (Accesat la data de 27 martie, 2016)
2. ATR- Asociația Traducătorilor din România (2008). “Tendințe de evoluție a pieței de traduceri din România”, sursa online : http://www.atr.org.ro/diverse/ATR_TendintePiataTrad_2008.pdf (Accesat la data de 27 martie, 2016)
3. BANTAȘ, Andrei, și Elena Croitoru. *Didactica Traducerii*. București, Editura Teora, 1999.
4. CRĂCIUNESCU, Olivia. “Machine Translation and Computer Assisted Translation: a New Way of Translating?”, sursa online: <http://www3.uji.es/~aferna/EA0921/7a.pdf>, (Accesat la data de 30 martie, 2016)
5. LANDERS, Clifford, E. *Literary Translation: A Practical Guide*. Vol. 22. Clevedon: Multilingual Matters, 2001.
6. MÎNDRECI, Georgiana. “Computer-Assisted translation risks and threats in legal texts”, sursa online: <http://www3.uji.es/~aferna/EA0921/7a.pdf>. (Accesat la data de 31 martie, 2016)
7. POLO, Laura Ramirez. “Managing the translation workflow with a Computer Assisted Translation Tool”, sursa online : <http://www.sdl.com>. (Accesat la data de 21 martie, 2016)
8. TARAVELLA, AnneMarie , “Acknowledging the needs of computer-assisted translation tools users: the human perspective in human-machine translation” , sursa online : http://www.jostrans.org/issue19/art_taravella.pdf. (Accesat la data de 25 martie, 2016)
9. United Nations (2010). *The Paris Declaration* , sursa online: http://ec.europa.eu/dgs/scic/docs/paris_decl_en.pdf .(Accesat la data de 21 martie, 2016)
10. VENUTI, Lawrence. ed. *The Translation Studies Reader*. London: Routledge, 2000.
11. ZETSCHKE, Jost, “The Ins and Outs of Computer Assisted Translation”, sursa online: <http://www.internationalwriters.com/NCTA.pdf> . (Accesat la data de 31 martie, 2016)

Websites

1. https://en.wikipedia.org/wiki/Computer-assisted_translation#Some_notable_CAT_tools, (Accesat la data de 31 martie, 2016)
2. <http://searchengineland.com/altavista-eulogy-165366>. (Accesat la data de 30 martie, 2016)
3. <http://www3.uji.es/~aferna/EA0921/7a.pdf>. (Accesat la data de 21 martie, 2016)
4. <http://www.wordbee.com/> . (Accesat la data de 30 martie, 2016)

**II. ROMANCE CULTURES – ROMANIAN
CULTURE/CULTURES ROMANES – CULTURE
ROUMAINE/CULTURI ROMANICE – CULTURĂ ROMÂNEASCĂ**
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Ștefan GENCĂRĂU

LUCIAN BLAGA: THE FICTION OF THE BIOGRAPHICAL I

LUCIAN BLAGA: FICȚIUNEA EULUI BIOGRAFIC

Șerban AXINTE

Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
al Academiei Române, Filiala Iași

Abstract

Lucian Blaga's memorialistic is ade up of two works: Hronicul și cântecul vârstelor and Luntrea lui Caron. This second work has a most obvious fictional part, being actually a novel, but we cannot eliminate this from the discussion because it includes autobiographical accents. Some of them hidden, splet ingeniously to various characters, some of them to be seen, especially those which make mention of precise aspect of the writer's life and the historical context when the events took place.

In this study it is explored the concept of identity, which can be easily found in the two works we were discussing about taking into consideration two opposite criteria: the reality interpreted (the memory) and the fiction, which proves through herself the unlimited possibilities of the biographical I.

Rezumat

Memorialistica lui Lucian Blaga e constituită din două lucrări: Hronicul și cântecul vârstelor și Luntrea lui Caron. Această a doua scriere are o componentă ficțională evidentă, fiind în esență un roman, dar nu poate fi eliminată din discuție deoarece conține puternice accente autobiografice. Unele mascate, distribuite cu ingeniozitate mai multor personaje, altele la vedere, mai ales acelea ce fac trimitere la evenimente precise din viața scriitorului și la contextul istoric în care este plasată desfășurarea narativă propriu-zisă.

Lucrarea de față explorează tema identității, cea care își găsește reprezentarea optimă în scrierile analizate prin sublimarea a două principii în general opuse: realitatea interpretată (memoria) și ficțiunea, aceea care face dovada prin ea însăși a disponibilităților nelimitate ale eului biografic.

Keywords: *biographical, autobiographical, fiction, reality, historical context*

Cuvinte-cheie: *biografic, autobiografic, ficțiune, realitate, context istoric*

Automitizarea identității

Memorialistica lui Lucian Blaga e constituită din două lucrări: Hronicul și cântecul vârstelor și Luntrea lui Caron. Această a doua scriere are o componentă ficțională evidentă, fiind în esență un roman, dar nu poate fi eliminată din discuție deoarece conține puternice accente autobiografice. Unele mascate, distribuite cu ingeniozitate mai multor personaje, altele la vedere, mai ales acelea ce fac trimitere la evenimente precise din viața scriitorului și la contextul istoric în care este plasată desfășurarea narativă propriu-zisă.

În Hronicul și cântecul vârstelor, Lucian Blaga reconstituie imaginea copilăriei, a adolescenței și a tinereții sale, rememorând o serie de evenimente și de senzații semnificative pentru cel aflat la început de drum, pentru acela care se oglindește în permanență în ochii maturului, al

scriitorului ce își organizează amintirile nu doar după principiul cronologic, ci și după un altul, mult mai subtil, menit să-i evidențieze unicitatea:

„Începuturile mele stau sub semnul unei fabuloase absențe a cuvântului. [...]. Despre neobișnuita înființare a graiului meu aveam să primesc o înșirare de știri numai târziu, de la Mama și de la frații mei mai răsăriți. Aflai atunci că în cei dintâi ani ai copilăriei mele cuvântul meu nu era – cuvânt. Cuvântul meu nu semăna cu nimic” (Blaga :1993, 190).

Corin Braga este de părere că: „muțenia este echivalată de scriitor cu starea de increat, în timp ce vorbitul coincide cu nașterea, cu ieșirea din «țara fără de nume» și intrarea în «lumea celorlalți». Prin refuzul de a vorbi, omul își prelungește starea de gestație, câștigând mai mult timp de a se pregăti pentru încercările care îl așteaptă” (Braga : 1998, 15). Autoevidențierea unicității viitorului mare poet pare, cel puțin în unele locuri, căutată. Lucian Blaga selectează din trecutul său acele elemente prin intermediul cărora se restituie imaginea unui personaj de dramă. Omul în carne și oase e mai puțin vizibil. Stă ascuns în spatele unor formulări prețioase și pretențioase:

„prinsei a vorbi vorbe legate. Țineam mâna, rușinat, peste ochi, și vorbeam. De sub strașina degetelor și a palmei cu care mă apăram încă de lumea cuvântului, graiul ieșea din gura mea întreg, lămurit, picurat ca argintul strecurat” (Blaga :1993, 191).

Scriitorul începe să dea contur profilului său intelectual, povestind despre inițierea în cultura germană primită din familie, preponderent de la tatăl său. Lucian Blaga vorbește și despre prietenie, tot ca despre o inițiere, o inițiere în primele taine ale vieții. Dar ceea ce este cu adevărat relevant pentru acest flux al memoriei controlate, ține tot de relația dintre individ și universul descoperit progresiv al artei. Scena participării la un spectacol de teatru din sat și, mai ales, modul în care tovarășii de joacă se insinuează în mod creativ în acea reprezentare dramatică este redată de scriitor cu minuțiozitate și umor: Ca o dovadă că Lucian Blaga e interesat ca prin memoriile sale să-și contureze profilul artistic, aflat sub semnul unicității, el face la un moment dat următoarea mărturisire:

„Nu încapе îndoială că fapta noastră era cea dintâi prefigurare a senzaționalelor experiențe futuriste de mai târziu. În cadrul patriarhal, în care ne găseam, revoluția începea de la spectator” (Blaga : 1993, 213).

Memoria creatoare

Amintirile sunt un liant între mai multe teme și obsesii. Astfel, unele discuții despre moarte auzite în cercul său de prieteni, trezesc în viitorul scriitor unele gânduri care-și vor afla formularea definitivă mult mai târziu în opera sa:

„«Mort trebuie să fie ca și viu... Când ești mort, trăiești mai departe și nu știi că ai murit... Noi stăm acu aici, în cerc, și vorbim, dar poate că suntem morți, numai cât nu ne dăm seama...». Gândul se închea în mine de la sine, chiar în clipa când îl rosteam” (Blaga :1993, 214).

Dincolo de prețiozitatea unor formulări, Lucian Blaga reușește și în această scriere memorialistică să fie, înainte de toate, expresiv și atent la detaliile semnificative. Aceste detalii, extrase din vastul câmp al memoriei afective, sunt așezate în pagină ca niște poeme cu efecte revelatorii latente. Dintre numeroasele fragmente memorialistice poetice se evidențiază portretul tatălui:

„Tata nu-și da pe față bătăile inimii, ce le avea pentru noi. El se păstra la depărtare, într-o atitudine de asprime ce părea domolită numai de oareșicare dezinteres. El își întindea veghea asupra noastră prin simpla sa prezență, fără a ne ține cu tot prețul sub uitătură. Eram prea mic pentru a-i fi putut pătrunde firea și cugetul. Numai târziu putui să aflu – de la frații mei mai mari și de la alții cari i s-au abătut prin apropiere – că Tata era de o exuberanță caldă și de-o volubilitate deosebit de simpatică atunci când se nimerea să se simtă în largul său, între prietenii ce-i arătau înțelegere” (Blaga :1993, 218).

După cum se observă acest portret are virtualitățile sale. Se împlinesc undeva în afara acestor rânduri, înglobând mai multe bucle temporale. Jocul dintre trecut și prezentul scrierii produce adevărate efecte estetice. Rememorarea nu e un fenomen de recuperare a timpului trăit, ci unul de revalorizare nostalgică a unor episoade formatoare. Astfel, foarte multe evenimente din viața scriitorului sunt menite să-i formeze felul de a gândi și de a acționa în unele momente. Din text reiese un anumit profil al poetului, unul complex și ramificat. Uneori sunt deschise unele teme ce își află complinirea în altă parte a cărții. Textul memorialistic are, pe alocuri, atributele unui roman. De exemplu, tema religiozității apare de mai multe ori în carte. E explorată de la primele semne, atunci când și-a făcut loc în conștiința copilului dornic să-și explice unele realități exterioare sieși, până la un aparent accident biografic, acela de a fi student la teologie din rațiuni conjuncturale, ajungându-se în final la întemeierea unui sistem propriu de gândire. Acest sistem filosofic includea și trăirea religioasă, manifestată însă în absența oricăror îngrădiri dogmatice. De altfel, Ovid S. Crohmălniceanu afirmă că: „Blaga se ferește să identifice aspirația spre absolut a lumii moderne cu vreuna din religiile constituite” (Crohmălniceanu : 1971, 61). Această temă revine și în *Luntrea lui Caron*.

Lucian Blaga rememorează și câteva vacanțe. Dintre ele se detașează cea în care a avut experiența muntelui. Ceea ce a văzut și a simțit atunci copilul, scriitorul restituie în chip poetic. Există multă poezie în paginile dedicate naturii, a contactului nemijlocit cu ea. Această remodelare *postfactuum* e dovada clară că adevărata realitate se află în strânsă legătură cu percepția și nu cu o anumită existență materială total independentă de cel care o observă și o valorizează.

Lecturi fondatoare

Tot așa cum darul vorbirii i-a fost dat mai târziu și pasiunea pentru lectură s-a lăsat mult așteptată. Din preocupările elevului Blaga aproape nimic nu-l anunța pe viitorul mare scriitor. Dovedea o oarecare aplecare spre științe, cu precădere spre geografie și astronomie. Dar nici aceste aptitudini nu s-au dovedit deloc întâmplătoare. Au contribuit și ele la formarea sistemului de gândire amintit mai sus. Scriitorul rememorează și împrejurările în care i s-a declanșat patima cititului. Reamintesc, Lucian Blaga își organizează textul în funcție de momentele sau episoadele determinante ale formării sale artistice și intelectuale. La vârsta de 13 ani descoperă niște colecții vechi ale *Convorbirilor literare* din vremea tinereții tatălui său. Citește un fragment din *Faust* în traducere, citește și unele studii filosofice ale lui Vasile Conta, se deprinde cu terminologia filosofică, cu unele cuvinte de origine greacă sau latină. Aceste lecturi îl marchează pentru toată viața. Simte că nu mai este singur, că se întâlnește cu cineva, că își poate confrunta propriile gânduri cu ale altora. Lecturile sale au continuat cu Comstantin Negruzzi, Alecsandri, Eminescu, Creangă, Caragiale, Odobescu, Sadoveanu, Goga, Iorga ș.a. A început să scrie poezii în genul celor pe care le vedea publicate în reviste precum *Luceafărul*. A trimis o poezie la *Țara noastră* din Sibiu și i s-a răspuns la poșta redacției cu o încurajare. Tot la vârsta de 13 ani își pierde tatăl, iar această ruptură neașteptată și dureroasă îi accelerează procesul maturizării.

Odată cu trecerea anilor se schimbă cadrele, se intensifică unele percepții. Cresc exigențele față de sine și față de propriile interese de lectură. Poeziile pe care le scrie nu-l mai multumesc și face eforturi mari de a-și depăși propriile limite. În zona filosofiei prinde mai mult curaj. Citește diverse tratate care îi largesc orizontul cunoașterii. Face trimiteri la unele idei datând din această perioadă care, după cum am mai spus, își vor găsi formularea adecvată peste decenii.

O frumoasă experiență o constituie o călătorie în Italia împreună cu un grup de colegi de școală, toți fiind elevi ai profesorului Iosif Blaga, o rudă mai îndepărtată de-a sa, autor al unor manuale și a unei remarcabile lucrări de estetică intitulată *Teoria dramei*. Deși împrejurările îi erau inițial potrivnice, totuși Blaga face călătoria spre „azururile mediteraneene”. Dar drumul său spre Italia trece prin București. În cele câteva ore petrecute în capitala României grupul de elevi vizitează diferite muzee și la Academia Română, acolo unde profesorul Ion Bianu le facilitează accesul pentru câteva clipe la manuscrisele eminesciene. Scriitorul relatează în amănunt diverse impresii de pe Marea Egee, de la Atena, de la Messina și, mai ales, de la Napoli.

Totuși, cele mai importante întâlniri sunt tot acelea cu cărțile. În filosofia lui Henri Bergson s-a inițiat prin intermediul cărții lui C. Antoniaade dedicate acestuia. Memorialistul constată că deși Antoniaade nu făcea decât să-l parafrazeze îndeaproape pe marele filosof, totuși studiul cărții sale a avut o deosebită însemnătate în dezvoltarea ulterioară. Corin Braga consideră că scriitorul își caută în această perioadă a vieții „lecturile trebuincioase” pentru a putea face față sentimentului dezagregării spirituale și sociale. Lecturile și mecanismul introversiuni par, cel puțin pentru o perioadă de timp, soluții salvatoare: „Mecanismul apărării prin introversiune este una din schemele cele mai profunde ale personalității lui Blaga. *Hronicul și cântecul vârstelor* depune numeroase mărturii în acest sens (Braga : 1998, 98). Scriitorul insistă asupra incompatibilităților pe care le resimțea în legătură cu sistemul de învățământ. Recurge și la o strategie de a părăsi școala în care învăța la Brașov pentru a rămâne acasă sub pretextul unei boli imaginare. Nu-și mai pierde timpul cu lecturile și materiile impuse (limba maghiară era obligatorie) și se dedica cititului și scrisului. După o vreme revine la Brașov în calitate de elev particular. Ia parte la ultima „petrecere cu dans” din acel sezon a elevilor. Acolo o întâlnește pe cea care peste șapte ani îi va deveni soție. Această rememorare îi prilejuiește scriitorului următorul gând: „e de mirat cu cât de puține antene ne-a înzestrat natura în raport cu viitorul!” (Blaga :1993, 293).

În anul 1914 își ia bacalaureatul dovedindu-se un adevărat specialist în probleme de fizică și de matematică. La teoria relativității a lui Einstein și la geometriile non-euclidiene ajunsese dinspre filosofie. Lecturile sale bogate și diverse s-au dovedit foarte utile. Bucuria obținerii bacalaureatului este umbrită de starea de război în care se afla Europa. Este consemnată și prima reușită de a publica în presa bucureșteană, în *Convorbiri literare*, și, odată cu aceasta e restituit și contextul dificil în care s-a produs această realizare.

Golul și plinul

Pentru a scăpa de război, scriitorul se înscrie împotriva convingerilor sale la seminarul teologic din Sibiu. Acolo nu poposește prea multă vreme și, după o scurtă perioadă petrecută acasă în Transilvania, pleacă la Viena, ascultând astfel sfaturile fratelui său Lionel. Trebuia neapărat să rămână în Austria, pentru a fi în siguranță. Acolo urmărește articolele ce apareau în presa austriacă. În multe articole, România era înfierată, considerată trădătoare. În țară era o agitație de nedescris, lumea era panicată, nu se știa ce ar putea aduce războiul. La Viena, Lucian Blaga era din ce în ce mai convins de starea de dezastru ce urma să se abată asupra țării. Un lucru neașteptat îi modifică starea de spirit. În biblioteca în care studia o reîntâlnește pe Cornelia, viitoarea sa soție. Venise la Viena pentru a se înscrie la facultatea de medicină. Cei doi încep să se întâlnească din ce în ce mai des, în special la bibliotecă. Discuțiile lor sunt din ce în ce mai interesante, din ce în ce mai aprinse. Ea avea cunoștințe temeinice despre poezia franceză contemporană și i le împărtășea și lui. În acest fel a luat Lucian Blaga contact cu cele mai noi orientări poetice. Până în acel moment, scriitorul ignorase tot ce avea legătură cu prezentul, preferând să-i citească temeinic pe Goete, Hölderlin, Byron, Shelly, Heine sau să studieze poezia străveche a răsăritului:

„Cornelia îmi vorbea despre Francis Jammes, Claudel, Maeterlinck. Ea se uita prin geamuri neaburite de istorie de-a dreptul în vitrina actualității. [...]. Se întâmpla uneori, ca după conversații de ore, să cad în tăceri fără ieșire. [...]. Cuvântul nu mă mai servea. Ceea ce spuneam, se reducea la câte-o expresie automată, destinată să întrerupă golul. Golul aparent care el însuși era expresia prea-plinului” (Blaga :1993, 331).

Am adus în atenție acest episod din biografia lui Blaga pentru că are legătură cu formarea sa intelectuală și cu evoluția poetică.

Peste aproximativ doi ani are loc, la data de 1 decembrie 1918, marea Unire de la Alba Iulia. În aer plutește un aer nou. Entuziasmul se află la cote maxime. Orice avea legătură cu planurile politice ale zilei îi determina o sete nemărginită de a afla, de a cunoaște. Noul început se manifesta și în plan literar. S-a decis să-și pregătească pentru tipar cărțile sale de debut, nu neapărat în ideea de a le publica imediat:

„Țineam gata de tipar cele două volume *Poemele luminii și Pietre pentru templul meu (aforisme)*. Ezitam însă. Mă întrebam dacă n-ar fi mai bine să mai amân publicarea. Față de atmosfera generală de entuziasm, ce înconjură ca o luminoasă aură împlinirea visului de unire națională, aveam modestia de a recunoaște că «poezia» și «cugetările» mele nu aduceau nimic, dar absolut nimic în legătură cu realitățile istorice palpabile sau în legătură cu izbânzile concrete ale destinului nostru politic, la care luam parte totuși cu toată căldura și puritatea tineretii” (Blaga : 1993, 363-364).

Ezitățile i-au fost spulberate datorită unui articol din „Glasul Bucovinei” semnat de Sextil Pușcariu, în care prezenta în mod elogios publicului românesc *Poemele luminii*, fără ca volumul să fie tipărit. La puțin timp după apariția celor două cărți, Nicolae Iorga publica în „Neamul românesc” – revistă ce domina în acea vreme opinia publică românească – un articol intitulat *Rânduri pentru un tânăr*. Deși, după cum am văzut, Lucian Blaga nu simțea că ar exista vreo legătură între cărțile lor și evenimentul reîntregirii naționale, revistele și ziarele bucureștene prezentau *Poemele luminii și Pietre pentru templul meu* drept „un dar pe care Ardealul îl face României în ziua mării uniri”.

După puțină vreme pleacă la București ca să viziteze Academia Română. Acolo îi cunoaște personal pe Sextil Pușcariu și pe Nicolae Iorga. După căutări dificile găsește adresa lui Alexandru Vlahuță la el acasă. Întâlnirea s-a dovedit emoționantă pentru amândoi, mai ales că autorul lui *Dan* se afla în ultimul său an de viață. *Hronicul și cântecul vârstelor* se încheie cu reîntâlnirea la Viena dintre scriitor și viitoarea sa soție, Cornelia.

Biografie și ficțiune

Luntrea lui Caron, romanul apărut postum, are, după cum am mai spus, o importantă componentă autobiografică. În *Dicționarul general al literaturii române*, el este caracterizat drept o scriere „cu stângăcii de poet aventurat pe tărâmul prozei, dar care reușește să intereseze datorită stăruitoarelor analogii mitice evocate”. Și mai tranșantă e opinia lui Nicolae Manolescu. Acesta apreciază că „defectul principal al prozei lui Blaga este de ordin stilistic. Dacă amprenta sentimentală excesivă se poate, la rigoare, trece cu vederea, perifrazele poetice sunt supărătoare” (Manolescu : 2008, 681). Cu toate acestea scriitorul recurge la unele strategii narative specifice romanului. Autorul procedează la un fel de scindare a personalității sale. Personajul narator, poetul Axente Creangă, are un foarte bun prieten în persoana filosofului Leonte Pătrașcu. Fiecare reprezintă câte un „versant” al preocupărilor intelectuale și creatoare ale lui Lucian Blaga:

„Pe Leonte îl pasiona filosofia. El avea să-și facă, încă din tinerețe, o faimă de gânditor publicând o seamă de lucrări în domeniul arid al Teoriei Cunoașterii, sau încercări de metafizică foarte îndrăznețe și mult discutate în publicistica vremii. Din cale afară dăruit pentru incursiuni în împărăția ultimelor taine, el descoperea mereu noi filoane metafizice în adâncimile nebătătorite încă ale existenței. și tainele prindeau contur în imaginația sa, ca-n vremuri de început, când omul își exterioriza gândirea în vocabule mitice. În viziunile sale metafizice, Leonte Pătrașcu îmbina deopotrivă vagul poeziei și precizia matematicii. Paralel, eu izbutisem să-mi fac o faimă de poet” (Blaga : 1990, 9-10).

În roman există multe alte fragmente care întăresc ideea scindării personalității autorului în cele două personaje. Dincolo de aceasta, în *Luntrea lui Caron* sunt prezentate anumite fapte ce se suprapun cu exactitate peste altele existente în *Hronicul și cântecul vârstelor*. De exemplu, publicarea primului volum de versuri după Unire, în prealabil, dificultățile de a face rost de hârtie pentru tipar, plecarea în străinătate (Viena) după momentul debutului pentru definitivarea studiilor universitare.

O altă similitudine între realitatea biografică și cea romanescă o constituie autoportretul lui Axente Creangă, autoportret care corespunde cu acela al lui Lucian Blaga:

„Conferințele mele erau îndeobște lucrări alcătuite pentru a fi citite. Volubilitatea nu era o calitate a mea. Improvizăția nu-mi sta la îndemână. Nu aveam virtuți de «orator» în nici un fel. Spre inima ascultătorilor îmi tăiam părțile, totuși. Mă impuneam atenției prin substanță, prin cuvântul cizelat cu grijă, printr-o încetineală și monotonie a dicțiunii, prin ideea cumpănită, care se îmbie curioșilor ca rezultat al unui îndelungat studiu. Aveam sfială de orice frază retorică, de gestul actoricesc, de anecdotă sau glumă” (Blaga : 1990, 87).

Din punctul meu de vedere, cele mai semnificative similitudini și, totodată, cele mai relevante pentru discuția de față sunt amănuntele legate de laboratorul de creație al lui Axente Creangă – Lucian Blaga. Personajul narator face unele mărturisiri despre opera sa din interior. Există multe fragmente ce pot fi considerate adevărate arte poetice. Cufundarea în sine distorsionează discursul narativ, oferind textului aspectul de eseu. Citez un pasaj care are legătură și cu altă idee expusă aici: apropierea – distanțarea de gândirea teologică:

„Este prea adevărat că prin operele mele poetice circulă și elemente teologice, dar acestea le utilizez în spiritul libertății creatoare, și nu în spirit dogmatic. În aspirația mea de a-mi transpune trăirile metafizice în simboluri, modific după necesități poetice toate elementele teologice, la care se-ntâmplă să recurg câteodată” ” (Blaga : 1990, 45-46).

Aceasta este probabil una dintre cele mai importante și, totodată, una dintre cele mai constante idei mărturisite în legătură cu concepția sa despre propria artă.

Accentele autobiografice din roman corespund altei perioade din viața lui Lucian Blaga decât acelea din *Hronicul și cântecul vârstelor*. Aici ne confruntăm cu realitățile social-politice de după cel de-al doilea război mondial. Naratorul surprinde foarte bine starea de șoc prin care a fost nevoită să treacă societatea românească. Transformările rapide și absurde stau sub semnul unui rău al istoriei, care a cuprins și a subminat tot ceea ce însemna valoare umană, culturală, civică:

„Se iveau fețe noi pe străzi. Ființe zdrențuite de vânt urcau treptele feluritelor instituții și întreprinderi, cu aerul de a se transforma de la o zi la alta, în stăpâni. Dezmorțeniții pământului căutau să-și facă loc, pretutindeni, unde se putea. Poftele lor – erau însă, deocamdată, întru totul similare poftelor oamenilor de ieri, care încercau acum să se obișnuiască cu gândul de a trece pe planul secund al vieții, opunând mълului și drojdiei, ce se ridicau, surăsuri și ironii în loc de rezistență morală. Prin oraș și pe la margini, mișunau, răzleți sau în cete, soldați «eliberatori». De obicei turmentați. Eliberarea duhnea” (Blaga : 1990, 80-81).

Abuzurile devin de-a dreptul o normă pentru noua societate. Lucian Blaga vine cu perspectiva sa, el însuși fiind la un moment dat victima noii orânduirii pentru vina de a fi poet și metafizician, deci, necorespunzător ideologiei momentului. Conținutul romanului este o mărturie atât în ceea ce privește schimbarea tuturor valorilor, cât și în ceea ce privește rezistența morală de care au fost capabili unii intelectuali români. Fără a se lupta cu regimul comunist, scriitorul și-a acceptat condiția de intelectual marginalizat, transferându-și propriile opinii în acest roman, beneficiind astfel de alibiul ficțiunii.

S-a putut observa, sper, cum tema identității își găsește cel mai bine reprezentarea în scrierile analizate prin sublimarea a două principii în general opuse: realitatea interpretată (memoria) și ficțiunea, cea care face dovada prin ea însăși a disponibilităților nelimitate ale eului biografic.

Bibliografie

- Blaga, Lucian, *Luntrea lui Caron*, ediție îngrijită și stabilire text: Dorli Blaga și Mircea Vasilescu, notă asupra ediției de Dorli Blaga, postfață de Mircea Vasilescu, Editura Humanitas, București, 1990;
- Blaga, Lucian, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Editura Hyperion, Chișinău, 1993;
- Braga, Corin, *Lucian Blaga. Geneza lumilor imaginare*, Prefață de Nicolae Balotă, Institutul european, Iași, 1998;
- Crohmălniceanu, Ovid. S., *Literatura română și expresionismul*, Editura Eminescu, București, 1971;
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008;
- Simion, Eugen (coord), *Dicționarul general al literaturii române*, I, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004.

MIRCEA ELIADE AND HIS FIRST ATTEMPTS IN JOURNALISM

MIRCEA ELIADE ET SES PREMIERS ESSAIS JOURNALISTIQUES

MIRCEA ELIADE ȘI PRIMELE SALE ÎNCERCĂRI PUBLICISTICE

Viviana MILIVOIEVICI

Academia Română – Filiala Timișoara,
Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”
B-dul Mihai Viteazu, nr. 24, Timișoara, România
E-mail: viviana.poclid@yahoo.com

Abstract

The journalism has always aroused the interest of the scientists, in various domains. Before asserting themselves on a national and even universal level, many of the writers came into contact with the publicist activity, being attached to certain periodicals and training themselves for the later activity as writers. In this way their cultural destiny was set.

Mircea Eliade was one of the Romanian intellectuals who permanently collaborated to the most important Romanian cultural publications of the time.

Mircea Eliade's first attempts in the domain of the journalism date back since the years 1924-1925.

In the articles written by Mircea Eliade in his adolescence and youth, he approaches a different thematic field and a diverse space, from science up to literature, and from literature to people of culture.

Résumé

Le journalisme a toujours suscité l'intérêt pour la culture des gens dans divers domaines. Avant d'affirmer nationale et même universelle, de nombreux écrivains ont joué avec les médias que ce soit l'activité, étant attaché à certains périodiques et de formation sur le travail ultérieur de l'écrivain. Ainsi, il a été marqué le destin culturel.

Un des intellectuels roumains qui ont collaboré de façon permanente dans les plus importantes publications culturelles roumaines de l'époque était Mircea Eliade.

Les premières tentatives dans le journalisme de Mircea Eliade datent à 1924-1925.

Les articles de l'adolescence et de la jeunesse de Mircea Eliade abordent un domaine diversifié, de la science à la littérature et de la littérature à des personnes de la culture.

Rezumat

Publicistica/gazetăria a suscitât mereu interesul oamenilor de cultură, în varii domenii. Înainte de a se afirma pe plan național și chiar universal, mulți dintre scriitorii au cochetat cu activitatea gazetărească, fiind atașați de anumite publicații periodice și antrenându-se pentru activitatea scriitoricească de mai târziu. Astfel le-a fost marcat destinul cultural.

Unul dintre intelectualii români care a colaborat permanent la cele mai importante publicații culturale românești ale vremii a fost Mircea Eliade.

Primele încercări în domeniul publicisticii ale lui Mircea Eliade datează din anii 1924-1925.

Articolele din adolescența și tinerețea lui Mircea Eliade abordează un câmp tematic și un spațiu divers, de la știință până la literatură, și de la literatură până la oameni de cultură.

Keywords: *journalism, periodicals, writer, cultural destiny, literature*

Mots-clés: *le journalisme, périodiques, écrivain, destin culturel, littérature.*

Cuvinte-cheie: *publicistică, publicații periodice, scriitor, destin cultural, literatură.*

Introducere

Publicistica/gazetăria a suscitad mereu interesul oamenilor de cultură, în varii domenii. Înainte de a se afirma pe plan național și chiar universal, mulți dintre scriitorii au cochetat cu activitatea gazetărească, fiind atașați de anumite publicații periodice și antrenându-se pentru activitatea scriitoricească de mai târziu. Astfel le-a fost marcat destinul cultural.

Primele încercări în domeniul publicisticii

Unul dintre intelectualii români care a colaborat permanent la cele mai importante publicații culturale românești ale vremii a fost Mircea Eliade. El era de părere că un scriitor poate fi în același timp și un bun gazetar, făcând trimiteri la personalitățile importante ale culturii românești, precum: Mihai Eminescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Nicolae Iorga. Pe lângă a fi scriitorii, aceștia au fost și pasionați gazetari. Făcând referire la acest aspect, Mircea Eliade arată că predecesorii noștri „au lucrat cu sânge și rodnic. E interesant că toți scriitorii gazetari au fost în același timp și scriitori fecunzi”¹ (HANDOCA, 1992, 351). După părerea sa, „meseria de gazetar nu ratează pe scriitor, ci mediocritatea lui nativă, fibra lui delicată, anarhismul său lăuntric care se refuză disciplinei și tehnicii. Se ratează în gazetărie oamenii care nu pot învăța din meseria asta cum să muncească și cum să prețuiască eternitatea după ce și-au scris articolul bun pentru douăzeci și patru de ore.” (HANDOCA, 1992, 351).

Primele încercări în domeniul publicisticii ale lui Mircea Eliade datează din anii 1924-1925. Și înainte de această perioadă a publicat o serie de articole în „Ziarul științelor populare și al călătoriilor”, dar și în „Universul literar” și „Știu-tot”. „Cred că primele încercări literare publicate – precizează Mircea Eliade – [...] au fost: *Cum am găsit piatra filozofală și Amintiri din retragere*. Le-am scris și publicat prin 1920-1921, când aveam 13-14 ani. [...] Curând după aceea am publicat un mare număr de articole neliterare, în special despre viața insectelor – căci foarte multă vreme crezusem că voi deveni naturalist. Dar n-am încetat o clipă de a scrie – și chiar de a publica – încercări literare”² (ELIADE, 1991, 223-224). O mare parte dintre aceste încercări gazetărești au fost necunoscute publicului și bibliografilor, după cum precizează Mac Linscott Ricketts, „pentru că toate erau semnate «Silviu Nicoară»”³ (RICKETTS, 2004, 66).

Majoritatea dintre aceste prime articole ale lui Mircea Eliade evocau figuri importante ale culturii universale, precum: Anatole France, Jean-Jacques Rousseau, Honoré de Balzac, Paul Ronsard, Alphonse de Lamartine, André Gide, Gustave Flaubert, Samuel Butler, Lev Tolstoi, Voltaire, Oscar Wilde etc.

¹ Mircea Eliade, *Literatură și gazetărie*, apărut inițial în „Cuvântul”, an VIII (1932), iulie 28, nr. 2609, pp. 1-2; apud. Mircea Handoca, *Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalități proteice*, București, Editura Minerva, 1992, p. 351.

² Mircea Eliade, *Fragment autobiografic*, publicat inițial în „Caete de Dor”, nr. 7, Paris, 1953; apud. Mircea Eliade, *Memorii. Recoltele solștiului*, volumul II (1937-1960), ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1991, p. 223-224.

³ Pseudonimul lui Mircea Eliade în adolescență.

Interesul pentru cultură și știință

La acea vreme, adolescentul Mircea Eliade arăta un viu interes pentru știință. De aceea, o mare parte dintre articolele sale de atunci puneau accentul pe diversele preocupări în domeniul entomologiei, alchimiei, filozofiei antice, ocultismului și religiei. Acestea, semnate de această dată cu numele real al autorului, erau publicate în „Vlăstarul”, revista liceului „Spiru Haret”. Mircea Eliade era redactorul-șef al acesteia și realiza rubricile dedicate noilor apariții literare.

Începând cu anul 1925, contribuie cu articole și la alte publicații: „Lumea: bazar săptămânal”, „Orizontul”, „Curentul studentesc”. „O privire mai atentă asupra câtorva dintre acestea – scrie Mac Linscott Ricketts – vor pune în vedere profunzimea cunoștințelor sale, extinderea lecturilor sale în anumite arii și câteva din vederile sale cu privire la câteva subiecte.” (RICKETTS, 2004, 67).

Devine din ce în ce mai evidentă atracția lui Mircea Eliade pentru Mihai Eminescu, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Nicolae Iorga și, idolul adolescenței sale, Giovanni Papini. Această atracție a enciclopedicului se manifestă pe întreg parcursul vieții și operei savantului. Personalităților importante ale culturii le sunt dedicate ample studii, prin acestea, Mircea Eliade dovedindu-și talentul, puterea de muncă și acribia cu care cercetează operele acestora: „cum poate deveni cineva știutor, pe linia sa de preocupări firești, o arată tinerețea lui Mircea Eliade. Omul acesta, care n-a trăit sub niciun privilegiu și care n-a avut la început parte de niciun îndemn mai deosebit, a făcut un lucru care e la îndemâna oricui: a privit în jurul său, la propriu; s-a uitat mai atent la scaieți, la viermi, la câțiva colegi, și a început astfel să citească în Cartea cea mare a Lumii. Apoi, ca s-o înțeleagă mai bine, pe aceasta, a rătăcit prin cărți – care nici ele nu-i erau gata date, ci pe care le descoperea singur prin gândurile, înțelesurile și înțelepciunea altora, întregind Cartea Naturii, în care începuse a citi, prin cărțile Culturii. A trecut astfel de la buruieni la lighioane, de la lighioane la substanțe chimice, de la substanțe la esențe alchimice, de la esențe la om și de la oameni la zei. Când a ajuns la zei s-a oprit, pentru că vedea în ei, răsturnat, Cartea cea mare a omului, așa cum avea s-o spună singur.”⁴ (ELIADE, 1996, 14).

Așadar, articolele din adolescența și tinerețea lui Mircea Eliade abordează un câmp tematic și un spațiu divers, de la știință până la literatură, și de la literatură până la oameni de cultură. Totalitatea acestora au fost adunate de Mircea Handoca în volumul *Cum am găsit piatra filozofală. Scrieri de tinerețe, 1921-1925*, publicat la Editura Humanitas, în 1996. Prin acest volum, dar și prin celelalte care cuprind publicistica interbelică a lui Mircea Eliade, exegetul urmărește redarea către cititor a unor studii importante în cultura românească dintre cele Două Războaie Mondiale.

Despre tânărul publicist, Mac Linscott Ricketts adaugă: „La sfârșitul anilor de liceu, Eliade era încă, așa cum *Romanul adolescentului miop* o arată, un adolescent «tulburat», prea autodisciplinat din anumite puncte de vedere și prea puțin disciplinat din altele, arzând de dorințe secrete și ambiții aproape maniace. Nu se arată drept un tânăr precoce (deși mediocru ca elev de liceu), un scriitor prolific surprinzător, și de asemenea, «unul din băieții» care-și cunoștea calea în jurul cartierului felinarelor-roșii și căruia-i plăcea să se cațere pe munți și să navigheze pe mare alături de colegii săi. Aproape abandonând prima sa pasiune pentru științele naturale și chimie (cu un interes în alchimie și în istoria științei ce a rămas ca reziduu), el a găsit în filozofie, religiile Vechiului Orient și în ocultism mai mult decât o provocare pentru imensa sa curiozitate. Lumea literaturii l-a acaparat, de asemenea.” (RICKETTS, 2004, 72).

Concluzii

După toate aceste prime experiențe, se întrevăd alte preocupări ale tânărului publicist spre teme dintre cele mai diverse. Se conturează astfel „personalitatea multilaterală” a viitorului savant în domeniul vast al literaturii, științei și culturii, aspecte ce vor fi evidențiate în următoarele studii și cercetări propuse spre publicare.

⁴ Constantin Noica, *Cuvânt către cititorul tânăr*; apud. Mircea Eliade, *Cum am găsit piatra filozofală. Scrieri de tinerețe, 1921-1925*, îngrijirea ediției și note de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1996, p. 14.

În consecință, putem afirma faptul că între literatură și gazetărie există multe afinități, dar și deosebiri. Însuși Mircea Eliade declară, într-un interviu acordat revistei „Veac nou”: „Gazetăria este luptă, observație civilă, informație culturală. Gazetăria își are rolul ei precis în viața unei națiuni. Literatura este însă creație spirituală, creație care își are regulile ei, autonomia ei, destinul ei. Cu cât deosebirea asta va fi mai clară în mintea scriitorului și cititorului, cu atât literatura și gazetăria vor avea de câștigat.”⁵ (ELIADE, 2000, 149).

Se poate spune că cele două fenomene culturale sunt indisolubil legate unul de celălalt, și converg către un același scop, dezvoltarea armonioasă a vieții unui popor.

Bibliografie

- ELIADE, Mircea, *Aristocrația solilocvială a dialogului, interviuri și mărturisiri, I*, ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, București, Editura „Jurnalul literar”, 2000;
- ELIADE, Mircea, *Cum am găsit piatra filozofală. Scrieri de tinerețe, 1921-1925*, îngrijirea ediției și note de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1996;
- ELIADE, Mircea, *Memorii. Recoltele solștiului*, volumul II (1937-1960), ediție îngrijită de Mircea Handoca, București, Editura Humanitas, 1991;
- HANDOCA, Mircea, *Mircea Eliade. Câteva ipostaze ale unei personalități proteice*, București, Editura Minerva, 1992;
- RICKETTS, Mac Linscott, *Rădăcinile românești ale lui Mircea Eliade*, volumul I: *Copilăria și tinerețea (1907-1933)*, introducere la prima ediție și prefață la ediția românească de Mac Linscott Ricketts, în românește de Virginia Stănescu și Mihaela Gligor, București, Criterion Publishing, 2004.

⁵ M. Straje, *O oră cu d-l Mircea Eliade*, interviu apărut inițial în „Veac nou”, an I (1938), februarie 27, nr. 1, p. 5; apud. Mircea Eliade, *Aristocrația solilocvială a dialogului, interviuri și mărturisiri, I*, ediție și cuvânt înainte de Mircea Handoca, București, Editura „Jurnalul literar”, 2000, p. 149.

NICOLAE DABIJA: THE TEMPTATION OF THE “SPIRITUAL WATCH” AND THE CREATIVE SOLITUDE OF THE POET

NICOLAE DABIJA: TENTAȚIA „VEGHERII SUFLETEȘTI” ȘI SOLITUDINEA CREATOARE A POETULUI

Timofei ROȘCA

Universitatea „Ion Creangă” Chișinău, Rep. Moldova,

Catedra de Literatură

E-mail: timofei.rosca@mail.ru

Abstract

This article is about N. Dabija, who is one of the leading representatives of the 70th generation. However, he didn't go far away than its predecessors, but rather continued their inventive or innovative size, proposing also his own worldview about time, history, race, language, faith, etc. and upon the self-creation also. N. Dabija offers a new symbolic coloratura, a specific creative solitude, a special metaphysical link with M. Heidegger's philosophy, N. Hartman and other thinkers, without neglecting the other species - intimate lyrical poetry, citizen poetry.

Even he is ranked on a vectorial position, he declares another way of seeing the novelty and strangeness. N. Dabija is living in different times of creation. His poetry adopt different literary elements, but precisely through this strategic arrangement ensures the originality of his poetry. In this case, the poet has a experiential complex background, the other freedom of conscience, that is unconstrained by the rigors paradigmatic fashion. It creates the chance of a plenary manifestation of the ego, when he rediscovers other existential levels, including at providential. Solitude is not just a cure or spiritual recovery, but in the highest degree is a major strategy decisions conceptual and artistic.

Rezumat

Reprezentant de frunte al generației 70-e, având în spate practica 60-lor, tradițiile clasice, eminesciene și ale moderniștilor interbelici, N. Dabija trăiește la început o stare poetică „amețitoare”, adică o voință de căutare febrilă. Totuși, el nu s-a îndepărtat mult de predecesori, ci, mai degrabă, a continuat dimensiunea lor inventivă sau inovativă, propunând, totodată, propria viziune asupra lumii, timpului, istoriei neamului, limbii, credinței etc. și, numai decît, asupra creației însăși. N. Dabija oferă o nouă coloratură simbolică, o mitizare a supralimbajului, o specifică solitudine creativă, o metafizicizare aparte, tangentă filosofiei lui M. Heidegger, N. Hartman și a altor gânditori, fără să negligeze și celelalte specii – lirica intimă, poezia cetățenească, de la debut și până la „Doruri interzise” – o poezie ce comunică în „categoriile realului”.

Deși ocupă o poziție vectorială, declară un alt fel de „a vedea” ineditul sau insolitul, N. Dabija se integrează în formula generației sale și trăiește, totodată, în diferite timpuri de creație. Poezia sa adoptă elemente din diferite canonuri literare, dar tocmai prin acest regim strategic se asigură originalitatea poeziei sale. În asemenea caz, poetul dispune de un complex fond experimental, de altă libertate a cugetului, adică neconstrâns de rigorile paradigmaticice la modă. Se creează șansa unei manifestări plenare a eului, când el se redescoperă la alte niveluri existențiale, inclusiv la cel metafizic, providențial. Solitudinea, nu e doar un remediu sau o recuperare sufletească, dar, în cel mai înalt grad, e și o strategie în marile decizii conceptuale și estetico-artistice.

Keywords: *view, solitude, metaphysical, divine, con creativity, intertextual*

Cuvinte-cheie: *supralimbaj, vizualizare, solitudine, metafizic, divin, concreativitate, intertextual*

Referindu-se la personalitatea și valoarea creației lui Nicolae Dabija, regretatul poet Grigore Vieru recurgea la o analogie pe cât de neașteptată, pe atât și de justificată prin semnificațiile ei: „Am citit nu demult într-un ziar că savanții străini au descoperit o planetă ce conține aur. Mă bucur că o asemenea planetă există și prin părțile noastre. Ea se numește Nicolae Dabija. Un ochi instruit și creștin va observa că și poezia, și publicistica, și manualele sale școlare conțin mult aur” [Vieru, 2008, 1]. „Aurul”, bineînțeles, nu se ivește de-a gata. El se vrea „extras”, recunoscut ca valoare, în funcție de semnificațiile și adevărurile la care râvnește poetul și care își află ecou în conștiința cititorului.

Despre valoarea poeziei lui N. Dabija vorbesc și numeroasele studii și articole de referință, semnate de savanți cu renume și scriitori de prestigiu din țară și de peste hotare, care au apreciat cu minuțiozitate variate zăcăminte ale operei sale, ce completează profilul personalității scriitorului. Însuși N. Dabija e conceput ca un „poet spiritual”, care stăpânește „o limbă densă, strunită, încărcată de nuanțe ca aurul trecut prin râu” (I. Alexandru), „al unui grai de tonalitate moldavă”, „cu iz de limbă sfântă”, de „limbă a vechilor cazanii” (D. Micu), „de o blândețe sfâșiată”, (T. Codreanu), „paznic pe înălțimi ale culturii române contemporane” (V. Dinescu), „misionar și elegiac” (A. Cistelican), „scriitor patriot” (I. Ciocanu), care „povestește istoria milenară” (I. Colesnic), „animator de vers religios” (A. Bantoiș), un „tradiționalist, elegiac împătimit, un melancolic luminos” (E. Simion), „avocat al cauzei naționale” (A. Ștefănescu), „caligraf al peisajelor sufletești” (M. Cimpoi), „martir mesianic” (M. Dolgan), „virtuoz al scrisului evaziv” (A. Burlacu) etc.

Cum să te apropii de un asemenea capitol de poezie, despre care s-a spus cam totul?

Practica, însă, ne învață că poetul, adică sufletul poeziei, este întotdeauna îngăduitor cu spiritele ispititoare, dornice de a discuta enigmatul verbului, a secunda orgoliul eului originar, creator. T. S. Eliot menționa că „existența poemului se află undeva între scriitor și cititor” și că poezia „comunică înainte de a fi înțeleasă”, iar în „Note la „Țara Pustie” tot el atenționează că „privită ca o existență care-și face apariția într-un suflet, întreaga lume, pentru fiecare este aparte și apartenență la acest suflet” [Micromegas, 2000, 77]. Oricând, deci, putem relua dialogul concreator cu poetul, dar cu condiția: să găsești în poezie acele valori, acele coduri, entități, pe care nu le bănuiești, poate, nici poetul însuși.

Cu fiecare apariție editorială, N. Dabija este definit de către exegeza, în mod inevitabil, ca poet al „ochiului al treilea”, ca și cum prin acest demers simbolic, cu adevărat revirimental, poetul, înaintat în timp, și-ar acoperi toată creația. De altfel, sintagma debutului ar putea avea și alte conotații. Ea nu exprimă doar opoziția față de „vechile convenții” [Cimpoi, 1997, p. 222]. Mare parte din poezia anilor 60-70 sunt tot vizionari-sufletești: G. Vieru, I. Alexandru, I. Vatamanu, V. Romanciuc ș.a. Un „al treilea ochi”, în acest sens, îl au toți. E vorba deci de specificitatea lui și, mai cu seamă, de arta vegherii sufletești în sânul aceleiași generații șaptezeciste. N. Dabija are o râvnă aparte de a vedea cu sufletul, și, principalul, a orienta acel energetism optic specific. Cu alte cuvinte, genericul în cauză comportă și un subtext polemic în ceea ce privește angajarea sufletească, coloratura motivică. Fenomenul a devenit clar, mai cu seamă atunci când fiecare șaptezecist și-a cristalizat formula sa poetică. La N. Dabija însuși fiecare din următoarele volume publicate ulterior înregistrează alte și noi consacări în domeniul riscant, dar și artificii care sporesc, adâncesc viziunea. Cu același succes putem vorbi despre poetul „Apei neînțelese”(1980), al „Zugravului anonim” (1985), al „Aripei sub cămașă” (1989, 1991), al „Mierlei domesticite” (1992), al „Dreptului la eroare” (1993) etc., deci de noi altitudini de a vedea cu sufletul sau ceea ce poetul numește „amețire”. De fiecare dată, N. Dabija e același „sufletist” și, totodată, altul. Cu probitatea

cuvântului răzbătător și a cugetului său, neîmpăcat cu sine și cu imperfecțiunea lumii, poetul aspiră permanent spre alte teritorii ale infinitului ispititor.

Singurătatea, atât de insistent discutată azi în lumea oamenilor de creație, se contopește la N. Dabija, metafizic vorbind, cu „tăcerea”, în înțeles heideggerian, adică în sens de „locuire” – acolo unde se „discută” primordialul, inclusiv dorul sau dragostea și moartea care se află în unitate antinomică. Într-o serie de analogii, privind egoismul îngust, indolența, pasivitatea („Marea Roșie cu ghețari”, „Două ruguri cu o singură pară” etc.), poetul ajunge la concluzia: „Ce dragoste stranie! Și ce/ dor/ enorm!/ Numai cel singur le va cunoaște./ Parcă Ea urmează acum a se naște,/ când mie moartea mi-așterne să dorm” („Dragostea însingurată”). Singurătatea, ca stare ființială, oferă poetului șansa de a se regăsi în condiția existențială, tot astfel, cum tristețea, provocată de indiferența lumii, îl apropie de sediul latențelor, adică de limbajul esențelor, unde se regăsește însași poezia ca filtru al intimității: „Cântă fanfara o serenadă uitată/ în parcul întretăiat de lumini./ Atât de singur nu m-am simțit niciodată/ ca-n mijlocul acestei mulțimi.../ Câtă tristețe au în ele sărbătorile/ știu numai florile,/ și frunzele ce cad, lăsând dăre-n lumine;/ și mie mi-i dor, și nu știu de cine.” („Tristețea sărbătorilor”).

În „Doină”, cu subtitlul: „Nu credeam să-nvăț a muri vreodată”. M. Eminescu, „Odă în metru antic”, N. Dabija preia din capodopera eminesciană ideea „singurătății” și a sacrificiului eului, raportată nu numai la drama omului de geniu, dar și la condiția existențială a „fiecăru” muritor de rând. Motivul se înscrie direct în actualitatea timpului de azi, când se discută problema solitudinii și a integrării globale a valorilor naționale, dar și în condiția existențială a poeziei însași la care vom reveni. Discursul metafizic, expus în cheie folclorică, baladescă, e centrat pe „relația” eului poetic cu moartea, care întrerupe orice comuniune cu lumea. Se face aluzie, evident, la importanța și valoarea timpului ireversibil și care trebuie să-și afle sens în această lume. Dincolo de timpul trăit, adică în moarte, începe „frigul” singurătății eului, ca și în „Plumb”-ul bacovian: „Fost-am, Doamne, tânăr foarte/ și nu mă gândeam la moarte,/ și nu mă gândeam la moarte,/ că-mi părea așa departe.../ Când râdea cu gura tristă/ și-mi făcea semn din batistă,/ îmi ziceam că nu există,/ îmi ziceam: ea nu există.../ Râu-și poartă valul lin,/ și –aștept zile cu senin,/ și-aștept zile cu pelin,/ le aștept și nu mai vin.../ Da-n acele vremi cu soare/ nu știam c-atunci când moare/ singur, Doamne,-i fiecare.../ Ce-i de singur fiecare!”.

Și invers. În „Scrisoarea întâia” se conține ideea că simțul valorii se naște din singurătatea creatoare, din viața interioară a poetului care-l vede în preajmă pe „celălalt”: „Aștern cuvinte-/ și albul foii devine umil./ Scriu-/ și ia foc sub peniță hârtia./ Nimic mai inutil/ și mai necesar/ ca poezia.../ Răsfoiesc cărțile unui veac certăreț./ Susură raza. Murmură ceața./ Nimic mai fără-de-preț/ și mai scump/ decât viața”. Se pune în valoare însași poezia cu tristul și nobilul ei destin în epoca utilitarismului. Oricum, ea, poezia, asigură marele sens dintre cele două tărmuri: „Se-nnovează cu vorbe/ și-al plopilor șir/ nu se mai zăresc din cuvinte;/ sar prin ele chirieci cu zbân-n! și zbâr-r! / ca prin ierbile de pe morminte.../ Cine mai are nevoie de rouă în zori/ sau de dumneata, împărate-/ visule,/ pasăre care zbori/ și cu aripile tăiate?!// Aportul poeziei s-ar citi în vreun fel,/ la prosperarea acestei ere,/ dacă versul s-ar măsura/ și el/ măcar în litri sau în centnere.../ Dar așa el se măsoară doar cu iubire,/ cu băta de inimă,/ zbuclium de soarte./ Vă trimit această scrisoare// telegrafiată de primire/ de undeva dintre viață și moarte”.

Într-un articol din „Literatură”, nr. 27-28, 1995, retipărit în „Literatura și arta” din 14 decembrie 1995, și republicat în „Scriitori români de azi”, vol. IV, Editura Litera, 1998, academicianul E. Simion preciza „firea și natura talentului” lui N. Dabija prin sintagma titulară „bucuroasă tristețe”.

În tot ce a scris N. Dabija, nu numai în timpul totalitarismului, dar și în perioada postsovietică, „tristețea” de pe fața poeziei sale nu dispăre. Tristețea poate fi concepută ca temă sau motiv, dar poate fi înțeleasă și ca mod sau mijloc de creație, ca limbaj, în sens de locuire, în interpretare metafizică heideggeriană.

Există în lirica lui N. Dabija o concepție a tristeței care se confundă cu cea a tăcerii „asurzitoare”, prin gravitatea „necuvântului” (N. Stănescu). Ea se exprimă prin paradoxuri de tip

ciceronian: „Tăcerile sunt pline de cuvinte,/ cu fulgerări și prăvăliri de stâncă./ Au mai rămas pe lume lucruri sfinte/ neprofanate de cuvinte încă” („Tăceri asurzitoare”). Pe de altă parte, același pretext ancestral sau arhetipal devine ca un principiu regenerativ de poezie: „Pe filă zăbovește/ ochii-mi trist:/ Cartea mă citește -/ e-x-i-s-t.” („Scriptură”). Evident, tristețea reclamă după sine condiția creației însăși. Ea nu poate fi alta decât una catharsiacă; fiorul inspirației ca și cum neutralizează banala aventură a lumii, așa „cum este” (M. Eminescu).

În „Solstițiu”, condiția limitării în timp a vieții generează iminent tristețea, dar tot ea regenerează fiorul poetic în stare să revele cu satisfacție inevitabilitatea apusului, ca împăcare cu alogica existenței și care la un poet ca V. Teleucă (în „Ninge la o margine de existență” (2002) deține locul axial. O confruntare în stil arghezian între logică și existență recunoaștem și la N. Dabija: „Un soare înghețat pe zare/ răsare, apunând în pripă,/ de-acum nimic nu te mai doare/ și nici un dor nu mai înspică;/ se face ziua tot mai mică,/ se face noaptea tot mai mare”.

Tristețea încorporează, de fapt, singurătatea creatoare a eului din poezia lui N. Dabija. Solitudinea, în cazul dat, trebuie înțeleasă ca o retragere a poeziei în sine însăși. Atunci când marile sensuri ale vieții și ale existenței spirituale sunt încălcate, eul poetic se retrage în singurătatea poeziei, mai aproape de fondul latent, matricial al existenței spirituale, nu pentru altă cauză, ci pentru a recupera acele sensuri prin frământări de cuget și trăire amară (M. Sorescu). Poezia în cazul dat e ca o litanie care binecuvântează cugetul cititorului spre a-l lumina din interior, adică din straturile neprihănite.

Aici, în sediul tristeței poeziei, își recuperează poetul inspirația, își urzește aventura lirică, aici se întrevăd virtualitățile strategice, cum aflăm dintr-o poezie fără titlu (un fel de profesiune de credință, care vorbește despre marele rol al poeziei în viață și istorie, despre puterea magică a cuvântului rostit): „N-avem nici timp, n-avem nici vreme/ să ne croim altfel de sorți,/ retrași în inmuri și poeme/ eram, ca dincolo de morți...// Și doar poemele acele/ de dragoste și dor cumplit -/ opreau oștirile să intre/ în țara-n care ne-am iubit”. Eul poetic dabijian, ca și cel stănescian, se consacră întru totul „spunerii”, la nivelul „tensiunii semantice”, adică devine rostire sau se rostește: „Spun cuvinte/ și cuvintele/ mă modelează/ până devin/ și eu/ ceva bun de rostit”.

Rostirea, metaforic vorbind, însemnează „fulger”, ca și la O. Goga, în finalul „Rugăciunii” sale, unde „Cântarea pătimirii noastre” se identifică cu „sufletul” sau cu „bolta lui aprinsă în smalt de fulgere albastre...”. O asemenea ecranizare a puterilor cerești, cu funcție asociativă, se atestă și la N. Dabija. Atâta doar că la autorul „Fotografului de fulgere” mesianicul e mai diluat. În schimb, se exteriorizează furtunile nucleare ale interiorului sufletesc. Nu se trăiește o rugă direct către Domnul; eul poetic își propune, conștient de intenția sinelui său, „periculoasa profesie” de „scăpărător”, adică rolul prometeic, demoniac al aprinderii, al arderii în adevăr, deci al stării sublime, întrucât numai astfel poate fi recuperat: „periculoasă profesie,/ aproape la fel de periculoasă/ ca viața însăși-/ să fotografiezi fulgere./ Și-n timp ce unele lovesc în mine -/ mai reușesc/ să le scapăr...// Vă las ca amintire/ acest fulger/ care am/ fost” („Fotografului de fulgere”).

Cât privește „Rugăciunea” propriu-zisă, în concepția lui N. Dabija ea asigură comuniunea, „ne adună”: „Și iată că se-ntâmplă o minune:/ niște cuvinte pot să ne adune -/ pe-acei de-aici, pe-acei plecați în lume -/ ca - aceeași rugăciune” („Rugăciunea”). Aparențele de „vis”, ca cele ale unui dandy matein, îi repugnă eului poetic dabijian. El vrea să instaureze în „estetica” sa adevărul trăit, și nu unul „mascat”, carnavalesc, reprobabil, or fără să renunțe, bineînțeles, la „taină”, care se conține în „zbucium”: „Mereu cu-același crezământ,/ mereu rănit/ când de cuvânt,/ când de cuțit,/ născut să-nvîg/ nu să mă plâng: în zbucium doar m-am odihnit.../ Eu nu pot spune:/ mi se pare c-am trăit” („Remember”).

Zbuciumul în poezia lui N. Dabija este o formă a timpului, trăit aproape „fiziologic”, amintindu-ne, iar, de stilul stănescian. El se confundă, ca și la L. Lari, cu „vântul”, adică se „materializează”, incitând solitudinea creatoare a eului poetic, dar cu totul sub alt aspect, diferit de cel atestat de autoarea „Marelui vânt”. „Vîntul” la N. Dabija are un început incert și un rol mai degrabă distructiv, la nivel de vis. El contribuie parțial, doar cu răul și cu „un pic de bine” la elanul vieții și al poeziei: „Vânt ce vîi din moartele grădine/ să mă strângi ca un bandit de gât:/ m-am

obișnuit cu răul tău atât/ că îmi face și un pic de bine.// De o viață, -n așteptarea rimei/ care ar transforma o cloacă-n mit,/ parc-am străpezit și eu, ca un cuțit/ ce-și mai caută prin lume locul crimei.” („Grădini în toamnă”).

Tristețea, în sensul amintit, presupune, în alt caz, o autoflagelare a eului, un amestec de esențe contradictorii în structurile axiologice, scolastice, care încetează conștiința, cum ar fi cele ale „întemeietorilor de religii” (titlu de poezie). Tristețea poetică reprezintă în asemenea situații amara răvășire interioară. Ea iese la suprafață cu deducția cuceritoare. Este, în ultima analiză, intriga creației, impulsul intuitiv răzbătător prin anomaliiile lumii. O „tristețe” poate inspira altă „tristețe”, menită să deschidă poeziei și vieții perspective neașteptate. Într-o poezie, închinată pictorului Andrei Mudrea, personajul liric trăiește sentimentul dezmoștenirii. El își pictează „un tablou” care-i servește ca „fereastră” deschisă, menită să „limpezească” privirea sa și a lumii: „În loc de geam avea -/ pus anume -/ pe perete, un tablou cu codru și mare,/ prin care se uita la lume,/ și lumea-i părea foșnitoare.// Marea fremăta,/ codrii- înmugureau/ și-nfruzeau,/ fără veste,/ ori – se-acopereau cu omăt.../ Fericiți cei care se uită la lume/ prin tablouri ca prin niște ferestre/ și-o văd” („Alb pe alb”).

Cu alte cuvinte, tristețea implică în poezia lui N. Dabija variate stări și sensuri filosofice, ocupă poziții axiale diferite și se realizează ca formă de manifestare a existenței, este penetrantă, are proprietatea de a se contopi cu mersul istoriei, cu suferința veacului, cu gândirea creatoare, adică cu alte „tristeți”, întrucât însuși poetul devine „mai trist – după orișice carte citită,/ după orice gând deslușit –mai învins”, și că „timpul îl aud cum, surd, se sparge-n/ istorii, piese, povestiri, trohei...” („Biblioteca”). În sfârșit, „tristețea” sau suferința în lirica lui N. Dabija este, ca și la M. Sorescu, după o apreciere a lui G. Călinescu, „plină de gânduri până la spaima de infinit”, adică însăși poezia, trăită la gradul ei maxim, devine cod genetic în sensul ortodoxist al cuvântului: „Încape viața mea într-un suspin/ și trec, prin suferință, ca printr-o școală./ Sunt beat, dar nu de vin./ Și zac, dar nu de boală” („Refren”). Tot astfel cum „bucuria neînțeleasă”, în sens metafizic, așa cum o întâlnim și la Gr. Vieru („Ars poetica”), provine din banala taină nietzscheană, când prin naștere facem primul pas spre moarte: „Cine m-ar putea de măriile-voastre desparte,/ iarbă și frunză, stea și izvor,/ mereu, între dragoste și moarte,/ mereu, între dragoste și moarte -/ condamnat, să mă nasc și să mor...” („Între dragoste și moarte”). „Continuitatea”, în viziunea poetului N. Dabija, nu înseamnă doar evoluție seacă, trecere a materiei dintr-un regn în altul: timpul atunci nu ar avea sens. Timpul, am văzut deja, „se sparge”, nu rezistă ispitelor firii, chiar în stare neantică: aceea ce este principiu nu dispăre, ci doar se confruntă: „Iată c-ai ajuns să râzi/ cu gura mea, să te uiți cu ochii mei/ la câte țî se întâmplă,/ să măsoari cu respirația mea/ Universul,/ să iubești cu cuvintele mele,/ să mori cu moartea mea,/ iubito” („Continuitate”). Totul stă sub semnul părerii care trece în cântec: „Și cântecul – ca o ninsoare/ cădea solemn peste pământ,/ iar șesul învăța să zboare./ Mi se părea că nu mai sunt.// Mi se părea că e devreme./ Mi se părea că e târziu./ Mi se părea c-am fost în vreme./ Mi se părea c-am să mai fiu” („Cântecul”).

Simplă la prima vedere, articulată pe un vers liber sau tradițional, explicită și corectă în gândire, poezia lui N. Dabija descinde din diferite epoci, însă ea este tot atât de complexă, ispitoare prin caracterul ei teleologic, fie că poetul e preocupat de sensurile lumii, de sine sau de tainele poeziei însăși. Regăsirea de sine înseamnă deschiderea ușilor spre insolit – o situație neutră în timp și spațiu, o înălțare în transcendental, când poetul, cu scopul de a ne face să înțelegem ce e poezia, ne demonstrează cum e în cazul neprezenței ei: „Singur. Singur la porți./ Numai eu mai sunt viu./ Toți zeii sunt morți./ Și-i târziu.// Plopul murmură trist/ sub un cer fumuriu./ Am murit? Mai exist?/ Nu mai știu.// Nu-i nici noapte, nici zi./ Nu mi-i rău, și nici bine./ Nu pot trăi, nici muri/ Fără tine” („Singuri”).

Râvna poetului este, desigur, aceea de a ne apropia de taină, de mister, iar ispita tainei trece atât prin sine, cât și prin conștiința concreatoare a posterității. Când aceasta e absentă, ecoul poeziei se întoarce bumerang la izvorul nașterii ei. Singurătatea atunci e absolută. Tocmai această condiție întristează pe poet: că nu-i va auzi ecoul în timpul neantizat: „Singur. Toți copacii/ au frunzișul smult./ Eu îmi spun cuvinte,/ și eu le ascult...// Nu mă mai cunosc/ cărțile bătrâne./ Eu sunt cel ce

pleacă,/ Eu - cel ce rămâne.../ Dar mă tem de una:// că-mi voi spune vorbe/ într-o zi sub dud/ și-oi fi prea departe/ să le mai aud" („Toți copacii”). Și invers. O poezie se promovează ca valoare și conform pretențiilor ei față de sine însăși. Ea are dreptul la iluzie. La acest nivel, sensul de singurătate devine un criteriu de afirmare a ei: „Sunt singur,/ ca o ploaie/ pe care o așteaptă caișii/ purtată de vânt/ undeva pe la mijloc de ocean/ și-acum își face iluzia/ că poate spori nivelul mărilor/ măcar cu-o sutime de milimetru;/ singur, singur, singur/ ca un aer uitat de cuvinte/ la marginea unui poem,/ unde timpul e epic,/ iar răspunsul venit atât de târziu/ și-a uitat demult întrebarea” („Sunt singur”). Poetul, spune autorul versurilor citate, „plătește cu propria viață/ dreptul la iluzie” („Dreptul la iluzie”).

Este vorba, bineînțeles, de o „iluzie” teleologică, de o solitudine creatoare, privită ca „visare”, când poetul dă dovadă și de o insolită inginerie metafizică a singurătății. Asociat, ca și în psalmul arghezian, cu un „arbore-n care locuiește un fulger”, eul poetic este cel care durează „punți când ning singurătăți de sus, peste munți”. Solitudinea creatoare are tangențe și cu metafizica lui L. Blaga pe dimensiunea universalității „sufletului” („ca o cădere de fum”). La poetul șaptezecist basarabean „căderea” în nemărginire e și mai personalizată și chiar creditară; eul poetic trăiește sentimentul mesianic, al învechirii în neant, împovărat de păcate: „Visez în sihăstria mea, de multe ori/ cum păcatele mele mă trag către nori,/ iar eu strig, prin viscol și ger:/ Iartă-mă, Doamne!/ Iartă-mă, Doamne! -/ Eu sunt ninsoarea/ ce cade în cer” („Paracliser în munți”).

De altfel, senectutea – expresie a neantului cristalizat (în „zăpadă”), este vârsta bilanțurilor, este anotimpul cu cele două semnificații simbolice: bucuria împlinirilor, dar și tristețea, regretul față de un timp „ce nu va mai fi” (Gr. Vieru), e, cum spune poetul, o „bucuroasă tristețe”.

La N. Dabija senectutea reprezintă un altfel de fior – e unul total, când universul uman, lumea, în general, își conștientizează organicitatea, înțelepciunea împlinită. Este calmul superior – organizat și are culoarea tăcerii infinite, pe cât de clare, pe atât de incomprehensibil: „bătrânii” „înțeleg ce spune iarba,/ ce spun copacii,/ ce spun pietrele,/ când le vorbesc oamenii ei se feresc de cuvinte,/ ca de niște zburătoare/ care-ar putea să te lovească cu aripa/ cu clonțul sau ghearele./ Se așează pe prag câteodată și tac,/ ascultând cum cerul se sfâșie de pomi.../ nu mai au importanță nici măcar/ amintirile atunci,/ când eu poate fi tu sau ea sau el/ sau noi luați împreună” („Cunosc doi bătrâni”).

Însuși eul poetic, în ipostaza sa crepusculară, caută să se adapteze la o astfel de rațiune, „înțelegere”. Nu din cauza istovirii: însuși „preocuprinsul” trăit („Vin către voi de peste tot”) cere o identificare cu această rostire întemeietoare de lume, cu cuvântul divin: „Vin către voi de peste tot.../ De la un timp tăcerea mea vă vorbește.// Vreau să mint și nu pot:/ tot ce spun se-implinește.// Parcă nici eu nu mai sunt/ și-n locul meu altul trăiește./ Devin, cu încetul, cuvânt,/ pe care Domnul-l tace?!- l rostește?!” („Poet în amurg”). În asemenea ipostaze sunt instituite alte relații cu lumea, cu „poema” și cu sine însuși: „Și mi se face cald de-atâta frig./ Și trist devin – de atâta bucurie./ Mi-aud tăcerea doar atunci când strig./ Sau când poema singură se scrie” („Sipica”).

Poetul pătrunde cu sufletul schituri, cetăți, case părăsite etc. și ecoul vocilor latente prind viața, comunică în limbajul felului de a fi al realităților: „Arborii-și unesc coroanele deasupra cupolelor,/ Parcă ocrotindu-le de ploaie și ger./ Sângeră printre acele brazilor/ rugile trecând către cer” („Schit”). Însăși poezia se textualizează, capătă o a doua viață, independentă, parcă, de voința poetului, el însuși fiind copleșit de revelațiile propriei poezii: „Poema se scrie pe sine,/ sub ochii înmărmuriți ai poetului/ care mai crede-n istorisirile măslinului/ când vântul își încâlcește/ poveștile-n ramurii lui.// Și doar cerneala de pe mâini,/ precum sângele care pătează palmele/ asasinului/ adeveri-va cu mult mai târziu/ de evenimentul pe care a doua zi-l/ vor consemna toate ziarele” („Poema”). Cum rezultă și din exemplu de față, viziunea poetică întreține o relație constantă între metafizică, adică între adâncimile cugetului, și realitatea vie pe care o trăim.

N. Dabija își agonisește semnificațiile din ieroglifile mitice ale existenței, din configurația spațiului mioritic, ca o proiecție a timpului ancestral. O savurează ca pe o mireasmă sinestezică a peisajului marino-carparin, inclusiv fluorescența florei divinizate – totul menit să sugereze neoprirea: „Albie arată de râu -/ visează ape care curg precum un hâu,/ pe care nu le putea ține-n

frâu/ nici Dumnezeu.// Și doar atunci când înfloresc/ perii, cu albul lor preasfânt:/ parcă-s corăbii ce sosesc/ cu pânzele umflate-n vânt” („Albie părăsită”). N. Dabija nu face filozofie de dragul filosofiei. Ascuțișul cugetului atinge cele mai acute dimensiuni metafizice anume pentru a atenționa asupra condiției existențiale umane. Influența modernștilor (a lui T. Arghezi și a lui L. Blaga, în primul rând) este evidentă. Totuși, nu ideea singurătății omului, „uitat” de providență interesează pe poetul șaptezecist, ci invers: eroarea în care s-a pomenit omul, neputința lui în fața „ispitei”. Îndepărtarea de lumina cugetului, a harului divin și rătăcirea în zonele întunericului pun la îndoială însăși existența omului, în a cărui ființă Dumnezeu nu trebuie să se simtă „un rob îngenunchiat” (L. Blaga). Iată de ce eul poetic din poezia lui N. Dabija la același capitol constată: „Dumnezeu se întreabă,/ câteodată,/ de acolo, din norii lui: „Dar oare omul/ există?”/ Privește/ către planeta înconjurată/ de smog, de fumul unor războaie/ fraterne, de ceața unor diversiuni contra vieții,/ înfășată ca-ntr-un bandaj, lăptos,/ prin care nici ochiul divin/ nu mai poate pătrunde./ Dar asta-numai pentru-o clipă,/ căutându-și după aceea/ de treburile Sale” („Ora de metafizică”).

Divinitatea, în concepția filosofică a lui N. Dabija, este lumina purificatoare de suflet și de poezie. Transfigurat, poziționat în transcendental, eul poetic merge pe urmele mântuitorului, și suferințele re-trăite se prefac în poezie, așa cum observăm într-o mică suită lirică intitulată „Biblice”. Sunt atinse aici adâncimi filosofice, la care gândirea lumii încă nu a dat răspuns. Suferința este una din ele, considerată și până astăzi una din tainele demiurgice. Poetul încearcă să vorbească despre ele tot în stil blagian, adică în limbajul zămislirilor, „modelelor” divine, astfel apropiindu-se, poate și mai mult, de Creator: „Doamne! Ziceam. Doamne./ Mi-am trăit anii, ca pe niște păreri,/ fără primăveri,/ fără veri,/ numai toamne.// Doamne// Sub acest pom de omăt/ cu ramuri de fum,/ închid ochii acum/ să Te văd („1. Ierusalem”). Se intuiesc aici inefabilități providențiale, printre care și creația poetică, expresie a harului divin. În „5. Grădina Ghetsemani” aflăm că poezia „se scrie” cu ființa poetică: „Eli, Eli! -/ mușcau cuvintele” din buzele mele”/ Eli, Eli! mă rugam printre suspine./ Doamne! Doamne, scrie cu mine!...”. „Mine”-le divinizat stă la temelia zămislirii poetice, sugerează autorul versurilor citate, surprins într-un spațiu sacru. Ni se sugerează și un model al „încredințării” în divinitate. El este demonstrat pe fundalul simbolic al regenerării naturii: „Când începe al florii prăpăd/ și albinele trec ferești -/ închid ochii atunci să Te văd:/ Ești!” („G. Cireși”). Motivul divin are în lirica lui N. Dabija un caracter mai mult strategic, invocativ, decât unul pur evocativ. Prin el se dezvoltă și convenționalul vetust al timpului de azi: „Iisus a venit./ Dar fără interviuri,/ fără microfoane,/ fără reflectoare,/ a mai urcat o dată pe cruce./ Așteptăm să-l vedem/ la „Buletinul de știri”/ murind/ și înviind,/ fără cascadorii credinței/ în preajmă.../ Și mai așteptam să vină somnul/ ca să ne trezim” („A doua venire”). În alte contexte metafizice, „întâlnirea” cu Sacrul devine prilej de meditație și asupra legilor demiurgice. Adresarea psalmodică a poetului este, de data aceasta, nu atât blagiană, de tângă spre absolut, cât, mai degrabă, una argheziană, care arbitrează sau amendează sensul absolutului: darul iubirii, manifestat prin tânga de înălțare spre lumina divină, se încheie cu moarte, ca și cum drumul adamic, întors către râvnitul paradis, ar fi un risc: „Plouă invers, dinspre pământ spre cer./ Curg arborii spre nori, înfrăgezând departe./ Ce-aș mai putea, o, Doamne, de-acuma să-ți mai cer,// când mi-ai trimis iubirea aceasta, ca pe-o moarte?!// Și uruitul ierbii răzbate în odăi,/ tot mai matern, mai blând, mai auster;/ cu gura mea când caut, setos, buzele ei:/ ca un spion fiola cusută la rever” („Invers”).

O lege a artei cere ca chinurile creației să nu se vadă, în caz contrar, opera își pierde farmecul. La N. Dabija, însă, ele se „văd”, parcă, în mod intenționat, dar vizualizate cu atâta vrajă și cultură a gândirii, încât însăși, „osânda căutării” devine poezie, predisponere concreativă, înviorează a elanului moral și spiritual al consumatorului de frumos, așa cum se prefigurează el, de pildă, în cazul dorului, înțeles în semnificația lui largă și polivalentă, incluzând, bineînțeles, și sensul muzei. Nu întâmplător unul din volumele sale se întitulează „Doruri interzise”. Într-o piesă lirică fără titlu, cu suport motivic divin, „dorul” apare ca ispită predestinară, pe care eul trebuie să o merite, ca pe o „cruce” în drum spre Golgota ființării, și nu doar ca pe un prilej de recompensă sau „încoronare” în cadrul breslei. Ruga către Domnul din versurile ce urmează nicidecum nu exprimă o umilire a muzei. E, mai degrabă, o tămăduire, căci e concepută ca un „pharmacon” (J. Derrida), care

înnobilează, în cele din urmă, drama solitudinii creatoare a eului poetic, secundată de providență: „Sunt dependent de Dânsa ca de-un drog,/ încât, în plină zi și, trist, sub stea/ Celui de Sus stau zilnic să mă rog:/ fă, Doamne, să nu-mi fie dor de ea.// Fă, Doamne, să nu-mi fie de ea dor,/ de cea de care sete mi-i și foame-/ îngenuncheat mă rog lângă icoane/ de parcă L-aș ruga pe El-să mor.// Și parcă-aud din ceruri o dojană:/ ...Această dragoste, cu sorții la răscruce -/ ți-am dat să o porți ca pe o cruce,/ dar tu o vrei ca pe o coroană...”

Finalitatea demiurgică se intersectează cu cea poetică, „secundă”, propriu-zisă. E un alt punct de plecare spre cunoașterea lumii și a înțelegerii de sine a eului autentic.

Concluzii

Continuitatea regeneratoare a poeziei lui N. Dabija s-a realizat printr-un convențional artistic, în mare parte, de natură ezoterică. Din prima fază a creației, eul poetic se „încrede” intuiției subconștientului, încordării la limită, adică timpului de creație, când poetul are starea de a „vedea gândurile”, re-creând lumea. Se atestă o viziune teleologică, eul poetic își examinează intenția, „gândul”, dar și pe cea a lumii lucrurilor, a „fructului din pom”.

Oximoronizarea și metonimizarea excesivă are menirea de a spori valențele supralimbajului, așa încât tăcerea sau anonimatul, ca limbaj, supracuvânt, face să „se audă luminile de mâine/ și imnul cum se teme de cuvânt” – o supraexaltare a semnificantului, intuiția poetică concreând cu fantasticul pre-cuvântului, din care rezultă acea „lumină a trandafirului” cu multiplele ei sensuri.

Muzicalitatea poeziei lui N. Dabija are o continuitate sufletească: ritmul, rima, tempoul, accentul cu variațiunile lui, sunt niște deschideri de stări insolite în universul sufletesc al poetului și al concreatorului de frumos. Ele, de regulă, poartă un caracter emergent, incitant, sporesc latura inefabilului, dar și acuitatea adevărului trăit.

Adevărul obiectiv, privind istoria neamului, este dedublat și susținut la N. Dabija de fiorul naturii, implacabile prin legile creșterii și reafirmării ciclice, ca un testament existențial ce se conține în latențele acestui pământ.

Există la N. Dabija și o artă, o poezie a transcenderii și a tranfigurației, a transgresării specifice, inclusiv atunci când este vorba de mitizare sau de demitizare. Poetul valorifică antropomorficul ca să revele zeitatea dacică și invers: prin „ochii” acesteia să ne vedem (descoperim) pe noi înșine.

Epifanicul sau teofanicul este dramatizat și teatralizat la limită. Poezia se focalizează în interiorul mesianicului, pornește din alt tărâm, frecventat mai rar de firile viziunare.

Poezia cetățenească sau cea politică rezistă, în mare parte, grație retoricii sale „tăcute”, antinomice, precum și a evenimentului individualizat la limită.

Centrul de greutate al gândirii metafizice în poezia lui N. Dabija este întrebarea eminesciană din „Odă (în metru antic)”. Singurătatea, ca mod de a ființa, e raportată la conștiința timpului de azi. Ea, ca și cum răspunde la întrebarea dureroasă a geniului: „reînvierea” se conține în permanență, în eternitate, în continuitatea regeneratoare a vieții și a poeziei.

Bibliografie

1. Cimpoi, Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Chișinău, Editura ARC, 1997
2. Micromegas, T.S. Eliot, „*The waste land*”, București, Cartea Românească, 2000
3. Vieru, Grigore, *Planeta ce conține aur*, Literatura și arta, 2008, 10 iunie

PAREMIOLOGICAL FUNCTIONS IN EMINESCU'S JOURNALISTIC WORK

FONCTIONS DE LA PARÉMIOLOGIE DANS LES ARTICLES DE MIHAI EMINESCU

FUNȚII ALE PAREMIOLOGIEI ÎN PUBLICISTICA EMINESCIANĂ

Mihaela MOCANU

Departamentul de Cercetare Interdisciplinar – Domeniul Socio-Uman
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Strada Lascăr Catargiu nr. 54, 700107, Iași
E-mail: mocanu.mihaela@uaic.ro

Abstract

Addressing to a heterogeneous public, who has various skills for decoding the journalistic message, Eminescu's journalistic discourse reveals careful selections of the means of expression. The choosing of the discursive ways is dictated, primarily, by the accessibility of them: from this perspective, it can be distinguished two categories within Eminescu's publishing texts: on the one hand – specialised ones (as studies, economic analysis, presentation of political theory etc.), and on the other hand – vulgar ones (as notes, accounts meeting in Parliament, political glosses/comments etc.). The paremiological examples appeal is more common in the second category of texts, where the journalist tries to make accessible the abstract contents and concepts in order to be understood by the readers. This work aims at presenting some of the pragmatic valences entailed by paremiology in Eminescu's publishing work, based on the examples from the journalistic corpus.

Résumé

En s'adressant à un public hétérogène, qui manifeste des compétences variées pour la compréhension du message journalistique, le discours journalistique de Mihai Eminescu relève une sélection rigoureuse des moyens d'expression. Premièrement, la sélection des moyens d'expression est dictée par leur degré d'accessibilité: de ce point de vue, on distingue deux catégories de textes – spécialisés (études, analyses économiques, théories politiques etc.) et d'information (séances d'information, présentations des sessions de Parlement, glosses politiques). Le recours à l'exemple parémiologique est plus habitué dans la deuxième catégorie de textes, où il soutient une technique d'accessibilité qui a comme but la traduction des concepts abstraits que le journaliste les expose aux lecteurs. On se propose de présenter dans ce travail quelques valences pragmatiques de la parémiologie dans les articles de Mihai Eminescu, à l'aide des exemples du corpus journalistiques.

Rezumat

Adresându-se unui public eterogen, care dispune de competențe variate de decodare a mesajului jurnalistic, discursul publicistic eminescian relevă selecția atentă a mijloacelor de exprimare. Alegerea modalităților discursive este dictată, în primul rând, de gradul de accesibilitate al acestora: din acest punct de vedere, distingem în cadrul publicisticii eminesciene două categorii de texte - specializate (studii, analize economice, expuneri de teorii politice ș.a.) și vulgarizatoare (note informative, prezentări ale ședințelor din Parlament, glose politice ș.a.).

Recursul la exemplul paremiologic este mai frecvent în cea de-a doua categorie de texte, unde susține o tehnică a accesibilizării, care are ca scop domesticirea conceptelor abstracte pe care gazetarul le expune cititorilor. Prezentăm în lucrarea de față câteva dintre valențele pragmatice pe care le antrenează paremiologia în publicistica eminesciană, sprijinindu-ne expunerea pe exemple din corpusul jurnalistic.

Keywords: *Mihai Eminescu, journalistic works, paremiology, pragmatics*

Mots-clés: *Mihai Eminescu, journalisme, parémiologie, pragmatique*

Cuvinte-cheie: *Eminescu, publicistică, paremiologie, pragmatică*

1. Introducere

Deși debutează jurnalistic încă din anii studenției la Viena, confirmarea lui Eminescu ca gazetar se produce odată cu intrarea lui în redacția gazetei conservatoare „Timpul”. Datorită articolelor din publicația conservatorilor, Eminescu intră în atenția colegilor de breaslă și a publicului cititor, distingându-se prin ușurința cu care tratează teme dintre cele mai variate și prin soliditatea discursului argumentativ. Paradigma publicisticii eminesciene marchează aptitudinea gazetarului de a impune un model discursiv în presa vremii, contribuind la modernizarea și diversificarea mijloacelor de expresie specifice scrisului jurnalistic, aflat încă la început de drum în veacul al XIX-lea. Distanțarea jurnalistului de stilul gazetăresc cultivat în epocă se face simțită atât la nivelul problematicii abordate, care vizează probleme esențiale pentru societatea vremii, cât și la nivelul expresiei.

Eminescu ilustrează generația scriitorilor care desfășoară o importantă activitate publicistică culturală și politică. Printre aceștia, Ion Heliade Rădulescu, Gheorghe Asachi, George Barițiu, Mihail Kogălniceanu, Cezar Bolliac, I.L. Caragiale, Ioan Slavici, Tudor Arghezi sunt personalități pentru care scrisul jurnalistic complinște scrisul artistic, între cele două instaurându-se zone de convergență, de contaminare, menite să le îmbogățească și să le nuanțeze. Așa se explică caracterul hibrid al discursului jurnalistic eminescian: „în materia solidă a argumentării rațional-discursive, din care se clădește orice edificiu retoric, sunt încorporate, la Eminescu, materiale heteroclitice, ținând fie de sfera narativă, fie de regimul poetic”(SPIRIDON, 2009, 6). În acest sens, lectura comparată a creației beletristice și a celei publicistice relevă recurența unor teme, imagini, motive, expresii, apropierea dintre cele două domenii de creație subliniind încă o dată organicitatea scrisului eminescian. În fond, și creația poetică și publicistica sunt moduri de manifestare a personalității creatoare a autorului, exprimând atitudini fundamentale față de lume și semenii: „discursul critic din publicistică și din poezii reflectă aceeași atitudine fundamentală față de societate și diferă numai mijloacele prin care se comunică” (VATAMANIUC, 1996, 256).

Înscriindu-se diacronic în trenea fenomenului publicistic pașoptist, Eminescu trasează noi repere pentru discursul jurnalistic al epocii. Îmbinarea dintre retorica de amvon și retorica publicistică, specifică limbajului jurnalistic pașoptist, excesul și emfaza discursului, oscilația între registrul laic și cel sacerdotal, transparentă la nivelul expresiei, sunt depășite în publicistica eminesciană, prin stăpânirea deplină a limbajului și prin simbioza deplină între mijloacele expresiei jurnalistice. Fără îndoială că articolele poetului mai poartă aluviunile discursului pașoptist, dar conștiința saltului calitativ și a responsabilității față de cititor se simte în acrimia și profesionalismul gazetarului. Vorbind despre practica redactării și despre exigența pe care poetul o manifesta în alcătuirea textelor, memorialistica vremii conturează portretul unui gazetar extrem de exigent cu propria muncă: „Ca scriitor Eminescu strica multă hârtie, căci făcea multe corecturi mai ales în ceea ce privea alegerea vorbelor și ținea să dea la tipografie manuscriptul curat și citeț. Articolele pentru «Timpul» de exemplu, le scria de obicei acasă, le citea cu glas tare, apoi le scria. Mai înainte apoi de a le da la tipar i le citea apoi cuiva și, dacă nu era mulțumit de ele, le prescria din nou. Împrejurul

mesei lui de scris era deci mereu plin de hârtii rupte” (SLAVICI, 1998, 138). Regăsim în aceste rânduri imaginea unui Eminescu extrem de riguros în ce privește calitatea articolelor dedicate tiparului, care trece prin travaliul variantelor până la obținerea unui text care să-l mulțumească. Intrat în focul polemicilor, Eminescu nu evită însă nici formulările de o violență accentuată, astfel încât „locvacitatea nestrunită, virulența polemică, îndrăznelile lexicale profane, imagistica provocatoare se află etalate emfatic în publicistica sa” (SPIRIDON, 2009, 44).

2. Discursul publicistic eminescian

La nivelul genurilor jurnalistice abordate, Eminescu ne surprinde prin varietate și eclecticism: „în gazetăria eminesciană ne întâmpină o devălmășie de «genuri» și formule: eseuri, pamflete, foiletoane, articole doctrinare etc.” (OPREA, 1983, 108), iar lista poate continua cu scrisori deschise, cronici teatrale, satire, studii lingvistice ș.a. Adresându-se unei categorii largi de public, discursul publicistic eminescian este guvernat de principiul accesibilității, atât la nivel lexical, cât și la cel al construcțiilor sintactice. Dacă în cazul textelor specializate (studii, analize economice, expuneri de teorii politice ș.a.), modalitatea discursivă dominantă este argumentarea, modelarea referentului fiind una teoretică, iar accesul la el fiind asigurat de cunoașterea discursiv-rațională, în cazul textelor vulgarizatoare sau de popularizare (note informative, prezentări ale ședințelor din Parlament, glose politice ș.a.), modalitățile discursive dominante sunt narațiunea și descrierea, referentul fiind construit după model analogic, iar accesul la el fiind mediat de cunoașterea ostensivă și discursivă. Eminescu utilizează, în cea mai mare parte a articolelor, un limbaj denotativ, apelând la sensurile de bază ale vocabulelor utilizate, iar acolo unde există pericolul unor ambiguități semantice, jurnalistul apelează la definiții și etimologii, explicitând conceptele.

Conștient de funcția paideică a presei, de potențialul instructiv al acesteia, gazetarul își însoțește excursul jurnalistic cu numeroase comentarii metatextuale. În acest sens, articolele eminesciene sunt presărate de glosări numeroase, de explicitări ale termenilor neologici sau ale unor cuvinte mai vechi, al căror sens original s-a demonetizat în practica discursivă curentă. Eminescu susține de la tribuna paginii de ziar adevărate „prelecțiuni populare”, menite să faciliteze accesul cititorilor la subiectele dezbătute.

Poetica publicisticii eminesciene, explicită în multe dintre articole, evidențiază predilecția jurnalistului pentru paremiologie, pentru citatul revelatoriu, pentru ironie ca figură de gândire cu efecte variate la nivelul receptării, pentru cultivarea unei limbi curate, neperversitate de criteriul etimologismului sau de utilizarea abuzivă a neologismelor neadaptate, și convingerea gazetarului că limpezimea ideilor exprimate depinde de claritatea expresiei verbale utilizate (MOCANU, 2013, 150-155).

Demersul argumentativ are la bază principiul veridicității, în ciuda criticilor pe care gazetarul și le atrage din partea colegilor junimiști pentru libertatea de a-și exprima opiniile chiar și atunci când acestea nu rezonau cu politica partidului:

„Noi nu ne speriem de-a supăra pe cetitor cu aceste cuvinte. Nu lingușim pe nimenea, pentru că nu suntem în stare de-a spune neadevărul, iar adevărul este singura rațiune de-a fi a unei dări de samă de orice natură” (Opere IX, 9).

Eminescu pornește de la deconstruirea demersului argumentativ al adversarului, demontând, pe rând, fiecare argument al acestuia, pentru a demasca în final lipsa de conținut și falsitatea materialului (VAZACA, 1993, 10). Tonul vehement vizează în primul rând imperfecțiunile de formă din articolele colegilor de breaslă, carențe care, potrivit gazetarului, trădează întotdeauna viciul de conținut. De multe ori, eroarea este intenționată, mizând pe capacitatea de manipulare și pe ignoranța publicului cititor. Lipsa de cultură a gazetarilor, indiferența acestora față de limba folosită în articole sunt doar două dintre tarele unei publicistici aflată încă la început de drum la noi și care atrage critici virulente din partea jurnalistului.

O altă marcă a publicisticii eminesciene o constituie predilecția gazetarului pentru sarcasm și ironie. „Un inventar al procedeelelor folosite de Eminescu pune în evidență prezența covârșitoare a sarcasmului și a ironiei, precum și absența parodiei, a umorului și, în genere, a ludicului. Dominante

sunt însă câteva forme ale satirei, folosirea unui lexic tăios, a afirmațiilor tranșante și a aprecierilor fără menajamente” (MĂNUCĂ, 2000, 28). Un exemplu în acest sens îl oferă articolul *S-a obrăznicit turcul*, publicat la 1 septembrie 1876, în „Curierul de Iași”, în care jurnalistul satirizează pretențiile Porții ca domnitorul României să sărbătorească cu salve de tun și iluminatăii suirea pe tron a lui Abdul Hamid al II-lea:

„Dacă sultanul și vizirul ar veni în țară împreună c-o trupă de voltijori, ca să ne facă plăcerea să se deie preste cap înaintea noastră și a numerosului neam a lui Israil, atunci și-ar vedea visul cu ochii - în toate colțurile de uliță cu slove mări: «Mare caraghiozlâc!! Pentru cea întâi dată în România. Astăzi în ziua (cutare) la 7 oare sara va începe reprezentația vestitului, atotputernicului Abdul-Hamid și a vizirului său Mehmet-Rușdi. Înșuși a sa înaltă persoană va executa cele mai grele jocuri pe frânghie, însoțit de vestitul vizir în calitate de clown. Intrarea 50 bani».

Aceasta ar fi cel mai nimerit mijloc pentru proclamarea în public a Maiestăței Sale turanice” (Opere IX, 196-197).

Dimensiunea metadiscursivă deține o pondere însemnată în publicistica eminesciană, jurnalistul însoțindu-și demersul demonstrativ cu o anexă tehnică, a explicitării discursive în folosul cititorului. În acest sens, Eminescu își invită cititorul în laboratorul redactării articolelor, dezvăluindu-i „metodiul” de lucru și obiectivele:

„E greu de a espune o idee fundamentală cu ramificațiile ei așa încât să deie un tablou unitar.

Ideea există toată implicită în cap, dar spre a o espune ne servim de cuvinte, de șiruri ce au început, au un sfârșit. De aceea voi ilustra prin fapte aceste teorii” (Opere IX, 171).

Dezvăluirile privind maniera de concepere și redactare a articolelor sunt frecvente în publicistica eminesciană și ele ilustrează, pe de o parte, intenția autorului de a se detașa de stilul cultivat de presa vremii, iar pe de altă parte, postura histrionică a jurnalistului care refuză la nivel declarativ „artificiile retorice”, fără ca acest lucru să conducă la dispariția acestora din texte. Pornind de la poetica explicită a articolelor, „publicul îi poate astfel «prinde» rețeta, devenind familiar cu mersul demonstrației” (SPIRIDON, 2009, 82), iar transparența tehnicii discursive facilitează accesul la mesajul articolelor.

Rod al obișnuinței jurnalistului de a face trimiteri frecvente la texte, dimensiunea intertextuală este și ea o trăsătură distinctă a publicisticii eminesciene. Eminescu recurge constant în susținerea afirmațiilor la tehnica citatului ilustrativ: autoritatea unor personalități românești și străine în domeniile abordate conferă greutate demersului argumentativ. În acest sens, nume precum Platon, Aristotel, Dante, Ștefan cel Mare, Matei Basarab, Kant, Shakespeare, Goethe, Leibniz, Descartes, Machiavelli ș.a. sunt invocate frecvent în articole, prin afirmații de natură filosofică, politică, administrativă, economică ș.a. Inserarea citatelor nu este aleatorie, ci respectă necesitățile demonstrației jurnalistice: în acest sens, pentru a ilustra gestionarea precară a veniturilor statului, jurnalistul recurge la afirmațiile lui Goethe, potrivit căruia cifrele nu guvernează lumea, dar arată cum este guvernată. Citarea exactă, cu indicarea surselor, devine o tehnică imbatabilă în susținerea afirmațiilor jurnalistului, iar deschiderea enciclopedică a acestuia permite recursul la texte din domenii variate de cunoaștere și comunicare. În aceeași paradigmă a intertextualității și a tentației instituirii unei comuniuni fatice se înscriu trimiterile la enunțuri expresive din latină sau franceză. Astfel, Stelian Dumistrăcel observă că „față de perioada de la «Curierul de Iași», când locuțiunea expresivă și idiotismul colorează un stil colocvial, familiar, după intrarea la «Timpul», gazetarul Eminescu, fără a fi renunțat la primul registru, trece spre un discurs cu rezonanțe oratorice, de dezbateră publică în cadru național” (DUMISTRĂCEL, 2006, 89).

3.Paremiologia în publicistica eminesciană

O particularitate a articolelor eminesciene o constituie *inserarea în text a unor proverbe și ziceri populare* care susțin ideile și concepțiile jurnalistului. Semn al experienței și înțelepciunii populare, paremiologia vine să sprijine demersul argumentativ al gazetarului, conferind culoare și farmec textelor. Prezența proverbelor, a expresiilor populare, a locuțiunilor și zicătorilor contribuie

la plasticizarea ideilor prezentate și la familiarizarea cititorului cu problematica articolelor. Valorificând resursele stilistice ale limbii populare, jurnalistul reușește să construiască un cadru de familiaritate, imprimând articolelor acel „ton sfătos” de care vorbea G. Călinescu în legătură cu publicistica eminesciană (CĂLINESCU, 1976). Gama expresiilor populare, extrem de diversă, servește intențiile demonstrative ale gazetarului: *a avea sfadă, a nu-și cunoaște lungul nasului, a-și face mendrele, a-și scoate sufletul din palmă, a (nu) face hatâr, a-și înfierbânta creierii, a umbla ca mâța pe lângă pasat, a secera înainte de a fi semănat, negustorie cu piei de cloșcă, a se primbla d la Ana la Caiafa, a pune cuiva capul în poale, a pune mâinile-n sân, a-și arăta vâpseaua, a strâmba din nas, a-și spăla mâinile ca Pilat din Pont* ș.a. Prezența acestora, alături de numărul mare de proverbe, românești și străine, ilustrează „preferința pentru expresia vie, capabilă să plasticizeze ideile, de aici și nota de oralitate a articolelor sale, care constituie una din trăsăturile inconfundabile ale întregii publicistici eminesciene” (ILINCAN, 2004, 158).

3.1. Surse ale paremiologiei

Paremiologia românească rămâne fără îndoială sursa predilectă a lui Eminescu, susținând demersul argumentativ al gazetarului. Adaptându-și mijloacele stilistice la specificul publicului cititor, jurnalistul recurge adesea la formulări paremiologice de extracție populară:

„Înainte vreme era o zicală care spunea de pe ce se cunoaște nebunul. Nația românească au uitat zicala asta, se vede: «Bătrânii vorbesc ce a făcut, tinerii ce fac, nebunii ce au de gând să facă». Liberalii totdeauna vorbesc de ceea ce au de gând să facă” (Opere X, 8).

„De ce mulțimea e lesne crezătoare....? Nu tocmai greu de explicat. Ea uită zicala: «Să nu dea Dumnezeu omului atâta rău cât poate purta» și, pentru a scăpa de suferinți actuale, relativ mici, face orice i s-ar cere, necunoscând că din ceea ce face ar putea rezulta ceva și mat rău” (Opere X, 169).

„Ungurii știu proverbul nostru: «românul nu uită niciodată» și ne-aducem aminte ca prin vis că un ziar unguresc se găsisese să comenteze acest proverb în ton melancolic, știind că socotelile ce le are de răfuit cu noi nu sunt tocmai curate” (Opere X, 252).

„Ce nu se poate la noi? La Dumnezeu și-n Țara Românească toate sunt cu puțință, zice un proverb vechi” (Opere XII, 351).

„Vitejia la... distanța cuvenită e un lucru comod și admirabil. De aproape nu prea e de seamă. Câțele care latră mult nu mușcă, zice un proverb, și prea fac gură foile ungurești pentru ca dinții să nu le fie parte scoși demult, parte știrbi” (Opere XII, 438).

În ce privește filiera pe care ajung acestea în articolele poetului, Vatamaniuc apreciază: „Eminescu transferă unele din aceste paremi din colecția sa de poezii populare; pentru altele nu avem însă nici o informație documentară. Sunt preluate, evident, din alte colecții sau din vorbirea curentă” (VATAMANIUC, 1996, 238). Subliniind caracterul livresc al publicisticii eminesciene, Ioan Milică identifică două surse importante pentru paremiologia din publicistica eminesciană: „marele infoliu al vornicului Iordache Golescu, manuscrisul 213, intitulat *Pilde, povățuiri i cuvinte adăvurate și povești*, cercetat cu creionul în mână în perioada ieșeană, și minunata *Culegere de proverbur* a lui Anton Pann, pe care poetul pare să o fi știut aproape pe de rost, din moment ce citează și prelucrează frecvent fragmente” (MILICĂ, 2013, 26)

Pe lângă proverbele și zicătorile de sorginte românească, gazetarul valorifică și resursele pe care i le pun la îndemână cultura și limba altor popoare:

„Leben und lehen lassen este un bun proverb german care se tâlcuiește: «Trăiește tu, dar lasă și pe altul să trăiască»” (Opere X, 72).

„«Pe arborul tăcerii crește fructul ei, pacea» - zice un frumos proverb arab, care se aplică întrucâtva la atitudinea modestă de astăzi a presei române” (Opere X, 132).

„Un proverb turcesc zice că, pentru cel ce înțelege, un țăntar sună ca o trâmbiță, iar pentru cel ce nu înțelege tobele și surlele sunt în zadar; și în orice caz lumina nu se aprinde decât pentru cei ce văd, nu pentru orbi” (Opere X, 211).

„Așa ceva nu se schimbă întru nimic prin discursuri superflue a d-alde d. Grădișteanu și

acei oameni din România cari gândesc ca d-sa ar fi mult mai folositori patriei lor dacă s-ar convinge de vechiul proverb german: «Tăcerea e de aur» (Opere XIII, 322).

„Iată ce avem de ascultat din partea organului oficios unguresc. Bange machen gilt nicht zice un proverb nemțesc. Numai dacă n-am ști în ce disproporție stă lăudăroșia maghiarilor cu puterea lor insanitățile statistice ale organelor lor ar avea poate oarecare efect asupra-ne” (Opere XII, 438).

„Non idem est si duo dicunt idem zice un proverb latin, adică, „nu acelaș lucru este dacă doi zic același lucru” (Opere X, 332).

„Acelaș Ștefan Vodă căruia turcu (pe atunci cea dântâi putere militară în Europa) îi iau Chilia și Cetatea Albă, acelaș Ștefan Vodă bate de-l stinge mai târziu pe regele Albert în Codrii Cosminului, încât rămâne proverb în țara leșească „în zilele lui Albert au pierit șleahta” și acelaș Malcoci a cărui oaste turcească Ștefan au topit-o în ținutul Bolgradului a pătruns mai târziu în Polonia și prădă și arse până la Lemberg fără ca regatul să-l poată opri” (Opere X, 61).

Apelând la o gamă bogată de proverbe și zicători românești și străine, Eminescu ilustrează diverse realități ale vremii, consolidându-și în același timp discursul argumentativ care deplasează accentul de pe funcția iconică, de reprezentare a societății românești din veacul al XIX-lea, pe dimensiunea evaluativă, critică, a evenimentelor și problemelor economice și politice cu care se confruntă societatea românească.

3.2. Valențe pragmatice

Definind maniera prin care Eminescu își construia articolele și specificul stilului jurnalistic eminescian, în marginea studiului *Icoane vechi și icoane nouă*, G. Călinescu face afirmații care își dovedesc viabilitatea pentru întreaga poetică publicistică eminesciană:

„Scheletul articolului eminescian e mai cu seamă ideologic, el făcând parte dintr-un sistem politic ce se desfășură mereu, iar ceea ce în el pare pamflet e critica mânăuită cu o mare plastică verbală. Valoarea literară a acestor articole stă întâi de toate în chipul sfântos de a traduce fără multe neologisme, într-o limbă la îndemâna tuturor, marile abstracții. Darul acesta îl avea Maiorescu. Însă Eminescu îl depășește în partea formală cu mult. El coboară până la vorba sătească și la proverb, scoate pilde, face figuri cu o siguranță uimitoare. Niciodată nu s-au exprimat la noi idei generale cititorului de gazetă într-un chip care să dea fiecăruia iluzia că pricepe”.

Exegețul subliniază în aceste rânduri una dintre cele mai mari calități ale stilului publicistic eminescian: capacitatea de a exprima idei abstracte prin cuvinte simple, facilitând astfel accesul cititorilor la mesajul textelor:

„Teoriile sunt înșirate pe ață băbește, sunt desfăcute în pilduri, prefăcute în teatru monologic, spuse în serios și luate-n răs, cu o invenție verbală, cu o proverbialitate neasemuite în care e ceva din Creangă și din Anton Pann, dar subtilizat, adus la complexitatea gândirii culte”.

Printre mecanismele de plasticizare a ideilor se numără și tehnica utilizării proverbelor. Apelul la paremiologie, mult mai consistent în activitatea editorială de la „Timpul”, „reprezintă mai mult un suport al argumentării eminesciene, o extereorizare plastică a propriilor gânduri și sentimente, prin care se întărește sau se reconfirmă, de cele mai multe ori, un adevăr universal valabil, oferind astfel cititorului un moment de reflecție” (ILINCAN, 2004, 160). Condamnat pentru virulența limbajului, pentru utilizarea invectivelor și a calificativelor degradante în prezentarea adversarilor politici, Eminescu răspunde criticilor într-unul din articolele sale, publicat în paginile „Timpului”:

„Nu alegem vorbele după cum îndulcesc sau înăspresc lucrul, ci după cum acopăr mai exact ideea noastră. Vorba nu e decât o unealtă pentru a exprima o gândire, un signal pe care-l dă unul pentru a trezi în capul celuilalt, identic aceeași idee, și când suntem aspri, nu vorbele, ci adevărul ce voim a-l spune e aspru” (Opere XIII, 120).

Proverbul devine mijloc de sancționare a acțiunilor politicienilor sau ale colegilor de breaslă

care acordă un interes sporit evenimentelor din străinătate, în detrimentul informațiilor privind realitățile interne. Un exemplu în acest sens îl oferă articolul *Pe arborul tăcerii ...*, din 6 octombrie 1878:

„«Pe arborul tăcerii crește fructul ei, pacea» — zice un frumos proverb arab, care se aplică întrucâtva la atitudinea modestă de astăzi a presei române. Întrădevar, pare că s-ar fi dat un *mot d'ordre* ziarelor liberale și afiliaților de a păzi un silențiu tăcut sau o tăcere silențioasă, după cum ar zice d. Pantazi Ghica, asupra activității acestei sesiuni extraordinare, în care s-a pus la cale cestiunile cele mai grave pentru viitorul României” (Opere X, 132).

În economia articolelor eminesciene, apelul la paremiologie merge mână în mână cu activarea ironiei, servind aptitudinile regizorale ale gazetarului. Sub aparenta seriozitate a discursului jurnalistice, ironia augmentează valențele pragmatice ale paremiologiei, stabilind un soi de complicitate jurnalist-cititor, deasupra capetelor celor vizați. Astfel, articolul *Pe arborul tăcerii ...* continuă cu rândurile:

„Această tăcere se manifestă prin deosebitul interes etnologic ce-l arată ziaristica pentru regiuni depărate, unele pentru Bosnia și Erțegovina, altele pentru Afganistan și pentru îndrăznețul Șir-Ali, încît, urmîndu-se acest metod de-a discuta cestiunile, vom ajunge mai departe, pînă ce concertul penelor oficioase va ajunge la o simfonie asupra descoperirilor din Africa centrală; iar triburile negrilor vor avea onoarea de a întuneca prin importanța lor pierderea unei bucăți din pămîntul patriei” (Opere X, 133).

De cele mai multe ori Eminescu recurge la proverbe pentru a ilustra realități ale societății românești din veacul al XIX-lea. Astfel, în articolul *Promulgat și sancționat...*, din 14 octombrie 1879, referitor la modificarea articolului 7 din Constituție, privind chestiunea izraelită în România, Eminescu surprinde lipsa de fond a acestei modificări care nu reușește să reglementeze dimensiunea economică a problemei. Pe acest fundal, jurnalistul nu pregetă să supună unei critici severe clasa politică românească care, sub pretextul intereselor publice, promovează reforme în folos personal:

„De-aceea nu ne îndoim că acum, după ce cestiunea, întrucât era formală, e înlăturată, guvernul și organele lui vor propune fel de fel de reforme, unele din bună credință, altele cu priviri personale și pentru a îmbrobodi, cu pretextul interesului public, interese private, dar, oricum fie, asemenea proiecte vor ploua, vor fi poate chiar conforme cu cuvintele noastre, dar lipsite de înțelegerea noastră. Non idem est si duo dicunt idem zice un proverb latin, adică, «*nu acelaș lucru este daca doi zic același lucru*» (s.n.), căci de la zisa în treacăt, de la repetarea imitativă a acelorași cuvinte pînă la reproducerea în alt creier a aceleiași gândiri e o mare deosebire” (Opere X, 332).

Un alt articol, *Ieri s-a citit*, din 24 martie 1879, exprimă dezamăgirea gazetarului față de rezultatele alegerilor și lipsa de speranță într-un viitor mai bun:

„Uh proverb turcesc zice că, pentru cel ce înțelege, un țînțar sună ca o trîmbiță, iar pentru cel ce nu înțelege tobele și surlele sînt în zadar; și în orice caz lumina nu se aprinde decît pentru cei ce văd, nu pentru orbi. Domni-va aceeași orbire la alegerile viitoare ca la cele trecute, trimite-se-vor din nou aceleși incapacități personificate, aceleși ambițiuni meschine, aceleși mutre imposibile în Adunările viitoare sau poporul rumânesc își va deschide ochii și va refuza concursul la încercarea de-a se forma un nou cabinet de curiozități — iată întrebarea pe care noi, cîți n-am pierdut pe deplin speranța unui viitor mai bun, îndrăznim a o nega” (Opere X, 211-212).

Locul pe care proverbul îl ocupă în economia articolelor nu este întâmplător. De regulă, acesta apare în partea finală a articolelor, dobîndind valențe concluzive și exprimînd de cele mai multe ori deziluzia gazetarului: „Ce nu se poate la noi? La Dumnezeu și-n Țara Românească toate sunt cu puțință, zice un proverb vechi” (Opere XII, 351).

Conștient de potențialul performativ al cuvîntului, Eminescu este adeptul declarat al unei retorici lucid și conștient orientate pragmatic. Printre mijloacele cultivate de jurnalist, în vederea persuadării publicului cititor, remarcăm: folosirea exemplelor menite să confere o coloratură familiară ideilor politice prezentate; tehnica citatului revelator; susținerea demersului argumentativ

cu date statistice; explicitarea mecanismelor discursive în cadrul unui metadiscurs care însoțește limbajul publicistic; adresarea directă, instaurând o relație discursivă explicită gazetar-cititor; dramatizarea. Apelul la paremiologie completează gama tehnicilor pragmatice valorificate de gazetar, devenind o constantă a scrisului jurnalistic.

Concluzii

Dacă pentru mulți dintre reprezentanții pașoptiști gazetăria reprezenta o activitate conjuncturală, subordonată unui pragmatism imediat, pentru Eminescu ea devine o profesie, o responsabilitate, în demersul de educare a opiniei publice. De la evenimentele de politică internă la transformările din planul politicii internaționale, gazetarul surprinde prin documentarea serioasă a materialelor pe care le dă tiparului și printr-un acut spirit critic față de realitățile vremii. Pasiunea cu care jurnalistul își comunică concepțiile politice, verva cu care intră în polemică cu alte publicații ale timpului oferă imaginea unui om angajat, extrem de receptiv la problemele epocii și cu vocația scrisului jurnalistic. Indiferent de ținuta și caracterul publicațiilor la care colaborează de-a lungul vieții, Eminescu imprimă acestora pecetea inconfundabilă a stilului său. Cultivând o jurnalistică de atitudine, gazetarul angajează opinia publică în dezbaterile celor mai importante evenimente ale realității social-istorice, având curajul exprimării unor opinii radicale în privința clasei politice românești.

Activitatea publicistică a lui Eminescu obligă discursul jurnalistic al epocii să-și înnoiască tiparele, tot astfel cum poezia eminesciană determină intrarea lirismului românesc pe noi coordonate. Pe de altă parte, publicistica constituie spațiul configurării unui nou Eminescu, în măsura în care impune redimensionarea ansamblului operei eminesciene, prin dialogul deschis la nivelul problematicii și al mijloacelor de expresie specifice creației artistice și celei jurnaliste. În acest spațiu de interferență, de dialog fertil între cele două domenii ale scrisului eminescian, se situează și valorificarea resurselor stilistice ale paremiologiei, care imprimă textelor o pecete inconfundabilă.

Bibliografie

Izvoare

EMINESCU, Mihai, (1980, 1989, 1984, 1985, 1905), *Opere* vol. IX-XIII, Ediția Perpessicius, Editura Academiei, București.

Eminescu 2000, ediția în format electronic versiunea 1.0, Software Petar, coordonator Dan Petruc.

Literatură secundară

ANDRIESCU, Alexandru, *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, Editura Junimea, 1979.

CĂLINESCU, G., *Opera lui Mihai Eminescu*, 2 vol., București, Editura Minerva, 1976.

CREȚIA, Petru, *Publicistica lui M. Eminescu*, prefață la M. Eminescu, *Opere IX*, ediția Perpessicius, București, Editura Academiei, 1980.

DUMISTRĂCEL, Stelian, (1991), *Contextul paremiologic în publicistica eminesciană*, în „Limba română”, nr. 2, pp. 92-97.

DUMISTRĂCEL, Stelian, *Discursul repetat în textul jurnalistic*, Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza Iași, 2006.

ILINCAN, Vasile, *Stilul publicistic eminescian*, Suceava, Editura Universității, 2004.

IRIMIA, Dumitru, *Azi despre Eminescu*, în „Cronica”, nr. 2/ 1990, p. 5.

MĂNUCĂ, Dan, *În vârtejul jucăriilor politice*, în „Cronica”, nr. 13/ 1990, pp. 1-8.

MĂNUCĂ, Dan, *Publicistica politică eminesciană*, în „Convorbiri literare”, nr. 8/2000, pp. 25-29.

MILICĂ, Ioan, *Mozaic și basorelief în publicistica lui Mihai Eminescu*, în „Studii eminescologice”, nr. 15/ 2013, pp. 9-35.

MOCANU, Mihaela, *Limbaajul politic eminescian. Perspective semiotice*, Iași, Institutul European,

2013.

OPREA, Al., *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, București, Editura Minerva, 1983.

SLAVICI, Ioan, *Amintiri. Eminescu – Creangă – Caragiale – Coșbuc – Maiorescu*, Deva, Editura Viitorului Românesc, 1998.

SPIRIDON, Monica, *Eminescu. Proza jurnalistică*, București, Editura Curtea Veche, 2003.

SPIRIDON, Monica, *Eminescu sau despre convergență*, Craiova, Scrisul Românesc, 2009.

VATAMANIUC, D., *Publicistica lui Eminescu 1870-1877*, Iași, Junimea, 1985.

VATAMANIUC, D., *Publicistica lui Eminescu 1877-1883, 1888-1889*, București, Editura Minerva, 1996.

VAZACA, Marina, *Argumentarea în publicistica eminesciană*, în „România literară”, nr 17/1993, p. 10.

THE NOSTALGIA OF DOINAȘ FOR THE APUSENI MOUNTAINS

LA NOSTALGIE DE DOINAȘ POUR LES MONTAIGNES APUSENI

DORUL LUI DOINAȘ PENTRU MUNȚII APUSENI

Olimpia VARGA

Universitatea „Ovidius” din Constanța

Aleea Universității 1, Campus A

E-mail: olimpia_varga@yahoo.com

Abstract

The lost paradise of childhood and nostalgia for the home village represents another aspect of Ștefan Augustin Doinaș's poetry. In his creation, the poet integrates with ease and in a brilliant manner the Romanian village within the universal. In this paper, I focus on the lyrics in which the poet, novelist, playwright, translator, essayist and journalist Doinaș speaks about the city life and countryside, the nation emancipation and by assimilating elements of nature, he gives voice to elapsed time, the real and surreal, evoking the universe.

Résumé

Le paradis perdu de l'enfance et la nostalgie pour le village natal sont une autre côté de la poésie de Ștefan Augustin Doinaș. Dans sa zone de création, le fils de "moș" intègre avec facilité dans une forme spéciale le village roumain universellement. Dans cet essai, je me concentre sur les paroles où le poète, l'écrivain, le dramaturge, le traducteur, l'essayiste et le journaliste Doinaș parle de la ville et le village, de l'émancipation d'une nation et, on assimilant les éléments de la nature, il donne la voix de temps passé, réel et irréel, pour évoquer l'univers.

Rezumat

Paradisul pierdut al copilăriei și nostalgia pentru satul natal reprezintă o altă latură a poeziei lui Ștefan Augustin Doinaș. În aria sa de creație, fiul de moș integrează cu ușurință și într-o formă aleasă satul românesc în universal. În această lucrare, mă concentrez pe versurile în care poetul, prozatorul, dramaturgul, traducătorul, eseistul și publicistul Doinaș vorbește despre oraș și sat, despre emanciparea neamului și, asimilând elementele din natură, dă glas timpului trecut, real și ireal, evocând universul.

Key words: *village, space, time, real, unreal*

Mots-clés: *village, espace, temps, réel, irréel*

Cuvinte-cheie: *sat, spațiu, timp, real, ireal*

Introducere

Cu toate că patina timpului își pune amprenta pe creația poetului și lumea lui capătă alte dimensiuni, „Ștefan Augustin Doinaș apare de la început ca un poet format și evoluția nu poate să însemne, în cazul lui, stăpânirea progresivă a unei metode. Tehnica de a versifica nu a fost pentru

*el o dificultate. Primul poem este tot așa de bine scris ca și ultimul și, cu mici excepții, nici starea de spirit nu s-a schimbat prea mult. Nu-i un poet al crizei și, dacă a cunoscut rupturi, tragedii interioare, le-a dat, traducându-le în poem, o coerență și un echilibru care înlătură ideea de convulsie, dominantă în poezia modernă”.*¹ (SIMION, 1978, 141).

„Sunt cel ce nu sunt. Ne-nctat un altul / Și-n veci același”.
(*Metamorfozele*) (DOINAȘ, 1998)

Satul natal în poezia lui Doinaş

Oricât ar părea de paradoxal, Doinaş este fiul satului, fiu al Munților Apuseni, fapt care se întrezărește prin textura sofisticată din frumoasele sale versuri dedicate locurilor natale.

Poetul rafinat pendulează între vocația lui intelectuală – exprimată în repulsia față de unele realități ale satului – și nostalgia pentru satul natal, paradisul pierdut al copilăriei.

Satul a fost spațiul care i-a dat poetului sentimentul stabilității, al echilibrului:

„Aici am fost întotdeauna-n centru.
Cu ochiul spânzurat de-o stea, eram
prea-nlănțuit pe verticală pentru
a mai râvni vreo zare”.

(*Satul*) (DOINAȘ, 1979, 133)

Icoanele universului copilăriei fericite estompate de ceața anilor reînvie în toată strălucirea în momentele de nostalgie și poetul dă glas regretului:

„o, sat pierdut, imperiul meu de nard!
Copilule, ca ieri cutreierai aceste câmpuri, înverzite jaruri
ce pâlpâiau ca pe-un imens vătrai!
Născut, crescut, și-ades muștrat de haruri.”

(*Satul*)

Născut într-o familie de burghezi, intelectualul ardelean nu uită să cinstească glia strămoșească și strădania înaintașilor săi.

Nimic pitoresc, nimic din farmecul înserării la sat cum am întâlnit la I. H. Rădulescu sau G. Coșbuc, ci doar încrâncenarea pe care i-o trezea imaginea laptelui care „în săgeți intermitente, / țâșnea din ugere murdare”, sau: „fringeaua plină: / fluidă ipostază-a ierbii, abur/ abia punctat de două căcăreze...” (*Mulsul oilor*) (DOINAȘ, 1972, 358)

Și peste ani, prozaica scenă a mulsului oilor la căderea serii îi rețrezește senzația de neplăcere din acele zile îndepărtate:

„Nu mi-a plăcut nicidecum căderea serii
... Doi păcurari ținând gălețile
între picioare.
Oile. Gunoii
zvârlit din grajd pe ușa de deasupra.”

(*Mulsul oilor*)

Distanțarea de locurile natale, odată cu vârsta, nu rupe legătura poetului cu satul, cu seminția de țărani de care-l leagă generațiile de străbuni:

„Oricât ar fi distanța
proptită-n stâlpii vârstei, depărtarea
amănunțește până la furnică
acest tezaur vertical: blazonul
sorgintei mele, înrudit cu-al morții,
- și nu numai prin coasă ...”

(*Lan de grâu*)(DOINAȘ, 1972, 360)

¹ Ediția a doua revăzută și completată.

Secera devine unealtă înnobilită, blazon al comunității de țărani – ce oficiază de generații întregi ritualul secerișului în lanul de grâu:

„... rit de seceri
eliberând din găunoase tije
suflarea lumii, echilibru-n aur
al curcubeielor de jos.”

(*Lan de grâu*)

Munca este oficiată cu adevărată evlavie, înnobilând neamul „de pir” prin „blânda / lungire-a gâtului”, munca e un omagiu adus pământului: „egală răsucire a spinării / cosașilor bărboși – închinăciune / pământului?...” pentru rodul ce va umple casa „- *fildeș / pufos al sângerărilor din pâine.*” (*Lan de grâu*)

Proiectând personajul într-un șantier, poetul îl remodelează, conferind muncii lui o dimensiune sacră, înaltă, iar pe el redimensionându-l la măsurile unui om.

Poetul realizează o adevărată apoteoză a constructorului actual:

„Manole și-a săpat, căzând fântâna.
Dar tu cobori
Izvorul e la noi.
Noi suntem
piatra,
focul
și țărâna
și când ți-e sete sorbi din pumnii goi
speranța furtunoaselor mulțimi,
astâmpărându-ți dorul de-nălțimi-...
Da, meștere, desprinde-ți de pe umăr
aripile de aer,
încă treze:

Copiii vor să te îmbrățișeze.

(*Versuri pentru zidar*) (DOINAȘ, 1979, 52)

O aluzie la motivul creației este poezia *Clădirea*, în care aventura construcției nu mai este însoțită de sacrificiu:

„Din întâmplare, vântul mi-a surpat-o.
Din întâmplare, restul a luat foc.
Tu, însă, ploaie - dulce-ntraripato,
spălând, din întâmplare, vechiul loc
Mi-ai ajutat s-o reclădesc
și iat-o:

ferită de furtuni și mutilări,
zidită zilnic doar din întâmplări...”

(*Clădirea*) (DOINAȘ, 1979, 122)

Aici zidirea clădirii – adică a poeziei – se înfăptuiește prin lupta dintre forțele contradictorii și se va înfăptui, în final, la adăpost de „furtuni și mutilări” prin adaosul zilnic din întâmplări.

Poezia amintește vag de condiția însinguratului ciobănaș de la miori, situație în care natura asistă individul după moarte și, în același timp, de îngrijirea miraculoasă pe care natura o asigură copilului rămas orfan, după moartea Meșterului Manole. În poezia de față, subiectul este clădirea, care, surpată, arsă și spulberată de forțele naturii, va fi din nou plămădită din nimic și, întâmplător, de aceleași forțe.

Uneori, poetul realizează metafore prin preluarea unor elemente mioritice: „Stelele miori cu pas cuminte / zi de zi trec albe spre apus / zi de zi pasc viață pe morminte”, creând o anumită atmosferă de tristețe la gândul vieții, care zi de zi curge spre moarte.

În balada *Vidrarul*, unde pescarul plătește cu viața uciderea peștelui tabu. Din perspective etnologice, animalul-ideal, animalul-conceptual se transformă în animal totemic, opoziția inițială – acreditată în lumea literelor – dintre om și rațiune devenind opoziția dintre om și religie.

Imaginea hergheliilor de cai „*vite de povară*”, revine într-o secvență plină de mișcare și sunet, în cavalcada nocturnă prin ploaie

„... urgie
trototitoare – amușinând turbată
galopul nevăzut, pășunea crudă
a unui rai pierdut...”
(*Caii*)² (DOINAȘ, 1972, 394)

Reîntoarcerea în timp și spațiu

Doinaș declară că din straturile lui abisale urcă sunete de cimpoaie și bătaie de șteampuri, că în lumea lui arhetipală flutură obielele albastre ale strămoșilor morți.

În adâncurile ființei lui de țăran își află izvoarele poezia sa, „imnul aceasta născut... din adâncuri”. Izvoarele poeziei răsună în tot ce a fost al acestui pământ și al acestui neam – natură, istorie, durere, moarte, frumusețe:

„Mereu! Pretutindeni!
În stropii de rouă
ca-n veci ghicitori ale ierbii, în gura
uimită a celui ce suie spre moarte,
în lance, în lacrimi și-n lapți, în puhoiul
de fluturi și litere, nea și cenușă,
în tot ce plătește secundeii uiumul
cinstit,
răsună izvoarele, sfintele, clarele...”

(*Izvoarele*) (DOINAȘ, 1972, 173)

Rezultă clar statutul transcendental pe care îl acordă poetul izvoarelor, care prin cutremurată interdicție tabuistică sunt numite, în mod indirect – ca și ielele – prin atributele lor: „sfintele, clarele” (de remarcat aici și articularea adjectivelor – ca în folclor).

Întrebarea cât și cum poate acest spațiu să smulgă adevărul și să-l transforme în materie comunicabilă explică tema inițială a poetului:

„Castelul sur pe care-l port aici
avea un nume vechi de opt silabe.
În turnul nalt erau firide mici
și-o cățelușă ce dormea pe labe.
Domnița aștepta un prinț păzit.
Dar glasul meu, fiind străjer în schimb, a
țipat, și cățelușa s-a trezit,
și astfel, vai! tăiatu-mi-s-a limba /.../
Dacă-aș putea să spun măcar atât,
castelul mi-ar ieși vibrând din gât.”
(*Mutul și legenda*)³ (DOINAȘ, 1972, 55)

Eterna reîntoarcere în timp ne duce cu gândul la motivul universal al morții individualizat, în poezia *4 octombrie 1964*, scrisă la trecerea în neființă a mamei poetului. Mama este incitată să răspundă c-un strigăt la strigătele asistenței și cu lacrimi la durerea ei: „Mamă, ce n-ai nici un strigăt la strigăte, / nici lacrimi pentru durerea noastră.” (*4 octombrie 1964*) (DOINAȘ, 1972, 211)

² Poezie scrisă în anul 1971. Cf. 1997, *Voluptatea limitelor*, Chișinău: Editura Litera, p. 153.

³ Poezie scrisă în anul 1963.

Ca în bocetele populare, dalbul pribeag este rugat să deschidă ochii să privească și să vorbească, deși știe că pe față i s-a pus o ceață și că moartea i-a pecetluit gura. Moartea este înfățișată ca un cioban:

„care tunde zilele, a venit la stâna mea
Un plai de zer melodic în care arborii ardeau,
un spațiu născut din tulnice”
(*Teren*) (DOINAȘ, 1979, 189)

Poetul reia motivul morții-bărbat, care în folclor este prezentat în imaginea arhanghelului Mihail, loțiitor de moarte, sau a bătrânului cioban, care păzește undeva, într-o grotă, candelile vieților omenești. Pe de altă parte, în imagistica ursitoarelor – care în cultura populară nu se reduce la stereotipia celor trei femei – se strecoară și imaginea unui bărbat, care ține în mână firele destinului. Faptul are o oarecare importanță, având în vedere că moartea este confundată frecvent cu ultima dintre ursitoare.

Din panteonul popular poetul acceptă o singură reprezentare: ursitoarele, pe care le identifică cu numele germanice. *Măsuratele*, care murmură în graiul păstorilor cântece de leagăn, sunt cele care înfiripă poporului cântec, cele care ursesc pe poeți să fie poeți:

„Mume, voi – suflet de neguri al mamelor!
Voi ce-auziți – când atât de adânc
bubuie timpul, că-n voi e tăcere –
pe cei ce-ntr-o limbă virgină
schimbă grăind ale patriei, scutece,
dați Măsuratelor! verbului lor,
celui de sânge și foc, bunătate,
să-i pară poporului cântec...”
(*Ursitoarele*) (DOINAȘ, 1978, 314)

Magii vestesc că leacul celor două personaje din povești – prințul și prințesa – care zac de o boală grea și cad într-un somn letargic își găsesc tămăduirea printr-un sărut. Prințul „bolnav de-alean”, cu „chipul ars de dor” își tratează durerea printr-o sărutare:

„Atunci, pe chipul ars de dor,
pe gura lui ca lutul,
femeile cu pas ușor
ca lebedele care mor
cântând i-au dat sărutul.”

(*Balada prințului nesărutat*) (DOINAȘ, 1979, 98)

Dar boala fără nume a prințului va fi lecuită doar de sărutul morții „o veștedă petală” de trandafir care dă oricui „odihnă și tăcere”. Elementul de basm prin care sărutul este aducător de viață aici este contrazis de un motiv poetic pregnant în literatura romantică germană, preluat, la rândul lui, din folclorul altor popoare, unde moartea vine prin sărutul femeii otrăvitoare.

Mister și superstiție – și poate și ideea sacrificiului – întâlnim în balada *Trandafirul negru*. Apelând la magie, un grădinar încearcă să înfrângă legile firii și-și urmărește visul himeric de a crește „un straniu trandafir cu floare neagră”. Fata lui crește un șarpe la sân, apoi îl arde și presară cenușa pe stratul unde crește trandafirul, dar inutil, căci visul nu i se realizează. Grădinarul moare înghițit de mlaștină și din craniul lui răsare mult dorita floare. Devenit strigoi – alt motiv folcloric – el se plimbă la miezul nopții, având în loc de ochi trandafiri negri. Ca în concepția populară, moartea este pregătită de semne fatidice, prevestitoare: cocoșii trâmbițează, magi vestiți vin și pleacă, fluviile își schimbă vadul, holdele sunt arse de pelagră.

Subtextul baladei ne dezvăluie însă, în chip deosebit de subtil, un fond ideatic de o modernitate tulburătoare. Grădinarul prefigurează prin destinul său însuși destinul dilematic al artistului modern, traumatizat de limitele cunoașterii artistice. Răsplata sacrificiului suprem de care este capabil personajul este departe de a fi scontată de el. Apariția trandafirului negru este aceea a intrării în legendă:

„Acum, când bate vântu-n echinoctii,
în șapte fortărețe un nebun
vestește despre el la miezul nopții.
Iar oamenii se-nchină lung, și spun
că-n Țările de Jos, în vechiul burg
încins cu holde arse de pelagră,
fantoma lui se plimbă-n ceasul murg
și poartă-n loc de ochi o floare neagră.”
(*Trandafirul negru*)⁴ (DOINAȘ, 1972, 58)

Cu alte cuvinte, șansa gnoseologică a actului de creație artistică stă în capacitatea acestuia de a prefigura noi spații poetice, apte să contribuie la îmbogățirea memoriei mitologice a omenirii. Ceea ce nu e posibil decât cu prețul totalei dăruiri, cu acceptarea necondiționată a oricărui sacrificiu. Simbolistica elementelor epice de aluzii folclorice este cât se poate de explicită: obsesia grădinarului este de a obține un trandafir cu floare neagră, iar acțiunea lui se încheie o dată cu reintrarea în neființă, fiind înghițit de mediul subacvatic care îl proiectează în legendă.

Ștefan Augustin Doinaș nu mai aparține lumii satului real, satului material, el se identifică cu eroul care se întoarce călare pe ulița copilăriei, unde se întâlnește cu „copiii copiilor ce-au avut ca tați” pe cei cu care s-a jucat el „de-a baba-oarba”. Mireasa lui îl așteaptă dormind în pat de iasomie. Din palmele ei se desprind descumate „hărțile boțite” ale timpului care a trecut. Într-o atmosferă exacerbată, în care molizii împletesc în văzduh mireme de rășinoase, eroul, întrebat de unde vine, răspunde că a fost născut și crescut în Utopia. Eroul poeziei – ca și Doinaș – nu aparține unui sat anume, niciun loc concret nu poate să-l revendice.

Poezia ne duce cu gândul la basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*, basmul minunat care nu există decât în creația poporului român și care, prin mesajul său, este de o modernitate științifică tulburătoare. Feciorul de împărat, după ce pare să fi învins timpul, descoperă „în final” ceea ce Einstein concentrează într-o formulă fizică, descoperă relația spațiu-timp și relativitatea ambelor dimensiuni.

În toate stările ei, poezia lui Doinaș apare ca un dialog cu timpul, dar poetul nu cunoaște, asemeni lui Blaga, o dramă metafizică a timpului, deoarece timpul „neștirbit” al lui Doinaș este un timp fără apocalipse, acele ceasornicului nu pot măsura destrămarea ființei, aceasta fiind eternă și indivizibilă.

Dacă timpul este spațiu-mișcare și spațiul este timp-înghețat și dacă pentru oameni timpul înseamnă cultură și civilizație, cultura cu care s-a impregnat poetul până în fibrele sale cele mai intime îi fac imposibilă reîntoarcerea în spațiul inițial. De altfel, nici nu-și dorește această întoarcere, el plutește între locuri fluide, făcând din mit o realitate.

În poezia *Între mine și vărul meu*, el se imaginează confruntându-se înverșunat cu poziția pozitivă care se păstrează în limitele realului (ca și în balada *Mistrețul cu colți de argint*).

Ștefan Augustin Doinaș nu are nevoie de real, el strânge la piept pasărea lui albastră, al cărei ou ireal este chiar lumea. Când întruchiparea omului cu privirea mioapă îi atrage atenția că pasărea aceasta nu există, el nu ripostează, acceptă pasiv, dar se strânge mai tare aproape de gâtul ei. Poetul știe că pasărea nu există, așa cum știe că *apa vie a existat numai cândva, demult*, dar, așa cum speră că această apă minunată o să fie iar și o să se scalde în ea, el speră ca și pasărea lui Rock să capete realitate.

Concluzii

Cine caută rădăcinile poeziei lui Doinaș, trebuie să „sape” adânc. El nu este un poet de factura lui Coșbuc, care să crească direct pe „trunchiul” tradiției.

⁴ Poezie scrisă în anul 1941.

Metabolismul poetului are o vocație expresă pentru procesul de asimilare. El a asimilat cultura europeană făcând poezie românească și a asimilat folclor românesc proiectându-l în universal.

Doinaș nu operează la nivelul superficial al particularului, ci la altitudinile înalte unde granițele se topesc, unde tradițiile și motivele naționale se contopesc cu universalul.

Bibliografie

DOINAȘ, Ștefan Augustin, *Versuri*, București, Editura Eminescu, 1972.

DOINAȘ, Ștefan Augustin, *Alfabet poetic*, Prefață de Aurel Martin. București, Editura Minerva, 1978.

DOINAȘ, Ștefan Augustin, *Hesperia – versuri*, București, Editura Cartea Românească, 1979.

DOINAȘ, Ștefan Augustin, *Voluptatea limitelor*, Chișinău, Editura Litera, 1997.

DOINAȘ, Ștefan Augustin, *Metamorfozele*, vol. *Ovidiu la Tomis - versuri din „exil”*, București, Editura Scrisul Românesc, 1998.

SIMION, Eugen, *Scriitori români de azi*, vol. I, București, Editura Cartea Românească, 1978.

TRANSLATING PROVERBS: THEORIES AND STRATEGIES**TRADUIRE LES PROVERBES: THÉORIES ET STRATÉGIES****TRADUCEREA PROVERBELOR: TEORII ȘI STRATEGII****Alin Titi CĂLIN**

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Școala Doctorală de Studii Filologice
Bulevardul Carol I, 11, 700506, Iași, România
E-mail: alin.t.calin@gmail.com

Abstract

This paper aims to tackle a relatively new theme in the philological research, our main purpose being to find a link between two different fields of research: paremiology and translation studies. Translating proverbs is a laborious process, caused by the complexity of the units extracted from the community's wisdom, but also by the lack of a theory or strategies that can facilitate their transposition to a different language and culture. In this article, we realize a brief presentation of the most important theoretical aspects of the process of translating proverbs. We have included the solutions and the contribution to the topic revealed by Julia Sevilla Muñoz, Gloria Corpas Pastor, Mona Baker, and Eugeniu Coșeriu's translation theory. Proverbs used as representation were collected from the Hispanic and Romanian culture.

Résumé

Cet article vise à approcher une problématique relativement nouvelle dans la recherche philologique, notre principal objectif étant de trouver un lien entre deux domaines de recherche différents: la parémiologie et la traductologie. La traduction des proverbes est un processus laborieux du fait de la complexité des unités issues de la sagesse populaire ainsi que du manque d'une théorie ou des stratégies qui en facilitent la transposition dans une langue et une culture différentes. Dans cet article, nous faisons une brève présentation des aspects théoriques les plus importants du processus de traduction des proverbes. Nous sommes partis des postulats et de la contribution de Julia Muñoz Sevilla, Gloria Corpas Pastor, Mona Baker, et de la théorie de la traduction d'Eugeniu Coșeriu. Les proverbes pris comme exemple ont été recueillis des cultures hispanique et roumaine.

Rezumat

Lucrarea de față își propune abordarea unei problematici relativ noi în cercetarea filologică, demersul principal fiind acela de a găsi o conexiune între două arii de investigații distincte: paremiologia și traductologia. Traducerea proverbelor reprezintă un proces sinuos, aspect nutrit de complexitatea frazelor izvorâte din înțelepciunea populară, dar și de lipsa unor teorii sau a unor strategii clare care să înlesnească transpunerea lor într-o limbă și o cultură diferite. În prezentul articol, efectuăm o scurtă incursiune asupra principalelor direcții de traducere a proverbelor. Am avut în vedere postulatele și contribuțiile Juliei Sevilla Muñoz, ale Gloriei Corpas Pastor, ale Monei Baker, dar și teoria lui Eugeniu Coșeriu asupra traductologiei. Proverbele exemplificate au fost colectate din cultura română și cultura spaniolă.

Keywords: *cultural specificity, equivalence, transposition, adaptation, version*

Mots-clés: *spécificité culturelle, équivalence, transposition, adaptation, version*

Cuvinte-cheie: *specifitate culturală, echivalență, transpunere, adaptare, versiune*

1. Introducere

În pofida existenței milenare a proverbelor, stipulate de literatura de specialitate (DANILOV, 1995; TABARCEA, 1982; NEGREANU, 1883), o disciplină științifică, care să se ocupe cu investigarea acestor maxime ale poporului, a apărut relativ târziu, în secolul al XX-lea, odată cu studiile lui Archer Taylor (1931). În actualitate, există numeroși paremiologi preocupați de problematica proverbelor (origini, definiții, taxonomii, funcții, etc.), cel mai de seamă fiind Wolfgang Mieder (2004), însă sunt puțini cei care au abordat modalitatea de transpunere a unei unități aforistice într-o altă cultură și, implicit, într-o altă limbă.

Întrucât aidoma paremiologiei, traductologia a fost conturată și a trezit un interes în rândul cercetătorilor în ultimele decenii, specialiștii în cele două domenii încă își desfășoară în mod independent activitățile, aspect ce nutrește lipsa unei epistemologii sau a mai multor direcții de traducere a proverbelor. În studiul de față, efectuăm o scurtă prezentare a principalelor teorii și strategii traductologice postulate de către cercetători. Relevanța acestui demers este dată de ocurența proverbelor în textele beletristice și de necesitatea traducătorilor de a le decodifica și de a le transpune în textul țintă.

2. Particularitățile proverbelor

În această secțiune, evidențiem anumite aspecte specifice proverbelor, care ar putea reprezenta dificultăți în procesul de traducere.

Fiecare popor are propriul tezaur paremiologic. Multe proverbe prezintă o sorginte biblică, *Sfintele Scripturi* abundând în învățături despre cum ar trebui trăită viața, fie în *Evangheliile Noului Testament*, fie în cărțile *Vechiului Testament*, astfel încât există un așa-numit fond universal paremiologic. Proverbele al căror context genetic este revendicat de *Biblie* sau de Antichitatea greacă sau latină, pot fi mult mai ușor traduse, întrucât nu relevă aspecte endemice sau specifice culturale, care să îngreuneze procesul de traducere. Cu toate acestea, majoritatea proverbelor sunt produse ale folclorului, ale unei anumite comunități, structurile paremiologice constituind „o extraordinară imagine a tuturor aspectelor vieții unui popor, a atitudinilor lui fundamentale, a raporturilor lui cu lumea” (AVRAM, 2011, 3). Multe proverbe sunt rezultatul unor evenimente istorice sau caracteristici geografice, irepetabile în orice altă cultură, astfel încât transpunerea lor într-un alt spațiu, este cel puțin un act provocator. Un exemplu edificator pentru caracterul cultural al proverbelor, ce se poate dovedi dificil de tradus, este proverbul utilizat de Miguel de Cervantes în capodopera sa, *Don Quijote de la Mancha*. În operă se utilizează proverbul *No se ganó Zamora en una hora* (CERVANTES, 1994, 558), pentru a exprima faptul că în realizarea anumitor lucruri este nevoie de timp și răbdare (ARRIETA SILVA, 1987, 102). Pentru un necunoscător al contextului genetic, proverbul tradus literal *Nu s-a câștigat Zamora într-o oră*, nu ar avea nici o însemnătate. Însă, așa cum explică Howard Mancing (2004, 788), Zamora este un oraș din Castilia, aproape de Valladolid ce în secolul al XII-lea aparținea Doñei Urraca. Regele Sancho al II-lea al Castiliei, fratele său, vreme de șapte luni, a încercat să-l asedieze, astfel încât această particularitate istorică a devenit un proverb, pentru a exprima stăruința într-o acțiune.

Proverbele prezintă o dimensiune metaforică și/sau alegorică care, combinată cu un caracter prozodic, determină asemănarea traducerii proverbelor cu cea a traducerii poeziilor (BRĂDEANU, 2008, 179). Un grad ridicat al valorii metaforice, precum și ocurența unei rime sau a unei aliterații sau asonanțe la nivelul formulei apoftegmatice, aspecte, de altfel, specifice proverbelor, reprezintă un alt impediment în tentativa de a oferi un corespondent viabil, atât sub aspect structural-compozițional, cât și în ceea ce privește înțelesul proverbial.

3. Strategii de traducere a proverbelor

În urma investigațiilor sale, Julia Sevilla Muñoz (2000, 369-386) a conturat trei tehnici traductologice pentru transpunerea unităților paremiologice: tehnica actanțială, tehnica tematică și tehnica sinonimică. Tehnica actanțială constă în identificarea unei corespondențe între paremiile limbii originale și ale limbii-țintă, bazată pe același actant. Cercetătoarea madrilenă consideră că dacă apar animale în anumite structuri paremiologice, traducătorii ar trebui să găsească proverbe în cultura țintă sau să construiască paremii care conțin animale. Așa cum denumirea sugerează, tehnica tematică presupune găsirea unor echivalențe prin intermediul ideii relevante. Chiar dacă nu se poate face uz de o echivalare perfectă, și din punct de vedere formal, este important să se transpună tema sau învățătura unității aforistice originale. Tehnica sinonimică presupune utilizarea unui echivalent parțial din fondul paremiologic al limbii. De exemplu, proverbul spaniol *Ojos que no ven, corazón que no siente*, are un corespondent în limba română – *Ochii care nu se văd se uită*, chiar dacă unitatea nu reprezintă o transpunere fidelă a tuturor constituenților din fraza spaniolă.

Mona Baker (1997, 71-78) propune anumite metode pentru problematica echivalării proverbelor, ce s-ar putea rezuma în: a. folosirea unei unități cu formă și semnificat similar cu cea a unității paremiologice originale; b. folosirea unei structuri cu semnificat similar, dar cu o formă distinctă față de cea a unității paremiologice originale; c. traducerea folosind parafraza; d. traducerea prin omisiune. Prima strategie reprezintă un caz ideal al procesului de traducere al paremiilor, atunci când, în limba în care trebuie să se facă transpunerea, există deja un enunț eliptic sugestiv care redă nu doar esența, înțelesul apoftegmatice al expresiei din limba A, ci și particularitățile structurale. Această metodă este în mod vădit cea ideală, însă, credeam noi, se poate ivi doar atunci când proverbele au origini clare, precum *Biblia* sau, în orice caz, o geneză comună. A doua direcție de traducere a paremiilor coincide cu tehnica sinonimă sau tehnica tematică găsită de o cercetătoare spaniolă, strategia Monei Baker fiind o modalitate de echivalare parțială, când în limba B nu s-a putut identifica o frază care să coincidă sub toate aspectele cu fraza din limba A, ci o structură care să redea doar același sens proverbial. Procedul de parafrizare, așa cum va fi comentat în continuare, reprezintă un mijloc de traducere destul de riscant, întrucât adesea se reușește transpunerea unităților componente, a înțelesului proverbial, dar se pierde expresivitatea, valoarea stilistică a enunțurilor paremiologice în cauză. Cea din urmă direcție traductologică este orientată către ocurența proverbelor și zicătorilor într-un text. Această strategie este abordată atunci când unitatea paremiologică originală nu are un echivalent în limba B și nici nu ar putea fi parafrazată din considerente de natură stilistică.

Gloria Corpas Pastor (1994, 335-341) tratează problematica traducerii structurilor fixe, categorie în care se înscriu și proverbele, ca unități imuabile. Conform cercetărilor efectuate asupra locuțiunilor din limba engleză și din limba spaniolă, lingvistul ajunge la concluzia că există trei grade de echivalență a acestor unități: o echivalență totală, parțială și nulă. Echivalența totală survine ca urmare a unei corespondențe la toate nivelele diastrice, diafasice și diatopice. Așa cum am mai afirmat deja, în cazul strategiilor propuse de Mona Baker, găsirea unui echivalent perfect din toate punctele de vedere reprezintă un deziderat al fiecărui traducător. Această strategie se poate înfăptui, câtă vreme, reiterăm, se transpune un proverb universal. Echivalența parțială, cum însăși denumirea sugerează, se produce când nu se pot reda toate valențele proverbului. De obicei, se reușește transmiterea învățăturii, a sentinței, însă particularitățile structurale sau mijloacele de realizare sunt diferite. Această formă de echivalare are loc atunci când cele două limbi aparțin unei varietăți diastratice, diafasice sau diatopice distincte, sau când unitatea paremiologică din limba țintă prezintă curențe stilistice, neputând avea aceleași valori expresive. De asemenea, Corpas Pastor indică și un nivel de echivalență nul/zero, dacă, din motive lingvistice, culturale sau istorice, nu se poate identifica o unitate paremiologică în cultura țintă. Acest grad de echivalență, ar fi în concordanță cu traducerea prin omisiune, precizată de Mona Baker, dar, credem noi, aceasta ar trebui să reprezinte ultima soluție la care ar recurge un traducător, mai ales atunci când proverbele sunt inserate în opere literare.

Juan José Ortega Román (2006, 73-81) a comparat tezaurul paremiologic spaniol cu cel român dintr-o optică traductologică și a stabilit trei clasificări ale proverbelor, în funcție de gradul de echivalență dintre acestea. Integrarea clasificării și exemplurilor propuse de cercetător constituie o modalitate de ilustrare a unor strategii de traducere menționate până acum. Astfel, traducătorul indică: a. Proverbe identice – există o corespondență totală a paremiilor – *Nu lăsa pe mâine ce poți face azi/ No dejes para mañana lo que puedes hacer hoy, Cine seamănă vânt, culege furtună/ Quien siembra vientos recoge tempestades*; b. Proverbe parțial-diferite – între proverbe se produc anumite mutații de ordin morfologic, sintactic sau lexical – *Cine se scoală de dimineață departe ajunge/A quien madruga Dios le ayuda, Cu o floare nu se face primăvară/Una golondrina sola no hace verano*; c. Proverbe diferite – se realizează clare alterări în compoziția unităților aforistice, sensul proverbial al acestora rămânând același: *La omul sărac nici boii nu trag/A perro flaco todo le son pulgas*.

Ligia Brădeanu (2008: 179-196) consideră că postulatele lui J. P. Vinay, J. Dalbernet și cele ale lui A. Chasterman reprezintă strategii de traducere a unităților frazeologice, între ele incluzându-se și proverbele. În cadrul acestor strategii, se regăsesc echivalența, traducerea literală, parafrazarea și traducerea prin omisiune. De vreme ce, atât metoda echivalenței, cât și cea a traducerii prin omisiune, au fost comentate deja, vom aborda succint problematica traducerii literale și parafrazarea. Denumită și calc lingvistic, traducerea literală, în contextul traducerii proverbelor, nu poate fi considerată, credem noi, un procedeu viabil, deoarece s-ar pierde expresivitatea sau valoarea stilistică a proverbelor, multe dintre acestea având rimă. Mai adecvată procesului de transpunere a paremiilor decât traducerea literală, parafrazarea se produce când nu s-au găsit echivalenți totali sau parțiali, fiind similară tehnicii actanțiale indicată de către Julia Sevilla Muñoz, așa cum s-a menționat la începutul secțiunii. Prin intermediul acestei strategii, se urmărește redarea particularităților semantico-pragmatice ale proverbului original, însă persistă posibilitatea de a se pierde esența paremiologică.

4. Teoria lui Eugen Coșeriu asupra traductologiei

Cunoscutul lingvist român realizează o teorie generală asupra traductologiei, însă aceasta este edificatoare și pentru problematica traducerii proverbelor.

Fundamentul teoriei lui Coșeriu (1977, 1997) este operarea unor distincții între obiectul și instrumentul traducerii; conținutul limbii și conținutul textului; limba și utilizarea limbii; transpunere și versiune. Lingvistul consideră că limbile nu se traduc, ci acestea devin instrumentul traducerii, adevăratul obiect al traducerii fiind transpunerea discursurilor sau a textelor. Această opinie poate deveni o condiție *sine qua non* în realizarea traducerii proverbelor, căci în cazul acestor structuri nu se traduc lexeme, ci e necesară transpunerea completă a enunțului paremiologic, cu întregul caracter filosofic, metaforic, didactic, mnemonic etc.

Savantul consideră că există două tehnici de traducere care vizează, credem noi, și traducerea proverbelor. *Transpunerea* reprezintă o tehnică prin care se găsesc echivalențele interidiomatice, adică, în cazul proverbelor, se întrebuițează corespondențe totale sau parțiale, iar *versiunea*, cel de-al doilea procedeu, este o modalitate de construire a corespondențelor strict textuale și nu interidiomatice. Cu alte cuvinte, în momentul în care traducătorul trebuie să traducă un proverb, într-o primă fază încearcă să opereze o transpunere, să găsească echivalentul cel mai apropiat al formulei apoftegmatice originale în paremiografia culturii țintă, iar dacă traducătorul nu poate efectua raporturi interidiomatice, nu poate face uz de o frază paremiologică similară, acesta trebuie să recurgă la versiune, la crearea unei noi structuri paremiologice. Așa cum specifică cercetătorul, versiunea necesită ingeniozitate, condei din partea traducătorului, întrucât acesta trebuie să îmbogățească paremiografia culturii țintă cu o unitate care să redea în totalitate particularitățile proverbului original. În viziunea lui Eugen Coșeriu, traducătorul ideal este un *técnico escrupuloso de la transposición y, al mismo tiempo, artista ingenioso, capaz de encontrar soluciones felices para los problemas de la versión* (COȘERIU, 1997, 1983), adică trebuie să fie un

abil cunoscător al limbii și al culturii țintă, dar, totodată, și un scriitor capabil să recompună mesajul textului de plecare.

5. Concluzii

Traducerea proverbelor reprezintă un procedeu factibil câtă vreme în cultura țintă există deja un echivalent, fie el absolut sau parțial. Până în momentul de față, strategiile propuse de cercetători au în vedere doar cazurile optime în care, grație unui fond paremiologic universal, există posibilitatea de a folosi un echivalent deja vehiculat, similar la nivelul sensului aforistic. Problemele survin în momentul întâlnirii proverbelor culturale sau endemice, așa cum s-a evidențiat la începutul lucrării noastre. Tehnicile propuse de traductologi nu rezolvă această problematică, întrucât omiterea sau calchiera lingvistică nu reprezintă modalități optime de tratare a acestei chestiuni. În mod vădit, complexitatea proverbelor face ca acestea să dezvolte un grad ridicat de intraductibilitate, dar, așa cum a enunțat Eugen Coșeriu, atunci intervine abilitatea traducătorului care trebuie să se dovedească un „artist”, un „scriitor-paremiolog”, capabil să creeze el însuși, plecând de la paremia originală, un nou enunț paremiologic, cu același înțeles apoftegmatic și valori structurale și stilistice, care să contribuie la identificarea unității în cauză ca structură paremiologică.

Bibliografie

- ARRIETA SILVA, Enrique, *Los refranes en el Quijote: interpretación y contexto*, Secretaría de Educación Pública, Sección Editorial del Centro, 1987.
- AVRAM, Arina, *Enciclopedia înțelepciunii. 107 învățăminte din proverbele lumii*, Editura All, București, 2011.
- BAKER, Mona, *In other words. A coursebook on translation*, Routledge, London, 1997.
- BRĂDEANU, Ligia, *Difficulties and Strategies in the Translation of Proverbs (with illustration of the translation into English of proverbs from Don Quijote)* în AUI, secțiunea III e, Lingvistică, tomul LIV, 2008, pp. 179-196.
- CERVANTES, Miguel de, *Don Quijote de la Mancha*, II vol., Edición (introducción, texto y notas) de John Jay Allen, Cátedra, Madrid, 1994.
- COȘERIU, Eugen, *Lo erróneo y lo acertado en la teoría de la traducción*, în *El hombre y su lenguaje: estudios de teoría y metodología*, Editura Grados, Madrid, 1977.
- COȘERIU, Eugen, *Alcances y límites de la traducción*, în „Lexis: Revista de lingüística y literatura”, Vol. XXI. Nr. 2, 1997
- CORPAS PASTOR, Gloria, *Grados de traducción transléctica de las locuciones en inglés y en español*, în R. J. Sola, L.A.Lázaro, J. A. Gurpegui (ed.), *Actas del XVIII Congreso de AEDAN*, Universidad de Alcalá de Henares: Servicio de Publicaciones de la Universidad, Alcalá de Henares, 1994, pp. 335-341.
- DANILOV, Ilie, *Paremiologia rusă din perspectivă comunicativă, lingvistică și stilistică*, Editura Sirius 4, Veliko Turnovo, 1995.
- MANCING, Howard, *The Cervantes Encyclopedia L-Zvol. II*, Greenwood Press, Londra, 2004.
- MIEDER, W., *Proverbs: A Handbook*, London, Greenwood Press, 2004.
- NEGREANU, Constantin, *Structura proverbelor românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- ORTEGA ROMÁN, Juan José *Paremiología y fraseología comparadas españolas y rumanas: buscando equivalencias, acercando idiomas*, în *Paremia*, Nr. 15, Madrid, 2006, pp. 73-81.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia, *Técnicas de la «Traducción Paremiológica» (Francés-Español)*, în *Proverbium*, Nr. 17, pp.369-386.
- TABARCEA, Cezar, *Poetica proverbului*, Editura Minerva, București, 1982.
- TAYLOR, Archer, *The proverb*, Harvard University Press, Cambridge, 1931.

**SPACE AND LANDSCAPE
IN THE LITERARY WORK OF MAXIME DU CAMP**

**ESPACE ET PAYSAGE
DANS L'ŒUVRE LITTÉRAIRE DE MAXIME DU CAMP**

**SPAȚIU ȘI PEISAJ
ÎN OPERA LITERARĂ A LUI MAXIME DU CAMP**

Diana-Ligia TUDOR

Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir”, București
Splaiul Unirii, nr. 176

E-mail: dianaligia.tudor@gmail.com

Abstract

Maxime Du Camp became well known in the 19th century French literature not only as Gustave Flaubert's close friend but also as an important photographer and a traveller-writer, author of many travelogues. In this paper we will explore the representation of nature and the types of landscapes that we have identified in the literary work of this writer, illustrating several French theories on landscape that enabled our approach.

Résumé

Maxime Du Camp est devenu bien connu dans la littérature Française du 19e siècle non seulement comme le bon ami de Gustave Flaubert, mais aussi comme photographe important et écrivain-voyageur, l'auteur de nombreux récits de voyage. Dans cette étude nous allons explorer la représentation de la nature et les types de paysages que nous avons identifiés dans son œuvre littéraire, en illustrant également plusieurs théories du paysage en France qui nous ont servi dans notre approche.

Abstract

Maxime Du Camp este bine cunoscut în literatura franceză a secolului al XIX-lea nu doar ca prieten apropiat al lui Gustave Flaubert, ci și important fotograf și scriitor-călător, autor a multor scrieri de călătorie. În această lucrare vom analiza felul în care scriitorul a reprezentat spațiul naturii, precum și diferitele tipuri de peisaje pe care le-am identificat în opera sa literară, ilustrând în egală măsură câteva teorii franceze ale peisajului, care ne-au servit în demersul nostru.

Keywords: *literature, travel, nature, landscape, space*

Mots-clés : *littérature, voyage, nature, paysage, espace*

Cuvinte-cheie: *literatură, călătorie, natură, peisaj, spațiu*

Afin de mieux analyser la perception de la nature, ainsi que celle du paysage naturel sous tous les aspects qu'il revêt dans l'œuvre de Maxime Du Camp, il convient de passer en revue quelques théories et approches de ce concept. D'abord, *grosso modo*, on a défini le paysage comme « ce qui se voit » : ce qui se voit et qui existe indépendamment de nous et ce qui se voit est vécu et

senti différemment par les gens (ROGER, 1995, 8)¹ : « L'espace du voyage, qu'il soit décrit, figuré ou vécu réellement, est, d'abord et avant tout, un paysage » (VENAYRE, 2006, 8).

Selon Roger Brunet, les trois faces du paysage seraient : a/ un signe pour le chercheur ; b/ un signe pour l'utilisateur ; c/ un agent des systèmes (ROGER, 1995, p.9). Un paysage est formé d'éléments naturels (pentes, formes, villes, routes) et de leurs rapports. Dans la constitution d'un paysage, nous partons soit de l'analyse des variations spatiales (chaque élément est conditionné par l'existence d'un système), soit l'analyse de tous les éléments qui le composent simultanément. Une question incontournable qui a fait couler beaucoup d'encre mais que l'on n'a jamais réussi à trancher net est si les paysages sont des *signes* ou des *indices* ? On doit faire une distinction entre ce qui est *paysage* et ce qui est structure de paysage et *élément de structure spatiale*. Une autre différence importante apparaît entre une vision d'ensemble du paysage et l'appréhension de tel ou tel élément considéré comme un fait objectif. Le paysage peut être *source d'informations* ou *source de sensations*. Mais serait-on à même de répondre de façon satisfaisante à la question : *Qu'est-ce qu'un beau paysage ?*

Le mot *paysage* désigne n'importe quel espace, y compris les plus vastes, n'importe quelle représentation, y compris les plus abstraites, mais il représente aussi *un regard* sur une portion d'espace concret (ROGER, 1995, 169).

En étudiant l'approche théorique du paysage, telle que propose Alain Roger dans *La théorie du paysage en France 1974-1994*, nous observons que ses propos s'appliquent chez Du Camp : *1/ le paysage est une nature-sujet* (dans le sens qu'il n'a d'existence sociale qu'au travers d'un processus passant de la formation de l'image à son interprétation sociale) ; de cet angle de vue, nous envisageons le paysage comme un phénomène culturel ; *2/ le paysage est une nature-objet* (dans le sens que c'est réalité qui existe indépendamment de l'observation et de l'observateur qui n'est pas autre chose qu'une portion de l'espace terrestre) ; de cet angle de vue, nous envisageons le paysage comme un phénomène naturel (*loc. cit.*)

L'écrivain Maxime Du Camp, qui a toujours manifesté un vif désir de voyager, de quitter son pays pour gagner d'autres espaces, si possible les plus exotiques du monde, est un *contemplateur de la nature*, qui devient le plus souvent le synonyme du voyage chez Du Camp².

Par ailleurs, dans l'introduction aux *Souvenirs et paysages d'Orient*, il affirme ouvertement que le seul but de son livre est de « parler des paysages » vus et, ce faisant, donner au lecteur l'envie d'aller au Pays du Soleil, faute de récit des exploits extraordinaires comme des attaques de brigands ou des aventures galantes). Dans ses courses sur le Bosphore, il s'arrête maintes fois pour dire son admiration et son émerveillement. Citons à titre d'exemple, la manière dont il s'exprime devant les beautés naturelles : « Oh ! le délicieux paysage, comme il s'épanouit sous le soleil d'Asie », et un peu plus loin, « dans ce beau pays, la nature monte à la tête, le paysage enivre, et vues des eaux douces, leurs tours à mâchicoulis font si bon effet et complètent si bien l'horizon, que la mémoire s'oublie et qu'on les admire sans s'en inquiéter de ce qu'elles furent autrefois ». Par ailleurs, il finit ce livre par le désir de poursuivre ce grandiose projet : « [...] je m'éloignai, emporté vers d'autres pays, allant demander à des cieux nouveaux la poésie de leurs contrastes, leurs souvenirs et leurs paysages » (DU CAMP, 1848, 6)

Il est séduit par les montagnes, avec leurs belles forêts, les fleuves, les sables, la mer, et même s'il avoue sa passion pour les civilisations anciennes, dont il se plaît à déchiffrer les inscriptions des temples, il préfère souvent se trouver au milieu de la nature exotique, où il peut entrer en communion avec la divinité, qu'il retrouve dans tout ce qu'il peut « admirer », « adorer », « contempler » au sein de la nature. Le voyageur paraît ainsi avoir une aura princière, il se sent un

¹ Le mot paysage apparaît dans la langue française à la fin du XVIe siècle lorsque le concept est synonyme de point de vue intellectuel, d'abstraction, de fiction, *apud* H. Cuco, « Approches du concept de paysage », in A. Roger, *La théorie du paysage en France. 1974-1994*, Seyssel, Champ Vallon, 1995. p. 169.

² La nature était considérée avant tout comme l'espace des dieux, *apud* Colombe Coïelle, « Improbables paysages, jardins et paradis », in S. Meitinger (textes réunis par), *Espaces et paysages – Représentations et inventions du paysage de l'Antiquité à nos jours*, Paris, L'Harmattan, 2005, p. 17.

élu, un ermite qui s'y recueille, étant doué d'un don particulier : celui de déchiffrer le langage mystérieux et polysensoriel de la nature. Il l'exprime dans les termes suivants :

Si jamais on a le droit d'oublier les inscriptions, les temples, les traditions, les hommes et leurs œuvres, c'est en présence de cette nature éternelle, souriante et magnifique, c'est sous ce ciel profondément bleu, c'est devant ce Nil immense, recourbé, replié, avec ses îlots de sable gris, la verdure de ses rivages et les montagnes jaunes. [...] il est bon d'évoquer les ombres du passé, mais il est meilleur de marcher sous les arbres, de mouiller ses pieds sur le sable des grands fleuves, de dormir sous les étoiles comme un roi pasteur, de se recueillir pour écouter les mille bruits qui chantent dans les herbes et de communiquer directement avec Dieu en contemplant, en admirant, en adorant partout sa présence. (DU CAMP, 1854, 200)

Pour ce qui est du **paysage**³, perçu symboliquement comme « œuvre de l'esprit », nous retrouvons chez Du Camp la présence de deux types de paysage :

1/ les paysages qu'il perçoit « en mouvement », en cours de route, les paysages mobiles, changeants ;

2/ les paysages qui sont rattachés à un cadrage perceptif immobile, fixe, durant lequel le temps est « fictivement arrêté », selon Michel Collot.

Le premier type représente un concept de paysage auquel Marc Desportes a consacré tout un livre – *Paysages en mouvement* (DESPORTES, 2004) Il considère que si l'on définit le paysage comme un certain regard porté sur le cadre extérieur, un regard élaboré, construit, il apparaît que la visibilité conférée par la route au cadre traversé est bien constitutive d'un paysage⁴. Selon lui, l'expérience de la route est étroitement liée à l'appréhension de l'espace, étant aussi porteuse de paysage et en fait partie.

Il considère aussi que le regard du voyageur ne pourrait conduire une exploration visuelle fructueuse sans l'apport du mouvement, qui lui fournit des informations essentielles sur l'éloignement des choses, leur situation, leur disposition et leur véritable forme, l'appréciation des distances ne dépendant pas seulement de la vue, mais étant inséparable du schéma corporel entier et, en particulier, du mouvement. D'ailleurs, il va jusqu'à associer le parcours à un « vaste arpentage » qui lui sert à situer les objets les uns par rapport aux autres et la route à une sorte de « base « universelle » offrant la mesure de toute chose. L'œil du visiteur donne forme à l'espace, et en invente l'image. Ainsi naissent les paysages, produits d'un processus plus ou moins poussé et plus ou moins conscient de fictionnalisation.

Il fait aussi référence au mouvement uniforme, qui permet au voyageur d'approfondir ses impressions qui d'abord avaient été fugitives : celles-ci ne sont plus des visions partielles, mais une « variation continue », qui lui révèle le positionnement des choses les unes par rapport aux autres ; cela constitue, selon lui, une organisation de l'espace indépendante de tel ou tel angle d'approche. Il ajoute même qu'appréhender le cadre de son déplacement signifie, plus fondamentalement, prendre conscience de soi. Il rejoint ainsi les propos de P. Sansot : « Nous allons souvent du paysage au moi, que ce sont ses qualités qui déterminent notre mode d'être ou qui du moins se heurtent à lui ». SANSOT, 1995, 343)

En ce qui concerne la façon dont le Du Camp organise ce type de paysage, nous allons analyser un fragment décrivant **la route** qu'il parcourt entre trois villages de Grèce : Malona, Khostinos et Zimboli, où il rencontre successivement une grande variété de choses : des champs d'oliviers, de hautes montagnes de rochers, la mer, les côtes d'Asie Mineure, des collines, un champ

³ Pour un essai de définition du terme paysage selon divers critères, voir aussi Colombe Coüelle, « Improbables paysages, jardins et paradis », in S. Meitinger (textes réunis par), *Espaces et paysages – Représentations et inventions du paysage de l'Antiquité à nos jours*, op. cit., p. 31 et suiv. De même, François-Pierre Tourneux, « De l'espace vu au tableau », in A. Roger, *La théorie du paysage en France. 1974-1994*, Seyssel, Champ Vallon, 1995, p. 196, établit trois sens de paysage et leurs connotations : a/ l'étendue de pays que l'on voit d'un seul aspect ; b/ un tableau qui représente un paysage ; c/ genre pictural. Les trois sont retrouvables chez Du Camp.

⁴ Le paysage envisagé comme espace distinct du pays n'émerge que lentement au cours de la Renaissance, voir S. Meitinger, *Espaces et paysages – Représentations et inventions du paysage de l'Antiquité à nos jours*, Paris, L'Harmattan, 2005, p. 15.

de « haies superbes », de nouveau une haute montagne, une plaine arrondie, un ravin, de la végétation, un précipice, et des champs de chardons. On remarque dès le début l'usage des verbes de mouvement, qui rendent le cheminement, le parcours, la succession des composantes du paysage devant le regard du voyageur : « passer », « côtoyer », « se rapprocher », « marcher », « longer », « tourner », « quitter ». En outre, on remarque la présence des verbes inchoatifs (« devenir », « redevenir ») et des formes comparatives des adjectifs, qui contribuent elles aussi à illustrer cette idée de progression, de changement : « cela devient plus sauvage, plus dur ». Il convient de noter quelques grilles représentées par des systèmes topographiques, emblématiques de la façon dont il s'approprie l'espace, qu'il soit en mouvement ou immobile : *la latéralité* (nous « longeons un précipice », la route « côtoie » de hautes montagnes), *la verticalité* (village « huché » sur la crête d'une montagne), *la perspective* (« nous voyons Rhodes dans un horizon très approché », « au fond il y a des petits roseaux »).

Du Camp fait des remarques sur le positionnement des choses les unes par rapport aux autres, celui-ci étant perçu aussi sous l'aspect esthétique : il observe la pleine « arrondie » aux versants des cotés qui l'« entourent comme un cirque », le village « huché » sur la montagne créé, en résumé, un « un très bel effet » :

Notre route passe dans des champs d'olivier, côtoie de hautes montagnes de rochers et se rapproche de la mer, devant laquelle nous apercevons les côtes d'Asie Mineure ; cela redevient plus sauvage et plus dur. [...] Nous passons dessus une haute montagne et nous voyons une plaine arrondie aux versants des côtes qui l'entourent comme un cirque. Sur un pont à dos d'âne nous traversons un ravin profond à sec maintenant et qui s'appelle Chodi. Il est plein d'arbres de toutes sortes, et à notre droite s'élève une maison qui est un moulin en hiver et qui est entouré de platanes, de sapins et d'un bouquet de palmiers qui sont charmants. Arrivés en haut de la montagne qui nous ferme l'horizon nous tournons à droite, longeons un précipice où descend une cascade d'arbres verts et entrons dans le village de Khostinos qui, juché sur la crête d'une montagne, fait très bel effet avec ses maisons blanches. [...] Les montagnes nous ont quittés ; nous voyons Rhodes dans un horizon très approché, et nous marchons dans de grands champs remplis de chardon. Nous passons un ravin sur un grand pont de deux arches, de construction antique ; au fond il y a de petits roseaux et de jolies fleurs jaunes. Nous tournons à gauche, et après quelques chemins ombragés de figuiers que nos hommes pillent sans façon, nous arrivons à Zimboli. (DU CAMP, 1972, 361)

L'auteur fait de longues descriptions des routes sur lesquelles il marche en admirant leurs paysages, des routes dont il est souvent fasciné, les caractérisant dans un lexique toujours admiratif et superlatif comme : « belles », « délicieuses », « magnifiques ». Selon lui, la beauté d'un tel chemin est donnée par l'effet de mouvement, l'aspect spectaculaire et son hétérogénéité : des routes qui descendent, montent dans toutes les directions, en ondulations successives, des chemins « entés les uns sur les autres, coupés, entrecroisés, tournant brusquement », baignés par des cours d'eau « courant et cascasant », et passant par toute une diversité de formes de relief : des petites prairies, des champs où « paissent des moutons », des collines, des montagnes avec des rochers de toutes les couleurs. En effet, le sentiment de beauté associé aux panoramas peut être une condensation dans l'inconscient collectif à la fois des considérations utilitaires, du sentiment de sécurité et des satisfactions liées à la possession, à l'exercice du pouvoir, à la maîtrise de la nature, remarquant à juste titre Henri Cueco dans son étude ponctuelle extrêmement documentée sur la théorie du paysage (ROGER, 1995, 170). Sur l'île de Rhodes, il note avoir été séduit par « la vue qui embrasse la mer avec les côtes montueuses de Marmariça », le panorama des montagnes de Rhodes saisies « comme de la cendre fine », de la « baie plantureuse » et de la tristesse des nuages gris qui tamise la nature. (DU CAMP, 1972, 351)

La traversée des villages de Liban offre un bel exemple de note de voyage elliptique mais obligée sur la route qui y mène, de haut en bas, de droite à gauche ; la description de la route prépare la rencontre avec l'Inconnu :

Gros nuages gris pelotonnés à son sommet. Chemin tout bordé de nopals, de caroubiers, de mimosas enlacés de vignes qui grimpent et retombent. Dans le sable rougeâtre quantité de lézards et de scarabées. Ravins desséchés pleins de lauriers roses. Sortis de la verdure, entrés

dans une plaine semée de roches et de bruyères, nous rencontrons une bande de bohémiens.
(DU CAMP, 1972, 361)

Sur ces routes délicieusement agréables, quoique difficiles d'accès parfois, il aime voyager. Les paysages mettent en jeu l'odorat, avec les parfums que les fleurs « envoient » jusqu'à lui, avec l'odeur de la mer. Il y est sensible aussi au spectacle des sonorités : « partout des ruisseaux, qui viennent des montagnes, bruissent et bouillonnent à nos côtés »⁵. Il n'hésite pas à avouer que ces paysages lui donnent un sentiment d'amour infini et même « des envies de pleurer » :

De ce moment commence pour nous une route délicieuse, qui ferait pâmer d'aise nos paysagistes et damner Diaz, qui n'a jamais rêvé quelque chose d'aussi joli. C'est un petit bois composé de pins larynx, d'arbousiers, chênes verts, chênes nains, bruyères, fougères, fouillis de toutes sortes, arbres de toutes formes, descendant, montant, passant par des cours d'eau, par de petites prairies, par des champs où paissent des moutons, et qui suit sans cesse le cours de l'Alphée qu'on entend bruire le long de ses bords [...] c'est magnifique. De l'autre côté, montagnes toutes vertes, terminés par plateaux pleins d'arbres et de végétation, noyés dans des teintes du lointain.⁶ (DU CAMP, 1972, 587)

Pour ce qui est de la végétation rencontrée sur les routes, elle séduit l'auteur par sa grande variété de formes, couleurs et dimensions : palmiers, figuiers, dattiers, sycomores, lauriers roses, arbousiers, chênes verts, chênes nains, buissons de myrtes, broussailles, lentisques, épines, sapins, platanes, azeroliers, pins et pins larynx, caroubiers, oliviers, cyprès, cèdres, mûriers, grenadiers, fougères, arbousiers, héliotropes sauvages, peupliers, aloès, nopals, anémones, iris, euphorbes laitues, pâquerettes, mimosas, etc. Aussi fait-il de longues descriptions des paysages des « grands parcs », sur les sentiers desquels il aime errer, des endroits faits « pour le plaisir des yeux », qu'il associe au Jardin Anglais, dont il affirme qu'il est l'un de ses lieux de prédilection. *Le parc de Caserte* (Italie), par exemple, est comme une « forêt vierge », où il passe de bons moments et où il va se réfugier à l'ombre « impénétrable » des arbres enveloppés de lianes, y « faisant des sommeils pleins de rêves charmants ». C'est un endroit « mystérieusement » solitaire qui l'attire par sa verdure abondante, luxuriante, luisante, de toutes formes et de toute latitude :

Les cyprès, les palmiers, les azeroliers, les marronniers, les magnolias, les lauriers-roses, les tulipiers croissent en pleine terre, les uns près des autres, parmi la mousse, sous le ciel bleu, ainsi que dans une forêt vierge. Il y a là des sentiers herbus, des réduits abrités par les vignes grimpantes, des rochers dévorés par les lierres, des masures toutes vêtues de glycines, où j'ai passé de bons moments, quand j'avais le temps et que je me sentais énérvé de fatigue ; c'est là que j'allais me réfugier, à l'ombre impénétrable des arbres.⁷ (DU CAMP, 1861, 265)

Pour ce qui est de l'autre type de paysage que l'on identifie dans l'œuvre de Du Camp, il est rattaché à un cadrage perceptif immobile, durant lequel le temps est fictivement arrêté, pour lequel, dans les termes d'Henri Cuco, il faut « s'immobiliser, bloquer un regard, cadrer un site » (ROGER, 1995, 169). Selon Cuco, le paysage est une construction mentale, un point de vue imaginaire qui fait de l'homme le « centre du monde »⁸ et qui suppose le corps arrêté et le regard fixe. Il dresse même un parallèle avec l'appareil photo, qu'il considère comme « l'outil idéal » pour matérialiser ce concept de paysage, car il soumet l'espace à son point de vue, à ses codes. Il fait une distinction entre le « paysage » et le « pays », qui signifie la « quantité d'espace visible ». Ce dernier suppose la notion d'espace étendu et continu, dans lequel l'homme existe en mouvement. Donc, à la différence du paysage, il est lié à la mobilité, à l'interchange entre l'habitant et son milieu, il affirme

⁵ *Ibidem*, p. 293.

⁶ *Ibidem*, p. 587. Lignes horizontales des plateaux aux surfaces planes comme des tables, falaises abruptes et verticales de leurs rebords, lignes brisées font penser au **paysage géométrique du western**, *apud* Alain Roger (s.l.d. de), *La théorie du paysage en France 1974-1994*, *op. cit.*, p. 74.

⁷ *Expédition des Deux-Siciles. Souvenirs personnels*, p. 265. Sur le rôle essentiel de l'arbre dans la description d'un paysage, voir Myriam Kissel, « Espaces et paysages dans *Les pays lointains* de Julien Green », in S. Meitinger (s.l.d. de), *Espaces et paysages – Représentations et inventions du paysage de l'Antiquité à nos jours*, *op. cit.*, p. 165 et 166.

⁸ Le centre de la terre devient le point suprême de la quête de perfectibilité, *apud* Vincent Tavan, « Espace scientifique et fantaisie sociale », in S. Meitinger, *op. cit.*, p. 103. Pour une définition du paysage de l'utopie, *ibidem*, p. 104. Ce type n'est pas retrouvable dans l'œuvre de Maxime Du Camp.

que le paysage est en tout premier lieu le sujet de l'artiste, la confrontation entre l'expérience du réel, l'expérience mentale, intérieure et les codes de l'espace pictural, qui fait qu'il produise à chaque étape historique de nouveaux systèmes de représentation.

Dans la même perspective de la subjectivité de celui qui « construit » le paysage, Françoise Chenet-Faugeras affirme qu'il est « l'assemblage » d'éléments disjoints, hétérogènes, que le regard organise, réunit dans un ensemble cohérent, « signifiant », à partir de données culturelles. Elle considère même qu'il n'est pas seulement une construction mentale, mais il est « préconstruit avant d'être vu ». (ROGER, 1995, 275)

Michel Collot considère, lui-aussi, que le paysage se constitue comme « totalité cohérente » : il forme un « tout », qu'on saisit d'un seul coup d'œil. Ainsi, il parle d'un espace homogène, dans le cadre duquel « tous les objets dispersés auparavant se rassemblent ». Un tel espace vu d'en haut et en totalité est saisi en Egypte, à la sortie de la ville de Rosette. Le regard du voyageur est panoramique et fixe comme sur une carte de géographe avec des planches d'images, avec tous les emplacements architecturaux et naturels en détail. Magnifique tableau du crépuscule, brossé en mi-géographe mi-poète de la nature :

[...] au nord, Rosette dominée par des minarets blancs et perdus dans la fumée ; derrière ses bois de palmiers, le Nil devant.

A l'est, le marabout d'About Mandour, au premier plan, quatre palmiers, le sycomore ; le Nil est audelà ; roseaux palmiers, prairies, flaques d'eau, quelques villages, une volée de pigeons blancs.

Au sud, un grand coude du Nil, collines de sable fort désolées ; sur le Nil des canges dont les voiles croisées paraissent des ailes d'oiseaux.

A l'ouest, le désert de Rosette, la mer surmontée d'un point gris qui est Aboukir et par-dessus tout cela : le soleil couchant. (DU CAMP, 1972, 15-16)

Dans la manière dont l'auteur construit ce type de paysage qui suppose un cadrage perceptif fixe, immobile, on distingue des grilles représentées par de différents systèmes topographiques : la verticalité, la latéralité, la perspective, une organisation de l'espace qui prend l'œil comme point focal qui suppose le corps arrêté. On identifie également une gamme chromatique très large qui révèle chez Du Camp une sensibilité à des traits esthétiques, qui est mise en évidence par des comparaisons, qui sont « une composante importante de la pratique paysagère » (TOMA, 2005, 68), et par des métaphores.

Il découpe, associe et met en contraste. Pour étayer nos propos, nous citons un fragment illustratif, il s'agit de la description du paysage de « Korosco », en Nubie :

Le soleil s'est superbement couché. J'étais en chasse sous des palmiers que le vent secouait. Le Nil, près de moi, avait des teintes violettes très-foncé ; plus loin il paraissait un lac d'étain en fusion, glacé de ton groseille. Les montagnes éclairées ressemblaient à d'immenses grenats transparents, enchâssés dans des sables jaunes que le soir bleuissait ; le ciel était roux, moutonné, coupé de grandes lignes brunes qui tranchaient sur la lumière.⁹

Il convient, à ce point, d'examiner l'organisation de l'espace, qui repose sur des lignes de force de la représentation : des lignes verticales (les palmiers¹⁰, les montagnes) et des lignes horizontales (le Nil, le lac, les sables), du haut (le ciel, les nuages) et du bas (sables), du près (Le Nil, ayant des teintes violettes) et du loin (le Nil, « glacé de tons groseille »). C'est un bel exemple de type d'organisation de l'espace qui suppose un cadrage durant lequel le temps est fictivement arrêté. Cette perception subjective soumet l'espace à un point de vue imaginaire, à une interprétation qui rappelle *le regard de type photographique*. Dernière mention : la vue splendide du Bosphore lui inspire non seulement une description de type photographique, mais aussi des clichés littéraires (Bosphore est métaphoriquement vu comme un « grand serpent d'azur »)

⁹ *Le Nil*, p.100.

¹⁰ Du Camp manifeste un vrai culte des palmiers. Dans *Orient et Italie. Souvenirs de voyage et de lectures*, Paris, Didier, 1868, p. 37, en parlant de la rareté de la végétation dite exotique de l'île de Capri, il fait l'éloge de cet arbre, il le compare avec celui d'Egypte et de Nubie, et écrit là-dessus des lignes vraiment lyriques.

Ainsi, chez Du Camp, le paysage est maintes fois un prétexte pour des réflexions au sujet de l'histoire, de la civilisation de divers peuples, pour opposer un passé glorieux à un présent médiocre.

Bibliographie

- DESPORTES, Marc, *Paysages en mouvement. Transport et perception de l'espace. XVIIIe- XXe siècles*, Paris, Gallimard, 2004
- DU CAMP, Maxime, *Expédition des Deux-Siciles. Souvenirs Personnels*, Librairie Nouvelle, Paris, 1861
- DU CAMP, Maxime, *Le Nil*, Paris, Pillet fils aîné, 1854.
- DU CAMP, Maxime, *Souvenirs et paysages d'Orient. Smyrne - Ephèse — Magnésie - Constantinople - Scio*, Paris, Didier, 1848.
- DU CAMP, Maxime, *Voyage en Orient (1849-1851), Notes*, éd. Giovanni Bonaccorso, Messine, Peloritana, 1972.
- MEITINGER, Serge (textes réunis par), *Espaces et paysages – Représentations et inventions du paysage de l'Antiquité à nos jours*, Paris, L'Harmattan, 2005.
- ROGER, Alain, *La théorie du paysage en France. 1974-1994*, Seyssel, Champ Vallon, 1995.
- TOMA, Dolores, « Les débuts du paysage dans le Journal de Montagne », in *Paysages d'ici et d'ailleurs*. Actes du colloque international organisé à Bucarest, E.U.B. 2005.
- VENAYRE, Sylvain, « Pour une histoire culturelle du voyage au XIXe siècle », in *S & R*, n° 21/ avril 2006, p. 5-21.

**III. GERMAN CULTURE AND LANGUAGE – ROMANIAN
CULTURE/CULTURE ET LANGUE ALLEMANDE –
CULTURE ROUMAINE/CULTURĂ ŞI LIMBĂ GERMANĂ –
CULTURĂ ROMÂNEASCĂ**

Coordinator/Coordinateur/Coordonator:

Rodica BIRIŞ

THE MEDIA. PERFORMANCE, A THEORETIC PERSPECTIVE OVER THE LEARNING PROCESS BASED ON MEDIA ELEMENTS

MEDIUM, PERFORMANZ, INHALT: EINE THEORETISCHE METASTUDIE ZUM MEDIENGESTÜTZTEN LERNEN

MEDIA. PERFORMANȚĂ, O PERSPECTIVĂ TEORETICĂ ASUPRA PROCESULUI DE ÎNVĂȚARE BAZAT PE ELEMENTE MEDIA

Hans W. GIESSEN

Universitatea Saarbrücken DE, Germania

E-mail: h.giessen@gmx.net

Abstract

Media-based learning does not necessarily make sense nor is it necessarily effective, for that matter, simply because it uses a medium. Rather, there are several variables that can and do influence its success: the very medium, the content, and the learner's cognitive styles. For example, it is necessary to accept the difference between native language learning, second language acquisition, plurilingualism, language learning programs for children or adult learners, for visual or auditive or kinesthetic types ... Of course, all these variables and more have to be taken into consideration, alone and interacting, in order to decide whether and where media-based learning is to be used, and where it might be counterproductive.

Zusammenfassung

Mediengestütztes Lernen ist nicht zwangsläufig sinnvoll und effektiv, nur weil es medial erfolgt. Vielmehr gibt es verschiedene Variablen, die den Erfolg beeinflussen: das Medium selbst, der Inhalt, der Lernertyp. Es gibt beispielsweise die Unterschiede zwischen visuellem, auditivem und kinesthetischem Lernertyp, zwischen muttersprachlichem Lernen, Erlernen der ersten Fremdsprache und plurilinguistischem Lernen, zwischen Lernprogrammen für Kinder und für Erwachsene ... Grundsätzlich müssen alle Variablen in ihrem Zusammenwirken berücksichtigt werden, um zu entscheiden, wann mediengestütztes Lernen sinnvoll und wann es gegebenenfalls kontraproduktiv ist.

Rezumat

Demersul de însușire a limbilor pe baza resurselor media nu implică în mod special un avantaj, în privința eficacității, nefiind un procedeu preponderent utilizat. Dimpotrivă, mai multe variabile pot influența succesul acestei metode: mediul, conținutul și stilul cognitiv al celor ce deprind o limbă; de exemplu, e necesar să se țină cont de însușirea limbii materne, de însușirea altei limbi, de plurilingvism, de programele de învățare a limbilor pentru copii sau pentru adulți, pentru tipul vizual, auditiv sau kinestetic. Desigur, toate aceste variante trebuie luate în calcul, în mod particular sau în interacțiune, spre a preciza dacă demersul de însușire a unei limbi prin apel la resurse media trebuie utilizat sau dacă acest demers trebuie considerat contraproductiv.

Keywords: *native language, second language acquisition, learner's cognitive styles*

Schlüsselwörter: *Muttersprache, Erwerbung der zweiten Sprache, kognitiver Lernstil*

Cuvinte-cheie: *limba nativă, achiziția limbii a doua, stilul cognitiv de învățare*

1. Ist mediengestütztes Lernen sinnvoll?

In der Frühphase mediengestützten Lernens hat Clark 1983 in einem damals vielzitierten Aufsatz angedeutet, dass das Medium vermutlich keine entscheidende Konsequenz für den Lernprozess habe. Im Rahmen eines von mir verantworteten Drittmittelprojekts, das Chancen und Probleme eines mediengestützten Sprachunterrichts untersuchen sollte (Projekt „Sprachnetzwerke“ im Modelversuchsprogramm „Lebenslanges Lernen“ der „Bund-Länder-Kommission für Bildungsplanung und Forschungsförderung“, Förderkennzeichen: A6682SL01), wurde aber schnell und bereits im Rahmen der Literatursichtung im Vorfeld deutlich, dass eine Bilanz des mediengestützten Lernens komplexer (auch: nachweisbar) ist, als gemeinhin vermutet (Giessen 2004).

Zunächst (und sehr allgemein) konnte zwar bestätigt werden, dass die Mehrzahl der Studien eine gewisse Gleichwertigkeit des traditionellen und des mediengestützten Lernens erkennen lassen. Da es sich um quantitative Studien handelte, wurden in der Regel Schulklassen oder Lernergruppen miteinander verglichen. Dabei war die soziographische Zusammensetzung der Gruppen, aber auch der Lerninhalt möglichst identisch, so dass die einzige veränderte Variable im mediengestützten Unterricht lag. Mediengestützter Unterricht hat sich im Rahmen dieser experimenteller Studien, also im direkten Vergleich mit traditionellem Präsenzunterricht, im Schnitt als nicht schlechter erwiesen als die herkömmlichen Unterrichtsmethoden – allerdings in der Regel auch nicht als signifikant besser.

Allerdings gab es Beobachtungen, die daraufhindeuteten, dass einzelne Schüler mit mediengestütztem Lernen besser zurechtkommen als mit traditionellem Unterricht, während andere Schüler umgekehrt mit mediengestütztem Lernen größere Probleme hatten, weniger gut zurecht kamen und sogar schlechter abschnitten, als dies im traditionellen Unterricht der Fall gewesen wäre. Demnach könnten die experimentellen Studien also eine Zweiteilung der Schülerschaft in diejenigen, die vom Lernen mit dem Computer profitieren, und andere, die weniger gut mit mediengestütztem Unterricht zurechtkamen, verstecken.

Welche weitere Variable könnte dafür eine Rolle spielen? Wallace und Mutooni schildern bereits 1997, dass die Nutzer eines computergestützten Angebots im Gegensatz zu den Teilnehmern einer Präsenzveranstaltung die Tendenz zeigten, so lange bei den einzelnen Themen zu verweilen, bis ein hohes Verständnis des Lernstoffs erreicht war. Sie lernten auch flexibler über den ganzen Tag verteilt als ihre ‚Konkurrenten‘. Offensichtlich benötigt das mediengestützte Lernen also mehr Zeit als der traditionelle Unterricht. Studierende, die diese Zeit nicht aufbringen konnten oder wollten, profitierten nicht von mediengestütztem Unterricht, im Gegenteil.

Pitman, Gosper und Rich haben 1999 umgekehrt die Noten von 348 Studierenden analysiert und auf das Lernverhalten der Studierenden bezogen; dabei zeigte sich, dass Studierende mit besseren Noten häufiger und regelmäßiger die computergestützt präsentierten Zusatzangebote abgerufen und genutzt hatten, als die Studierenden mit den schlechteren Noten. Schulman und Sims konnten 1999 diese Vermutung ebenfalls bestätigen – sie haben beobachtet, dass die besseren Lerner lieber und häufiger mediengestützt lernten und arbeiteten, während schlechtere Lerner eher traditionelle Lernformen wählten.

Unterschiedliche Zeitvolumina wären demnach ein Kriterium, das für den Erfolg mediengestützten Unterrichts bedeutsam sein kann. Man muss offenbar genug Zeit haben, um mit dem Computer zu lernen – offensichtlich mehr Zeit, als beim ‚klassischen Unterricht‘; wenn man aber diese Zeit aufbringt oder auch aufbringen will, scheint man auch einen größeren Lernerfolg zu haben. Dies bestätigen weitere Befragungen, qualitative Studien und Evaluationen, beispielsweise Scott, Durnell Cramton, Gauvin, Steinke und Patterson bereits im Jahr 1997, die 123 *distant*

learners im Rahmen eines multinationalen *E-Learning-Projekts* nach ihrer Einschätzung befragt haben. Erneut gaben die Probanden an, dass ihnen große Zeitvolumina und eine angemessene Zeitkoordination ausgesprochen wichtig waren. Ähnlich ist schließlich das Ergebnis von Ward und Newlands aus dem Jahr 1998. Die Versuchspersonen gaben als entscheidende Vorteile an, dass sie größere Freiheiten hatten, den Zeitpunkt und das Tempo des eigenen Lernens zu bestimmen. Dies führte auch hier dazu, dass die Studierenden länger bei den Lerninhalten blieben und dass sie solange studierten, bis sie alle Informationen aufgenommen und verarbeitet hatten. Die Hauptkonsequenz von Ward und Newlands ist deshalb, erneut, dass durch mediengestütztes Lernen mehr Inhalte aufgenommen werden können, dass dazu aber auch mehr Zeit benötigt wird. Schließlich bestätigen beispielsweise auch Usip und Bee 1998 die Bedeutung des Faktors ‚Zeit‘. Sie untersuchten, welche Merkmale die Nutzer von Online-Angeboten von den Nutzern traditioneller Vorlesungen unterschieden. Auch bei ihnen gab es als wichtigstes Ergebnis, dass die Nutzer computergestützter Angebote zunächst offenbar im Schnitt nicht schlechter oder sogar besser waren als ihre ‚Konkurrenten‘. Ganz entscheidend war aber auch hier, dass sie mehr Zeit benötigten, um den Inhalt dann aber in der Regel auch intensiver aufzunehmen, beispielsweise Tests und Leistungsüberprüfungen durchzuarbeiten.

Erfolgreich war letztlich nur der Teilnehmerkreis, der so viel Zeit auch verfügbar hatte.

Allerdings hat sich im Lauf unseres Projekts gezeigt, dass sich auch hinter diesem Befund eine weitere Erklärungsebene verbergen kann. Offenbar spielt auch die objektiv zur Verfügung stehende Zeit nicht die entscheidende Rolle. Viele Schüler nahmen sich die Zeit nämlich bewusst nicht, weil sie keine Freude am mediengestützten Lernen hatten.

Unsere Befragungen haben ergeben, dass dies vor allem an zwei Faktoren hing: den Lerninhalten, sowie am Lernertypus.

Natürlich gibt es Formen des mediengestützten Lernens, bei denen, ähnlich zum traditionellen Unterricht, auf einzelne Lerner und deren individuelle Vorlieben und Schwierigkeiten eingegangen werden kann, etwa bei der Videokonferenz (Bufe/Giessen 2005). Teilweise gilt dies auch für andere sogenannte „social media“, zumindest (erneut) in Anhängigkeit zur Art und Weise ihres Einsatzes.

Dagegen dominiert bei mediengestützten Lerneinheiten, Tutorials, Übungen usw., die ja in der Regel standardisiert sind, das Medium, so dass es hier mitunter lediglich die Entscheidung der Akzeptanz oder der Verweigerung als Handlungsalternative der Lerner existiert. Sie werden ja teilweise gerade deshalb produziert, um mit einer gewissen Effizienz Lerninhalte für mehrere (viele) Lerner zur Verfügung zu stellen. Die Folge besteht darin, dass Lerner, für die andere Lernformen besser geeignet wären, gezwungen sind, sich dem medial präsentierten Inhalt zu unterwerfen.

Natürlich gibt es auch mediengestützte Angebote, die nicht von einer Schule beziehungsweise von Lehrern aufgezwungen werden – etwa CDs mit Sprachkursen oder entsprechende Online-Angebote. Hier ist natürlich kein direkter empirischer Vergleich zwischen zwei Lernergruppen möglich. Grundsätzlich scheinen solche Angebote ja auf eine gewisse Nachfrage zu stoßen; dies könnte ein Indikator für ihre Wirksamkeit sein. Auch hier ist aber fraglich, ob es nicht im Vorfeld eine Selektion der potentiellen Lerner gibt – ob eben nur diejenigen solche Angebote erwerben, die gut und zielführend mit mediengestütztem Lernmaterial umgehen können. Andere kaufen solche Angebote womöglich gar nicht erst. Zudem hat sich schon relativ früh gezeigt, dass auch die Motivation zur Nutzung mediengestützter Lernangebote differenziert zu sehen ist; zumindest ist die Qualität des Lernens oder das Ergebnis nur eine und mitunter noch nicht einmal die primäre Kategorie bei der Entscheidung für ein solches Produkt – andere Kategorien von genauso großer, teilweise gar von größerer Bedeutung sind beispielsweise die nun mögliche räumliche und zeitliche Flexibilität beim Lernen und die so erreichbaren Mehrwerte. Erwartungen an die pädagogische Qualität und die Aufwand-Ergebnis-Relation treten dagegen zurück (Kariya 2003). Der Markt für Bildungsmedien ist also ebenfalls kein Argument gegen die Vermutung, dass

es unterschiedliche Lernertypen gebe, von denen manche auch Schwierigkeiten mit medialem Lernen haben.

Dass es unterschiedliche Lernertypen gibt, ist im Übrigen schon lange bekannt; es sei auf die historische Studie von Kurt Lewin aus dem Jahr 1942 verwiesen. Dass es unterschiedliche Typen beim Umgang mit dem Computer gibt, ist ebenfalls kein neue Erkenntnis; populär wurde diese Einsicht beispielsweise durch das Buch von Sherry Turkle bereits im Jahr 1984. Obwohl mithin die Existenz unterschiedlicher Lernertypen auch im Kontext mediengestützten Lernens nicht überraschen sollte, ist auffallend, dass sie nur selten berücksichtigt werden.

Der Grund liegt, wie bereits erwähnt, vermutlich vor allem darin, dass mediengestützte Lerneinheiten in der Regel für Gruppen oder Klassen vorbereitet und organisiert beziehungsweise als Materialien für Nutzergruppen (und eben nicht für individuelle Lerner) produziert werden, so dass auch die Evaluation auf Gruppenebene erfolgt. Wenn nun eine solche Evaluation ‚im Schnitt‘ keine schlechteren Ergebnisse als beim traditionellen Unterricht zeitigt, fällt die Missachtung individueller Lernertypen (zumindest im Kontext der Evaluation) kaum auf. So kann es sein, dass in der Tat verschiedene Lerner durch mediengestützte Lernangebote (wenngleich vielleicht zum Preis eines erhöhten Zeitaufwands) profitieren, während andere Lerner, die größere Schwierigkeiten haben, mit ihren Problemen in den Evaluationen ‚untergehen‘. Die Lernersicht spielt, da es sich um eine individuelle Kategorie handelt, die quantitativ schlechter darstellbar ist, für die Bewilligung vom Mittel zur Produktion von Lerninhalten oder für Rückmeldungen von Aufsichtsbehörden bislang noch kaum eine Rolle.

Aus diesem Grund gibt es Studien, die sich mit Lernertypen im Kontext des mediengestützten Lernens befassen, noch nicht sehr lange. Die Einsicht, dass die Berücksichtigung der ‚Lernersicht‘ (Ehlers 2004) beziehungsweise individueller, kognitiver Lernstile für mediengestütztes Lernen von Bedeutung ist, hat erst seit kurz vor Mitte des vergangenen Jahrzehnts zu entsprechenden Studien geführt.

In jedem Fall ist deutlich, dass die Vorstellung, es existiere eine Gleichwertigkeit des mediengestützten und des traditionellen Unterrichts, wichtige Aspekte ignoriert – übrigens bezogen auf beide Lernformen: Manche Lerner profitieren von mediengestütztem Lernen offenbar auch deutlich stärker als vom traditionellen Unterricht (Giessen 2004. 44 – 47). Was also sind die Variablen, die mediengestütztes Lernen erfolgreich(er) werden lassen – und wann sollte man vielleicht besser darauf verzichten? Sicher gibt es viele situationale und individuelle Aspekte, die sich im Einzelfall auswirken. Auf einer überindividuellen Ebene spielen offenbar das Medium beziehungsweise die Art der mediengestützten Lernmaterialien und der Lernertyp die entscheidenden Rollen. Auf diese Aspekte beziehungsweise Variablen will ich mich daher im Folgenden konzentrieren.

2. Inhalte, Medien, Lernertypen

Grundsätzlich – und losgelöst vom mediengestützten Lernen – ist ein Gemeinplatz, dass nicht alle Inhalte mit allen Medien gleich gut übermittelt werden können. Ein Beispiel soll dies verdeutlichen. Warum sind es zumeist Zeitungen und Zeitschriften, die investigativ berichten und gar Krisen des politischen Systems auslösen, wie die “Washington Post“ in den USA die *Watergate Affäre*? Warum gelingt dies einer Tageszeitung, die von relativ wenigen (wenngleich sicherlich einflussreichen und meinungsbildenden) Menschen gelesen wird, nicht aber dem Fernsehen, das von viel mehr Zuschauern gesehen wird? Ein Blick auf die Fernsehberichte jener Zeit verdeutlicht schnell, warum dies so ist. Die Fernsehreporter filmten nämlich die “Washington Post“ ab, dazu noch das *Watergate* Gebäude von außen und selbstverständlich auch das Weiße Haus. Aber sie hatten natürlich keine Bilder dessen, was im Rahmen der *Watergate Affäre* geschehen ist. Investigativer Journalismus in Bezug auf personenbezogene Skandale ist demnach mit dem Fernsehen kaum machbar, weil dort eben alles bebildert werden muss. – Dies ist natürlich anders bei investigativem Journalismus, der vom Bild lebt. Wenn ein Kamerateam in einem Supermarkt verschimmelte Lebensmittel aufspürt, ergibt das eindrucksvolle Bilder und hat eine starke Wirkung

in der Öffentlichkeit. Aber da, wo es um nicht mehr beobachtbare, weil in der Vergangenheit durchgeführte Taten von Personen und um ihr oft heimliches Verhalten geht, gibt es keine entsprechenden Bilder, und da es fast unmöglich ist, ohne authentisches Bildmaterial der handelnden Personen – und ohne die Chance, es zu drehen – aufklärende Reportagen über deren Verhalten zu erstellen, wird es in Fernsehsendungen in der Regel auch gar nicht versucht. Dieser Verzicht auf entsprechende Themen ist Folge der Einsicht in die Notwendigkeiten des Mediums. Dagegen lassen sich solche Reportagen sehr wohl für eine Zeitung erstellen. Hier kann beschrieben werden, wie die Informationen recherchiert worden sind. Wenn deshalb solche Skandale durch Presseberichte öffentlich werden, dann fast immer durch Printmedien. Das Medium entscheidet also – in diesem Beispiel sehr eindrücklich –, welche Inhalte dargestellt werden können und wie sie wirken.

Diese Erkenntnis gilt aber offenbar auch für Lernmaterialien. Auch hierfür ein Beispiel: Im Rahmen des Projekts, bei dem es um das Thema ‚Sprachenlernen und Medien‘ ging, wurden Videoclips für ein Multimediaangebot produziert, auf denen Muttersprachlern zu sehen und hören waren (Giessen 2006). Die Integration authentischer Sprachbeispiele schien ein deutlicher Mehrwert des Mediums darzustellen; insbesondere sollte das Verstehen der Sprache durch synchrones Erleben von Mundbewegungen und lautlichen Äußerungen erleichtert werden. Die Integration in ein Multimediaangebot bedeutete, dass das Videomaterial standardmäßig nicht bildfüllend (wie beim Fernsehen) dargestellt wurde, sondern etwas mehr als ein Viertel des Bildschirms einnahm, die Mundbewegungen waren damit sehr gut zu erkennen. Natürlich konnten die Lerner auf eine bildfüllende Darstellung umschalten; dies erforderte aber ein aktives Eingreifen. In der Normaldarstellung war die *Frame*-Lösung Teil des Multimediaangebots, das weitere Mehrwerte aufzuweisen schien. So waren beispielsweise stets die Navigationsleiste sowie ergänzende Informationen (auch zu den Videoclips) verfügbar.

Interessant ist nun, dass die Testnutzer die Videosegmente nicht auf die Art und Weise nutzten, wie wir uns das vorgestellt hatten. Teilweise brachen sie die Anwendung ab, bevor sie zu Ende war. Wie kam es zu diesem unbefriedigenden Verhalten? Wir beobachteten die Nutzer und führten zudem verschiedene Interviews. Als ein Ergebnis konnte festgehalten werden, dass es zunächst nicht an den videobasierten Inhalten selbst lag. In einer Vollbilddarstellung fanden die Probanden die Videoproduktionen ansprechend, interessant und didaktisch hilfreich. Vielmehr haben mediale Charakteristika das unbefriedigende Nutzerverhalten verursacht.

Ein Hauptproblem beim Betrachten von Videoclips in computergestützten Multimedia-Angeboten scheint die geringe Distanz zum Computer-Monitor zu sein. Die Nutzer sitzen sehr nahe vor dem Monitor, weil sie *Icons* oder *Hyperlinks* exakt mit der Maus treffen müssen. Sie fixieren in der Regel gezielt nur einen Bereich des Monitors, oftmals gar nur einen Punkt. Natürlich führt dies zu einer Verengung der Aufmerksamkeit. Des Weiteren ist die Zeichenauflösung von Computermonitoren relativ gering, mit der Folge, dass die Augen rascher ermüden. Schließlich ist die Körperhaltung nahezu unveränderbar. Der Computer-Monitor kann ja nicht so leicht verschoben werden, wenn die Sitzposition unbequem wird. Gerade dann, wenn man längere Zeit auf nur einen Punkt des Monitors blickt, verkrampft sich die Haltung ganz besonders, was die Ermüdungseffekte weiter verstärkt. Alle befragten Studierenden bestätigten daher, dass es sie ‚anstrengt‘, längere Zeit auf einen Punkt zu blicken, auch wenn sich die Informationen auf diesem Punkt bewegen. Dies kann bezüglich der Videoclips in computergestützten Multimedia-Angeboten zu verschiedenen Handlungskonsequenzen führen. Die Nutzer schauen nicht lange auf das relativ kleine *Videoframe*, sondern lassen die Augen wandern. Dies ist relativ leicht möglich, denn es gibt noch weitere *Frames* und Informationen, welche die Aufmerksamkeit auf sich ziehen und als zusätzliche Informationen neben dem Videobild beabsichtigt sind, denn sie betten das Bild in eine visuelle Umgebung ein, die vor allem auch eine reiche Informationsumgebung ist.

In der Tat haben viele Studierende bestätigt, dass sie einen Clip zwar laufen lassen, aber nicht lange zusehen. Sie haben häufig sogar den subjektiven Eindruck, dass sie dem Inhalt dennoch folgen können, weil sie ja noch die akustischen Informationen hören, und dass sie also nichts

versäumen. Aber sie sind zumindest und zwangsläufig weniger konzentriert – und die visuellen Zusatzinformationen entgehen ihnen dann natürlich ganz. – Offenbar besteht eine weitere Handlungskonsequenz häufig darin, die Möglichkeiten der Interaktivität, die es ja erstmals auch beim Bewegtbild (bei *Time Based Media*) gibt, zu erproben. Viele Nutzer sehen sich den Anfang einer Produktion an und fahren dann mit dem Schieberegler im Verlauf des Films nach vorne, um zu überprüfen, ob es sich lohnt, den Clip insgesamt anzusehen. Wenn sie den Eindruck haben, dass es doch wichtig sein könnte, den gesamten Film zu sehen, suchen sie in der Regel die Stelle, an der sie anfangs ‚ausgestiegen‘ sind. Sie starten also nicht von neuem, denn es wird als langweilig empfunden, eine Passage, die schon bekannt ist, ein zweites Mal anzusehen. Nun ist es aber schwierig, exakt die Stelle zu finden, an der der Film zunächst verlassen wurde. Mit dem Schieberegler kann man nur ungefähr eine Stelle ansteuern, und kaum jemand merkt sich *Timecode*-Angaben, wenn er mit dem Schieberegler hin- und herfährt. In der Regel finden die Nutzer also nicht die exakte Stelle des Ausstiegs aus dem Film, so dass sie entweder doch eine Passage doppelt sehen, oder es fehlt ihnen ein Stück. Dann verlassen Zuschauer häufig die Videosequenz, weil sie den Inhalt nicht rekonstruieren können.

Es sei allerdings (erneut) darauf hingewiesen, dass diese Handlungsalternativen natürlich nur bei Videos auftreten, die in eine multimediale Umgebung eingebettet sind, wo also das Videobild relativ klein ist und daneben die Navigationsleiste oder andere Fenster zu sehen sind, die den Blick auf sich lenken. Dort, wo der Computer-Monitor mit einer ‚Vollbild-Darstellung‘ ausschließlich als ‚Fernseher-Ersatz‘ genutzt wird, gilt dies natürlich nicht. Aber dann ändern sich ja auch viele der äußeren Rahmenbedingungen. Die Sitzhaltung ist eine andere – dann ist der Computer nur der *Kanal* für eine Fernsehproduktion, die auch als solche konsumiert wird. Das beschriebene Verhalten tritt auch dann nicht auf, wenn im Klassenverbund oder im Seminar gearbeitet wird und die Studierenden dazu angeleitet werden, die Informationen jeweils gleichzeitig zu sichten. Die Beschreibung verdeutlicht aber bereits die Unangemessenheit einer solchen Situation. Immerhin ist dann offenbar der soziale Druck, der von den Dozenten ausgeht oder von den Kommilitonen, die sich gegenseitig beobachten, so groß, dass die Nutzer in der Regel die Videoanwendungen zu Ende sehen, ohne einzugreifen. Multimediaangebote sind aber klassische Selbstlernmedien; und in diesen Situationen treten die beobachteten Schwierigkeiten mit den authentischen Videomaterialien fast ausnahmslos auf.

Es scheint also ein Missverständnis zu sein, für computergestützte multimediale Selbstlernangebote ‚authentisches Sprachmaterial‘ produzieren zu wollen, um Studierenden einen leichteren Zugang zur Zielsprache zu ermöglichen. ‚Authentische Sprachmaterialien‘ eignen sich im Zweifelsfall eher für Videokassetten beziehungsweise DVDs – dort können aber die anderen Vorteile einer computergestützten Multimedia-Produktion, die insbesondere für das autonome Lernen von entscheidender Bedeutung sind, nicht genutzt werden. Eine Videokassette oder eine DVD schließt beispielsweise Medienwechsel und damit direkte, ins Medium integrierte Übungsaufgaben aus. Im Kontext computergestützter Multimedia-Techniken sind Videoclips mit authentischen Sprachbeispielen dagegen zumindest uneffektiv, obwohl es zunächst so naheliegend und sinnvoll zu sein scheint, sie einzusetzen.

Das unterschiedliche Verhalten beim Betrachten von Videoclips je nachdem, ob sie alleine oder im Gruppenkontext genutzt werden, deutet des Weiteren darauf hin, dass beim mediengestützten Selbstlernen offenbar auch ein besonders hohes Maß an Selbstdisziplin notwendig ist. Der Grad der Selbstdisziplin ist nun aber vor allem individuell geprägt. Das Beispiel des mediengestützten Lernens mit Hilfe ‚authentischer Sprachbeispiele auf Video‘ verdeutlicht also gleichzeitig, welcher enger Zusammenhang zwischen medialer Produktion, ihren Zwängen (und Möglichkeiten) einerseits, und dem individuellen Lernertypus andererseits existiert.

Die Wechselwirkung zwischen mediengestützten Lehrmaterialien und Lernertyp ist in verschiedenen Zusammenhängen immer wieder aufgefallen. 2005 haben Bufe und Giessen (und analog beispielsweise 2007 Bailey und Iqbal) betont, dass interaktive Online-Kommunikation (die ja einen deutlichen Mehrwert des mediengestützten Sprachenlernens zu sein scheint, da sie mit

Muttersprachlern erfolgen kann) in überraschendem Maß darunter leidet, dass tatsächlich Spontaneität in diesem Kontext kaum möglich ist. Auch bei synchronen Kommunikationsszenarien wie beispielsweise der Videokonferenz kommt es zu mehr oder weniger langen und störenden zeitlichen Verzögerungen. Grundsätzlich fehlen auch verschiedene kommunikative Zusatzinformationen, so dass Ironie, Genervtheit oder Langeweile nicht erkannt werden. Dies kann die Kommunikation durchaus beeinträchtigen.

Zu den Medieneffekten kommen die individuellen Effekte. Dies fängt damit an, dass die Wahrnehmungsfähigkeit höchst unterschiedlich ist (Montgomery 1999). Visuelle Lerner werden am besten bedient, wenn sie grafische Darstellungen erhalten; auditive Lernertypen sollten Informationen eher akustisch aufnehmen (Ferrari/Sternberg 1998). Die Nutzung mediengestützter Lernmaterialien wird also nie gleich sein; für manche Lerner eignen sich spezifische Medien, für andere eher nicht. Es wird also schwer sein, allgemeine Regel zum Medieneinsatz aufzustellen.

Workman (2004) konnte sogar zeigen, dass es Qualitätsunterschiede beim Bearbeiten von Aufgaben und mithin beim Lernen in Abhängigkeit davon gibt, ob die Inhalte über das *World Wide Web* oder eine *CD-Rom* zur Verfügung gestellt werden (Workman 2004). Das Lernen im *WWW* war stärker sozial ausgerichtet und hat mehr Interaktionen benötigt und hervorgerufen; vermutlich, so kann hinzugefügt werden, lenken beim *WWW* die Programme oder auch nur Möglichkeiten im Hintergrund ab. In jedem Fall war das mediengestützte Lernen über das *WWW* weniger strukturiert. Dieses Medium erwies sich aber als positiv für soziale Lerner. Dagegen war das Lernen via *CD-Rom* eher monoton, aber deutlich stärker strukturiert; dies war positiv für Lerner, die introspektiv arbeiteten. Es konnte sogar gezeigt werden, dass diejenigen Lerner, die leichter mit abstrakten Inhalten umgehen konnten, besser webbasiert lernten. Dagegen arbeiteten diejenigen Lerner, die konkrete Informationen bevorzugten und diese Schritt für Schritt aufnehmen wollten, lieber mit der autodidaktischen *CD-Rom*. Es hat sich also gezeigt, dass bereits die Entscheidung wichtig ist, ob computerbasierte Lehrmaterialien für das Web oder den heimischen Computer produziert werden; je nach Lernertyp gab es spezifische Vor- und Nachteile.

Empirische Beobachtungen der Bedeutung von Medium und Lernertyp reichen bis in die neunziger Jahre zurück (Fussell/Benimoff 1995), und es gibt inzwischen viele ähnliche Beobachtungen (vergleiche etwa Tamim et. al. 2011), so dass die eingangs erwähnte Vermutung von Clark (1983), dass das spezifische Medium für den Lernprozess irrelevant sei, heute wohl nicht mehr akzeptiert sein dürfte.

Insgesamt kann festgehalten werden, dass es wohl keine ‚allein-seligmachende‘ Methode gibt, medienbasierte Lehrmaterialien zu erstellen. Offenbar sind viele Ergebnisse individuell, situativ und kontextabhängig (Bangert 2008). Dennoch ist es möglich, Aussagen zu treffen, in welchem Kontext medienbasiertes Lernen (in jeweils spezifischen Medien) sinnvoll und effektiv ist. So wurde bereits verschiedentlich versucht, diese Unterschiedlichen Auswirkungen theoretisch zu fassen.

3. Theoretische Anmerkungen

Insbesondere bezüglich des Einsatzes von Medien gibt es bereits verschiedene Theorien. Bekannt sind etwa die Ansätze Herbert Marshall McLuhans (1962) oder die damit verwandte „media richness theory“ von Richard Daft und Robert Lengel (1984). Je nachdem, wie sehr die Lerner (oder allgemein: die Nutzer) vom Medium absorbiert werden, sprechen Daft und Lengel von unterschiedlichen Graden der „media richness“: Weniger ‚reiche‘ Medien sind nicht intensiv genug, die gesamte Fokussierung zu erreichen. Beispiele sind etwa Diskussionsforen, Chats, E-Mail oder ähnliche Formen. Weitere mediale Mängel, die dazu führen, dass der jeweilige mediale Einsatz ‚schwach‘ wirkt, sind etwa das Fehlen eines unmittelbaren Feedbacks innerhalb des genutzten Mediums. Die Folge sind fast zwangsläufig Aufmerksamkeitsdefizite und Unsicherheit bezüglich zu absolvierender Aufgaben. In der weiteren Folge bedeutet die Nutzung ‚schwacher‘ Medien, dass Lernen (sowohl beim Selbstlernen, noch stärker aber natürlich beim kollaborativen Lernen, vergleiche dazu auch Mason 2004) größere kognitive Anstrengungen erfordert, die bereits damit

beginnen, herauszufinden, was überhaupt gewollt ist, und ob dies dem dient, was man selbst will. Dies wäre der Grund, warum im Kontext medialen Lernens mehr Selbstdisziplin notwendig ist als in traditionellen Lernsituationen.

Relativ neu dagegen ist der Versuch, die medientheoretischen Aussagen mit Untersuchungen zum Lernertyp zu koppeln. Diese Überlegungen spielten (allzu) lange keine Rolle (Flavell 1992; Sternberg/Grigorenko 1997), obwohl es grundsätzlich viele verlässliche Aussagen über unterschiedliche kognitiver Lerntypen gab (Grigorenko/Sternberg 1995). Die Studien bezogen sich aber üblicherweise auf den traditionellen Unterricht; dass es dort Unterschiede bei der Informationsverarbeitung und beim Lernen gibt, ist eindeutig (Rehder/Hoffmann 2005). Die Verbindung mit dem Medieneinsatz lässt sich aber erst ab den neunziger Jahre beobachten (zum Beispiel Pillay 1998). Entscheidend ist, wie ein Lerner Informationen aufnimmt und verarbeitet (Hayes/Allinson 1998) und in der Folge Probleme löst und Entscheidungen trifft (Gardner 2009). Ein richtungsweisender theoretischer Ansatz dazu ist etwa die “cognitive load theory“ (Hazeltine/Ruthruff/Remington 2006); verwandte Überlegungen stammen von Robert J. Sternberg (1997). Seine “theory of mental self-government“ ist recht komplex und daher mitunter schwer zu operationalisieren. Sie geht davon aus, dass Lerner unter idealen (und freien) Bedingungen den Lernprozess im Einklang mit ihren kognitiven Möglichkeiten organisieren. Dies führe zu unterschiedlichen Formen mentaler Repräsentationen beziehungsweise unterschiedlichen Kodierungen.

Unterschiedliche Lerner benötigen daher unterschiedliche Lernsituationen und -strategien. Manche lernen besser im Kontext interaktiver Gruppenprozesse, andere benötigen Ruhe, um sich konzentrieren zu können. Dieses Beispiel wurde deshalb gewählt, weil es naheliegt, es (zunächst theoretisch) mit den genannten Medientheorien zu koppeln. Die erstgenannte Gruppe wird vermutlich von verschiedenen medialen Lernformen deutlich profitieren, etwa von Diskussionsforen. Für introspektive Lerner sind sie dagegen vermutlich eher eine Behinderung im Lernprozess.

Ein weiteres Beispiel: Es ist ebenfalls schon lange bekannt, dass verschiedene Lerner am besten lernen, indem sie beobachten (Bandura 1978). Offensichtlich werden Spiegelneuronen aktiv, wenn sie entsprechende Bemühungen anderer Lerner sehen, so dass ihre Selbstmotivation und letztlich ihr Lernerfolg steigt. Hier ist anzunehmen, dass auch mediale Beispiele positiv wirken können (etwa aus Fernsehsendungen). Umgekehrt müssen andere Lerner selbst Erfahrungen machen, um sie erfolgreich speichern und weiterverarbeiten zu können. Die vermittelte Kommunikation stellt für sie also eine Beschränkung dar. Allerdings könnte es sein, dass für Lerner, die individuelle Konzepte für ihr Lernen benötigen, einen Vorteil durch und in Online-Lernumgebungen haben – dort zumindest im Vergleich zum ‚beobachtenden Lernertyp‘. Wir haben hier also – zumindest theoretisch – eine spezifische Zuordnung von Lernertyp und unterschiedlichen Szenarien medialen Lernens.

Weiters benötigen unterschiedliche Lernertypen eine jeweils unterschiedlich dichte und umfangreiche Menge von Informationen, um letztlich von den Lehr- und Lernbemühungen profitieren zu können. Diese Informationen sind notwendig, um im Rahmen metakognitiver Vorgänge den Aufwand, die Probleme und den Nutzen des jeweiligen Lernprozesses abgewogen (Hayes/Allinson 1998). Vielleicht erklärt dies zunächst die Befunde von Baruch und Nicholson (1997), die beobachtet haben, dass sich Lerner mit hoher Unsicherheitsvermeidungstendenz – die also eine nur geringe Bereitschaft haben, Risiken einzugehen und ohne direkte Sicherheit zu leben – mit Selbstlernmedien eher unwohl fühlen. Es gibt aber auch Parallelen zur weiteren oben beschriebenen Beobachtung: Da Online-Medien den Grad an Mehrdeutigkeit sowohl bezüglich der Aufgaben, als auch der Erwartungen an den jeweiligen Lerner (und des Lerners an sich selbst) erhöhen, sind Lerner mit einer geringeren Toleranz bezüglich Unsicherheitsvermeidungen dort im Nachteil, während Lerner höheren Grad an Unsicherheitsvermeidung gar weitere Vorteile generieren können.

Natürlich ist wünschenswert, zu wissen, ob und wie mediengestützte Lehrmaterialien sinnvoll und effizient eingesetzt werden können. Bei der Abschätzung, ob der Einsatz überhaupt sinnvoll ist, erscheint die bereits beschriebene Beobachtung bedeutsam, dass mediengestütztes Lernen grundsätzlich zeitintensiver als traditionelles Lernen ist. Demnach ist es sowohl für die Dozenten, als auch für die Lerner wichtig, mediengestützte Lernmaterialien so zu nutzen, dass der inhaltliche Mehrwert entsprechend groß ausfällt und die Mehrzahl der Lerner davon profitiert.

Die Systematik müsste also (zumindest) folgende Ebenen berücksichtigen:

1. wie wirkt das Medium: Buch, Film (auf Computer, Fernsehgerät, Smartphone?), CD-Rom bzw. DVD, VoIP (z.B. Skype), Lernplattformen, Apps?

2. welche Inhalte: z.B. welche Sprache? Grammatik Landeskunde oder Ausspracheübungen? Grammatik für Muttersprachler, Erwerb der ersten Fremdsprache, plurilingualistischer Unterricht?

3. welcher Lerner: visueller, auditiver oder kinestetischer Lernertyp? ein Kind oder ein erwachsener Lerner? ein ein-, zwei- oder gar mehrsprachiger Lerner? eventuell spielt auch das Geschlecht eine Rolle? möglicherweise auch kulturelle Prägungen?

Fraglich ist aber, ob sich eine Systematik entwickeln lässt, die Inhalte, Nutzertyp und Medium koppelt. Dies scheint mir jedoch, wie bereits angedeutet, kaum möglich zu sein, da bereits die genannten Variablen und ihre Wechselwirkungen zu viele unterschiedliche Situationen entstehen lassen. Zu den vielfältigen und großteils noch unerforschten Wechselwirkungen zwischen den beschriebenen drei Hauptvariablen kommen weitere und stets neue Variablen, nicht zuletzt die technische Entwicklung, die die Medien selbst immer weiter verändert und neue Situationen evoziert.

Eine mögliche Reaktion ist aber, zumindest die Einsicht in die Wirkungsweise unterschiedlicher Variablen stets mitzuberücksichtigen. Dies ist weniger ‚neu‘ (und weniger schwierig in der Umsetzung), als es klingt, denn in der Tat erfordert jeder Unterricht eine wechselseitige Anpassung des Lehrenden und des/der Lerner. Wichtig ist also, zunächst der Intuition des Lehrenden (und des/der Lernenden) zu vertrauen und nicht mediengestützte Lernprozesse zu fordern, wo sie kontraproduktiv oder auch nur problematisch in der Aufwand-Ergebnis-Relation wäre, nur weil Medien noch immer ‚schick‘ und ‚modern‘ sind.

Bibliographie

- Bailey, Brian P.; Iqbal, Shamsi T. (2007), "Understanding Changes in Mental Workload during Execution of Goal-directed Tasks and its Application for Interruption Management". In: *ACM Transactions on Computer-Human Interaction*. Vol 14, No. 21:1-21:28.
- Bandura, Albert (1978), "The Self-system in Reciprocal Determinism". In: *American Psychologist*. Vol. 33, 344 – 358.
- Bangert, Arthur W. (2008), "The Influence of Social Presence and Teaching Presence on the Quality of Online Critical Inquiry". In: *Journal of Computing in Higher Education*. Vol. 20, 34 – 61.
- Baruch, Yehuda; Nicholson, Nigel (1997), "Home, Sweet Work: Requirements for Effective Home-working". In: *Journal of General Management* Vol. 23, No. 2, 15 – 30.
- Bufe, Wolfgang; Giessen, Hans W. (Éds.) (2005), *Videoconferencing grenzübergreifend - La visioconference transfrontaliere*. Paris: L'Harmattan
- Clark, Richard E. (1983), "Reconsidering Research on Learning from Media". In: *Review of Educational Research*, Vol. 53, No. 4, 445 – 459.
- Daft, Richard L.; Lengel, Robert H. (1984), "Information Richness: a New Approach to Managerial Behavior and Organizational Design". In: Cummings, Larry L. & Staw, Berry M. (Eds.), *Research in Organizational Behavior*. Homewood, IL: JAI Press: Vol. 6, 191 – 233.

- Ehlers, Ulf-Daniel (2004), *Qualität im E-Learning aus Lernersicht. Grundlagen, Empirie und Modellkonzeption subjektiver Qualität*. Wiesbaden: VS-Verlag 2004
- Ferrari, Michel; Sternberg, Robert J. (1998), "The Development of Mental Abilities and Styles". In: Damon, William; Kuhn, Deanna; Siegler, Robert S. (Eds.) *Handbook of Child Psychology*, Vol. 2. New York: Wiley, 899 – 946
- Flavell, John H. (1992), "Cognitive Development: Past, Present, and Future". In: *Developmental Psychology*, Vol. 28, 998 – 1005.
- Fussell, Susan R.; Benimoff, Nicholas I. (1995), "Social and Cognitive Processes in Interpersonal Communication: Implications for Advanced Telecommunications Technologies". In: *Human Factors*. Vol. 37, 228 – 250.
- Gardner, Howard (2009), „Fünf Kompetenzen für die Zukunft“. In: Giessen, Hans (Hrsg.), *Medienpädagogik: Emotionale Intelligenz in der Schule. Unterrichten mit Geschichten*. Weinheim; Basel: Beltz-Verlag 2009. 138 – 149.
- Giessen, Hans W. (2004), *Sprachnetzwerke in Grenzübereichen*. Saarbrücken: LPM 2004
- Giessen, Hans W. (2006), „Videosegmente als authentische Lehrmaterialien für den Sprachunterricht in computergestützten Multimedia-Produktionen?“ In: *bzf (= Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung)*, Heft 45, 91 – 96. (http://www.vep-landau.de/bzf/2006_45/07_Giessen_091-096.pdf; 4. November 2011)
- Grigorenko, Elena L.; Sternberg, Robert J. (1995), "Thinking styles". In: Saklogske, Donald H.; Zeidner, Moshe (Eds.), *International Handbook of Personality and Intelligence*. London: Plenum Press, 205 – 229.
- Hayes, John; Allinson, Christopher W. (1998), "Cognitive Style and the Theory and Practice of Individual and Collective Learning in Organizations". In: *Human Relations*. Vol. 51, 847 – 871.
- Hazeltine, Eliot, Ruthruff, Eric; Remington, Roger W. (2006), "The Role of Input and Output Modality Pairings in Dual-task Performance: Evidence for Content-dependent Central Interference". In: *Cognitive Psychology*, Vol. 52, 291 – 345.
- Kariya, Scott (2003), "Online Education Expands and Evolves". *IEEE Spectrum*, Vol. 40, 49 – 51.
- Lewin, Kurt (1942), "Field Theory of Learning" In: *Yearbook of the National Society for the Study of Education*, Vol 41, Part 2, 215 – 242.
- Mason, Robin (2004), "Online Education Using Learning Objects". In: *British Journal of Educational Technology*. Vol. 35, 752 – 754
- McLuhan, Herbert Marshall (1962), *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. Toronto: University of Toronto Press
- Montgomery, DeMaris A. (1999). "Human Sensitivity to Variability Information in Detection Decisions". In: *Human Factors*. Vol. 41, 90 – 105.
- Pillay, Hitendra (1998), "An Investigation of the Effect of Individual Cognitive Preferences on Learning Through Computer-based Instruction". In: *Educational Psychology*. Vol. 18, 171 – 182.
- Pitman, Andrew J.; Gosper, Maree; Rich, David C. (1999), "Internet-Based Teaching in Geography at Macquarie University: An Analysis of Student Use". In: *Australian Journal of Educational Technology*. Vol. 15, 167 – 187.
- Rehder Bob; /Hoffman Aaron B. (2005), "Eye tracking and Selective Attention in Category Learning". In: *Cognitive Psychology*, Vol. 51, 1 – 41.
- Schulman, Allan H.; Sims, Randi L. (1999), "Learning in an Online Format versus an In-class Format: An Experimental Study". In: *Technological Horizons in Education – T.H.E. Journal* Vol. 26, No. 11, 59 – 65.
- Scott, Don; Durnell Cramton, Catherine; Gauvin, Stéphane; Steinke, Gerhard; Patterson, Karey (1997), "Internet-based Collaborative Learning. An Empirical Evaluation". In: *Proceedings 3rd Ausweb Conference*, Lismore, Australia, 1997. (<http://ausweb.scu.edu.au/proceedings/donscott/index.html>; 4. November 2011)

- Sternberg, Robert J. (1997), *Thinking Styles*. New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, Robert J.; Grigorenko, Elena L. (1997), "Are Cognitive Styles Still in Style". In: *American Psychologist*, Vol. 52, 700 – 712.
- Tamim, Rana M.; Bernard, Robert M.; Borokhovski, Eugene; Abrami, Philip C.; Schmid, Richard F. (2011), "What Forty Years of Research Says About the Impact of Technology on Learning: A Second-Order Meta-Analysis and Validation Study". In: *Review of Educational Research*, March 2011, Vol. 81, No. 1, 4 – 28.
- Turkle, Sherry (1984), *The Second Self: Computers and the Human Spirit*, Cambridge, Mass.: MIT-Press
- Usip, Ebenge E.; Bee, Richard H. (1998), "Economics: A Discriminant Analysis of Student's Perceptions of Web-Based Learning". In: *Social Science Computer Review*, Vol. 16, 16 – 29.
- Wallace, David R.; Mutooni, Philipp (1997), "A Comparative Evaluation of World Wide Web-based and Classroom Teaching". In: *Journal of Engineering Education*. Vol. 86, 211 – 219.
- Ward, Melanie; Newlands, Davif (1998), "Use of the Web in Undergraduate Teaching". In: *Computers and Education*, Vol. 31, 171 – 184.
- Workman, Michael (2004), "Performance in Computer-based and Computer-aided Education: Do Cognitive Styles Make a Difference?" In: *Journal of Computers in Human Behavior*, Vol. 20, 517 – 534.

THE IMPORTANCE OF THE GERMAN LANGUAGE AS A MEAN OF COMMUNICATION

DIE ROLLE DER DEUTSCHEN SPRACHE, ALS WICHTIGER KOMMUNIKATIONSMITTEL

ROLUL LIMBII GERMANE, CA MIJLOC IMPORTANT DE COMUNICARE

Rodica Teodora BIRIȘ

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad
Facultatea de Științe Umaniste, Educație Fizică și Sport
E-mail: birisrodica@yahoo.com

Angela JIREGHIE

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, Arad
Facultatea de Științe Umaniste, Educație Fizică și Sport
E-mail: angelajireghie@yahoo.com

Abstract

In this article we will refer to the importance of the language as a means of communication and will take as an example the languages english and german. As noted, in everyday life it exists more and more voices, that try to minimize the role of language in interpersonal communication, increasingly reinforce the role and the necessity of non-verbal communication. Without neglecting the aspect of nonverbal communication, we wish to demonstrate through theory and examples from the two languages of how important the communication through language is.

We also analyze the lending role of the words in German and in Romanian from English, wich are more numerous in the last years.

Zusammenfassung

In diesem Artikel beziehen wir uns auf die Rolle der Sprache als wichtiger Kommunikationsmittel und werden als Beispiele die rumänische und die deutsche Sprache nehmen. In unserem Umfeld gibt es immer mehr Stimmen, die versuchen die Wichtigkeit der intermenschlichen Kommunikation zu diminuiieren und betonen immer mehr die Rolle und die Notwendigkeit der non-verbalen Kommunikation. Ohne den Aspekt der non-verbalen Kommunikation zu vernachlässigen, möchten wir durch Theorie und Beispiele aus den beiden Sprachen beweisen, wie wichtig die Kommunikation mit Hilfe der Sprache ist.

Wir analysieren auch die Rolle der Wörter, die in der deutschen und in der rumänischen Sprache aus der englischen Sprache in den letzten Jahren immer mehr eingedrungen sind.

Rezumat

În acest articol ne vom referi la importanța limbii ca mijloc de comunicare și vom lua ca exemplu limbile germană și română. După cum observăm, în realitatea cotidiană există tot mai multe voci, care încearca să minimalizeze rolul limbii în comunicarea interumană, accentuând tot mai mult rolul și necesitatea comunicării non-verbale. Fără a neglija aspectul non-verbal al

comunicării, dorim prin teorie și exemplificări din cele două limbi să demonstrăm cât de importantă este comunicarea prin intermediul limbii.

Analizăm și rolul împrumuturilor pătrunse în limba germană și în limba română din limba engleză, care sunt tot mai numeroase în ultimii ani.

Keywords: *theory, practice, importance, Romanian language, English language, German language.*

Schlüsselwörter: *Theorie, Praktikum, Rumänische Sprache, Englische Sprache, Deutsche Sprache,*

Cuvinte-cheie: *teorie, practică, importanță, limba română, limba germană, limba engleză*

1. Einleitung

Wir benutzen den Begriff "Sprache" täglich, aber haben wir uns mindestens einmal Gedanken darüber gemacht, was dieser Begriff bedeutet? Kommunikation, das ist das entscheidende Stichwort für die Charakterisierung der Sprache. Es ist, in erster Linie, ein gesellschaftliches Phänomen, das der Verständigung zwischen den Menschen, dem Gedankenaustausch und dem kulturellen Fortschritt dient. Wilhelm von Humboldt meinte Sprache sei eine wirkende Kraft, eine „Energeia“, die „sich ewig wiederholende Arbeit des Geistes, den artikulierten Laut zum Ausdruck des Gedankens fähig zu machen“.

Sprache ist ein sozial verbindliches Zeichensystem das auf die Aneinanderreihung von Lauten basiert. Hierbei wird einer „Gegebenheit“ ein Wort zugeordnet. Diese Zuordnung ist vollkommen arbiträr, konventionell festgelegt und historisch gewachsen. Neben den „natürlichen“ Sprachen existieren auch „künstliche“ Sprachen, wie beispielsweise Programmiersprachen.

Man geht davon aus, dass auf der Welt zwischen 3000 und 5000 Sprachen gesprochen werden, wobei es jedoch schwierig ist, Dialekte (Varietäten einer Sprache) von Sprachen zu unterscheiden, da die Übergänge häufig fließend sind, und die Kriterien zur Klassifizierung der Sprachen unterschiedlich sind [vgl. Microsoft Encarta: 98]¹.

Einige Sprachen sterben aus, andere hingegen geraten in einen Sprachwandel im Laufe der Zeit. Insbesondere sind technische Neuerungen zu beachten, welche zum Alltag gehören, für die es jedoch in der „alten Sprache“ keine Bezeichnung gibt; wie sollte beispielsweise ein Mensch des 19. Jahrhunderts den Begriff „Internet“ verstehen können?

Die Sprache ist lebendig und ständig werden neue Worte eingeführt (Internet, Email). Andere Worte sterben aus (z. B. Grammofon) oder verändern gar ihre ursprüngliche Bedeutung (z. B. „geil“, hat ursprünglich nur einen sexuellen Zustand beschrieben, heute können aber auch Autos „geil“ sein). Insbesondere technologische Neuerungen erweitern den Sprachwortschatz, wobei sehr viele aus dem Englischen übernommen werden (z. B. *CD-Player*).

Der Sprachwandel ist unaufhaltsam, jedoch wohin führt er die Sprache? Führt der Sprachwandel zum sprachlichen Fortschritt oder zur sprachlichen Dekadenz?

2. Die deutsche Sprache – Sprachgeschichte und Wortschatz

Woher kommen die „typisch deutschen“ Wörter? Stammen sie wirklich aus Deutschland? Das Wort „Zucker“ hat vom fernen Indien aus seinen Weg nach Europa gefunden. „Zwetschge“ ist Arabisch, „Karren“ kommt aus Südfrankreich und die „Kanne“ ist ein über 4.000 Jahre altes Wort der Sumerer. Der deutsche Wortschatz ist das Ergebnis einer spannenden Sprachgeschichte.

Was bedeutet eigentlich das Wort „deutsch“? Es war um das Jahr 1000, als Notker III, Leiter der Klosterschule von St. Gallen, diesen Begriff zum ersten Mal verwendete. „In diutiscun“, oder „auf Deutsch“ übersetzte er die lateinischen Begriffe aus den Schriften Aristoteles. Er spricht aber nirgends von „Deutschen“, sondern verwendet denselben Begriff wie die Römer: „Teutones“.

Schon 200 Jahre zuvor wurde das Wort „theodiscus“ verwendet, aber nicht mit der Bedeutung „deutsch“ sondern „in der Sprache des Volkes“, das versteht man also eher als „germanisch“, da „thiud“ beziehungsweise „diot“, das germanische Wort für „Volk“ ist. Sowohl „theodiscus“ als auch „diutisc“ beziehen sich auf die Sprache und grenzen die Sprache des Volkes von dem Latein der Gebildeten ab. Dieses frühe Deutsch war keine einheitliche Sprache, und keine die wir heute ohne weiteres verstehen könnten.

Wenn man sich intensiver mit der Geschichte der Sprachen beschäftigt, wird man feststellen, dass die Verwandlung der Sprache ein völlig normaler Prozess ist. Davon sind so gut wie alle europäischen Sprachen betroffen. Die indogermanischen Sprachen umfassen, außer dem Germanischen, alle romanischen Sprachen (Italienisch, Französisch, Spanisch, Portugiesisch, Rumänisch), alle slawischen Sprachen (Russisch, Polnisch, Tschechisch, Slowakisch, Bulgarisch, Slowenisch und Serbokroatisch), dazu noch Griechisch, Keltisch, Indisch, Iranisch und Baltisch (Litauisch, Lettisch). Die einzigen europäischen Sprachen, die nicht dazugehören, sind Ungarisch, Estonisch und Finnisch, die zu dem Finno-ugrischem Sprachraum gehören.

Als Kern der Germanischen Ländern kann man Süden Dänemarks oder der Norden Deutschlands in Betracht ziehen. Von da aus breiteten sich die Germanen nach Norden, über Skandinavien und Island und im Süden über Deutschland und Österreich aus.

Einzelne ostgermanische Gruppen eroberten zeitweise Italien, Spanien und Nordafrika, hinterließen dort aber nur geringe sprachliche Spuren und verschwanden selbst aus der Geschichte. Im Gegenteil, die mehrmalige germanische Eroberung der britischen Inseln, im 5. Jahrhundert durch die Angelsachsen, im 8. und 9. Jahrhundert durch die Wikinger, und zuletzt 1066 durch die Normannen, hatte einen erheblichen Einfluss auf die Zukunft. In der Neuzeit sorgten die Engländer dafür, das Germanische über den ganzen Erdball zu verbreiten. Außer dem Englischen und dem Deutschen gehören Isländisch, Dänisch, Schwedisch, Norwegisch, Niederländisch, Afrikaans und Jiddisch der germanischen Sprachenfamilie an. Aus all diesen Sprachen ist Deutsch Englisch näher verwandt als, z. B., dem Dänischen.

Ein Hochdeutsch wie heute gibt es noch nicht allzu lange her. Früher war das Deutsche komplett in Mundarten zerfleddert, jedes halt in seinem Raum. Durch Gutenberg und den Buchdruck, aber auch durch Luthers Bibelübersetzungen ins Deutsche kam dann zum ersten Mal eine Art Einheit auf. Sein damaliges Hochdeutsch war das heutige Ostdeutsch.

Deutsch hat unterdessen nicht nur eine, sondern gleich, zwei Lautverschiebungen mitgemacht. Die Zweite reichte nur bis zur Benrather Linie und das bekommt man heute noch zu spüren, wenn man, z. B. Hamburg besucht. Oder Deutsch hat vielerlei Einflüsse gehabt und schon versteht jeder Normaldeutsche das Plattdeutsche?

3. Einflüsse anderer Sprachen auf die deutsche Sprache

Immer wieder werden Wörter importiert, die die Sprache bereichern haben. Fremdwörter sind Ausdrücke, die in die Muttersprache übernommen sind, meist mit der durch ihnen bezeichnete Sachen, und die sich nicht in Aussprache, Schreibung oder Form an das System der Muttersprache angepasst haben. Lehnwörter hingegen sind die Fremdwörter, die sich schon angepasst haben, und darum werden sie nicht mehr als solche erkannt, wie z. B. „Bank“, „Keks“, „Natur“, „Note“, „Sekt“, „Sport“, „regieren“, „starten“, „Musik“ oder „Zement“. Dies zeigt dass gebrauchte Fremdwörter nach einer gewissen Zeit in die Muttersprache assimiliert werden.

Importiert waren z. B. griechische Wörter wie „Telefon“, „Philosophie“ oder „Psyche“. Anstatt „körperlich und seelisch“ können wir auch „physisch und psychisch“ verwenden, obwohl das ein bisschen zungenbrecherisch ist. Latein war bis im 17. Jahrhundert die einzige Sprache der Wissenschaften, der katholischen Kirche und der Gebildeten. Ihr verdanken wir Wörter wie „Fenster“, „Natur“, „Karren“ oder „Traktor“.

Französische Wörter wurden im 17 und 18 Jahrhundert importiert bis hin zum I Weltkrieg, und in Rumänien hat die Oberschicht sogar bis zum II Weltkrieg viele solche Wörter benutzt. Beeindruckt von der französischen Kultur, kopierte man an deutschen Höfen Sitten und Moden aus Frankreich. Das Volk orientierte sich am Adel und so wurde dieses Phänomen auf ein Großteil der Gesellschaft übertragen.

Christian Thomasius, deutscher Jurist, Philosoph und Hochschullehrer, bemerkte: „Bey uns Teutschen ist die französische Sprache so gemein worden, dass an vielen Orten bereits Schuster und Schneider, Kinder und Gesinde dieselbige gut genug reden.“ Voltaire konnte 1750 aus Potsdam vom Hofe König Friedrichs II von Preußen folgendes berichten: „Ich bin hier in Frankreich. Man spricht unsere Sprache, das Deutsche ist nur für die Soldaten und Pferde.“

Fremdwörter wie „Garage“, „Montage“, „Blamage“, „Chance“, „Saison“, „Balkon“, „Pension“ und „Clique“ haben sich gut ins Deutsche integriert. Damals sagte niemand Bürgersteig oder Gehweg, sondern nur „Trottoir“. Das Adjektiv „chic“ hat sogar die deutsche Form „schick“ angenommen.

Der Allgemeinwortschatz des Deutschen wird auf über eine halbe Million Wörter eingeschätzt. Von diesen sind laut Duden Fremdwörterbuch etwa 100.000 Fremd- und Lehnwörter, aber nur ungefähr die Hälfte sind darin verzeichnet. Wiederum davon sind zwischen 7 und 10 Prozent Anglizismen, also 3500 bis 5000. Man muss aber erwähnen, dass die Unterscheidung zwischen Fremdwort und Lehnwort, und auch die tatsächlich verwendeten Anglizismen, die Zählung erschweren. Im allgemeinen, ist die Zahl der Fremdwörter die tatsächlich in der geschriebenen oder der gesprochenen Sprache verwendet werden variabel.

Wolf Schneider meint, dass manche Wörter ausländischer Herkunft deshalb verwendet werden, weil sie einfach mehr Kraft besitzen, als die deutschen, wie z. B. „Fantasie“ das intensiver als „Einbildungskraft“ oder „Vorstellungskraft“ ist. Sie sind einfach musikalischer. Oder hört es sich nicht besser an „Basta!“ (ital.) statt Deutsch: „Es genügt!“?

Andere Eigenschaften der integrierten Fremdwörter sind einerseits, die starke Farbe die sie einbringen wie „Drama“ und „Ideal“ (lat.), oder „Dämon“ und „Chaos“ (griech.), behauptet Schneider, andererseits die neuen Nuancen, wie z. B. „Profit“ (franz.) statt „Gewinn“, „Visage“ (franz.) statt „Gesicht“ und „Grazie“ (lat.) statt „Anmut“.

Andere Wörter können ein lokales Kolorit vermitteln, z. B. „Gentleman“, „Globetrotter“, „Geisha“ oder „Basar“. Manche Fremdwörter sind einfach populärer und verständlicher als ihre deutschen

Korrespondenten. Der Deutsche bevorzugt z. B. „Adresse“ nicht „Anschrift“, „Baby“ statt „Säugling“, „Foto“ nicht „Lichtbild“, und „Tempolimit“ nicht „Geschwindigkeitsbegrenzung“ zu benutzen. Andere integrierte Fremdwörter wurden einfach durch Abkürzung angepasst wie z. B. das „Kinematografentheater“, der mit der Zeit in das heutige „Kino“ verwandelt worden ist.

Wolf Schneider, Sprachwissenschaftler, Journalist und Liebhaber der deutschen Sprache, erklärte in seinem Buch „Speak german. Warum Deutsch manchmal besser ist“: „So funktioniert lebendige Sprache: Wir holen uns herein, was, und wir verwandeln es, wie wir wollen.“

Letzen Endes kann man also sagen, dass Deutsch eigentlich notwendige Fremdwörter genommen hat, um sich wunderbar zu entfalten. Goethe und Schiller, Rilke und Heine, Kafka und Mann, haben sich dieser bezaubernden Sprache bedient, um ihre berühmten Werke zu erschaffen. Der argentinische Dichter Jorge Luis Borges erklärte seine Liebe in „Ode an die deutsche Sprache“:

Die spanische Sprache war mein Schicksal.
 Dich aber, süße Sprache Deutschlands,
 Dich habe ich erwählt und gesucht.
 In Nachtwachen und mit Grammatiken
 Aus dem Dschungel der Deklinationen,
 Das Wörterbuch zur Hand.
 Heine gab mir seine Nachtigallenpracht,
 Goethe die Schickung einer späten Liebe,
 Gelassen sowohl wie bereichernd.
 Du, Sprache Deutschlands, bist dein Hauptwerk.
 Die verschränkte Liebe der Wortverbindungen,
 Die offenen Vokale, die Klänge,
 Angemessen dem griechischen Hexameter,
 Und Deine Wald- und Nachtgeräusche.
 Dich besaß ich einmal.
 Heute, am Saum der müden Jahre
 Gewahre ich Dich in der Ferne.
 Unscharf wie die Algebra und den Mond!

3.1 Der Einfluß der englischen Sprache auf die deutschen Sprache der Gegenwart

Seit 1945, als die Vereinigten Staaten von Amerika ihre Machtposition in der Welt gefestigt hat und im Kalten Krieg der unbestrittene Anführer des Westens wurde, beeinflusst der „American Way of Life“ das Leben der Menschen auf der ganzen Welt. Die amerikanische Technik, Kultur, und vor allem die globale Kommunikation tragen dazu bei, dass Englisch die herrschende Sprache geworden ist. Wie einst Latein, wird heute überall diese bezaubernde englische Sprache benutzt.

Ein Grund für die Verbreitung des Englischen ist ihre Leichtigkeit, meinte Werner von Koppenfels, Professor für Anglistik an der Universität München. In der Grammatik gibt es keine nennenswerte Flexion, keinen Konjunktiv und wenige unregelmäßige Verben. So stellt man sich rasch ein Basisvokabular zusammen mit dem man ruhig Konversation führen kann. Dieses „Basic English“, kompakt und flexibel, ist eigentlich die Sprache der Gegenwart.

Der Autor staunt, wie einfach Englisch im Grunde ist. Mit Hilfe von einsilbigen Verben wie *put, take, go, give, have* kann man alles mögliche ausdrücken. „Dazu kommt der gleitende Wechsel der Wortarten: Verben und Adjektive werden substantiviert, Substantive, selbst Präpositionen verbalisiert: *to down tools, he upped and left*“.

Von Koppenfels meint: „Die Verbindung von Notwendigkeit, Knappheit und sprachlichem Reiz macht solche Prägungen unwiderstehlich und den Zugang zum angelsächsischen Sprachraum nicht nur leicht, sondern obligatorisch“. Die Tendenz zur Abkürzung in der Wortbildung ist nicht neu. Schon im 17. Jahrhundert, während des Bürgerkrieges, wurde aus *mobile crowd* das Wort *Mob*, der bis heute eine erstaunliche Karriere gemacht hat.

Die Synonymvielfalt des englischen Wortschatzes, hervorgerufen durch die vielen Einflüsse auf die Sprache (angelsächsische, römische, skandinavische und französische), zwingt uns aber vorsichtig zu sein, im Umgang mit der eigentlichen Bedeutung der Begriffe, mahnt Werner von Koppenfels. Man muss lernen, die semantische Differenz zu unterscheiden. *Animal* und *beast*, *adult* und *grown-up* z. B., verlangen verschiedene Kontexte um sie gerecht zu gebrauchen. Ein klares Beispiel für die Synonymvielfalt im Englischen ist das Wort „königlich“, das mit *kingly* (germanische Abstammung), *royal* (französische Abstammung), oder *regal* (lateinische Abstammung) sich übersetzen lässt.

Ein anderes Thema für die englische Sprache wäre die Schreibung und Lautung, die weit auseinander liegen, meint Koppenfels. Die Schreibung wurde vor ungefähr 600 Jahren festgesetzt, als *night* (Nacht) und *knight* (Ritter) nicht gleich klangen, sondern *nicht* und *knicht* ausgesprochen wurden. Andere gegenwärtige Beispiele dafür wären *sun* (Sonne) und *son* (Sohn), *sight* (Sehkraft, Anblick, Sichtweite) und *site* (Platz, Ort, Stelle), oder *maze* (Irrgarten, Labyrinth) und *maize* (Mais).

Englische Wörter sind nicht schlecht aber auch nicht unbedingt gut nur wegen ihrer Abstammung. Es geben praktische, schöne, einsilbige Importe, wie *job*, *start*, *team*, *fan*, *grill* oder *sex*, aber es existieren auch solche die überflüssig sind. Warum sollte man eigentlich den Hausmeister jetzt *Facility Manager* nennen?

Schneider unterstreicht dass Übersetzen immer erlaubt war, und Deutschland ist sogar Weltmeister darin. Deutsch ist die Sprache in dem man heute am allermeisten übersetzt. Es ist ganz gut, dass wir nicht mehr das lateinische „Säkulum“ sondern die deutsche Version „Jahrhundert“ verwenden.

Englisch ist wunderbar, meint der Autor, und verfügt über drei Vorteile, die das Erlernen dieser Sprache begründen: es ist einfach, es ist kurz und kräftig, und zusätzlich wird es auf der ganzen Welt verstanden. Wie gesagt, es wird wenig konjugiert und dekliniert. Die Mehrzahl endet meistens auf -s, mit nur ein paar Dutzend Ausnahmen wie *men*, *women*, *geese*, *teeth*, *children*, *mice*, *oxen* oder *dice*. Dazu noch der einzig existierende Artikel *the*, da kann man eigentlich nichts falsch machen. In den romanischen Sprachen sind zwei Genusartikeln, „le“ und „la“ vorhanden und in der deutschen Sprache, wie wir wissen drei, „der“, „die“ und „das“.

Es ist also ganz normal, dass Englisch viel einfacher zu lernen scheint als all die anderen Sprachen. Auch die Deutschen sind dieser Versuchung nicht widerstanden, nur leider haben sie die zwei Sprachen in einem Gemisch verwandelt der nicht der weltweiten Verständigkeit dient.

Kurze und kräftige einsilbige Wörter wie *bar*, *grill*, *clean*, *cash*, *fan*, *free*, *fun*, *date*, *fit*, *flirt*, *hit*, *job*, *joke*, *kid*, *lift*, *mix*, *shop*, *sport*, *star*, *start*, *steak*, *stop*, *test*, *tip*, *toast*, *trick* oder *trip*, sogar auch zweisilbige wie *clever*, *hobby*, *level*, *story*, *background*, *party* oder *training*, haben die Welt erobert; es ist einfach *trendy*, sie zu benutzen.

Englisch ist selbst eine Mischsprache, betont Wolf Schneider. Eng verwandte Wörter, die auf Deutsch ihre Verbindung signalisieren, zeigen es im Englischen nicht. Hier einige Beispiele:

Deutsch: Lachen (Substantiv) - lächerlich (Adjektiv)

Englisch: *Laugh* (Substantiv) - *ridiculous* (Adjektiv)
 Deutsch: Ehe (Substantiv) - Ehebruch (Substantiv)
 Englisch: *Marriage* (Substantiv) - *Adultery* (Substantiv)
 Deutsch: Aussprache (Substantiv) - sprechen (Verb)
 Englisch: *Pronunciation* (Substantiv) - speak (Verb)

Um die enge Verwandtschaft zu unterstreichen, haben die beiden Sprachen einige Wörter, die identisch in Schreibung und Lautung sind: *arm, hand, finger, winter, person, land* oder *wind*, und auch andere, die leicht zu erkennen sind: *summer, blood, storm, line* oder *net*.

Herr Schneider lenkt die Aufmerksamkeit auf die Tatsache, dass viele englische Wörter mit demselben deutschen be- anfangen: *bespectacled* (bebrillt), *beleager* (belagern), *besmear* (besmieren) oder *besprinkle* (bespritzen). Ebenfalls werden englische Wörter deutschen Ursprungs häufiger benutzt als die aus dem Französischen, und meistens sind sie auch kürzer. Ein paar Beispiele dazu wären *get* (bekommen) und nicht *receive*, oder *delay* (Verzögerung) und nicht *procrastination*.

Überwältigende Ausdruckskraft haben die englischen Wörter, die aus zwei einsilbige bestehen, z. B. *brain-drain*, das nach den Duden als „die Abwanderung von Wissenschaftlern und anderen hochqualifizierten Arbeitskräften ins Ausland, wodurch dem Abwanderungsland gerade die besonders wertvollen Arbeitskräfte verloren gehen“ erklärt ist.

Im Endeffekt kann man sagen, dass Englisch die meist geeignete Sprache der Globalisierung ist. Es bedeutet für jeden ein Gewinn, es zu beherrschen und eine wunderbare Kultur kennenzulernen.

Das heißt noch lange nicht die eigene Sprache und Kultur beiseitezuschieben oder gar zu vergessen, denn das bedeutet der Verlust der eigenen Identität. Und was wäre ein Mensch ohne das Gefühl zu jemandem oder zu etwas zu gehören?

4. Schlussfolgerung

Wolf Schneiders Meinungen zur englischen Sprache sind sehr einleuchtend: „Rund 60 Prozent aller Deutschen können gar nicht Englisch. Von den anderen 40 Prozent bringen es die meisten über ein gestammeltes Schul-, Disco- und Touristen-Englisch nicht hinaus; und unter den allenfalls 10 Prozent der Deutschen, die sich mit ihrem Englisch hören lassen können, geht der modische Anglo-Firlefnaz vielen auf die Nerven.“ [Wolf 2007 S: 37]².

Die deutsche Sprache bleibt ein wichtiger Kommunikationsmittel und man sollte versuchen nur solche Fremdwörter aufzunehmen, die notwendig sind, um die Kommunikation zu erleichtern.

Bibliographie

- Borbein, Volker Hrsg, 1995, „*Menschen in Deutschland*“, Langenscheidt Verlag, München.
 Döhner, Claudia, „*Auf dem Weg zum Denglisch? Für und Wider des angloamerikanischen Einflusses auf den deutschen Wortschatz*“, in der Onlinezeitschrift: *LEO – Lingua et Opinio*, Dezember 2000, S.5, <http://www.leo.tu-chemnitz.de>.
 Duden Fremdwörterbuch, 2007, 9. aktualisierte Auflage, Band 5, Dudenverlag Mannheim.
 Jessen, Jens, „*Die verkaufte Sprache*“, in: *Die Zeit*, Nr. 31, 26.07.2007, <http://www.zeit.de>
 Koppenfels, Werner von, „*The Proof of the Pudding*“, oder: Ist Englisch „*leichter*“?, in: *Neue Zürcher Zeitung*, 31.05.2008, <http://www.nzz.ch>.

- Osterhammel, Jürgen / PETERSSON, Niels P., 2007, „Geschichte der Globalisierung: „Dimensionen, Prozesse, Epochen“, CH Beck Verlag, München.
- Pötzsch, Horst, 2006, „Deutsche Geschichte von 1945 bis zur Gegenwart. Die Entwicklung der beiden deutschen Staaten und das vereinte Deutschland.“, Olzog Verlag, München.
- Schneider, Wolf, 2007, „Speak German! - Warum deutsch manchmal besser ist.“, Rowohlt Verlag, Hamburg.
- Seidler, Ulrich, „Deutsche Sprache im Angebot“, in: *Berliner Zeitung*, 30.07.2007, <http://www.BerlinOnline.de>.

Internetquellen:

- <http://www.globalisierung-infos.de>
- <http://www.bpb.de/globalisierung>
- http://www.bundestag.de/gremien/welt/glob_end/
- <http://powi.uni-jena.de/seminare/ws2005/>
- <http://www.ids-mannheim.de>
- <http://www.vds-ev.de>
- <http://www.zeit.de>
- <http://www.endmark.de>
- <http://www.slogans.de>
- <http://www.wikipedia.org>

THE WAY MIGRANTS ARE SPEAKING ABOUT THE COUNTRY OF ORIGIN

WIE DER MIGRANT DAS HERKUNFTSLAND ERZÄHLT

FELUL ÎN CARE VORBESC MIGRANȚII DESPRE ȚARA DE ORIGINE

Ivana PAJIĆ

Faculty of Philosophy

University of Novi Sad, Serbia

E-mail: ivana.pajic@ff.uns.ac.rs

Abstract

The following novels “How the Soldier Repairs the Gramophone”(1999) and “Why the Child is Cooking in the Polenta”(2006) are written by two authors (Aglaja Veteranyi and Saša Stanišić), who have left their country of origin as children. In this paper by using these two novels will be examined what role the country of origin plays for the self-image of the individuals who are moving between different cultures.

Zusammenfassung

„Warum das Kind in der Polenta kocht“ (1999) und „Wie der Soldat das Grammophon repariert“ (2006) heißen die Romane zweier Autoren (Aglaja Veteranyi und Saša Stanišić), die ihr Herkunftsland als Kinder verlassen haben. In der vorliegenden Arbeit wird am Beispiel der erwähnten zwei Romane untersucht werden, welche Rolle das Herkunftsland für das Selbstverständnis des zwischen verschiedenen Kulturen sich bewegenden Individuums, wie auch es die beiden Ich-Erzähler der Romane sind, spielt.

Rezumat

Următoarele romane „Cum repară soldatul gramofonul“ (1999) și „De ce copilul gătește măămăliga“ (2006) sunt scrise de autorii (Aglaja Veteranyi and Saša Stanišić), care și-au părăsit țara de origine pe vremea când erau copii. În această lucrare prin aceste două romane se va examina ce rol a avut țara de origine pentru imaginea de sine a indivizilor care s-au mutat între două culturi.

Keywords: *Aglaja Veteranyi, Saša Stanišić, country of origin, country of birth*

Schlüsselwörter: *Aglaja Veteranyi, Saša Stanišić, Herkunftsland, Geburtsland*

Cuvinte-cheie: *Aglaja Veteranyi, Saša Stanišić, țara de origine, țara de naștere*

1. Geburtsland/Herkunftsland

Duden: Deutsches Universalwörterbuch definiert das Geburtsland als das „Land, in dem jmd. geboren ist“ und das Herkunftsland als das „Land, aus dem jmd., etw. kommt“ (DUDENREDAKTION, 2014, 674, 828). Vilém Flusser erweitert die Definition des Geburtslandes und bezeichnet es als das Land, das den Menschen „durch Geburt definiert, ohne dass man gefragt

worden ist, ob das einem zusagt“ (FLUSSER, 1994, 20). Die erweiterte Definition Flussers entspricht wohl auch dem Herkunftsland, denn auch bei der Herkunft wurde man nicht gefragt, ob sie einem zusagt. Auf jeden Fall sind sowohl das Geburtsland als auch das Herkunftsland¹ zu dem Bereich der nicht frei gewählten identitätsstiftenden Faktoren zu zählen.

Das Geburtsland steht in enger Beziehung mit einer nationalen und (im engeren Sinne verstanden) kulturellen Identität (sei es der Mehrheit oder der Minderheit des Landes), die das Individuum dementsprechend, wie das Geburtsland, nicht frei wählt, sondern die ihm durch seine Geburt zugeteilt wird.² Die Phänomene Geburtsland, Nation und Kultur sind jedoch, wie bereits bekannt ist, keine naturgegebenen, sondern der Menschheit eigene Phänomene. Das bedeutet, dass keines der Drei schon immer in der Form da gewesen ist, sondern irgendwann in der Geschichte des Menschengeschlechts definiert bzw. konstruiert wurde. Demnach sind das Geburtsland des Individuums und seine nationale und kulturelle Identität eine nicht nur staatlich-militärische, sondern auch kulturelle Verfertigung einer imaginären Gemeinschaft (ANDERSON, 2006, 4) bzw. ein „soziales Konstrukt“ (ASSMANN, 1992, 132), das nicht biologisch und physisch bestimmt ist, sondern durch einen „Dressurakt“ (KASCHUBA, 2005, 190) dem Individuum angeeignet wurde. Thomas Mann sagte einst: „Die Gewohnheit ist ein Seil. Wir weben jeden Tag einen Faden, und schließlich können wir es nicht mehr zerreißen.“³ Wenn man das Zitat, das sich auf individuell ausgebildete Gewohnheiten bezieht, auf das hier behandelte Thema bzw. die sozial anerzogene Identifikation überträgt, so kommt man zu der Schlussfolgerung, dass die angelebte Bereitschaft des Individuums, das Geburtsland/ Herkunftsland und die dem entsprechende Nation und Kultur zu fühlen, ein so komplexes Verhältnis darstellt, dass dieses sich nicht nur mit den Definitionen „Land, in dem jmd. geboren ist“ oder „Land, aus dem jmd., etw. kommt“ begnügt. So bietet die Zugehörigkeit des Individuums zu einem Land, einer Nation und Kultur einerseits Schutz und das Gefühl des Dazugehörens,⁴ andererseits sind es gerade die nationalen und kulturellen Identitäten, die fruchtbaren Boden für ideologisch-politische Mobilisation und Manipulation bieten.⁵ Das kann zu Konflikten auf kollektiver Ebene, aber auch auf der Ebene des Einzelnen führen, der sich, obwohl er diese kollektive Identität, der er angehört, nicht frei gewählt hat, mit ihr auseinandersetzt oder auseinandersetzen muss.⁶

Diese erzwungen-gewollte Bindung an das soziale Konstrukt namens Geburtsland/ Herkunftsland, das das Individuum einbettet, ihm aber auch zugleich Fesseln anlegt, das vom Individuum geliebt oder gehasst oder sowohl geliebt als auch gehasst wird und nur sehr selten neutral bewertet wird, besitzt demnach, vielleicht nicht die entscheidende, aber durchaus eine mitbestimmende Rolle beim Selbstverständnis des Individuums, was auch am Beispiel der für diese

¹Zwar fallen das Geburtsland und das Herkunftsland oft zusammen, dieses muss jedoch nicht immer der Fall sein, wovon, um nur ein Beispiel zu nennen, die zahlreichen im Aufnahmeland/Ausland geborenen Kinder der Migranten zeugen, die durch die Eltern einen Migrationshintergrund besitzen, demnach ihre Herkunft nicht nur durch das Land, in dem sie geboren sind, sondern auch durch das Land (möglicherweise auch die Länder), aus dem (denen) die Eltern stammen, definiert ist.

²Sowohl die nationale als auch die kulturelle Identität werden zum Bereich der kollektiven Identität gerechnet. Die kollektive Identität umfasst zusammengehörende Gruppen von Menschen verschiedener Größe (Ehepaar, professionelle Umgebung, Dorf, Stadt, Nation, Sprache, Kultur, Geschlecht usw.) (JAEGER, LIEBSCH, 2004, 291).

³Bei diesem Zitat handelt es sich eigentlich um eine Übersetzung eines Zitats des amerikanischen Pädagogen Horace Mann, der von 1796 bis 1859 lebte. Das Originalzitat lautet: „Habit is a cable. We weave a thread of it every day, and at last we cannot break it.“

⁴Die Gruppe sozialisiert das Individuum und das Individuum identifiziert sich mit der Gruppe, wobei dieser Prozess dem Individuum auch Differenz und Mitgestaltung der Gruppe ermöglicht (HALPERN, BORBALAN, 2009, 9).

⁵Das Dazugehören zu einem Kollektiv impliziert oft die Befolgung bestimmter kultureller Werte und formulierter Normen, wodurch der Einzelne als Teil des Kollektivs identifiziert wird. Kollektive entstehen und bestehen durch den Vergleich zu anderen (imaginären) Gruppen, wobei oft die Tendenz besteht, dass das Eigene glorifiziert und das Fremde dämonisiert wird (JAEGER, LIEBSCH, 2004, 29-296).

⁶Frantz Fanon sagt hierzu, dass das Sprechen einer Sprache sowie die Übernahme bestimmter kultureller Normen, die man durch seine nationale und kulturelle Zugehörigkeit vererbt bekommen hat, zugleich auch bedeutet, die Last des Volkes zu tragen, dem man durch seine Geburt/ Herkunft angehört (FANON, 1980, 13).

Arbeit untersuchten zwei Romane *Warum das Kind in der Polenta kocht* und *Wie der Soldat das Grammophon repariert* sichtbar wird.

2. Aglaja Veteranyi/ Saša Stanišić

Warum das Kind in der Polenta kocht (1999) und *Wie der Soldat das Grammophon repariert* (2006) heißen die Romane zweier Autoren, die ihr Geburtsland/ Herkunftsland als Kinder (die eine in der frühen Kindheit, der andere in der späten Kindheit) verlassen haben bzw. mussten. Obwohl Aglaja Veteranyi und Saša Stanišić nicht aus der gleichen Herkunftskultur kommen, fallen beim direkten Vergleich ihrer Biographien einige Gemeinsamkeiten auf. Beide stammen aus einem System, dessen ursprüngliche Ideale der Wirklichkeit nicht standhalten konnten, was zu Hungersnöten, zum Zusammenbruch des bestehenden Systems und zu Kriegszuständen führte.⁷

Aglaja Veteranyi entstammt einer rumänischen Familie von Zirkusartisten (der Vater trat als Clown auf, die Mutter als Akrobatin). Die Diktatur, die unter der Führung von Nicolae Ceaușescu in der Sozialistischen Republik Rumänien herrschte, machte es der Familie unmöglich hier weiterzuleben, so dass die Familie 1967 ins Ausland ging, was sie zu Ausgestoßenen und politisch Verfolgten im Herkunftsland machte. Bei Saša Stanišić ist es der in den 90-er Jahren in Ex-Jugoslawien wütende Krieg, der es dem aus einer Mischehe stammenden Autor (Sohn einer Bosniakin und eines Serben) unmöglich machte, im eigenen Land weiterzuleben.

Während Stanišićs Eltern 1992 die direkte Flucht nach Deutschland (Heidelberg) antraten, wo der vierzehnjährige Sohn nach der Ankunft eingeschult wurde und dort auch die deutsche Sprache (auf reguläre Weise) lernte, wobei er das Schulsystem als solches schon aus seinem Herkunftsland kannte (STANIŠIĆ, 2015), sind die nach dem Verlassen ihres Herkunftslandes folgenden zehn Jahre von Aglaja Veteranyi durch ständige Ortswechsel bestimmt. Zwar beherrschte die Autorin die rumänische und spanische Sprache, da ihre Familie zur Zirkuswelt gehörte, die keinen festen Wohnsitz kennt, hatte sie jedoch nie eine reguläre Schule besucht und war bis ins jugendliche Alter Analphabetin. Erst als Aglaja Veteranyi fünfzehn Jahre alt war, ließ sich die Familie 1977 in der Schweiz nieder, wo sich die Autorin die deutsche Sprache in Wort und Schrift aneignete und später auch eine Schauspielausbildung an der Schauspiel-Gemeinschaft Zürich absolvierte (RADULESCU, 2015, 38-43).

Durch den direkten Vergleich der beiden Autoren sehen wir, dass diese zwar in unterschiedlicher Zeit, aber ungefähr im gleichen Alter angefangen haben, sich mit der deutschen Sprache und der Kultur des deutschsprachigen Raums intensiv auseinanderzusetzen. Weil sie im Herkunftsland noch Kinder waren, fängt ihre schriftstellerische Tätigkeit erst im Aufnahmeland an. Während Saša Stanišić immer noch erfolgreich schreibt (zuletzt wurde er mit dem Preis der Leipziger Buchmesse für seinen zweiten Roman *Vor dem Fest* ausgezeichnet und für den Deutschen Buchpreis nominiert), konnte Aglaja Veteranyi, obwohl sie zu den hoffnungsvollsten Nachwuchstalenten in der Schweiz gehörte, ihre Vergangenheit, die tiefe Wunden in ihrer Seele hinterlassen hatte, wohl nicht ganz hinter sich lassen und nahm sich nach einer schweren seelischen Krise 2002 das Leben.

Sowohl in dem schriftstellerischen Werk von Aglaja Veteranyi als auch in dem von Saša Stanišić bekommen die Kindheits- bzw. Migrationserfahrungen einen besonderen Platz und werden (neben anderen Texten) in ihren Erstlingsromanen verarbeitet. Beide Romane besitzen demnach eine autobiographische Nähe und entstanden (vielleicht auch) aus dem Bedürfnis der Autoren, Ordnung in ihr Verhältnis zum Herkunftsland zu bringen,⁸ das durch die Migrationserfahrung

⁷In Veteranyis Fall meint man mit Kriegszuständen nicht die unmittelbare Gegenwart, auf die sich die Romanhandlung bezieht, sondern die später erfolgte blutige rumänische Revolution von 1989, die zum Sturz und zur Hinrichtung des rumänischen Diktators Nicolae Ceaușescu und seiner Frau Elena Ceaușescu und zum Ende des realsozialistischen Systems in Rumänien führte.

⁸Obwohl Saša Stanišić sich in seinem 2010 erschienenen Essay *Tri mita o migrantskom pisanju. Pogled iz Nemačke* gegen die Festhaltung an der Biographie wehrt, weil seiner Meinung nach ein guter Autor bzw. eine gute Autorin fähig

besondere Konturen erhält, denn, wie Hannes Schweiger es erläutert „Das Leben als Migrant macht eine fortwährende Konstruktionsarbeit an der eigenen Biographie notwendig, angesichts der Erfahrungen der Fragmentarisierung, der Auflösung, des Verlusts“ (zit. nach HAUSBACHER, 2009, 145). Wie bereits erläutert wurde, waren beide Autoren, als sie ihr Herkunftsland verließen, noch Kinder, wurden demnach erst während ihres Lebens in der Aufnahmekultur (Deutschland bzw. Schweiz) zu Schriftstellern und verarbeiten demzufolge die Erfahrungen nicht unmittelbar während oder nach der Flucht, sondern erst Jahre später als Erwachsene. Wie erzählt man nun seine Beziehung zum Geburtsland/ Herkunftsland und den damit verbundenen ersten Heimatverlust, den man als Kind erlebt hat? Der folgende Teil der Arbeit möchte durch eine vergleichende Analyse der beiden Romane *Warum das Kind in der Polenta kocht* und *Wie der Soldat das Grammophon repariert* einen Beitrag zur Beantwortung der vorangestellten Frage leisten. Dabei wird sowohl das Erzählen als auch das Erzählte näher untersucht werden, wobei sich die Analyse ausschließlich auf die in den beiden Werken erzählten Geburtsländer/ Herkunftsländer und den damit verbundenen Heimatverlust konzentriert, während andere Themen wie Migration, Ausland/ Aufnahmeland, Familienverhältnisse und das persönliche Heimatgefühl der Erzähler nur in dem Maße in Betracht genommen werden, in dem sie für das hier untersuchte Thema relevant sind.

3. Das Kind kocht in der Polenta und das Grammophon repariert der Soldat

Schon die Titelwahl der Autoren ermöglicht einen Vergleich der beiden Erzähler und ihres Verhältnisses zum Herkunftsland. So wählen beide Autoren als Titel Nebensätze, wobei diese dem Leser zunächst als ungewöhnliche Wortfügungen erscheinen und erst durch die Betrachtung der gesellschaftlich-kulturellen Kontexte, aus denen die beiden Ich-Erzähler (aber auch die Autoren) kommen, einen Sinn ergeben. Während die *Polenta* bei Veteranyi und das *Grammophon* bei Stanišić, wenn sie getrennt vom vollständigen Titel betrachtet werden, als etwas Positives aufgefasst werden können, weil das eine Wort auf die lebensspendende Nahrung und das andere auf die den Menschen erfreuende Musik verweist, wird erst mit der näheren Betrachtung der vollständigen Titel deutlich, dass die erzählte Geschichte durchaus nicht auf eine beispielhafte und glückliche Kindheit verweist. So wird bei Veteranyi die auf das Herkunftsland der Erzählerin verweisende Polenta (ein beliebtes Gericht in Rumänien) vom Kind nicht gegessen, sondern das Kind kocht in ihr, und bei Stanišić repariert gerade der in Kriegszuständen so wichtige Soldat das Grammophon, wodurch ebenfalls auf das Herkunftsland (Ex-Jugoslawien) des Erzählers bzw. die dort herrschenden Kriege verwiesen wird. Demnach enthüllen die befremdend wirkenden positiv-negative Bilder, die durch die ungewöhnlichen Wortfügungen in den beiden Titeln erzeugt werden, eine Kindheit der Ich-Erzähler, die auch von ihren dualistischen Verhältnissen zu den jeweiligen Herkunftsländern geprägt wurde.

In beiden Romanen ist sowohl das reflektierende als auch das erzählende Ich ein Kind und nicht ein Erwachsener, der sich an seine Kindheit erinnert.⁹ Ebenfalls ist in beiden Werken das Kind nicht nur der narrative Vermittler, sondern auch der Hauptprotagonist seiner Geschichte. Die erzählte Welt, die in beiden Romanen gezeigt wird, ist eine homogene erzählte Welt, in der das System vom Möglichen, Wahrscheinlichen und Notwendigen einheitlich ist. Daraus ergibt sich, dass bei den Erzählern die Gemeinsamkeit darin besteht, dass beide an kognitive und physische Grenzen des Menschen gebunden sind bzw. nur von Geschehnissen erzählen können, die ihnen persönlich passiert sind oder die sie von anderen Personen mitgeteilt bekommen haben. Nimmt man nun weiter die Erkenntnisse des radikalen Konstruktivismus in Betracht, dass Menschen sozial und kulturell, also kollektiv ihre Wirklichkeit erzeugen bzw. keinen Zugang zu einer objektiven Wirklichkeit haben und demnach nichts erkennen können, was außerhalb ihrer subjektiven Erfahrungswelt liegt (GLASERSFELD, 1997, 22), so bilden die beiden Erzähler im

sein sollte, auch ein Werk über etwas zu schreiben, das er bzw. sie selbst nicht erlebt hat, kann nicht geleugnet werden, dass zumindest in seinem Erstlingsroman ein autobiographischer Bezug besteht (STANIŠIĆ, 2010b).

⁹Zur Erläuterung der verwendeten erzähltheoretischen Begriffe siehe Matias Martinez; Michael Scheffel. *Einführung in die Erzähltheorie* (MARTINEZ/ SCHEFFEL, 2009).

Wahrnehmungs- und Beurteilungsprozess nicht die Wirklichkeit ab, sondern erzeugen vielmehr ein subjektabhängiges Konstrukt des Geburtslandes/ Herkunftslandes. Die angeführten Erzähltechniken ermöglichen dem Leser eine sehr persönliche Sicht der Erzähler und deren Verhältnis zum Herkunftsland vermittelt zu bekommen. Während Veteranyi fast ausschließlich die Erzählerin zu Wort kommen lässt (auch in dem Falle, wenn sie die Geschichten der Mutter kommentiert), treten in Stanišićs Roman neben dem Haupterzähler zusätzliche intradiegetische Erzähler auf (Zoran, Zorans Vater Wallross, Oma Katarina, Soldat), deren dem Haupterzähler erzählten Binnenerzählungen dazu dienen, dem Haupterzähler auch die Bereiche seines Herkunftslandes zu beleuchten, die er nicht selbst erfahren oder gesehen hat, oder (wie im Falle der von der Oma erzählten Binnenerzählung) um seine Erinnerungen an das Land aufzufrischen. Ebenfalls werden durch die zusätzlichen Erzähler, die alle aus der Herkunftskultur des Hauptprotagonisten kommen, auch die ethnischen Gruppen im Herkunftsland nicht ein- sondern vielfältig beleuchtet.

Beide Geschichten werden chronologisch erzählt und beide enthalten ebenfalls Analepsen/ Rückwendungen. Dadurch bekommt der Leser auch einen Einblick in Ereignisse vor der konkret erzählten Zeit bzw. so wird auch ein komplexeres Bild der Herkunftsheimat ermöglicht. Die Duplizität der Zeit, die dadurch zustande kommt, verweist dabei auf die Verknüpfung von Gegenwart und Vergangenheit. Während die Erzählzeit in Stanišićs Roman über 400 Seiten umfasst, beschränkt sie sich in Veteranyis Roman auf etwas weniger als 200 Seiten. Der Unterschied in der Erzählzeit deckt sich mit dem Unterschied in der erzählten Zeit. So umfasst die erzählte Zeit in Stanišićs Roman die Erfahrungen des Ich-Erzählers aus der Kindheit in Jugoslawien, den Ausbruch des Krieges im Herkunftsland, die Flucht der Familie und ihre Ankunft in Deutschland, die Zeit des Erzählers als Jugendlicher in Deutschland und seine als junger Erwachsener (nach dem Krieg) erfolgte Reise nach Bosnien und Herzegowina. Demnach verlässt hier der Ich-Erzähler im Laufe der Geschichte die kindliche Perspektive und beleuchtet sein Verhältnis zum „Geburtsland/ Herkunftsland“ später auch aus der Erwachsenenperspektive. Dagegen beschränkt sich die erzählte Zeit in Veteranyis Roman vorwiegend auf die Jahre nach der Flucht bis zur endgültigen Niederlassung in der Schweiz. Das hat zur Folge, dass die Ich-Erzählerin bis zum Ende in der Kinderperspektive bleibt, dass das (einstige) Leben im Herkunftsland nicht unmittelbar, sondern nur mithilfe von eingeschobenen Analepsen/ Rückwendungen und Kommentaren erzählt wird und dass im Roman zwar die Zeit im Ausland näher beleuchtet wird, jedoch auf die endgültige Niederlassung im konkreten Aufnahmeland (Schweiz), bis auf den Anfang dieses Lebensabschnittes, der sehr zeitraffend erzählt wird, nicht näher eingegangen wird.

Durch die angeführten Unterschiede kann man feststellen, dass die beiden Autoren in ihren Texten die kulturelle Mischung, die durch den Verlust der Herkunftsheimat zustande kommt, nicht auf die gleiche Weise inszenieren. Zwar sind beide Erzähler nicht Teil eines ethnisch homogenen Zusammenhalts einer begrenzten Region, sondern eher zu den multiplen Identitäten zu rechnen, doch, wie sich in den folgenden Teilen der Arbeit zeigen wird, empfindet die Erzählerin in Veteranyis Roman ihre Hybridität noch nicht als positiv bzw. wird die Existenz des Dazwischen von ihr vorwiegend als Last empfunden, während der Erzähler in Stanišićs Roman mit der Zeit zum Einklang mit seiner Hybridität und seinem Pendlerdasein zwischen mehreren Kulturen findet. Trotz der angeführten Unterschiede, bekommen wir nicht nur in Stanišićs, sondern auch in Veteranyis Roman tiefe Einblicke in das Verhältnis der Erzähler zu ihrem Geburtsland/ Herkunftsland und den damit verbundenen ersten Heimatverlust.

4. Das Bild des Herkunftslandes

In Veteranyis Roman ist Rumänien das Geburts-/ Herkunftsland bzw. die „erste Heimat“ der Ich-Erzählerin. Weil sich die Erzählerin, wie bereits erläutert wurde, schon am Anfang der Handlung im Ausland befindet und die Handlung mit der Niederlassung der Mutter und der Tochter in der Schweiz endet, beschränkt sich das Bild des Herkunftslandes vorwiegend auf die Perspektive aus der Ferne, wobei nur der telefonische und briefliche Kontakt mit den Daheimgebliebenen einen sehr bescheidenen Einblick in das gegenwärtige, unmittelbar erlebte Rumänien gibt. Obwohl die

ganze Handlung im Ausland spielt, bekommt das Herkunftsland durchaus eine große Bedeutung, denn vergleicht man den Umfang des Textes der den Kommentaren zu Rumänien gewidmet ist, mit dem Umfang des Textes, in dem das Leben im Ausland beschrieben wird (abgesehen von den Passagen, die die für sich stehende Zirkuswelt behandeln), so sind beide ungefähr gleichlang. Die Bindung der Erzählerin zu diesem Land ist ebenfalls dadurch erkennbar, dass sie Rumänien durchgehend das „Zuhause“ nennt. Bei näherer Betrachtung ihrer Aussagen bemerkt man jedoch, dass dieses „Zuhause“ nicht mit dem eigenen Heimatgefühl der Erzählerin korrespondiert, sondern vielmehr eine angelernte Gewohnheit ist, das Geburtsland das Zuhause zu nennen, denn, wenn sie über ihr eigenes Heimatgefühl (ihr Zuhause) spricht, so spricht sie nie über ein konkretes Land, sondern über Orte und Ereignisse, die dieses Heimatgefühl in ihr wecken, wie es folgende Aussagen der Erzählerin erkennen lassen:

„Der Zirkus ist immer im Ausland. Aber im Wohnwagen ist das Zuhause. Ich öffne die Tür vom Wohnwagen so wenig wie möglich, damit das Zuhause nicht verdampft“ (VETERANYI, 2001, 10).

„Wir wohnen immer woanders. Ich bin es gewohnt, mich überall so einzurichten, daß ich mich wohlfühle. Dazu muß ich nur ein blaues Tuch auf den Stuhl legen. Das ist das Meer. In meinem Meer muß ich nicht schwimmen können, um zu schwimmen“ (VETERANYI, 2001, 18).

Während die Erzählerin in ihrem persönlichen Zuhause, das an kein Land gebunden ist, nicht schwimmen können muss, um zu schwimmen, bemerkt man an ihren Kommentaren zum gegenwärtigen Rumänien, das mit keinem wirklichen Heimatgefühl verbunden wird, sondern distanziert und nüchtern betrachtet wird, dass man hier durchaus die von der dortigen Regierung aufgestellten „Schwimmregeln“ befolgen muss, andernfalls ist man in diesem „Schwimmbecken“ nicht mehr willkommen oder man geht unter, wovon folgende Aussagen der Erzählerin zeugen: „Zu Hause dürfen die Leute nicht einmal im Traum frei denken. Wenn sie dann frei sprechen und von den Spionen gehört werden, werden sie nach Sibirien gebracht“ (VETERANYI, 2001, 28). „Der Diktator hat Rumänien mit Stacheldraht umzingelt“ (VETERANYI, 2001, 35). „Der Diktator hat Gott verboten. Zu Hause dürfen die Kinder weder beten noch Gott zeichnen. Auf den Zeichnungen muss immer der Diktator und seine Familie sein“ (VETERANYI, 2001, 37). „Außer dem Direktor und seinen Söhnen gibt es in Rumänien keine reichen Männer“ (VETERANYI, 2001, 64). Die Kommentare der Erzählerin zeigen, dass sie in einem Land geboren wurde, das unter der Führung „des Diktators“ eine politisch-gesellschaftliche Rekonstruktion erfahren hat. Zwar ist die Erzählerin durch ihre Geburt/ Herkunft an dieses Land gebunden, die Rekonstruktion hat jedoch dazu geführt, dass das Heimatgefühl bei der Familie verloren ging, weswegen die Familie mithilfe des Geldes aus der Zirkuskasse ins Ausland floh. Der (physische) Bruch mit dem (gegenwärtigen) Herkunftsland zeigt zudem, wie stark das Geburtsland/ Herkunftsland einen an sich bindet und aus seinen „mütterlichen Krallen“ nicht so leicht entlässt: „In Rumänien wurden meine Eltern nach der Flucht zum Tode verurteilt [...] Wir dürfen nie wieder zurück, das ist verboten. [...] Fragt mich jemand nach meinem Namen, muß ich sagen, fragen sie meine Mutter. Wenn man weiß wer wir sind, werden wir entführt und zurückgeschickt, meine Tante und meine Eltern werden getötet, meine Schwester und ich werden verhungern, und alle lachen dann über uns“ (VETERANYI, 2001, 52).¹⁰ Die Krallen ihres Herkunftslandes spürt die Erzählerin jedoch nicht nur durch die politische Verfolgung, denn, trotz des Todesurteils, kann die Familie ihre Verbindung zum Herkunftsland nicht auslöschen, weswegen sich unter die Gefühle Wut, Angst und Trauer ebenfalls Gefühle der Liebe und Sehnsucht mischen. Warum lieben und sehnen sich die Erzählerin und deren Familie nach etwas, was sie ablehnt und was sie tödlich bedroht? Flusser schreibt: „Heimat ist kein ewiger Wert sondern eine Funktion einer spezifischen Technik, aber wer sie verliert, der leidet“ (FLUSSER, 1994, 17). Um es weiter mit den Worten Flussers zu erläutern, das sind wohl die „geheimnisvollen Fesseln“, die jemanden mit der Herkunftsheimat verbinden, und die durch den

¹⁰Nicht nur die ins Ausland geflohene Familie der Erzählerin wird für ihr „Untreue“ bestraft, sondern auch ihre zurückgelassene unmittelbare Umgebung. So wird der Bruder der Mutter (Onkel Petru), ein homosexueller Künstler, seit der Flucht der Familie in Rumänien im Gefängnis festgehalten und gefoltert und Onkel Nicu wurde vor seiner Wohnungstür erschlagen (VETERANYI, 2001, 53).

Heimatverlust gelüftet werden (FLUSSER, 1994, 18-19). Während das gegenwärtige Rumänien von der Erzählerin sehr nüchtern und kritisch betrachtet wird, lässt sie an die „geheimnisvollen Fesseln“, womit hier das frühere Rumänien und die zurückgebliebene Verwandtschaft gemeint sind, nicht so leicht Kritik heran, was zu Folge hat, dass diese nicht einer nüchternen Betrachtung unterzogen werden können, sondern sehr selektiert, nur auf das Schöne konzentriert, in die Erinnerung aufgenommen werden. Weil die Erzählerin in der Zeit des Rumänien, das als schön empfunden wird, noch sehr jung war, demnach bei ihr noch keine festen Bindungen zu Menschen außerhalb der Kleinfamilie entstanden sind und auch keine komplexen Erinnerungen an diese Zeit bestehen, erinnert sie sich nur an die Gerüche aus dieser Zeit: „Mein Land kenne ich nur vom Riechen. Es riecht wie das Essen meiner Mutter“ (VETERANYI, 2001, 10). Diese sehr bescheidenen Erinnerungen werden durch die schon etwas geheimnisvoll und phantastisch erscheinenden Geschichten der Mutter ausgefüllt. So erfährt der Leser, dass die nun verfolgten Eltern einst im rumänischen Staatszirkus auftraten und berühmt waren, und die Erzählerin berichtet von den Geschichten der Mutter, die, wie die Erzählerin bemerkt, jedes Mal anders klingen, wie zum Beispiel die Geschichte des so geliebten Großvaters, der in der einen Geschichte eine Zirkusarena besaß, in einer anderen Kaufmann war und wiederum in einer anderen als Kapten von Land zu Land zog, um dann wieder in einer anderen Geschichte das Dorf eigentlich nie verlassen zu haben (VETERANYI, 2001, 35, 58). Dagegen werden negative Erinnerungen an das ehemalige, „schön geredete“ Rumänien, wie die Bemerkung des Vaters, dass der Großvater an Krebs gestorben ist, was die Mutter mit einer sehr impulsiven Reaktion verneint (weil er ja doch, wie es die Mutter erläutert, ein guter Mensch war), ausgeschlossen, woraus wir schlussfolgern können, dass diese „schöne“ ehemalige Heimat ein dem eigenen Empfinden angepasstes subjektives Konstrukt ist, das in das gegenwärtige Heimatgefühl, wo das gegenwärtige Rumänien keinen Platz hat, aufgenommen werden kann.

Paradoxerweise ist jedoch nicht das „hässliche“ gegenwärtige Rumänien, das die Familie, wie bereits erläutert wurde, auch im Ausland verfolgt, sondern gerade das „schön geredete“ frühere Rumänien, der größere Belastungsfaktor für die erlangte Freiheit, denn gerade die Erinnerung an die schönen Dinge und besonders an die geliebten Menschen, sind die, die bei der Erzählerin und deren Familie Sehnsuchts-, Verantwortungs- und Schuldgefühle verursachen bzw. es der Familie nicht ermöglichen, in der erlangten Freiheit auch wirklich frei zu sein, wovon folgende Aussagen der Erzählerin zeugen: „Meine Tante hat ihren Mann zurückgelassen. Sie spricht fast nie über ihn. Umso mehr spricht meine Mutter von ihren vielen Geschwistern, sie weint und schlägt sich auf den Kopf“ (VETERANYI, 2001, 35). „Die anderen, die wir zurückgelassen haben, werden von uns wollen, dass wir sie auch hierherbringen, wenn wir reich sind. Sie lieben uns alle“ (VETERANYI, 2001, 52). „Ich schäme mich, daß wir sie dort gelassen haben. Alle kennen mich und alle lieben mich. Ich bringe aber die Namen meiner Verwandten alle durcheinander“ (VETERANYI, 2001, 66). Die letzte Aussage der Erzählerin zeigt, welche komplexen Verbindungsstrukturen zwischen dem Individuum und seinem Geburtsland/ Herkunftsland bestehen können, die wohl gerade dadurch beleuchtet werden, dass hier ein Kind zu Wort kommt. So übernimmt die Erzählerin, die so jung war und ist, dass sie das Geburtsland nur von den Gerüchen her kennt (die ihr auch im Ausland durch das Essen der Mutter erhalten geblieben sind) und die, wie zuvor erläutert wurde, das eigene Heimatgefühl nicht an das Geburtsland, sondern an die unmittelbare Umgebung knüpft, unreflektiert die Last des Schamgefühls und der Verantwortung gegenüber den Fesseln des Geburtslandes/ Herkunftslandes, obwohl sie als Kind gar keine wirkliche Verantwortung dafür besitzt. Genauer betrachtet berichtet die Erzählerin in ihren Aussagen nicht über eine frei gewählte eigene Gefühlslage, sondern übernimmt die ihr aufgezwungenen Gefühle der geliebten Mutter, die sich wiederum von ihren Fesseln gegenüber diesem Land (was bei der Mutter nachvollziehbar ist) und den Daheimgebliebenen, obwohl ihr der Tod droht, nicht lösen kann.

Während in Veteranyis Roman das Geburtsland/ Herkunftsland nur aus der Ferne betrachtet wird, bekommen wir in Stanišićs Roman ein komplexeres Bild dieser imaginären Herkunftsgemeinschaft, was durch verschiedene Faktoren zustande kommt. So besteht das

Herkunftsland in diesem Roman nicht nur aus Erinnerungen und Kommentaren, sondern wird auch im größten Teil der Handlung unmittelbar vom Ich-Erzähler erlebt. Der zu Veteranyis Roman bestehende Unterschied ist wohl auch dadurch begründet, dass in Stanišićs Roman die Flucht erst in der späten Kindheit des Erzählers geschieht, demnach die Erinnerungen und Bindungen an das Geburtsland des Erzählers nicht nur auf Gerüche und die engste Familie beschränkt sind, sondern auch andere außerfamiliäre Bindungen bestehen, wodurch auch solche Binnenerzählungen über das Land ermöglicht werden, die von Seiten nicht familiärer Personen dem Erzähler erzählt werden bzw. von ihm reflektiert und in das eigene Erzählte integriert werden. Ebenfalls ist die spätere Reise des Erzählers in sein Herkunftsland möglich, weil der Familie des Erzählers keine Todesstrafe droht.

Am Anfang der Handlung wird in Stanišićs Roman das Herkunftsland nicht nur Zuhause genannt, sondern auch so empfunden. Hier korrespondiert demnach am Anfang die Beziehung zum Geburtsland mit dem Gefühl der Heimat, das einem Schutz und das Gefühl des Dazugehörens bietet, was in den ersten Kapiteln erkennbar ist, die, trotz des Todes des geliebten Großvaters des Erzählers Slavko, ein durchaus (bedingt gesagt) idyllisches Bild dieser Heimat liefern. Wie in Veteranyis Roman so geht auch in Stanišićs Geschichte das an das Geburtsland/ Herkunftsland gebundene Heimatgefühl durch die Umwälzung der Politik und Gesellschaft verloren. Der Verlust wird bei Stanišićs Erzähler jedoch um eine Dimension erweitert, da nicht nur das Heimatgefühl verloren geht, sondern auch das eigentliche Geburtsland/ Herkunftsland des Erzählers (Jugoslawien) von der Landkarte verschwindet. Während in Veteranyis Roman, trotz der neuen Verhältnisse im Lande, Rumänien immer noch besteht und eindeutig das Geburtsland/ Herkunftsland der Erzählerin genannt werden kann, stellt sich in Stanišićs Roman die Frage, inwieweit das gegenwärtige Bosnien und Herzegowina (während bzw. nach dem Zerfall Jugoslawiens) noch als das Geburtsland/ Herkunftsland betrachtet werden kann, weil sich das Land zwar geografisch betrachtet an der gleichen Stelle befindet, wo es sich auch als Teil des Vielvölkerstaates Jugoslawiens befand, jedoch nicht Bosnien und Herzegowina, sondern Jugoslawien das Geburtsland/ Herkunftsland des Erzählers ist und auch so von ihm empfunden wird: „Wenn man mich fragt, woher ich komme, sage ich, das sei eine schwierige Frage, weil ich aus einem Land komme, das es dort, wo ich gelebt habe, nicht mehr gibt“ (STANIŠIĆ, 2010a, 194). Noch bevor der Erzähler gemeinsam mit seiner Familie aus seinem Geburtsland flüchtet verlässt dieses ihn. Dadurch wird die Trugvorstellung, der das Individuum oft unterliegt, er sei kompromisslos an sein Geburtsland/ Herkunftsland gebunden und ihm verpflichtet, erkennbar. Während in Veteranyis Roman die Erzählerin die Last dieser ungerechten, einseitigen Bindung bis ins Ausland verfolgt und der Bruch mit dem Herkunftsland keine Folgen für Rumänien hat, sondern nur die Familie die Folgen des Bruchs/ Verlusts zu spüren bekommt, was eindeutig die so schwer erworbene „Freiheit“ schmälert, wird durch den Zerfall des Vielvölkerstaates Jugoslawien in Stanišićs Roman das Geburtsland eindeutig als imaginäre Gemeinschaft entlarvt, die als solche im Gegensatz zu dem lebenden und fühlenden Individuum für den Bruch als ein imaginäres Konstrukt nicht bestraft werden kann und keine Verantwortungs- und Schuldgefühle gegenüber den Zurückgelassenen kennt, demnach ist auch in diesem Falle nur das zurückgelassene Individuum der Leidtragende, was auch am Beispiel des Erzählers in Stanišićs Roman deutlich wird. So stellt der Erzähler fest „Ich bin ein Jugoslawe - ich zerfalle also“ (STANIŠIĆ, 2010a, 73). Hinter dieser Aussage verbirgt sich nicht die Erkenntnis, dass man zusammen mit dem geliebten Herkunftsland zerbricht, sondern vielmehr die Erkenntnis, dass man eben der erwähnten Blendung unterlag, die Bindung zum Geburtsland/ Herkunftsland als eine ewige, lebenslange und gegenseitige Bindung, als einen beständigen Wert zu betrachten. Noch schmerzhafter wird die Erkenntnis wohl, wenn man sich nicht freiwillig zu einem Bruch mit dem Herkunftsland entscheidet, sondern der Bruch, wie im Falle des Erzählers, von außen erzwungen wird. So erkennt dieser, dass nicht nur das als Heimat empfundene Jugoslawien von der Bildfläche verschwindet, sondern dass das anstelle von Ex-Jugoslawien neuformierte soziale Konstrukt den Heimatverlust nicht ersetzen kann, weil durch das aufkommende Nationalstreben die einst als unsere/ gemeinsam empfundene Heimat in deins und

meins geteilt wird. Das wiederum hat, wie es der Erzähler erläutert, „ein Dazugehören und ein Nichtdazugehören“ zur Folge. Dabei entsteht im Falle des Erzählers die für ihn unbegreifliche und paradoxe Situation, dass er im eigenen Geburtsland der Kategorie „Nichtdazugehören“ zugeordnet wird, weil sich seine gemischte Identität (als Kind eines Serben und einer Bosniakin) in die neue Ordnung nicht eingliedern lässt. Der in der eigenen Herkunftsheimat verlorene Erzähler stellt daraufhin fest: „Ich bin ein Gemisch. Ich bin ein Halbhalb. [...] es gab mich, der gerne etwas Eindeutigeres gewesen wäre oder etwas Erfundenes [...]“ (STANIŠIĆ, 2010a, 73). Durch die Aussage des Erzählers wird dem Leser vor Augen geführt, welche katastrophalen Auswirkungen die Bindung des Individuums an sein Geburtsland/ Geburtsland haben kann und dass diese Bindungen auch absurde Formen annehmen können. So erlebt der Erzähler etwa als unschuldiges Kind eine seelische Krise, eine Identitätskrise, weil sich zwei imaginäre Konstrukte (die gemischte national-kulturell-religiöse Identität des Erzählers und das neue Konstrukt seines „Geburtslandes“) nun nicht mehr miteinander vereinbaren lassen. Während der Erzähler, solange er sich in seinem Geburtsland befindet, zwar die Veränderungen in seinem Land wahrnimmt, jedoch als Einzelner in den Sog der neuen Regeln hineingezogen wird bzw. sich diesen fügen muss, ermöglicht ihm die durch Flucht erreichte Distanz zum Geburtsland eine nüchterne Betrachtung seines Verhältnisses zu diesem Land. Wie bei der Erzählerin in *Veteranyis Roman* bestehen (bei der Perspektive aus der Ferne) auch bei Stanišićs Erzähler gemischte Gefühle gegenüber der Herkunftsheimat. So wird auch hier das gegenwärtige Bild des Landes sehr nüchtern und kritisch betrachtet, was den Erzähler und seine Eltern erkennen lässt, dass sie es nicht mehr als Heimat empfinden. Zwar freut sich der Erzähler, dass der Krieg zu Ende ist, stellt zugleich aber auch fest: „jetzt habe ich Angst, was mit uns passiert. Es sieht so aus als müssten wir zurück nach Bosnien. [...] Nicht zurückwollen, ist die einzige Sache, in der meine Eltern und ich einer Meinung sind“ (STANIŠIĆ, 2010a, 205). Jedoch wird auch hier die persönliche Beziehung zum Land in Form von Erinnerungen aufbewahrt, denen sogar ein ganzer Abschnitt unter dem Titel *Als alles gut war* gewidmet wird (STANIŠIĆ, 2010a, 219-295). Des Weiteren kann man feststellen, dass der Erzähler und seine Eltern sich (im Laufe des Aufenthaltes) im Ausland von der Last, den Schuld- und Verantwortungsgefühlen gegenüber dem Geburtsland besser befreien, als die Erzählerin und deren Mutter in *Veteranyis Roman*. Hierfür können vielerlei Gründe in Frage kommen. Ein Grund wäre wohl gerade der, dass das ursprüngliche Geburtsland, das Vielvölker-Konstrukt Jugoslawien, nach Beendung des Krieges nicht mehr besteht. Der zweite Grund ist, dass die unmittelbare Umgebung dem Erzähler und seinen Eltern keine Schuldgefühle aufzwingt,¹¹ und der dritte ist der, dass Stanišićs Erzähler und seine Eltern durchaus ihren Platz und ihr Glück auch im Ausland finden und der für das Kind so wichtige Zusammenhalt der Kleinfamilie (Vater, Mutter, Kind) von Anfang bis zum Ende besteht bzw. auch im Ausland aufrechterhalten wird. Das Ausland nimmt hier also keine dämonischen Züge an bzw. kann nicht für das persönliche Unglück verantwortlich gemacht werden. Alle erwähnten Faktoren sind bei *Veteranyis* Erzählerin nicht gegeben, denn erstens besteht trotz der sozial-politischen Rekonstruktion Rumänien weiterhin als Land, zweitens entlastet die zurückgebliebene Verwandtschaft die Eltern der Erzählerin und die Erzählerin selbst nicht, sondern erinnert sie immer wieder an die Verantwortung gegenüber ihnen und diesem Land und setzt sehr hohe Anforderungen an sie. Während die Eltern in Stanišićs Roman sich bemühen, dem Sohn den Bruch/ Verlust zu erleichtern, indem sie auch im Ausland ein soweit als möglich normales Familienleben führen, muss die Erzählerin in *Veteranyis Roman* jeden mit dem Geburtsland verbundenen Gefühlsausbruch der Mutter miterleben, ja, sogar die Rolle der Trösterin übernehmen. Hinzu kommt, dass der kleine Kreis der Familie der Erzählerin, der von ihr als die wahre Heimat empfunden wird, im Ausland an dem durch die Flucht entstandenen Versteckspiel der Familie, am Alkoholismus und am ständigen Streit der Eltern, der auch körperliche Gewalt und Untreue beinhaltet, sowie an der ruhmstüchtigen und egozentrischen Mutter kaputtgeht „Meine Familie ist

¹¹ Das einzige Familienmitglied, das dazu tendiert der Familie solche Schuld- und Verantwortungsgefühle aufzuzwingen, ist Onkel Miki. Der Leser erfährt jedoch während der späteren Reise, dass die Eltern des Erzählers schon seit Jahren den Kontakt zu Onkel Miki abgebrochen haben.

im Ausland wie Glas zerbrochen“ (VETERANYI, 2001, 132), was bei der Erzählerin auch zwischenzeitlich unreflektierte Sehnsuchtsgefühle nach der Herkunftsheimat, in der dieser Halt noch bestand, hervorruft, wobei hier die Kluft bzw. das nicht kontrollierte Wirrwarr der Gefühle gegenüber dem Herkunftsland bis zum Ende der Handlung bestehen bleibt.

In Stanišićs Roman geht die erzählte Zeit, wie bereits erläutert wurde, weiter und umfasst auch die Zeit des Erzählers als jungen Erwachsenen. So entwickelt der Erzähler, nach einer Zeit der Ablehnung, ein neues Verhältnis zum gegenwärtigen Bosnien und Herzegowina, indem er es nicht strikt verneint, sondern sich intensiv damit auseinandersetzt und auch eine Reise dorthin (nicht als gefühlsgeladenes, am Herkunftsland zerbrochenes Individuum, sondern als nüchterner Beobachter) unternimmt. Diese direkte Konfrontation ermöglicht dem Erzähler seine Gefühle gegenüber dem Land neu zu ordnen, aber auch seinen persönlichen Frieden mit diesem Land (sowohl mit den negativen als auch den positiven Gefühlsbindungen zu dem Land) zu schließen, was ihm wiederum ermöglicht, seine nicht nation- und kulturgebundene, sondern interkulturelle, hybride Position besser zu akzeptieren.

5. Schlussfolgerung

Wie die vergleichende Analyse der zwei Romane gezeigt hat, gehören die beiden Erzähler zu der zahlreichen, heterogenen Gruppe von Migranten, für die die Migration und der damit oft verbundene Verlust der Herkunftsheimat sowie die Konfrontation mit mehreren Kulturen eine identitätsstiftende Rolle spielen. Robert E. Parks Meinung nach führt der Bruch mit der traditionellen Organisation zur Freisetzung von Energien, die bis dahin unter der Kontrolle der Tradition standen und das Individuum wird fähig, mehr oder weniger frei zu handeln, wobei das freie Handeln auch ein freieres Urteilen impliziert (PARK, 2004, 414-418). In den untersuchten Romanen *Warum das Kind in der Polenta kocht* und *Wie der Soldat das Grammophon repariert* sind die Herkunftsländer der Erzähler die Tradition, aus der die Erzähler und ihre engste Familie ausgebrochen sind. Beide erkennen demnach die Brüchigkeit der Beziehung zum Geburtsland, wodurch es bei beiden Erzählern zu einem freieren Urteilen vor allem über die gegenwärtige Lage der Herkunftsländer kommt. Weil jedoch beide Erzähler durch ihre Geburt und frühe Kindheit und durch die daheimgebliebenen ihnen nahestehenden Personen an das Land gebunden sind und sich ein Stück dieser Heimat bewahren möchten, konstruieren sie eben auch das subjektiv gefühlte Bild von den Herkunftsländern vor der gegenwärtigen (als nicht schön empfundenen) Lage, in dem vor allem die schönen Erinnerungen einen Platz bekommen. Bei Veteranyis Erzählerin kommt es zu keiner direkten Konfrontation bzw. Synthese dieser zwei Bilder, die ein mehr versöhnlicheres Bild mit dem Land und mit der eigenen zwischen den Grenzen schwebenden Identität ermöglichen könnte, was, wie wir erkennen konnten, durch verschiedene Gründe bedingt ist. So ermöglicht ihr einerseits die über die Eltern verhängte Todesstrafe keine freiwillig gewählte (wenn auch zeitlich begrenzte) Rückkehr in das Herkunftsland, andererseits ist die Erzählerin dadurch, dass sie noch sehr jung ist, von ihren Eltern bzw. ihrer Mutter abhängig. Gerade die Mutter steuert ihrerseits die Gefühle der Erzählerin zur Herkunftsheimat (aber auch zum Ausland) und erlaubt ihr nicht, eigenständige individuelle Bindungsfäden zu diesem Land zu weben. Im Falle von Veteranyis Erzählerin wäre zwar durch den physischen Bruch ein freieres Urteilen über das Land möglich, wird aber durch die Mutter verhindert, was sich wiederum sehr hemmend auf die Identitätsentwicklung und die Selbstakzeptanz der Erzählerin auswirkt, die ständigen Identitätskrisen, Verlustgefühlen, Gefühlen der Desorientierung und des zwischen den Kulturen Zerrissen- und Zerbrochenseins ausgesetzt ist. Dagegen wird dem Erzähler in Stanišićs Roman von Seiten der unmittelbaren Umgebung sowohl ein physischer als auch ein psychischer Bruch mit dem Herkunftsland ermöglicht, was wiederum die Voraussetzung schafft, ein freies nicht fremdgesteuertes Urteil über das Herkunftsland zu fällen. Dem Individuum wird so die freie Entscheidung überlassen, inwieweit und in welcher Form es sich mit dem Herkunftsland auseinandersetzen möchte und welchen Platz dieses Land in seinem Leben bekommt. Diese nun nicht mehr von außen erzwungene, sondern frei gewählte (eigenständig dosierte) Bindung zum

Herkunftsland, ermöglicht dem Erzähler auch das gegenwärtige Nachkriegs-Bosnien und Herzegowina, das der Erzähler durch die Reise als junger Erwachsener auch unmittelbar erlebt, vielleicht nicht als seine Herkunftsheimat oder gegenwärtige Heimat, aber trotzdem als einen Teil, der seine Lebensgeschichte mitgeprägt hat, zu akzeptieren. So ruft auch die bereits bestehende Erkenntnis des Erzählers, dass das gegenwärtige Bosnien und Herzegowina dem Erzähler fremd geworden ist, aber auch er selbst nun als Fremder betrachtet wird, auch keine Identitätskrisen während der Reise hervor, sondern es kommt vielmehr zu einer Art persönlichen Versöhnung des Erzählers mit dem Land und der ihn an das Land bindenden Umgebung, wodurch auch der Verlust als weniger schmerzhaft erscheint und das eigene Selbstverständnis als ein komplexes, plurales, multidimensionales, nicht fest gebundenes, als ein sowohl dazugehörendes als auch nicht dazugehörendes interkulturelles, hybrides, dynamisches Individuum akzeptiert wird, das nicht an alten Bindungen festhalten muss, sondern die Grenzen auch überschreiten kann bzw. die Kompetenz besitzt, bestehende Bindungen zu redefinieren und zu rekonstruieren oder neue Bindungen zu schaffen, die (auch im Falle des Herkunftslandes) freier von symbolischen, nationalen und kulturellen aber auch familiären Zwängen sind.

Obwohl die Erzählerin in *Veteranyis Roman* eine solche Befreiung (noch) nicht erreicht, regen uns trotzdem beide Romane dazu an, uns mit den uns aufgesetzten nationalen und kulturellen Grenzen und Autoritäten auseinanderzusetzen. Dabei ermöglicht uns die Analyse solcher an den Grenzen entstehenden Identitäten, wie es die der beiden Erzähler sind und deren Formierung sich statischen und homogenen Kultur- und Identitätskonzepten widersetzt, zu neuen Erkenntnissen zu kommen. Die Geschichte beider Erzähler zeigt, dass es wohl unmöglich ist, die Bindung zum Geburtsheimat/ Herkunftsheimat auszulöschen, jedoch zeigt besonders das Beispiel von Stanišićs Erzähler, dass es durchaus möglich ist, diese Bindungen zu reorganisieren und dem eigenen Befinden immer aufs Neue anzupassen. Ebenfalls gewähren uns solche Konstellationen zwischen dem Individuum und seinem Geburtsland/Herkunftsland, wie sie in den beiden Romanen gezeigt werden, tiefe Einblicke in das Toleranzverständnis bzw. sie zeigen uns, dass die unreflektierte Toleranz gegenüber dem Eigenen (als auch dem Fremden) dem Individuum durchaus keine erwünschten Resultate bietet, weil eine solche Toleranz Passivität impliziert und frei von irgendwelcher Kritik ist. Das wiederum ermöglicht keine Veränderung der (eigenen) Lage (KOKOVIĆ, 2005. 257), was am Beispiel von *Veteranyis* Erzählerin verdeutlicht wird, die die Last der Mutter gegenüber dem Herkunftsland passiv und unreflektiert übernimmt. Dagegen ermöglicht die Freisetzung solcher imaginären Räume, die eine autoritätsfreie Verhandlung ermöglichen, wie am Ende in Stanišićs Roman gezeigt wird, dem Individuum, eine neuverhandelte, von der Last der Vergangenheit gelöste Bindung zum Herkunftsland aufzubauen.

Ob das Individuum auch in der realen Welt wirklich solche frei gewählten Möglichkeiten bekommt, das persönliche Verhältnis zum Herkunftsland immer aufs Neue zu verhandeln, ist selbstverständlich (zieht man nun die sehr verschiedenen Gruppen der Migranten in Betracht) sehr diskutabel. Deswegen sollte man die (fiktionalen) Texte, die sich mit der Identität des Migranten, und dessen Verhältnis zum Geburtsland/ Herkunftsland beschäftigen, auch nicht als einen vorgetzten Idealentwurf betrachten (NASSEHI, 2003, 250). Vielmehr bieten diese uns einen anderen möglichen Blick auf das Verhältnis zum Herkunftsland, wodurch der Leser wiederum dazu angeregt wird, auch sein Verständnis vom Herkunftsland, und der damit verbundenen kollektiven (kulturellen und nationalen) Identität zu überdenken, denn, um die Arbeit mit den Worten von Saša Stanišić abzuschließen: „Jede Heimat ist eine Zufällige – dort wirst du halt hineingeboren [...] Glück hat, wer den Zufall beeinflussen kann. Wer sein Zuhause nicht verlässt, weil er muss, sondern weil er will. Glück hat, wer sich geographische Wünsche erfüllt“ (STANIŠIĆ, 2011).

Bibliographie

- ANDERSON B., 2006, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London/New York, Verso.
- ASSMANN J., 1992, *Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen*, München, C.H.Beck.
- DUDENREDAKTION, 2014, *Duden: Deutsches Universalwörterbuch: Das umfassende Bedeutungswörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*, 7., überarb. u. erw. Aufl., Berlin, Bibliographisches Institut.
- FANON F., 1980, *Schwarze Haut, weiße Masken*, Frankfurt am Main, Syndikat.
- FLUSSER V. 1994, *Von der Freiheit des Migranten: Einsprüche gegen den Nationalismus*, Düsseldorf, Bollmann Verlag.
- GLASERSFELD E., 1997, *Radikaler Konstruktivismus: Ideen, Ergebnisse, Probleme*, Frankfurt am Main, Suhrkamp.
- HALPERN K./BORBALAN Ž-K. R., 2009, *Identitet(i): pojedinac, grupa, društvo*, Beograd, Clio.
- HAUSBACHER E., 2009, *Poetik der Migration: Transnationale Schreibweisen in der zeitgenössischen russischen Literatur*, Tübingen, Staufenberg Verlag Brigitte Narr GmbH.
- JAEGER F./LIEBSCH B. (Hg.), 2004, *Handbuch der Kulturwissenschaften: Grundlagen und Schlüsselbegriffe*. Stuttgart/Weimar, J. B. Metzler.
- KASCHUBA W., 2005, *Identität und Differenz: Ein europäisches Spiel*. In Hohls R. u.a. (Hg.), *Europa und die Europäer: Quellen und Essays zur modernen europäischen Geschichte*, Stuttgart., Franz Steiner Verlag, 189-193 p.
- KOKOVIĆ D., 2005, *Pukotine kulture*, Novi Sad, Prometej.
- MARTINEZ M./SCHEFFEL M., 2009, *Einführung in die Erzähltheorie*, München, C.H.Beck.
- NASSEHI A., 2003, *Geschlossenheit und Offenheit: Studien zu Theorie der modernen Gesellschaft*, Frankfurt am Main, Suhrkamp.
- PARK R.E., 2004, *Migracija i marginalničovjek*, In Kuvačić I., *Uvod u sociologiju*, Zagreb, Golden marketing - Tehničkaknjiga.
- RADULESCU D., 2015, *Theater of War and Exile: Twelve Playwrights, Directors and Performers from Eastern Europe and Israel*, North Carolina, McFarland.
- STANIŠIĆ S., 2010a, *Wie der Soldat das Grammofon repariert*, München, Random House.
- STANIŠIĆ S., 2010b, *Tri mita o imigrantskoj književnosti*, <http://www.sic.ba/rubrike/stavesej/sasa-stanistic-tri-mita-o-imigrantskoj-knjizevnosti/> (15.11.2015).
- STANIŠIĆ S., 2011, *Die Schöne mit dem schlanken Hals*, In MERIAN-HEFT „HEIDELBERG“, 24, Februar 2011.
- STANIŠIĆ S., 2015, *Es ist wie im Märchen*, <http://www.zeit.de/campus/2015/01/sasa-stanistic-autor-fluechtling-heidelberg> (11.11.2015).
- VETERANYI A., 2001, *Warum das Kind in der Polenta kocht*, München, Deutscher Taschenbuch Verlag.

**IV. SLAVIC LANGUAGE AND CULTURE-ROMANIAN
LANGUAGE AND LITERATURE/LANGUE ET
LITTÉRATURE SLAVE-LANGUE ET CULTURE
ROUMAINE/LIMBĂ ȘI CULTURĂ SLAVĂ-LIMBĂ ȘI
LITERATURĂ ROMÂNEASCĂ
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Virginia POPOVIC**

SOME CONCEPTIONS CONCERNING PAVEL GĂTĂIANȚU'S POSTMODERN SHORT STORIES

UNELE CONCEPȚII DESPRE PROZA SCURTĂ POSTMODERNĂ A LUI PAVEL GĂTĂIANȚU

Virginia POPOVIĆ

Universitatea din Novi Sad

Facultatea de Filosofie

Departamentul de Limba și Literatura Română

E-mail: popovic.virdjinija@ff.uns.ac.rs

Abstract

Pavel Gătăianțu is a fascinating poet who transformed his unique multicultural experience into true literary masterpieces. As a representative of the Romanian minority in Serbia, he transferred the challenges and difficulties, as well as the magic of living in a clash of cultures in his pages of prose. All this is expressed in a beautiful but direct manner—emotions and thoughts are deep and naked, nothing is concealed or unnecessarily embellished. Pavel Gataiantu's attitude varies between interrogative and space of political and social life, giving specific colour to his works. The concept of Europe is often seen in the work of Pavel Gătăianțu, denoting a place where he hoped for a better future.

Rezumat

Pavel Gătăianțu este un poet fascinant care a transformat experiența sa multiculturală unică în adevărate capodopere literare. Ca și un reprezentant al minorității române în Serbia, el a transferat provocările și dificultățile, precum și magia de a trăi într-o îmbinare de culturi în paginile prozei sale. Toate acestea sunt exprimate într-o frumoasă și directă manieră—emoții și gânduri sunt profunde și goale, nimic nu este acoperit sau înfrumusețat într-o manieră inutilă. Atitudinea lui Pavel Gătăianțu variază între interogativ și spațiul vieții politice și sociale, dând o culoare specifică operelor sale. Conceptul de Europa este de asemenea des întâlnit în opera lui Pavel Gătăianțu, denotând un loc unde la care el a sperat la un viitor mai bun.

Keywords: *Romanian literature, Pavel Gătăianțu, collage, postmodern prose*

Cuvinte-cheie: *literatură românească, Pavel Gătăianțu, colegiu, proză postmodernă*

Pavel Gătăianțu, cunoscut în literatura română prin poezia sa postmodernistă, s-a încercat în proză scurtă prin care putem înțelege o ruptură, o negație a tradiției culturale și aspirația spre o absolută înnoire a limbajului, la fel ca în versurile sale. Narațiunile sale bine conturate, cu localizări clare în spațiu, cu personaje descrise sumar, „adesea descoperite doar numele și câte vreo particularitate importantă a fizicului, cu mici întâmplări, fără vreo reală acțiune” (ORZA 1995: 23). Prin opera sa, Pavel Gătăianțu, iese din formulă și din convenție, astfel că putem întâlni aici pagini bizare, o literatură a absurdului. Dacă facem o analiză a operei lui Pavel Gătăianțu, vom pune în evidență universul imaginar insolit, umorul absurd, automatismul asociativ, dereglarea logicii discursive tradiționale. Scriitor care a văzut cu ochiul său de artist mai multe războaie duse pe teritoriul fostei Iugoslavii, își orientează tot mai ferm scrisul către reportaj, prelungire firească a

poeziei pe care o înțelegea ca pe o descripție crudă, nefardată a realității cotidiene și a oamenilor care făuresc această realitate.

„Proza poetică are [...] implicații suprarealiste. Oponându-se sintagmelor literar-poetice, Pavel Gătăianțu șovăie între expresionism [...] și un suprarealism violent. În încercarea de a-și construi individualitatea-i poetică Gătăianțu adoptă formula pseudopoeziei cu caracter contemplativ, căutând miraculosul, frapantul, rezultate din ireal și suprareal...” (POPA, 1997: 319). În proză¹, Pavel Gătăianțu îmbină umorul și spiritul de observație, rafinamentul intelectual și fantezia, gustul pentru absurd precum și modernismul, tinzând către rigoare formală, precum și suprarealismul particularizat prin accente expresioniste, în direcția cultivării grotescului și a violenței imagistice. În lucrările sale în proză Gătăianțu cultivă fantasticul suprarealist și o uluitoare bogăție de metafore: „sunt perceptibile modificări importante în maniera de a scrie (versul liber, distorsionarea sau chiar renunțarea la formele prozodice tradiționale), distanța polemică față de tradiția culturală, destructurare semantică și sintactică a textului. Caracterul simbolic al prozei și poeziei lui Gătăianțu îi oferă cititorului libertatea de a putea explora adâncimile textului. Citite în literalitatea lor, versurile par să trimită fiecare la altă realitate: ele îl șochează pe cititor” (POPOVIĆ 2004: 6). La Gătăianțu se întâlnește și o sinteză a genurilor literare, el apelează și la modele cinematografice, la tehnica reclamei luminoase, la totul ce stârnește în ochii cititorului o deviere de la șablon. Pavel Gătăianțu, poet, prozator, dramaturg, eseist, publicist, se adresează mai mult tinerilor căci doar ei mai au puterea să schimbe tradiția și să creeze ceva nou, original. Operele lui în proză aduc o permanentă opoziție dintre „noutate” și „tradiție”, ordine și aventură, clasic și modern, o senzație de colaj poetic, nu numai în ceea ce privește limbajul cât mai ales senzația de mimetism a manierelor de a scrie. Gătăianțu se ridică împotriva tradiției, a moralei și preconizează căutarea senzației dinamice, demolarea trecutului și prezentului în numele unui viitor bazat pe adevărurile civilizației mașinii. Preferând propoziții scurte, fuge de armonie, de estetisme, adusă cititorului telegrafic. În *Atentat la ordinea publică*, se aglomerează micile și marile vulgarități, un amestec de erotic, thriller, social, politic. Poetul își eliberează total mintea când scrie iar imaginația sa mobilă tinde să șocheze. Aceste imagini șocante sunt compuse din tăieturi regrupate în colaj. Sintagmele inedite și îndrăznețe ale poetului Pavel Gătăianțu uimesc cititorii prin inedit și îndrăzneală. Apar termeni de ruptură violentă față de tiparele prestabilite, iar principiul poeziei lui este visul, un imperativ al creației și al trăirii. Ei alătură unele obiecte lipsite de armonie și legătură cu versul poeziei și asociază unele elemente incompatibile cu versul poeziei lor cu scopul creării unei frumuseți încordate, dar autentice. Prin aceste principii proza românească din Voivodina se apropie de principiile esteticii suprarealiste.

Procedeu literar prin care Pavel Gătăianțu caută să exprime autenticitatea primară a creației este dicteul automat, cu alte cuvinte transcrierea rapidă, fără oprire ori cenzură a factorului rațional, a celor mai spontane senzații și trăiri pornite din subconștient, prin asociații mentale care creează iluzii optice spectaculoase.

Eu lucrez la fabrica/ ce produce tristețe/ iar la sfârșit de săptămână/ mă întâlnesc cu Jeny/ muncitoare la întreprinderea/ de bucurii de la suburbia/ orașului./ Mai schimbăm o vorbă/ ascultăm country/ și așa trece timpul./ Stop, it's the U.S.A./ Pe stradă, în casa de toleranță/ sau când voi trece/ pe alte lumi mă voi odihni/ lângă portoricanol/ sau chikanos-ul, vizavi de coreean/ sau iarba verde green/ în condiții antiseptice impecabile./ Câtă pace, toleranță și iubire/ pe stradă/ în casa de toleranță/ și-n cimitir/ unde pe crucea lui va scrie/ made in U.S.A., stop. (The tiger Juice).

În cartea *Atentat la ordinea publică*, forma experimentată vrea să instituie varietatea infinită a conținuturilor. Într-o combinatorică complexă, hazardul dobândește rang de principiu. Numele personajelor și numele relațiilor dintre ele au nenumărate variante, în limbi diverse. „Personajele imaginare se doresc a fi emancipate, preocupate de dorința cărnii. Bărbații la fel. Un dans, o întâlnire... duce la același sfârșit, fie că este vorba de intelectuali sau de agricultor, de omul urban

¹ În anul 1995 a apărut de sub tipar primul volum de proză a lui Pavel Gătăianțu intitulat *Atentat la ordinea publică*, care va fi tradus în engleză de Mihaela Iorga în anul 2004 sub numele *An assault on the public order*, carte publicată la editura „Tibiscus” din Uzdin. Volumul *Balestologie* a apărut de sub tipar în 2004.

sau de cel de la țară.” (ORZA 1995: 34). Situațiile, de asemenea, cunosc versiuni multiple pentru aceeași povestire. Textul referă și autoreferă neconținut. Scrierea este deschisă oricărui conținut. Actorii principali dintr-un fragment pseudo-dramatic sunt în căutarea scenariului; textele sunt brăzdate de linii libere cu indicația „pentru notițe” sau „text autocenzurat”; finalul este, adesea, la alegere; de multe ori, autorul nu uită să-i dea cititorului teme pentru acasă. Reclama comercială și textele utilitare nu lipsesc; la fel – fragmente din articolele presei de scandal. Paginile cărții sunt dominate de precise descrieri ale momentelor de intimitate dintre două persoane. Povestea paralelă derulată de Gătăianțu asemeni unor rubrici din reviste de specialitate, descrie probleme ale sexualității și subiecte actuale legată de această tematică.

Proza poetică a lui Pavel Gătăianțu are implicații suprarealiste, mai exact ea se poate găsi între expresionism și un suprarealism violent, poetul adesea se găsește între real și supreal. Ca de exemplu în versurile:

Faci semn cu arătătorul. Trompa ta aduce aerul din faringe. Îi fixezi retina. Corneea transparentă. O pui sub un duș rece. O lași să se crape ca pepenele copt. Îi înlături surcelele de pe pubis. Cu limba. Cu caninii. Îi scoți cuiele din barbă și dinții și canalele semicirculare. Prudent înghiți manualul de etică. A sosit toamna, îmi comunică și scoți din mine cuțitul pătat de sânge. (Nașterea prozei).

Pavel Gătăianțu experimentează astfel că proza și poezia⁴ lui devin limpezi ca o adevărată literatură avangardistă sau neoavangardistă. Poemele lui sunt invadate de aluzii la civilizația cotidiană: *În apartamentul prezidențial/ erau folosite antiseptice/ pentru dezinfectarea podelei,/ mobilei, clanței la ușă,/ lumânări./ Mantaua de bizon zace strivită/ și tancuri, și tancuri și tancuri.// În cadilacul blindat viața sa/ a devenit best-seller./ Hârtia suportă orice/.* Se fac raportări și la contextul geopolitic, la modernitatea europeană nuanțată ironic, dar și la elemente de gastronomie postmodernă. De exemplu în poezia „Coca-cola curge pe ecran ca ajutor al Alianței Nord Atlantice”:

*Toată lumea e o țintă de atins/ se schimbă doar neon light./ Toată lumea e o cameră gigantică/ unde focul înghite fiecare rațiune/ iar moartea e plină de greșeli./ Ordinele-s diferite doar prin luciul./ Decorațiile se deosebesc/ numai prin lustru./ Aici învingătorul nu învinge/ niciodată până la capăt./ Toată lumea e o pradă de război/ numai că nu se știe cine e a cui. sau în versurile din poezia „The tiger juice”: *Negrul, asiaticul și curva/ strâng cioburile/ dintr-o cameră goală/ în fața operatorului tv/ pregătindu-se apoi pentru/ acțiunea clipului video/ în care beau whisky/ din butelie și juice/ de morcovi, castraveți și/ fasole verde. Stop, it's the U.S.A.**

Într-o lume care se îndreaptă spre război, lume în care se descoperă atmosfera filmelor lui Kusturica și sirenele care anunță aviația NATO, Pavel Gătăianțu își dozează mânia ce mocnește, în timp ce „moartea plutește în aer” sau protestează sarcastic față de destinul sfârșitului de secol. „...În inima poetului clocotește sângele și mânia împotriva războiului absurd, amenințător, chiar lângă inima Europei. Fie că împrumută tonul protestatar al anilor șaptezeci americani...” (MOCUȚA, 2001: 171-173), fie că filmează dramele consumate pe teatrul de război, ori că își face „secțiunea sociologică în starea de spirit”, poetul nu poate scăpa de obsesia țintei, din care se naște ideea de *performance*, a sfidării, a textelor sarcastice. Înclinațiile ludice, gesticulația clovnească, parodia, caricatura și teatralizarea poeziei, caracterizează în chip versurile poetului Pavel Gătăianțu, pe care le reactualizează în cadrul avangardei românești din Voivodina. Prin apariția acestui fel de scriere, se deschide un nou drum, spre ideile neoavangardiste, spre o literatură a viitorului care neagă totul

⁴ Debutază cu poezia *Vântul toamnei* în anul 1972, poezie care va fi publicată mai târziu în volumul de poezii *Timp absent*, care va apare și în limba sârbă în anul 1976. Urmează volumele de poezii: *Șarpe barbierit* în 1984, *Nașterea prozei* în 1986, *Poezii* în 1987, *Calibrul pistolului* în 1991, *Antrenament pentru ogari* în 1997, *Teroarea gloriei* în 1997, *Nevisatele vise* în 1999, *Umărul lui Sisif* în 2001, *Made in Banat*, *Din țara lui Shaban* în 2007, *Anarhie cu pauză de ceai* în 2011. La Iași, în anul 1998 a apărut prima sa selecție de poezii *Europoeme* iar la Novi Sad în același an apare volumul *Pe Bulevardul Eroilor Naționali*. Urmează *Noptile din Cairo*, și *Sfârșit de mileniu*, volume publicate la Timișoara în anul 1999.

ce s-a scris până acum pe aceste meleaguri. Precum poezia lui Pavel Gătăianțu pendulează între un suprealism tardiv, astfel se consideră și proza, „...de catifea...” (LĂZĂREANU, 1995: XV), redescoperită prin filtrul propriu, uneori cu o doză de „...teribilism juvenil...” (ibidem, XV).

*

Editura „Libertatea” din Panciova a publicat în biblioteca de eseuri, studii, istorie literară, antologii *ESILA* o nouă carte de eseuri a lui Pavel Gătăianțu care pot să intre fără nicio piedică pe lista cărților lui de tip neoavangardist. Această nouă carte este numită de poet *Balastologie (Manual alternativ)*. După definiția și etimologia cuvântului „balast”, cât și balastul în discursul poetic, Pavel Gătăianțu scrie despre globalizare în literatura română, performance-art de la sfârșitul secolului trecut și despre minoritățile din Europa de sud-est în procesul de tranziție.

Balastologia, o nouă disciplină științifică apărută la începutul secolului XXI, studiază relațiile dintre om și natură, iar în cadrul lor ocupă un loc important interacțiunile dintre individ și bunurile materiale și spirituale. În volumul său, Pavel Gătăianțu afirmă că balastologia „studiază cu ce este împovărat individul în societatea contemporană, ca și în trecutul ei, și căutarea căilor de despovărare dintr-o perspectivă științifică” (GĂTĂIANȚU 2004: 45). Această sintagmă este și eticheta lui Gătăianțu. Prin poezie și prin proză, poetul și scriitorul Pavel Gătăianțu ne introduce într-un lavirint, într-o mică enciclopedie de date, de antroponime, de toponime, o adevărată mixtură de cuvinte și sintagme inedite, care în momentul delectării noastre prin citirea lor, intrăm într-o lume nouă, o lume cu multiple orizonturi, ne simțim „despovărați” de cotidian.

Când este vorba de scenele de groază (horror) în poeziile populare și folclorul românesc, Pavel Gătăianțu a ales lupta dintre bine și rău din baladele legendare și eroice: „Tânăr voinic moldovean”, „Trei voinici pe trei cai murgi”, „Ianaș Gulianăș”, „Toma Alimoș”, luptă pe care azi o putem întâlni doar în filmele *hollywood*-iene iar folclorul ceremonialului funerar la români este aici prezentat prin tehnicile de neutralizare a strigoilor morți, cunoscuți înainte de moarte și prin practicile și gesturile bisericesti care de parcă vin din Dracula-land și benzile desenate cu Vlad Țepeș iar apelul ecologic publicat în volumul său de debut, este o încercare reușită de a face poezie în proză:

„Nu fructe industriale! Nu prăjituri cu aldehide! Nu pomme-fruities, nu, consumați la chioșcuri. Nu surâsuri din import. Nu coadă de hipopotan conservată în ulei. Nu fiertură de iarbă haiducească. Nu șopârlă în sandviș și sandvișuri în șopârlă. Nu apă colorată în sticle. Nu bicarbonat de sodiu în mațe de șoricel. Nu cofeină și baralgină. Nu mănuși negre cu degete albe...”

În eseu „Amfiteatrul liric” Gătăianțu scrie despre o rubrică cu aceeași nume redactată de Laurențiu Ulici în revista „Luceafărul”, pe 19 mai 1979. Rubrica este consacrată ultimului act al Festivalului Artei Studentești, desfășurat la Pitești. Gătăianțu se întreabă dar Festivalul de la Pitești este o formă de rezistență prin cultură, o formă culturală mascată în decor socialist sau o etapă normală a dezvoltării culturale a României. Concepția de **amfiteatru liric** și ieșirea din spațiul bănățean și aprecierea moștenirii culturale în context european, cele mai de seamă idei dezbătute în cartea eseistului Gătăianțu. Granițele culturale și poziția culturii române din Iugoslavia, la fel cazurile specifice de influențe reciproce în domeniul editării publicațiilor culturale, dar și a cărților de beletristică publicate la editurile „Libertatea” și „Comuna Literară Vârșeț”, despre poezii și scriitorii de origine română care la început au scris în limba română și mai târziu au trecut la scrierea operelor în limba sârbă, toate aceste subiecte au găsit un loc specific în volumul de eseuri *Balastologie*. Pavel Gătăianțu aici se reține și la unele aspecte ale culturii românilor din Voivodina: sentimentul **dezrădăcinării** care produce teamă, neîncredere și incapacitatea de a se adapta la noua cultură. Chiar dacă este un proces rar întâlnit totuși, are loc ca o reacție iar rezultatul procesului de **aculturare** este **adaptarea**, care poate conduce și la **alienare**. Uneori cu atitudini pozitive adoptând comportamente compatibile cu oricare societate: „Alienarea culturală se manifestă printr-un proces de devalorizare a culturii gazdă și dorința de întoarcere la cultura de origine, individul având sentimente de marginalizare socială, frustrare, furie” (ȘERBĂNESCU, 2007:XX).

Pavel Gătăianțu ne argumentează continuitatea culturală în Banat prin exemplul corului local din Coștei, care, în 1882 a interpretat vodevilul „Nunta țărănească” de Alecsandri și care „până astăzi, casele de cultură, formațiunile muzicale, asociațiile culturale, au găsit metodele cele mai convenabile de a păstra românitatea pe aceste meleaguri” (GĂTĂIANȚU 2004: 33), căci „poporul are cultură, dar nu și ambiția de a se cultiva”²

Procedeul traducerii începe cu determinarea genului operei, întrucât de caracterul acesteia depinde alegerea vocabularului, redarea diferitelor nuanțe ale cuvântului: una dintre condițiile de bază pentru traducerea literaturii artistice, de exemplu, este cunoașterea la perfecție a limbii, a culturii, a istoriei poporului precum și a obiceiurilor acestor descrise în original, în caz contrar, traducătorul riscă să denatureze trăsăturile caracterului, specificul național al creației inspirate a scriitorului. Deci, una dintre cele mai de seamă de realizare a traducerii adecvate este buna cunoaștere a celor două limbi și culturi. În acest context, Pavel Gătăianțu pune accentul pe traduceri din literatura română în limba sârbă, despre primele traduceri importante din anii șaptezeci ai secolului trecut, despre colaborarea poetului Adam Puslojić cu Nichita Stănescu și „stabilirea unei punți între șaptezeciștii români și sârbi”; contribuția poetului și traducătorului Petru Cârdu la îmbogățirea literaturii prin traduceri din literatura română clasică și contemporană în limba sârbă a celor mai de seamă poeți și scriitori români și totodată publicarea lor la Editura KOV din Vârșeț; apariția cărților bilingve *Luceafărul/ Scrisorile* de Mihai Eminescu și *Acuarelă/ Akvarel* de Ion Minulescu în limba sârbă, a prozei fantastice a lui Mircea Eliade și a multor cunoscuți scriitori români, volume publicate la Editura „Libertatea” despre care numeroși cercetători ai teoriei echivalenței ar considera că aceste traduceri se găsesc cu siguranță într-o relație echivalentă cu textul inițial.

Valoarea cărții, cele mai mari scrieri ale umanității, care popoare citesc mult, ce fel de lecturi și preferințe, de ce mai are viitor cartea pe hârtie, sau o va scoate din circuit cartea electronică și calculatorul, rolul bibliotecilor, de la fondul de carte învechit până la salariile enorme, toate aceste idei, Pavel Gătăianțu le spune pe față, cu o introducere în teoria cărții românești din Voivodina, cu documentări și titluri de carte, dorind astfel să pună în atenția cercetătorului sau criticului literar unele titluri pe care ar trebui să le folosească drept referințe pentru operele de mai târziu. Când este vorba despre prezența editorială a scriitorilor români din Banatul sârbesc în România, Pavel Gătăianțu amintește de cartea lui Dumitru Micu *Literatura română în secolul al XX-lea*, editată de Fundația Culturală Română în care autorul a menționat că „scriitorii din afara României, pe lângă faptul că contribuie la menținerea identității culturale a românilor din imediata apropiere a granițelor cu țara mamă, pot fi incluși datorită structurilor artistice în istoria comună a literaturii române” (IBIDEM). Gătăianțu enumeră și cărțile autorilor români din Voivodina care au fost publicate în România și poeziilor care au apărut în diferite antologii, cum este proiectul Editurii „Cronica” din Iași, cele două volume de *Metafore românești din Iugoslavia*, antologie care oferă o „*imagine de ansamblu asupra mișcării literare din această zonă*”; antologia *Intrarea în casă*, semnată de Simeon Lăzăreanu și Octav Păun; antologia poeziei românești din Iugoslavia semnată de Gheorghe F. Anghelescu și intitulată *Mărturii despre ființă și Antologia literaturii și artei din comunitățile românești*, o ediție bibliofilă. Concluzia lui Pavel Gătăianțu când este vorba despre publicare operelor scriitorilor și poezilor din Voivodina în România este că „toate aceste apariții editoriale nu sunt nimic altceva decât o contribuție la o singură literatură română care ar avea drept numitor comun valoarea literară” (GĂTĂIANȚU 2004: 23). *Doleanțele bătrânilor bănățeni* (GĂTĂIANȚU 2004: 56), războaiele austro-turce, cele două războaie mondiale, în care au participat și românii de pe meleagurile noastre, au rezultat cu jertfe, nenorociri și sărăcie, influențând asupra unei selecții negative a minorității române din Banatul sârbesc, condițiile de trai sărăcicioase au făcut posibile migrările în străinătate” (ibidem 2004). Toți acești factori au înjumătățit populația de origine română din Banatul sârbesc, ceea ce îl determină pe Pavel

² <http://documents.tips/documents/antropologii-folosesc-termenul-enculturare.html>

Gătăianțu să-și expună gândurile și opiniile sale, spunând că prin o astfel de „democrație” pot doar ca „*mari probleme[să] bată la ușă*” (GĂTĂIANȚU 2004: 120).

În capitolul *Devastarea tradiției prin conservare și refacere* sunt cuprinse calendarul agrar din anul 1907 și treburile gospodărești efectuate pe lunile anului, meșteșugurile, jocurile din timpul iernii, țiglaritul în timpul verii, cânepa, torsul, țesutul la război, culesul strugurilor, cositul grâului, cum s-a făcut picmezul, la cules de cucuruz, păsula și sosul, cum s-a călcat curechiul, scoaterea cartofilor, facerea cotărițelor, despre găștele de la sat. În volum se vorbește și de marile descoperiri ale secolului XX, începând cu primele cărți ale lui Sigmund Freud din 1905 și până în anul 2000 când în S.U.A. a fost finalizată prima parte a cercetărilor legate de genom, când au fost clonate primele animale. Pavel Gătăianțu enumeră în eseul următor obiceiurile noi, basmele și superstițiile apărute în ultimul timp. Scriitorul menționează că „spiritul unui popor poate fi citit, nu în fasole, de fel de fel de vrăjitori și vraci, ci și de sociologi și psihologi în piețele alternative” (GĂTĂIANȚU 2004, 54). Lista obiectelor care se poate cumpăra la piața „Najlon” din Novi Sad este, cum consideră Pavel Gătăianțu, „un balast din stomacul civilizației moderne” (IBIDEM). Despre dezinformarea populației, despre cafeneaua „Dublin” și despre publicația sa *Monitorul de Dublin* din orașul Petrovaradin, ziar informativ cu un tiraj de un singur număr, agățat de un cui; despre Vladimir Ilici Ulianov, cunoscut după porecla sa – Lenin, chiar și întrebările puse personajelor din desene animate ale lui Disney: *De ce Oliva nu i-a măsurat niciodată în public tensiunea lui Popye?*, *Care va fi ultimul buletin de știri camuflante?*, etc. fac eseurile lui Gătăianțu pline de umor, satiră și inedite în acest spațiu balcanic. Despre noutatea adusă literaturii române din Voivodina ne dăm seama încă din titlu: „De ce căpiază doamnele după Hercule”, „Erotic performance”, „Dick o 'Sullivan sau Axinte în acțiune”, „Zona bikini 90-60-90”, „Poveste cu portjartier”, „Cea mai diletantă trupă de teatru din Balcani”, „When Poop's și prietenii”, „Vaca și puiul”, „Cine este Axinte, de fapt?”, „Serbia până la Tokyo” și „Microfon brodat la birtul lui Joe” etc. Aventura noastră în lumea filmelor, teatrului, cinematografului, în lumea mitologică și în lumea mașinii, se încheie cu o *Addendă* unde sunt dezbătute obsesiile românilor în baza presei citite din ultimul deceniu și o rugă pentru români și sârbi. Toate cele amintite mai sus rezultă cu opinia scriitorului că omul va fii ținut în lanțurile societății tehnice un timp foarte lung. Dar nu va muri în lanțuri. Societatea tehnică poate crea confort, nu însă și spirit, iar fără spirit nu există geniu. O societate lipsită de oameni de geniu dispare. Societatea tehnică, care se instaurează acum în locul celei tradiționale și care va cuceri întregul pământ, va pieri cândva și ea. TELEVIZIUNEA și filmele porno și reclamele sunt considerate produse de prost gust pentru Europa de Est. Oamenii se trezesc obligați să trăiască și să se comporte după legi străine celor umane. Cine nu respectă legile „mașinii” – devenite legi ale societății – este sancționat. Omul, care trăiește în minoritate, devine cu timpul o minoritate proletară. El este exclus din societatea căreia îi aparține, dar în care nu se mai poate integra, fiindcă nu îi permite condiția lui umană. Dezumanizarea continuă sub diferite forme: renunțarea la sentimente, reducerea relațiilor sociale la ceva categoric, precis și automat, cum sunt relațiile între piesele unei mașini. În eseul „Ecranocrație”, Pavel Gătăianțu scrie despre segmentele importante ale noilor tehnologii informaționale în care își lansează opinia sa că

„filmele porno de pe canalul III al Televiziunii Belgrad au fost transmise cu scopul de a slăbi moralul socialist al muncii sau pentru a pregăti „revoluția” de mai târziu din România. [...] Puterea ecranului este enormă, fiecare cuvânt este absorbit, fiecare gest este copiat. Nu degrabă se vorbește de cultura „Pink” sau muzica MTV. Televiziunea trebuie să aplatizeze mințile indivizilor, consumatorii trebuie să fie apatici.” (Ecranocrație)

Pavel Gătăianțu, prin volumul *Balastologie* a rămas dator cititorului să prezinte ideile cu propoziții dezvoltate și imbricate în cuvinte, de parcă a uitat aici că nu face poezie sau cronică pentru ziar. Intenția lui era alta: să stârnească prin puține cuvinte fantezia cititorului și totodată să-l pună pe gândire despre importanța problemei VALORIILOR în societatea postmodernă. Scriitorul ține să accentueze faptul că această societate NU mai produce valori, sau promovează ALTE valori, decât cele clasice. Proza lui Pavel Gătăianțu, pe cât de inedite este, cu atât de mult lipsește din totalitatea operei sale, însă ceea ce avem de față este cu totul inedit în literatura de limba română din

Serbia și cu atât mai valoroasă, producând în ultimul timp interes pentru cercetarea ei mai aprofundată din punct de vedere al antropologiei culturale și al dialogului intercultural prezent.

Bibliografie:

- ALMĂJAN, Slavco (1987). *Versiunea posibilă*. Antologia poeziei românești din Iugoslavia 1947-1987. Panciova: Libertatea.
- DIACONU, N. (1983). *Petru Cârdu: Pronume*. Craiova: „Ramuri”. Nr. 3.
- GĂTĂIANȚU, Pavel (2004). *Balastologie : manual alternativ*. Panciova: Libertatea.
- LĂZĂREANU, Simeon, Octav Păun (1995). *Intrarea în casă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia*. București: Editura Fundației Culturale Române.
- MOCUȚA, Gheorghe, (2001). *Pavel Gătăianțu*. Nr. 1-2-3/2001 *Revista Arca*, Arad.
- ORZA, Rosana (1995). *Proze paralele*. ”Lumina”, nr. 1, Panciova, 1995 apud: Popović, Virginia (2004). *Pavel Gătăianțu. Contribuții la monografie*. Novi Sad: Editura Ined Co.
- POPA, Ștefan, N. (1997). *O istorie a literaturii române din Voivodina*. Panciova: Libertatea.
- POPOVIĆ, Virginia (2004). *Pavel Gătăianțu. Contribuții la monografie*. Novi Sad: Editura Ined Co.
- POPOVIĆ, Virginia (2006). *Petru Cârdu, Pavel Gătăianțu și negarea artei tradiționale: avangarda în literatura română din Voivodina*. Arad: Arca. Nr. 4-5-6. p. 160.
- RADULOVIĆ, S. (1982). *Pronume indicative*. Beograd: „Književne novine”. Nr. 657. XXXIV, Belgrad.
- ROTARU, Ion, (2000): *O istorie a literaturii române. Poezia românească de azi în Banatul sârbesc*, „Tibiscus”, Uzdin, nr. 5 (1/2).
- STANCU, Valeriu P. (1997). *Decupaje și experiment*. Iași: „Revista română”. Nr. 1 (6).
- ȘERBĂNESCU, Andra (2007). *Cum gândesc și cum vorbesc ceilalți. Prin labirintul culturilor*. Iași: Polirom.

THE CHILDHOOD, IN THE ROMANIAN LITERATURE FROM VOIVODINA

COPIILĂRIA, ÎN LITERATURA ROMÂNĂ DIN VOIVODINA

Brândușa JUICĂ

Universitatea din Belgrad, Facultatea de Învățători și
Școala de Înalte Studii de Specialitate pentru Educatori
„Mihailo Palov” din Vârșeț, Serbia
E-mail: zujkab@yahoo.com

Abstract

Romanian literature for children and youth written in Vojvodina, Republic of Serbia, is an integral part of literature created in the region after the Second World War. Until 1970, no original work for children had been published, all the achievements of this kind could only be found in the magazines “Bucuria pionierilor” (Vrșac, 1946), which in 1956 became “Bucuria copiilor”. Books for children and about children that enter into specific relationships with the art, games, illustrations, culture and the traditions of the Romanians living in the region produce a full image of a valuable chapter of our literature, contributing to the completion of the self-image of the Romanian minority. This paper reveals the specificities of Mihai Condali’s poetry, one of the writers who immersed himself in the world of childhood.

Rezumat

Literatura pentru copii și tineret scrisă în limba română în Voivodina, Republica Serbia, este parte componentă a literaturii care a evoluat în perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial. Până în anul 1970 nu s-a publicat niciun volum original de creații pentru copii, toate realizările de acest gen fiind cuprinse în paginile revistei „Bucuria pionierilor” (Vârșeț, 1946), respectiv „Bucuria copiilor” (din 1956). Cărțile pentru copii și cu copii, care intră în relație cu arta, cu jocul, cu ilustrația, cultura și tradițiile românilor de pe aceste meleaguri, rotunjesc un capitol valoros al literaturii noastre, contribuind la completarea imaginii de sine a minorității române. Lucrarea de față relevă particularitățile poeziei lui Mihai Condali, unul din scriitorii noștri care a fost preocupat de lumea copilăriei.

Keywords: *literature, children, writers*

Cuvinte-cheie: *literatură, copii, scriitori*

„Copilăria este șuvoiul de apă care izvorăște limpede și curat din adâncurile ființei și la care omenirea aleargă fără încetare să-și potolească setea idealurilor sale de dragoste, de bunătate, de frumusețe, de perfecțiune.” (Francesco Orestano)

Textul prezentei lucrări constituie un comentariu despre preocupările nobile ale scriitorilor români din Voivodina, Republica Serbia.

Literatura pentru copii, se pare că, există încă de la ivirea mitului (RAȚIU, 2003, 8). Ea și-a proclamat cu dificultate dreptul la existență, confruntându-se cu o mulțime de prejudecăți de tipul celor care au considerat-o *literatură minoră, paraliteratură, subliteratură, Cenușăreasa mării literaturi* ... În prezent se bucură de mai multă atenție, mai ales în culturile robuste, are istorie

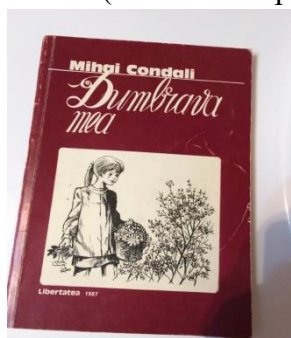
proprie, capodoperele și temele sale specifice. Existând ca literatură, „Ea este artă - sau nu există” (CÂNDROVEANU, 1988, 8).

Literatura pentru copii și tineret are o structură variată și bogată. Aceasta înglobează un număr impresionant de opere, care au fost scrise pentru copii și tineri sau au fost anexate acestui domeniu, datorită conținutului atractiv, a valorii artistice și educative. În spațiul cultural românesc și sârbesc, la confluența cărora a evoluat literatura română din Voivodina, concepțiile teoreticienilor asupra literaturii pentru copii și tineret au avut același caracter eterogen ca în literatura universală.

În ceea ce ne privește, literatura română pentru copii și tineret este parte componentă a literaturii scrise în limba română în Voivodina, Republica Serbia. Noțiunea de literatură pentru copii și tineret se utilizează în două accepțiuni:

- Literatura pentru copii și tineret ca disciplină de studiu, prezentă în planurile instituțiilor de învățământ, care pregătesc educatori, învățători, profesori pentru învățământul cu predare în limba română și
- Literatura pentru copii și tineret ca totalitate a operelor literare care sunt accesibile copiilor și tinerilor, indiferent dacă au fost scrise sau nu pentru ei. Ea este un domeniu al creației și se apreciază în baza criteriilor estetice.

Patrimoniul literaturii române pentru copii și tineretul școlar, scrisă în Voivodina, este constituit din patruzeci de volume în versuri și proză, care s-au publicat între anii 1970-2015. Sintagma - *literatura română pentru copii și tineretul școlar* - a fost lansată în spațiul nostru cultural (în studii de specialitate și publicații editoriale) de profesoara Ileana Magda¹.

Pentru necesitățile lucrării de față, vom supune atenției un volum de poezii destinat copiilor, de unul din scriitorii noștri care și-a încheiat rostirea. Este vorba de volumul *Dumbrava mea*, care conține poeziile semnate de Mihai Condali.

De cele mai multe ori biografia² unui scriitor nu este o coordonată definitorie pentru opera acestuia. Volumul de poezii amintit este, însă, direct legat de cele două decenii și jumătate de colaborare a poetului la revista „Bucuria Copiilor”.

Apreciat de criticii literari ca *poet talentat* (AGACHE, 2005, 167), Mihai Condali și-a construit, printre ecouri tradiționaliste, traiectoria lirică a scurtei sale vieți, într-o „manieră inconfundabilă prin fluidul interior armonios și ocrotitor al versului” (LĂZĂREANU, 2004, 14).

Cartea *Dumbrava mea - poezii pentru copii* a văzut lumina tiparului la Editura *Libertatea*, în anul 1987, la un deceniu de la trecerea poetului în neființă. Volumul cuprinde o selecție din

¹ Dr. Ileana MAGDA, conferențiar universitar, s-a născut pe data de 28 mai 1947, la Ecica, comuna Zrenianin). Școala cu opt ani a frecventat-o și a absolvit-o în localitatea natală, iar la cel de-al Doilea Liceu Experimental din Zrenianin a învățat din 1962 și până în 1966. La Facultatea de Filologie a Universității din Belgrad a studiat până în 1970, când și-a susținut examenul de diplomă, la Catedra de limba și literatura română, la prof. dr. Radu Flora. A fost profesor la Școala Normală din Vârșeț, la Academia Pedagogică, Școala Superioară pentru Instruirea Educatorilor și Școala de Înalte Studii de Specialitate pentru Educatori „Mihailo Palov” din Vârșeț. Ileana Magda trăiește la Vârșeț.

² Poet și ziarist, s-a născut pe data de 19 martie 1932 la Iablanca. În satul natal a terminat școala primară. Din anul 1943, a continuat studiile la Liceul român mixt din Vârșeț, pe care după absolvirea clasei a VI-a a cursului inferior l-a abandonat, angajându-se la Casa de Presă și Editură *Libertatea*. Și-a reluat studiile și în anul 1955 a absolvit Școala Normală din același oraș. A fost un timp învățător la Coștei. Din 1961 și până la sfârșitul vieții a fost ziarist la *Libertatea* (la Vârșeț și apoi la Panciova). A publicat poezii pentru copii în revista *Bucuria pionierilor/copiilor* (între anii 1950-1976), al cărei redactor a fost un timp. A mai scris poeme în proză, texte critice, reportaje și traduceri (din limba sârbă și italiană), pe care le-a publicat în „Lumina”, săptămânalul „Libertatea”, „Femeia nouă”, „Calendarul popular” (publicație anuală). A ilustrat și redactat grafic revista „Bucuria copiilor”, cărțile și manualele apărute la Editura „Libertatea” (până în anul 1962) și, ulterior, la Institutul Provincial pentru Editarea Manualelor din Novi Sad. A colaborat și la diferite reviste din țară. Post-mortem, în anul 1987 i-a fost publicată cartea *Dumbrava mea - poezii pentru copii*, la Editura *Libertatea* din Panciova, în selecția lui Simeon Lăzăreanu. În același an, în Colecția revistei „Lumina” a apărut broșura *Cărări*, care conține o selecție din poeziile publicate și un număr de poezii inedite, conținute în manuscrise.

poeziile publicate în revista „Bucuria pionierilor”, respectiv „Bucuria copiilor” și suplimentul acesteia „Ghiocci” (între anii 1950-1970), precum și poezii care provin din manuscrisele autorului. Versurile celor 34 de poezii, care cresc cu ajutorul modelelor îndrăgite (Coșbuc, Topârceanu), „reconstituie geografia imaginară a universului copilăriei, o lume de basm, în care grijile sunt zăvorâte, iar minunile și năzdrăvăniile răsar la tot pasul.” (JUICĂ, 2012,114). Poetul ocolește cu grijă vitregiile lumii reale, ferindu-se totuși de falsitate, având tot timpul în gând copiii, care trec ca o văpaie printre încrângături de tot felul.

Nenumărate posibilități de a cutreiera cărările copilăriei zac în *Dumbrava mea*. Pornind de la frumusețile naturii la jocuri și jucării, de la grijile școlarului la farmecul poveștilor, fără a uita plantele și animale, cititorul poate duce cu sine și visul și realitatea. Deci poeziile acestei cărți pot fi încadrate în mai multe categorii, dar, privite în ansamblu, revin aceluiași stăpân COPILUL. Ilustrațiile care aparțin și ele poetului, chiar dacă nu sunt colorate, au menirea de a amplifica dimensiunea mesajului artistic.

În poezia care a dat nume cărții, poetul, prin intermediul întrebărilor, se adresează în mod direct copiilor, provocându-i la dialog, cu intenția vădită de a-și defini crezul artistic. Absorbit de lumea de basm a dumbrăvii, în care s-au adăpostit nu doar frumusețile divine ale naturii ci și frumusețile omenirii, basmele, înțelepciunea bătrânilor, ori grija mamei, poetul nu uită să dăruiască partenerilor de dialog o mulțime de minunății: *vreo trei goruni, doi melci, un cuc, un iepuraș, Un colț de noapte și ninsori ...* E un gest nobil de a-i proteja, de a-i feri de greul și urâtul realității: *Căci drumul e glod și greu/ Abia de-l răzbătusem eu ... Și spinii-s tari ca niște cuie/ Hărtoape-s și prăpăstii mari/ Vai, ochi pîndesc printre stejari ...* (p. 6).

Imaginea *dumbrăvii* poetului, în care ... *tot copacul este/ Un vers bizar și o poveste*, impresionează prin realizarea artistică deosebită, prin mulțimea figurilor de stil care sprijină demersul poetic.

Personificarea peisajului natal, însuflețirea elementelor componente ale acestuia, umanizarea animalelor, păsărilor și a plantelor sugerează conexiunea dintre lumea materială și cea spirituală. În *dumbrava* sa, poetul visează, râde, dobândește curaj, aspiră spre o lume în care triumfă binele.

Un șir de poezii din volumul în discuție exprimă cu ușurință corespondența sentiment natură, ceea ce le așează în rândul pastelurilor, mai precis a poeziei anotimpurilor. Observăm că atenția poetului se îndreaptă spre descrierea anotimpurilor toamna și iarna, surprinse în peisajul familiar al *satului de la codru*.

În poezia *A venit toamna-n pădure* poetul nu este preocupat de prezentarea imaginii picturale a anotimpului, ci se concentrează spre antropomorfizarea lumii plantelor și a animalelor din pădure, speriate de venirea toamnei. *Lumea codrului deodată* devine o lume omenească preocupată de probleme existențiale. Personificarea este procedeul predilect al poetului. Astfel, *Frunzele șoptesc, șoptesc, Feriga s-a-ncovoiat, O salcie se-nconvoaie, Iar un brusture suspină, Iepurașul îngrozit / De-o vulpe e urmărit ...* (p. 12). În contrast cu starea de panică a vietăților este nepăsarea vântului, care de fapt a și spulberat *tăcerea codrului: Numai vîntu-n urma lor/ Fluieră nepăsător ...* (p. 14).

În finalul poeziei, printr-un catren separat de restul textului, poetul revine asupra atmosferei autumnale, care răspândește tristețea pământească: *Este frig și s-a-nserat/ Vîntul a mai încetat,/ Monoton porni o ploaie,/ Toamna calcă prin noroaie.//* (p. 15).

Versurile sprintare cu rimă împerecheată, prezența unor propoziții interogative și exclamative, dialogul dintre „personaje” sunt mijloace prin care poetul își deschide calea spre publicul ales.

Valorificând tradiția coșbuciană și apelând la o formulă melodioasă cuprinsă în patru catrene, poezia *Seară de toamnă* sugerează o imagine idilică menită eternității.

După primele versuri, vigoarea pastelului începe să se domolească și este completată cu imaginea mamei care își alintă copilul lângă vatra în care *focul pîlpîie domol*. Dar, în fond, seara de toamnă înseamnă trecerea spre mirajul nopții, sfârșitul zilei și începutul viselor, limitele realului și

imaginarului se înfrățesc. Pe lângă vatra străbună se mai adăpostesc și eroi din basme, dar și personajul mitologic Moș Ene.

În poezia amintită, poetul nu se mulțumește doar cu zugrăvirea realității, ci se așează în mijlocul ei, lângă mama, lângă vatră, devenind parte componentă a acesteia. Această transpunere în zona crepusculară trădează un spirit mișcător, care concentrază în el nostalgia satului și a copilăriei. Iată că, poezia care în aparență este dedicată copiilor, fiind și accesibilă acestora, nu lasă indiferent nici pe adultul care o întâlnește.

Printr-o trecere firească, și la fel de melodioasă, de la rima împerecheată la cea încrucișată, poetul dedică anotimpului iarna un număr însemnat de versuri, care sunt inspirate tot din peisajul autohton. Poezii ca: *În munți*, *Cum ninge de bogat*, *Seară de iarnă* prezintă frumusețea blajină a satului, care se lasă stăpânit de anotimpul albului suprem: *Fulgii sunt ca nicodată/ albi, curați și jucăuși/ Azi în strada mea de vată/ pomii-au îmbrăcat mănuși* (*Seară de iarnă* - p. 16). Nici vorbă de vreo umbră tulburătoare, se aud doar clopotele bisericii, desigur în semn de existență a Paradisului.

Dar ce-ar însemna toate acestea fără prezența puiului de om?

O supradoză de iubire din partea poetului față de copil face ca firea locului să se schimbe într-o clipită: *Liniștea din jur deodată/ Ca un fum se risipește;/ A venit din munți o ceată/ Care râde ștrengărește* (*În munți* - p. 19).

Însă grija poetului nu este de a prezenta doar minunatul decor instalat de acest anotimp, pe care de data aceasta îl observă și în mediul citadin, ca pe un *decor de iarnă ireal* (*În noaptea asta* p. 33), ci și de a aduce în discuție momentele deosebite oferite de sărbătorile de iarnă, și anume de Anul Nou. Astfel, între personaje tradiționale, care au fost rebotezate după moda timpului: *Moș Crivăț*, *Moș Gerilă* - eroi din povești și imaginistica specifică celui mai geros anotimp: *fulgi moi de vată, crengi și stele de cleștar ...*, se derulează jocurile copiilor și pregătirile pentru Anul Nou.

Prin ciclul de poezii *În grădină*, versuri selecționate din manuscrisele autorului, se impun o serie de imagini vizuale și olfactive, care relevă o mulțime de informații cu privire la regnul vegetal al grădinii. Talentul autorului se combină cu atenția pe care o acordă felurilor de plante: *urzica, sângele voinicului, mărgăritarele, spânzul și fructe: murele, fraga, zmeura, strugurii, coacăzele...* Acest ciclu poartă același nume ca și volumul de debut (1905) al poetului român Anghel Dumbrăveanu, o carte cu adevărate imnuri închinare florilor, care înlesnesc „aducerile aminte din Edenul copilăriei” (Goia, 2003, 42). Nu sunt lipsite de atenție nici necuvântătoarele. Versuri sprințare, senine și formative, care de multe ori conturează și câte vreo mică povestire: *Dresorul* (p. 47), *Vulpea și racul* (p. 68), *Leul și măgarul* (p. 70) ..., pe lângă faptul că promovează sentimente nobile, oferă și informații despre mediul în care trăiesc aceste viețuitoare.

Printre toate preferințele și dorințele joaca rămâne preocuparea de bază și în cadrul universului creat de Mihai Condali în *Dumbrava mea*. Nici nu se putea altfel, pentru că *joaca*, nu *jocul*, e libertate în sine. Pregătit pentru a intra în rolul de partener, poetul asigură un arsenal de instrumente adecvate: *săni, o păpușică, un urs alb pe patru roate, un ied gălbui de catifea, un avion de hîrtie, un cățel ...*

Dorind să spună că există și o istorie întunecată a copilăriei, poetul face o incursiune în lumea copiilor lipsiți de copilărie. Este vorba de povestea în versuri *Florin și Florica* (*Prelucrare și versificare după Frații Grimm*), care a fost mai întâi publicată în cinci fragmente consecutive, în revista „Bucuria copiilor” (numerele 2, 3, 4, 5 și 6) din anul 1956.

Prin versuri scrise într-un limbaj accesibil vârstei copiilor, autorul transpune filonul narativ al poveștii *Hansel și Gretel* în realitate românească, numindu-și eroii Florin și Florica. Citind povestea, copiii fac cunoștință cu frații orfani de mamă, care au fost umiliți și chinuți de mama vitregă, culminând cu hotărârea de a-i prăpădi. Derularea palpitantă a întâmplărilor sporește fondul emotiv și captează atenția cititorilor. În urma numeroaselor peripeții, nedreptatea este învinsă, iar finalul poveștii aduce, ca de obicei, victoria binelui. Florin și Florica scapă cu viață, se întorc la casa părintească, și mai mult, ultimile versuri relevă faptul că cei doi frați au fost răsplătiți, după toate

rele prin care au trecut, cu viață lungă și fericită: *Dar zilele au prins să se înșire/ mărgelile cu sclipiri de fericire/ pe mătasea unui trai tihnit/ Așa ani mulți în codru au trăit/* (Florin și Florica p. 74)

Călătoria misterioasă prin *Dumbrava mea* se încheie cu un *Cîntec pentru somn*, ilustrat cu două imagini semnificative: camera în care dorm părinții și camera în care dorm copiii, vegheați de razele Lunii. Spiritele jucăușe se potolesc la îndemnul versului molcom care se scaldă în albia tradiționalelor cântece de leagăn.

Poetul apelează la elemente și personaje de basm, care s-au statornicit și ele în satul *uitat pe vale*, pentru a îndemna copiii să pășească pragul viselor: *Dormi cuminte. Somnul lin/ ca un vis și-a pleacă geana./ În miresme de băgrin/ înflorit și Cosînzeana,/ doarme acum cu fața-n sus/ ...* Efectul benefic rămâne cel cunoscut: *Dormi, copile, dormi să crești.* (p. 98).

Fără pretenția epuizării tuturor nuanțelor lirice care populează acest traseu artistic, construit de poet și editor, ne exprimăm convingerea că volumul de poezii *Dumbrava mea* rămâne o contribuție importantă la îmbogățirea patrimoniului literaturii pentru copii și tineret scrisă în limba română în Serbia.

În același context amintim și faptul că versurile acestui volum, luminate de spiritul modelelor din literatura națională și încărcate de specificul locului în care au apărut, relevă, încă odată, ineditul creației literare românești veșnică în acest colț de lume.

Bibliografie:

AGACHE, Catinca (2005). *Literatura română în țările vecine 1945-2000*. Iași: Princeps Edit.

CÂNDROVEANU, Hristu (1988). *Literatura română pentru copii*. București: Editura Albatros.

CONDALI, Mihai (1987). *Dumbrava mea*. Panciova: Editura Libertatea.

GOIA, Vistian (2003). *Literatura pentru copii și tineret (pentru institutori, învățători și educatoare)*. Cluj-Napoca: Editura Dacia.

JUICĂ, Brândușa (2012). *Literatura română din Voivodina (1945-1989) - La confluența a două culturi*. Zrenianin: Editura ICRV.

JUICĂ, Brândușa, MAGDA, Ileana (2014). *Vântul seamănă cuvântul- Antologie de literatură română pentru copii și tineretul școlar, scrisă în Voivodina, Republica Serbia*. Zrenianin: Editura ICRV.

LĂZĂREANU, Veronica (2004). *Dumbrava însorită*. Panciova: Editura Libertatea.

RAȚIU, Iuliu (2003). *O istorie a literaturii pentru copii și adolescenți*. București: Editura Biblioteca Bucureștilor.

NEW WORDS IN SLOVAK AND SERBIAN LANGUAGES¹

CUVINTE NOI ÎN LIMBILE SLOVACĂ ȘI SÂRBĂ

Ana MAKIŠOVA

University of Novi Sad

Faculty of Philosophy, Novi Sad

E-mail: makisova.anna@gmail.com

Abstract

This paper deals with nouns with foreign suffix –iáda in Slovak language and suffix –ijada in Serbian language. Lexemes are made by joining suffixes and general or personal nouns, more often of foreign and rarely of domestic origin. Nouns with this suffix refer to a kind of collective competition, action, socialization or exhibition, where consummation of the exhibited is usually right on site. We come across these lexemes in the daily press quite often. Most of these lexemes are of newer date and, hence, still haven't been recorded in dictionaries of neither Slovak nor Serbian language.

Rezumat

Această lucrare se ocupă cu studiul substantivelor formate prin sufix străin–iáda în limba slovacă și sufixul–ijada în limba sârbă. Lexemele sunt formate prin împreunarea sufixelor cu substantivele comune și cele personale, mai des de origine străină și mai rar de origine domestică. Substantivele cu acest sufix se referă la o anume competiție colectivă, acțiune, socializare sau expoziție unde consumarea celor expuse este de obicei la fața locului. Ne întâlnim cu aceste lexeme în presa zilnică destul de des. Majoritatea acestor lexeme sunt mai noi și totuși nu au fost înscrise în dicționare nici de limbă slovacă și nici de limbă sârbă.

Keywords: *suffix, domestic word, word of foreign origin, collective competition, game, competing, daily press*

Cuvinte-cheie: *sufix, cuvânt domestic, cuvânt de origine străină, competiție colectivă, joc, competiție, presa zilnică*

This paper deals with noun suffix *-iáda/-ijada* which is used for building nouns in contemporary Slovak and Serbian language. It mainly focuses on lexemes of newer date. Suffix *-ijada* is classified as foreign suffix of Greek origin. Numerous lexemes of this type are not so common in written language since they are more characteristic for spoken language. Most of these lexemes are of newer date and only few of them are recorded in dictionaries of Slovak or Serbian language.

As Bugarski cites (BUGARSKI, 2002, 244) lexemes with suffix *-ijada* refer to a kind of collective competition, socialization or exhibition where consummation of the exhibited is usually right on site.

Suffix *-ijada* is used to form word that describe a certain action. This formant is semantically specialized and is used to build nouns that describe an action, game, competition, and competing. Lexemes of this type are most commonly used in the daily press or in other types of

¹ The paper is a part of a project Discourse of minority languages, literature and culture in southeast and middle Europe (no. 178017) which is financed by Ministry of education and science of Republic of Serbia.

media. In Slovak and Serbian language nouns of this type are made of words which describe persons and objects. Some of them contain a personal noun, however, in everyday use they are recorded with small initial letter, e.g. *daciáda*, *neptuniáda*, *prioriáda*; *balkanijada*, *gogoljijada*, *robinzonijada*.

Given nouns are classified as general nouns and are thus written with small initial letter given the fact that they describe an action, game or competing that repeats itself after a certain period of time therefore making the meaning of the lexeme general as well.

Lexemes with suffix *-iáda* in Slovak language can be classified into two groups depending on whether they contain personal or general noun. Personal noun is present in the generative base of the word in the following lexemes: Amerika- *amerikaniáda* (the Olympics in American way), Balkán – *balkaniáda* (skiing competition of countries from the Balkan peninsula), Don Quijot – *donkichotiáda* (getting carried away with fantasies that are not accomplishable, futile feat), Faust – *faustiáda* (an act, theatre play in the Faustian style), Václav Havel – *havliáda* (events connected to the personality of Slovakian- Czech president), Jeremiáš – *jeremiáda* (bitter complaints, cry and mourning), Karlove Vary – *karlovariáda* (stay, treatment, and recreation in spa Karlove Vary in the Czech Republic), Kolumbus – *kolumbiáda*, Maradona – *maradoniáda* (competition of the best football players), Marcin – *marciniáda* (relation with uncle Marcino in Slovak radio), Meopta – *meoptiáda* (sporting competition of the employees in the Meopta company), Napoleon – *napoleoniáda* (military campaign similar to the Napoleon's in Russia in 1812.) Neptún – *neptuniáda* (sporting competition and entertainment pool program for the students in Banská Bystrica), Olymp – *olympiáda* (international sporting competition which is organized every four years with respect to the Greek Olympics), Potemkin – *potemkiniáda* (illusion of prosperity, masking the bad condition) Prior – *prioriáda* (sporting competition of the employees in Prior trading network in Slovakia), Pytagoras – *pytagoriáda* (mathematics students' competition), when it comes to personal noun of Greek origin – Pytagoras the basis is shortened for the suffix *-as*, Rempo – *rempiáda* (employees' gathering in the Rempo company), Sibír – *Sibiriáda* (the poem shows the life in Siberia) given that this is a poem it is written with a capital letter, Spartak – *spartakiáda* (mass sporting competition similar to Olympics which is organized every five years). It should be mentioned that this word is written with small initial letter in dictionary of foreign words in Slovak language (SLOVNÍK CUDZÍCH SLOV 1979, 811) while in Serbian language it is written with a capital letter (VELIKI REČNIK STRANIH REČI I IZRAZA 2007, 1161) which makes a spelling difference between the two languages. Trujillo – *trujilliáda* (the era of reign and dictatorship of Rafael Leonidas Trujillo y Molina in the Dominican Republic). The case with nouns that end with *-iáda* and stem from the personal nouns is that there is no shortening of the generative basis.

Nouns that have a general noun in their basis can be classified according to the gender of the noun. Most of the nouns of male gender: autogram – *autogramiáda* (signature of a celebrity during a special event), buffón – *buffoneriáda* (comic music pieces or parts), darček – *darčekiáda* (action which means handing out presents). When it comes to this noun in particular it should be said that suffix *-iáda* is added to the diminutive form of the noun, epigram – *epigramiáda* (presenting epigrams in radio show), guláš – *gulašiáda* (traditional competition in preparing stew in a fish pot), harlekyn – *harlekyniáda* (comedy, jokes, machinations), humor – *humoriáda* (entertaining program with humouristic scenes), lazár – *Lazariáda* (the title of the play Lazariáda is made by adding suffix *-iáda* to a noun lazár), magnezit – *magnezitiáda* (sporting competition of the employees that produce magnezite), melón – *meloniáda* (competition in producing watermelons as regards to their taste and size), šampus – *šampusiáda* (finish of a motorist competition where the winner sprays himself as well as the rest of the people with champagne), šarkan – *šarkaniáda* (joint action which involves flying kites), telegram – *telegramiáda* (relation on TV with popular songs and *autogramijada*), textil – *textiliáda* (gathering of textile industry workers), turista – *turistiáda* (touristic actions which are organized within International child's day), veterán – *veteraniáda* (gathering of the veterans from certain sports such as athletics, swimming, etc.). A noun of female gender can also make a generative basis of the word: bosorka – *bosorkiáda* (actions related to a

witch), fazuľa - *fazuliáda* (competition in preparing beans), gitara – *gitariáda* (guitar playing competition), haluška – *haluškiáda* (gastronomic action which involves both preparing and tasting of dumplings), karikatúra – *karikaturiáda* (gathering of caricaturists), klobása – *klobasiáda* (competition in both preparing and tasting of sausages), kukurica – *kukuriciáda* (production of various objects made of corn), maškara – *maškariáda* (exhibition of masks), Meopta – *meoptiáda* (sporting competition of the employees in Meopta company), oblátka – *oblatkiáda* (competition in wafer making), palacinka – *palacinkiáda* (gathering where pancakes are both made and tasted), sánky – *sánkiáda* (competition in sledging), torta – *tortiáda* (competition in making cakes which involves tasting right on site), univerzita – *univerziáda* (international students' competitions in various sporting disciplines). The generative basis of this noun is shortened and it becomes univerz- and the suffix –iáda is added afterwards. Generative basis of the rest of the general nouns is not being shortened.

Lexemes of –iáda type can be classified into several groups based on the noun in their generative basis:

1. domestic general noun: *bosorkiáda*, *darčekiáda*, *fazuliáda*, *haluškiáda*, *klobasiáda*, *meloniáda*, *oblatkiáda*, *palacinkiáda*, *sánkiáda*. Given nouns present a type of hybrid word building.

2. general noun of foreign origin: *amerikaniáda*, *autogramiáda*, *buffoneriáda*, *epigramiáda*, *gitariáda*, *gulašiáda*, *harlekyniáda*, *humoriáda*, *karikaturiáda*, *magnezitiáda*, *maškariáda*, *olympiáda*, *šampusiáda*, *šarkaniáda*, *telegramiáda*, *textiliáda*, *tortiáda*, *turistiáda*, *univerziáda*, *veteraniáda*.

Based on the meaning of the noun with suffix –iáda, they can be sorted into few groups. A group which involves terms related to cooking and gastronomy in general has become one of the biggest lately: *fazuliáda*, *gulašiáda*, *haluškiáda*, *klobasiáda*, *meloniáda*, *oblatkiáda*, *palacinkiáda*, *tortiáda*, *gulašiáda*, *paprčkiáda*, *kuleniáda*. This group in particular is one that is constantly growing with words therefore we have probably not managed to enlist them all. The second group of words, productive ones as well, contains terms that refer to various sporting competitions (it could also be different competitions such as mathematics competition): *amerikaniáda*, *balkaniáda*, *magnezitiáda*, *neptuniáda*, *olympiáda*, *pytagoriáda*, *spartakiáda*, *textiliáda*, *univerziáda*, *veteraniáda*. Terms that refer to various first of all cultural events make the third group: *autogramiáda*, *epigramiáda*, *gitariáda*, *humoriáda*, *karikaturiáda*, *kukuriciáda*, *sánkiáda*, *turistiáda*, *rozhlasiáda*. The fourth group consists of lexemes that contain personal noun with a negative meaning: *donkichotiáda*, *faustiáda*, *havliáda*, *jeremiáda*, *potemkiniáda*, *trujilliáda*. Lexemes characteristic for certain geographical and linguistic area make the fifth group: *daciáda*, *karlovariáda*, *marciniáda*, *meoptiáda*, *neptuniáda*, *prioriáda*, *rempiáda*. Lexemes from this group do not have a wider usage and are limited with time and space.

If we take a look at all the recorded lexemes, the situation is as follows: lexemes that have been recorded in Slovak language dictionary (SLOVNÍK SLOVENSKÉHO JAZYKA 1959-1968) are: *buffoneriáda*, *donkichotiáda*, *faustiáda*, *jeremiáda*, *napoleoniáda*, *olympiáda*, *potemkiniáda*, *spartakiáda*, while those that have been recorded in foreign words dictionary (SLOVNÍK CUDZÍCH SLOV, 1979) only add the word *autogramiáda* to the list.

Ahead of suffix –iáda in Slovak literary language long vowel in the generative basis of the word is shortened based on the rule regarding rhythmic shortening, e.g: melón – *meloniáda*, Neptún – *neptuniáda*, oblátka – *oblatkiáda*, veterán – *veteraniáda*. Most nouns have basic noun form in their generative basis while only certain cases contain diminutive form of a noun e.g. *darčekiáda*.

Lexemes in Serbian are sorted into two groups, based on the gathered material. The first group consists of lexemes that contain a personal noun in their generative basis: *balkanijada*, *donkhotijada*, *erićijada* (TV show about poet D. Erić), *fišerijada*, *gogolijada*, *kosovijada* (position of Serbs on Kosovo), *nušićijada*, *olimpijada*, *otporijada* (organized by student organization Otpor), *robinzonijada*, *srbijada* (gathering of Serbs in abroad), *šešelijada* (crowd because of professorship of V. Šešelj on Faculty of Law), *trabantijada* (parade of Trabants). Second group consists of nouns

that contain a noun in their generative basis. There is a subtype of nouns that contain a noun of male gender: *ajvarijada*, *alkoholijada* (drinking alcohol), *biciklijada*, *balonijada*, *bonijada* (handing out coupons instead of money), *bostanijada*, *brucošijada* (freshmen party), *cementarijada* (gatherings of employees in the cement industry), *circusijada*, (children's show), *čobanijada* (gathering of the shepherds), *čvarkijada*, *duvanijada* (cigarette fair), *džipijada* (jeep parade), *fjakerijada*, *filozofijada*, *golijada* (a lot of goals), *gusanijada* (gander fight), *izborijada* (election crowd), *klovnijada* (parade of clowns), *kulenijada*, *kupusijada* (competition in producing cabbage, the bigger cabbage heads the better), *lažijada* (competition in telling lies), *majmunijada*, *pasuljijada*, *peskijada* (making sand figures), *poslastičarijada*, *pravijada* (party on Faculty of Law), *rašomonijada* (fuss, state where seeing the truth is very difficult), *rezultijada* (telephone service for sporting results), *rolerijada* (competition in rollerblading), *roštiljijada* (competition in preparing meat on a barbecue), *sankanijada* (sledding children's competition), *selektorijada* (machinations about the choice of a coach), *sirijada*, *somovijada* (competition in catching catfish), *šamponijada* (collective hair washing), *šeširijada* (show of hats), *telefonijada* (troubles with a telephone), *univerzijada*, *žonglerijada*, *klikerijada*, *pasuljijada* or a noun of female gender: *gitarijada*, *kobasicijada*, *mašinijada* (meeting of engineering faculties), *memorijada* (competition in memorizing), *pčelijada*, *pitijada* (competition in making pies), *pogačijada*, *pršutijada*, *rakijada* (competition in brandy making), *slaninijada*, *stravijada* (great fun), *šljivijada* (gathering of plum producers), *švarglijada*, (competition in making headcheese), *tortijada* (competition in making cakes).

As for noun *strašijada* (making scarecrows), its generative basis is a verb *strašiti* (to scare) since, if it had been a noun, the new word would be *strašilijada*, *tucanijada* (competition in cracking Easter eggs) has a gerund form *tucanje* (cracking).

Nouns in Serbian language can be sorted into 6 groups based on the meaning of a noun with *-ijada* suffix. Words related with cooking and gastronomy make the first group: *ajvarijada*, *čvarkijada*, *kobasicijada*, *kulenijada*, *kupusijada*, *pasuljijada*, *pitijada*, *pogačijada*, *poslastičarijada*, *pršutijada*, *rakijada*, *roštiljijada*, *sirijada*, *slaninijada*, *šljivijada*, *švarglijada*, *tortijada*. Second group consists of terms describing various competitions (mostly sporting competitions) or other collective manifestations: *balkanijada*, *balonijada*, *biciklijada*, *bostanijada*, *brucošijada*, *čobanijada*, *duvanijada*, *džipijada*, *fjakerijada*, *gitarijada*, *gusanijada*, *klikerijada*, *mašinijada*, *memorijada*, *olimpijada*, *peskijada*, *rolerijada*, *somovijada*, *strašijada*, *šeširijada*, *trabantijada*, *tucanijada*, *univerzijada*. Third group consists of terms describing different events, mostly cultural: *erićijada*, *gogoljijada*, *nušićijada*, *sankanijada*. The next group consists of lexemes that contain a personal noun with a negative meaning: *donkijhotijada*, *otporijada*. Lexemes that are characteristic for a certain linguistic and territorial area make the fifth group: *bonijada*, *izborijada*, *srbijada*, *šešelijada*, *kosovijada*. Lexemes from this group are limited with both time and space since the word *bonijada* hasn't been in use lately. We could separate one more group of lexemes that refer to a funny event: *circusijada*, *klovnijada*, *lažijada*, *majmunijada*, *rašomonijada*, *selektorijada*, *šamponijada*, *telefonijada*, *žonglerijada*.

Main point of adding suffix *-ijada* is to build noun and, rarely, verb generative basis. New words in the language are a part of a linguistic standard. Words of this type usually stem from the need to make expression more economic and achieve maximum economy as well. Terms with this suffix have its own meaning to some extent.

Ranko Bugarski called the *-ijada* suffix "that of the media" (2002). The media constantly shower us with new words made by adding the suffix *-iáda/-ijada*.

In contemporary language, suffix *-iáda/-ijada* is productive and is common with the new words. Some of them are short-lived given the fact that they describe a current event or a situation while others are slowly becoming parts of standard dictionaries. Nouns that are derived from personal nouns are written in small initial letter since certain actions are repetitive which confirms the rule that they are not unique terms but are common in language.

Bibliography

- BUGARSKI, Ranko (2002). *Nova lica jezika. Sociolingvističke teme*. Beograd: Čigoja.
- BUGARSKI, Ranko (2002). *Lica jezika - sociolingvističke teme*. Beograd: Čigoja.
- IVANOVÁ-ŠALINGOVÁ, Mária, MANÍKOVÁ, Zuzana (1979). *Slovník cudzích slov A/Z*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- JACKO, Jozef (1984). *Slová typu olympiáda a napoleniáda*, Slovenská reč, 49, (5), 318-319.
- JACKO, Jozef (1989). *Príležitostné slová typu šarkaniáda*, Kultúra slova, 23, (9), 306-308.
- KLAJN, Ivan (2003). *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku. 2*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Institut za srpski jezik SANU; Novi Sad: Matica srpska.
- KLAJN, Ivan, ŠIPKA, Milan (2007). *Veliki rečnik stranih reči i izraza*. Novi Sad: Prometej.
- NIKOLIĆ, Miroslav (2000). *Obratni rečnik srpskoga jezika*. Novi Sad: Matica srpska; Beograd: Institut za srpski jezik SANU.
- Slovník slovenského jazyka*. Red. Š. Peciar, Bratislava, Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied 1959-1968. 6 zv.
- Slovník súčasného slovenského jazyka (a-g)*, Red. K. Buzássyová, A. Jarošová. Bratislava, Veda, 2006.
- Slovník súčasného slovenského jazyka (h-l)*, Red. A. Jarošová, K. Buzássyová. Bratislava, Veda, 2011.

**V. SCIENTIFIC CULTURE / CULTURE SCIENTIFIQUE /
CULTURĂ ȘTIINȚIFICĂ
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Eugen GAGEA**

THE INFLUENCE OF NON-MUSICAL FACTORS UPON TEXTUAL MODIFICATIONS IN COUNTINGS

INFLUENȚA FACTORILOR NEMUZICALI LA MODIFICAREA TEXTUALĂ A NUMĂRĂTORILOR

Cristina PLANJANIN-SIMIĆ

Școala Superioară pentru Instruirea Educatorilor, Kikinda, Serbia

E-mail: kristina.planjanin.simic@gmail.com

Abstract

When starting analytically from elaborating a complex creation, as the counting, the first obstacle in the way of the researchers is the text of the counting, respectively its etymologic sense. The way of interpreting the counting depends of more factors: the knowledge and creativity of the informant, the capacity of “translating” certain parts of the counting, unknown by him. Also, it depends a lot of the moment of the selection, and its duration, the age of the counting – meaning “the fray degree” (smaller or bigger changes, to be recognized or not). The modifications of the counting can be diverse, and the combinations can be numerous, contingent or even imperceptible. It may reach to: smaller or bigger modifications of the verse, conscious or unconscious, or interpreted with a meaning that is closer to the “original” one in this way creating new variants of the counting that the children use daily.

Rezumat

Atunci când se pornește analitic de la prelucrarea unei creații complexe, așa cum este numărătoarea, primul obstacol în calea cercetătorilor este textul numărătorii, respectiv sensul ei etimologic. Modul de interpretare al numărătorii depinde de mai mulți factori: de cunoașterea și creativitatea informatorului, capacitatea de a „traduce” anumite părți ale numărătorii, necunoscute de acesta. De asemenea, depinde foarte mult și de momentul culegerii, precum și de durata acesteia, vechimea numărătorii - adică „gradul de uzură” (modificări mai mici sau mai mari, de recunoscut sau de nerecunoscut). Modificările numărătorilor pot fi diverse, iar combinațiile pot fi numeroase, neprevăzute sau chiar imperceptibile. Se poate ajunge la: mici sau mai mari modificări ale versului, conștiente sau inconștiente, sau interpretate cu un înțeles apropiat de cel „original” creând astfel noi variante ale numărătorilor pe care le utilizează copii zilnic.

Keywords: *folklore for children, counting, etymologic sense, modifications of the counting, variants*

Cuvinte-cheie: *folclorul copiilor, numărătorile, sensul etimologic, modificările numărătorilor, variante*

Studierea folclorul copiilor, în special a numărătorilor din Banatul sârbesc, a rămas, din păcate, o latură mai puțin aprofundată în studiile cercetătorilor până în prezent. Importanța studierii acestui gen folcloric ne-a părut cu atât mai necesară cu cât ea are darul de a caracteriza și de a evidența una dintre cele mai interesante problematice etnomuzicologice aflate în strânsă legătură cu psihologia copilului, precum și cu pregătirea preșcolară a copiilor.

Materialul muzical-folcloric înregistrat și analizat are la bază cercetările făcute pe teren efectuate în mod repetat în perioada 25.05.1999-16.01.2012, în localitățile: Uzdin (Uzdin), Coștei (Kuštilj), Voivodinți (Vojvodinci), Mesici (Mesić), Iablanka (Jablanka), Panciova (Pančevo), Doloave (Dolovo), Satu Nou (Banatsko Novo Selo), Zrenianin (Zrenjanin), Sălcița (Sočica), Toracu Mic (Torak) și Mărcovăț (Markovac).

Numărul total de exemple muzicale colectate (192), numărul de informatori (63), precum și structura lor de vârstă, se reflectă în materialul colectat, care de fapt reprezintă numeroase variante a subcategoriilor folclorului copiilor cu aceleași denumiri, îndeosebi un mare număr de variante de numărători. Acest lucru ne-a permis să observăm și să explicăm fenomenele intrinseci precum factorii nemuzicali din comportamentul copiilor, în interiorul grupului de copii de aceeași vârstă.

Aspectele menționate și mijloacele pe care le utilizează copilul sunt foarte importante, deoarece determină în mare măsură numărătoarea ca fenomen. Transformările textuale ale numărătorilor influențează direct ritmul numărătorii, adică se ajunge la modificări ritmice ale numărătorii în ultimul vers / ultima silabă a numărătorii. Acestea au ca scop realizarea „victoriei” copilului care numără, mai exact „salvarea” proprie. Dat fiind faptul că toate acestea se află în strânsă legătură, se corelează și se leagă imperceptibil (psihic, verbal și textual, ritmic și prin mișcări inevitabile - adică mișcarea mâinilor persoanei care interpretează numărătoarea).

Așa-numiții factori nemuzicali, care am observat că însoțesc numărătoarea¹, sunt constanți și influențează direct aspectul acesteia. Ei se află într-o legătură de cauzalitate directă cu numărătorile notate. Acești factori sunt următorii:

A) motivația emoțională, adică starea pe care o simt toți copiii în cursul jocului, în raport cu „rolurile” care le sunt atribuite, precum și dominarea psihică în cadrul grupului de vârstă;

B) momente de vârstă / de timp ale creșterii copilului, prin stăpânirea numărătorilor. Ele sunt:

- 1) memorarea unei numărători pe care copilul a auzit-o în cursul socializării cu alți copii,
- 2) extinderea repertoriului numărătorilor învățate pe parcursul creșterii, precum și descoperirea secretului numărătorii;
- 3) folosirea **secretului numărătorii** și exersarea manipulării prin ultima silabă;
- 4) folosirea **secretului numărătorii** și **totodată** ajustarea ultimului vers al numărătorii selectate, într-unul din modurile următoare: recompunerea în propriul „avantaj” a ultimului vers al numărătorii, sau a ultimului cuvânt-silabă, în conformitate cu necesitățile din momentul respectiv, în raport cu numărul de jucători și în raport cu vârsta acestora, prin modurile enumerate în lucrare
- 5) Folosirea numărătorilor sub formă de dialog, care oferă copilului asupra căruia a „picat” ultima silabă posibilitatea să se „salveze”, pe baza răspunsului acordat. Toate cele cinci moduri enumerate mai sus reprezintă doar o parte din modalitățile și soluțiile pe care le-au aplicat copiii, dar sunt cele pe care le-am observat în decursul acestei cercetării.

C) inteligibilitatea textuală și transmiterea fonetică de conținut a numărătorii (respectiv adaptarea acesteia) în funcție de: 1. creativitatea și vârsta copilului, capacitatea de a „traduce” anumite cuvinte, neclare pentru el, în cursul interpretării numărătorii; 2. fondul de cuvinte pe care îl stăpânește;

D) „vechimea” numărătorii. Inteligibilitatea textuală a numărătorii depinde în mare măsură de lungimea perioadei de utilizare a acesteia. Aceasta se poate observa în transformarea cuvintelor de-a lungul timpului. Utilizarea frecventă a numărătorii duce la re(interpretarea) acesteia. Aceste

1 vezi în: Teză de doctorat, autor Kristina Planjanin (Simić): *Tipologia folclorului Românesc al copiilor din Banatul Sârbesc. Numărătorile*, Universitatea națională de muzică din București, 2014, (în manuscris)

lucruri cumulate duc la o legătură directă și totodată indică calea de dezvoltare de la număratoarea inteligibilă la cea parțial inteligibilă și până la număratoarea neinteligibilă.²

Analizând număratoarea, ne vom da seama de faptul că nu există o pregătire mai bună a copilului pentru viață, îndeosebi la vârste preșcolare, decât prin aceste forme.

Toate modificările și fenomenele mai sus menționate, care însoțesc numărătorile, de la apariția lor și până la notare, oferă răspunsul la următoarele întrebări semnificative pentru această lucrare: De ce există numărători cu text complet neinteligibil?

Care este scopul existenței lor și de ce astăzi, nouă, adulților, ne par atât de neinteligibile, stranii și neacceptabile? De ce oare pe noi interpretarea unor astfel de numărători ne amuză, în timp ce pentru copii ele au un sens existențial și marchează pentru noi, adulții, o vârstă atât de îndepărtată, dar ușor de recunoscut, adică marchează perioada copilăriei? Greșeala pe care o comitem noi, adulții, se află cu siguranță inclusă în acest material, așa cum remarcă într-una din lucrările sale semnificative autoarea Elly Bašić: „Adulții trebuie să se coboare la nivelul copilului! Adultul vede încă un „adult imatur“ în copil, în loc să înțeleagă cât de greu este să nu te „cobori“, ci să te ridici la nivelul copilului!“ (BAŠIĆ 1986, 129)³

Din acest motiv vom începe cu primele și cele mai evidente schimbări textuale la numărători, din exemple concrete culese pentru această lucrare: numărători în care se presupune că anumite cuvinte au fost preluate de la o altă naționalitate. Un astfel de exemplu este: Et, chetui, harom (Ex. 51), adică varianta cântată sub denumirea: Eci, kete, harom (Ex. 63):

63

ECI, KETE, HAROM

Ana Pardos, 57 de ani,
Coștei, 7.12.2002

(cca ♩=100)

Aici este vorba despre numărare în limba maghiară. Dar se pune întrebarea dacă copiii sunt mereu conștienți de limba despre care este vorba. Uneori sunt, alteori nu, dar pentru ei este totuși important să fie ceva nou și străin, chiar și atipic și neinteligibil. Aceasta îi și fascinează și folosesc cuvintele ca pe un element de „magie“, creându-le un simț de superioritate. Interpretând astfel de

² Despre clasificarea numărătorilor vezi: Teză de doctorat, autor Kristina Planjanin (Simić): *Tipologia folclorului Românesc al copiilor din Banatul Sârbesc. Numărătorile*, Universitatea națională de muzică din București, 2014, 57

³ Adults must descend to the level of the child! The adult still sees only an „immature adult“ in the child, instead of finally understanding how difficult it is not to „descend“, but to rise to the level of the child!

numărători, ei vor să devină confuzi și „fermecați“, să creeze confuzie și asupra celorlalți jucători, adică copii, iar număratoarea să fie încheiată în folosul lor (despre aceasta vom expune mai târziu mai multe ipoteze).

Un exemplu interesant din punct de vedere textual este și „Iedan vandu, Sava Iandu“ (Ex. 48):

48

IEDAN VANDU, SAVA IANDU

Stela Ghereu, 75 de ani
Toracu Mic, 12.01.2012

(cca ♩=80)

Ie - dan van - du, Sa - va ian - du,
Ca - ra - șo, ca - ra - șo,
I - li, pi - ti, i - li, po.
Da ur - ve - la, da pur - de - la,
Pur - de - la ș-un pup.

Iedan vandu, Sava iandu,

Carașo, carașo,

Ili piti, ili po.

Da urvela, da purdela,

Purdela ș-un pup.

Conform spuselor informatoarei Stela Ghereu, această număratoarea a învățat-o de la copiii romi. Denumirea seamănă cu un nume: Iedan Iandu (Jedan, în limba sârbă, înseamnă „unu“), Sava Iandu. Al doilea vers seamănă cu cuvântul rusesc „хорошо“, ceea ce în traducere înseamnă „bine“. Ultimele cuvinte ale ultimului vers sună astfel: „ș-un pup“, care sunt spuse în limba română. Nu ne rămâne decât să ghicim despre ce limbă este vorba de fapt: romă, rusă, sârbă sau o altă limbă. Un exemplu similar a găsit și Elly Bašić în Novi Sad, în timpul colectării numărătorilor, unde în primele două versuri se schimbă elemente de limbă: „latină“, maghiară și germană – transformate

într-un flux ritmic de sunet complet“(BAŠIĆ, 1985, p. 577-583). În astfel de exemple se ajunge la îmbinarea unor cuvinte inteligibile dintr-o limbă cunoscută de noi, cu cuvinte inventate, care reprezintă substituirea unui posibil „original“ străvechi (sau arhetip).

După ani de repetări ale unor astfel de exemple, se ajunge la o transformare completă a acestor numărători, textul lor nu ne mai amintește de nimic, ci reprezintă doar un joc de silabe cu sunet.

Vom enumera și alte exemple care pot confirma unul dintre modurile de „transformare“, pornind de la numărători parțial inteligibile și mergând până la texte complet neinteligibile. Modul de interpretare al numărătorii depinde de mai mulți factori: de cunoașterea și creativitatea informatorului (capacitatea de a „traduce“ anumite părți ale numărătorii, necunoscute de acesta). În cazul în care informatorul este o persoană adultă, depinde de asemenea și de lupta sa cu propria memorie. De asemenea, depinde foarte mult și momentul culegerii, precum și durata acesteia, vechimea numărătorii – adică „gradul de uzură“ (modificări mai mici sau mai mari, de recunoscut sau de nerecunoscut). Modificările numărătorilor pot fi diverse, iar combinațiile pot fi numeroase, neprevăzute sau chiar imperceptibile. Se poate ajunge la: mici sau mari modificări ale versului, conștiente sau inconștiente, sau interpretate cu un înțeles apropiat de cel „original“.

Toate cele enumerate mai sus se explică printr-un șir de exemple, începând cu unul vizibil, adică un exemplu al cunoscutei numărători cu titlul „Din oceanul Pacific“ (Ex. 6, 7), sau varianta acesteia, „În oceanul Pacific“ (Ex. 9).⁴

6

DIN OCEANU-L PACEFIC

Danuț Parados, 13 ani,
Coștei, 07.12.2002

(cca ♩=152)

Din o - cea - nu-l Pa - ce - fic,
A ie - șit un pe - ște mic.
Și pe coa - da lui scri - a,
leși a - fa - ră dum - nea ta.

La această numărătoare, textul este clar și inteligibil, pentru ca la un moment dat să se modifice astfel: „Din oceanul poate fi“ (Ex. 8):

⁴ Varianta aceleiași numărători este „Din oceanul Atlantic“, vezi: COMIȘEL, Emilia, Folclorul copiilor. Studiu și antologie, Ed. Muzicală, București, 1982, p. 267.

DIN OCEANU-L POATE FI

Irina Mariana Atnăgea, 10 ani,
Coștei, 15.11.2002

(cca ♩=144)

Din o - cea - nu-l poa - te fi,

A ie - șit un peș - te mic.

Și pe coa - da lui scri - a,

leși a - fa - ră du - mea ta.

Cum s-a ajuns la o astfel de modificare textuală? Putem presupune că un copil mic nu a înțeles semnificația cuvântului „Pacetic“, adică nu a auzit niciodată de Oceanul Pacific și a „tradus“ și „înlocuit“ cuvântul „Pacetic“ într-o construcție mai apropiată fonetic, logică – și anume a transformat-o în „poate fi“, iar înainte de aceasta nu a introdus un cuvânt nou, inventat sau neinteligibil. Această modificare efectuată nu a deranjat nici succesiunea logică, și nici sensul versului următor: „a ieșit un pește mic“ și de aceea nu este afectată inteligibilitatea întregului text. În acest exemplu se observă nu doar creativitatea copilului, dar și talentul acestuia de a compune poezii, precum și inteligența lui, abilitatea de a se descurca, „traducând“ spontan toate cuvintele necunoscute într-un limbaj familiar. Se pune întrebarea: este informatoarea noastră, Irina Mariana Atnăgea (în vârstă de 10 ani), un copil inteligent? Nu cumva a făcut ea personal acea „transformare“, adică a efectuat acea modificare textuală – sau a auzit de la cineva număratoarea în această formă modificată? A modificat la întâmplare, deoarece așa a înțeles – sau a „interpretat“ textul în mod conștient și a modificat textul, ea sau oricare alt copil? Sau a memorat număratoarea doar sub această formă? Putem doar să facem presupuneri. Aspectul numărătorii depinde de momentul notării acesteia și de gradul ei de transformare. Oare din pricina neinteligibilității, de la un informator la altul, adică a interpretărilor ei „corecte“ ale numărătorii, s-a modificat unul sau două cuvinte și s-a ajuns la modificări? De la un conținut inteligibil la unul parțial inteligibil, iar apoi, în timp, s-a ajuns la conținut complet neinteligibil?

Cel mai bun exemplu în care cuvântul auzit greșit poate fi modificat este în jocul pentru copii „Telefonul fără fir“.⁵

5 Descrierea jocului „Telefonul fără fir“: copiii stau pe scaune în cerc sau pe podea, unii lângă alții. Primul copil din șir inventează un cuvânt pe care îl șoptește încet primului copil de lângă el, pentru ca ceilalți să nu îl poată auzi. Apoi, cel de-al doilea copil șoptește cuvântul auzit celui de-al treilea copil din șir ș.a.m.d. La final, ultimul copil din șir spune cu voce tare cuvântul auzit, care deseori se transformă în ceva fără sens, iar toți copiii râd. În acest joc, exercițiul este pentru auzul și atenția copiilor, care deseori se corelează cu imaginația și ghicirea unui cuvânt care ar putea fi asemănător cu cel de la început.

Iată și alte exemple:

„An, tan, tutan“ (Ex. 52), precum și varianta sa (Ex. 53), „Engița, penghița“ (Ex. 54):

52

AN, TAN, TUTAN

Ilie Baba, 69 de ani
Satu Nou, 15.01.2012

(cca ♩=112)

The image shows a musical score for the piece 'AN, TAN, TUTAN'. It consists of four staves of music. The tempo is marked as '(cca ♩=112)'. The lyrics are written below the notes. The first staff has the lyrics 'An, tan, tu - tan,'. The second staff has 'Viz, ban, gu - ban,'. The third staff has 'E - re, țe - re, bu - co - ve - re,'. The fourth staff has 'Aus, traus, na - po - liaus.'.

An, tan, tutan.

Viz, ban, guban.

Ere, țere, bucovere,

Aus, traus, napoliaus.

AN, TAN, TUTAN

Măria Raşa, 75 de ani
Toracu Mic, 12.01.2012

(cca ♩=120)

The image shows four lines of musical notation on a single staff. Each line contains a sequence of notes and rests, with lyrics written below. The first two lines have a quarter note followed by a quarter rest, then another quarter note followed by a quarter rest, and finally a half note. The last two lines have a half note followed by a quarter note, then another half note followed by a quarter note, and finally a quarter note followed by a quarter rest. The lyrics are: Am, tan, tu - tan, Vig, van, gu- ban, E - res, te - res, bu - co - ve - res, Strin - ca, rin - ca, traus.

Am, tan, tu - tan,

Vig, van, gu- ban

E - res, te - res, bu - co - ve - res,

Strin - ca, rin - ca, traus.

An, tan, tutan.

Vig, van, guban.

Eres, teres, bucoveres.

Strinca, rinca, traus.

ENGIȚA, PENGHIȚA

Ion Marcovicean, 65 de ani,
Mărcovăț, 16.01.2012

(cca ♩=104)

En - ghi - ța, pen - ghi - ța | țu - câr de,

A - ber, fa - ber, du - măr ne,

Elț, pelt, truf, puf, chinaus!

Engița, penghița țucâr de,

Aber, faber, dumăr ne.

Elț, pelt, truf, puf, chinaus!

În cazul exemplurilor 52 și 53, nu se poate stabili care dintre acestea este mai vechi, care este „originalul“ sau arhetipul și care este varianta sa. Aici este vorba despre variante ale aceleiași numărători. În afară de primul vers, care este identic, „An, tan, tutan“, începutul celui de-al doilea vers este deja schimbat. În locul cuvântului de început, „Viz“, în următorul exemplu acesta devine „Vig“, iar pe măsură ce se succed versurile, diferențele sunt tot mai mari (ceea ce se poate observa în textul atașat).

În ce mod se ajunge la inserarea înlocuirilor corespunzătoare, care se aseamănă cu un anume „original“? De asemenea, se pune întrebarea ce reprezintă „originalul“, arhetipul care a fost auzit cândva de copii – și cum l-au auzit?

Modificări similare, care au „supraviețuit“ asemănării unui presupus „original“, au fost observate și de către alți autori. Într-una din cele mai vechi lucrări științifico-literare din Croația, publicată la Zagreb în anul 1902, (ILEŠIĆ 1902, p.222-223) se face referire la „cuvintele latinești stricate“ din numărătorile copiilor:

„Eketi, peketi, cuketi me“ (fonetic, în lb. română: Echeti, pecheti, țucheti me) sau „Anguli, banguli, cinga će“ – aduce cu „prima parte reconstruită“ a textului latinesc „Angite, pangite, cingite me, habilis, fabilis, domine...“⁶ Conform profesorului Claudiu Arieșan, traducerea acestor versuri este: „Domnule, priceput și meșteșugit, străngeți-mă tare, proptiți-mă (străpungeți-mă), îmbrățișați-mă, (împresurați-mă)“. F. Ilesic explică în continuare cum s-a păstrat limba latină din școli în

⁶ Ango, angere – a strange violent. Pango, pangere – a străpunge, a perfora. Cingite – a împresura, a înconjura din toate părțile. Me – pe mine. Habilis – priceput, abil, îndemânatic. Fabilis – meșteșugit. Domine – domnule. (După traducerea Prof. univ. dr. Claudiu Arieșan, Universitatea de Vest, Timișoara.)

jocurile copiilor: „prin jocuri, precum și prin tradiții, se conservă spiritul acestei limbi.“ Iar apoi: „Am adunat mai multe variante slovene. În mare majoritate, încă poate fi recunoscut sensul latinesc inițial, iar în altele abia se recunoaște că sursa a fost latinească: a doua parte este foarte deteriorată și arată preponderent influențe nemțești, iar uneori și italienești.“ (BAŠIĆ 1985, p. 577-583).

O numărătoare similară a fost notată în Kosovo, (Peć) (DŽOGOVIĆ, 1990, p. 548-553):

Etikete/bekete/cukatebe/	Etichete/bechete/țucatebe/ (<i>română fonetică</i>)
arme/farme//domine/	arme/farme/domine/
/trund/petrund/	trund/petrund/
/guten /ștruc/	guten/ștruț/
/kvinter/kvarter/	cvinter/cvarter/

Un exemplu similar al numărătorii cu conținut textual similar găsim și în Macedonia (Kratovo, Kratovsko)(KITANOVSKI 1990, p.558-562):

Екте, бекте,	Ecte, becte, (<i>română fonetică</i>)
Ликер, бекер,	Liker, becher,
Набер, дабер,	Naber, daber,
Дома не,	Doma ne,
Еца, пеца,	Eța, peța,
Допе тица,	Dope tița,
Грам!	Gram!

Un exemplu similar am găsit pe teritoriul Serbiei, la copiii sârbi (BAJIĆ 2001:p. 1-37):

Engete, pengete	Enghete, penghete, (<i>română fonetică</i>)
Cukate me,	Țucate me,
Abe, švabe	Abe, șvabe
do mene	do mene
op, cup	op, țup
povelus	povelus
vrabus.	vrabus.

Facem în continuare „reconstrucția“ transformării acestei numărători în timp (Ilešić. 1902):

	Textul original	Fonetic în lb. română	Localitatea
1.	Eketi, peketi, cuketi me	Echeti, pecheti, țucheti me	Zagreb, Croația, 1902
2.	Angite, pangite, cingite me	Anghite, panghite, ținghite me	Zagreb, Croația, 1902
3.	Etikete, bekete, cukatebe	Etichete, bechete, țucatebe	Peć, Kosovo, 1990
4.	Екте, бекте, ...Ликер, бекер	Ecte, becte, Licher, becher	Kratovo, Macedonia, 1990
5.	Engete, pengete, cukate me	Enghete, penghete, țucate me	Serbia, 2001

Astăzi, copiii (de altădată) din satele din Banatul sârbesc cântă așa:

6.a.	Echete, bechete țucă-mă-n cur	Ex.55	Todorel Rasa, 48 de ani, Toracu Mic
6.b.	Echete, bechete țucă-mă-n cur	Ex.53	Mărioara Sandu, 47 de ani, Mesici
6.c.	Echetî, Bechetî țucă-mă-n cur	Ex.59	Linca Crețu, 70 de ani, Uzdin
6.d.	Ăcătă, băcătă țucă-mă-n cur	Ex.57	Illia Capeț, 31 de ani, Coștei
6.e.	Endele, bendele țucă-mă-n cur	Ex.56	Adelin Stan, 35 de ani, Panciova
6.f.	Endere, bendere, țucă-mă-n cur	Ex.61	Mărioara Omorean, 70 de ani, Satu Nou

Iată cum ar putea să arate textul original, arhetipul acestei numărători răspândite, sau cel puțin primul său vers: „Angite, pangite, cingite me...“ („Domnule priceput și meșteșugit...“).

Copilul meu în vârstă de 4 ani, Jovana, la cuvintele auzite de la bunicul ei, a reacționat astfel: „Baba je prgava!“ (Bunica este arțăgoasă!). Apoi a spus: „Baba je prdnula, jeste! Deda je rekao!“ (Bunica a tras un vânt, da! Bunicul a spus!). În acest caz, copilul meu în vârstă de patru ani a înlocuit, sau interpretat cuvântul al cărui sens nu l-a înțeles, din „prgava“ (arțăgoasă), în „prdnula“ (bășinoasă). Copilul de patru ani nu era conștient de existența cuvântului „prgava“ (arțăgoasă), care are de altfel mai multe înțelesuri. De aceea, pe acest cuvânt copilul de patru ani nu îl poate folosi, deoarece nu îl cunoaște și nici nu-l înțelege. Atunci când copilul întâlnește un cuvânt necunoscut, îl „traduce“, adică îl transformă într-un cuvânt care este mai apropiat și care sună similar, bănuind doar semnificația etimologică a acestuia. Și în acest caz s-a ajuns la transformarea, din prgava (arțăgoasă), în prdnula (bășinoasă). După un timp, m-a rugat: „Mama, namaži mi lakat! (Mama, unge-mi cotul!)“ (arătând înspre unghii). „A, želiš da ti namažem LAK na nokte. To se zove LAK, a ne LAKAT“, (Vrei să-ți dau cu lac pe unghii? Asta se numește LAK (lac de unghii) și nu LAKAT (cot)).

Este foarte importantă înțelegerea generală a existenței transformărilor textuale, iar apoi este important modul în care au loc acestea, prin diverse metamorfoze (textuale și ritmice) care supraviețuiesc de-a lungul secolelor. Numai astfel vom putea urmări cu ușurință existența și funcția lor din trecut. Vom înțelege toate acele forme și tipuri de numărători care ajung la noi și care sunt perpetuate din trecut, putând astfel considera numărătoarea ca fiind o piatră perfect șlefuită, pietricica formată în timp și care ajunge pe malul prezentului nostru, în mâinile noastre și care ne atrage atenția. Iar noi, adulții, ne întrebăm precum niște copii curioși: ce este această frumoasă piatră – numărătoarea noastră atât de perfectă – și de ce are acest aspect? Iar noi, cu privirea ațintită către acel fenomen uzual, către acea „piatră“ prețioasă, de nepătruns, ne întrebăm: de ce arată așa? Ce înseamnă de fapt acele cuvinte atipice și neinteligibile, care sunt precum niște puncte pe piatră, ce semnifică ele? Dacă sunt cuvinte „fără înțeles“, de ce le folosesc copiii? Pentru ce folosesc acele

cuvinte „fără înțeles“? Cum au devenit „fără înțeles“? Oare au fost întotdeauna așa? De ce au fost schimbate? Ce au însemnat odinioară aceste cuvinte? Care este scopul existenței lor și de ce ne fascinează prin apariția lor?

Din pricina tuturor acestor întrebări care se ivesc în mod natural când vine vorba de numărători, considerăm că pentru această lucrare este foarte importantă operarea cu factori muzicali (care sunt indispensabili și cărora le vor fi dedicate capitole separate), precum și operarea cu factorii non-muzicali – dar care împreună formează un întreg consubstanțial. De aceea, considerăm că trebuie explicate fenomenele care duc la transformarea numărătorilor, atât a numărătorilor din zilele noastre, cât și cele din trecut, dar și stările noi de metamorfoză ale acestora, la care se va ajunge în mod inevitabil într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat, iar motivele schimbărilor lor vor fi aceleași ca și astăzi.

„Înlocuirile“ textuale enumerate, care sunt fonetic apropiate, în contact cu cuvintele, sau conținuturile neinteligibile, sunt specifice nu numai copiilor, ci și adulților. De exemplu, chiar și un adult, dacă întâlnește un cuvânt necunoscut, îl va „transforma“ de asemenea, precum un copil de patru ani, în ceva apropiat lui, și îl va „traduce“ în ceva inteligibil, încercând totodată să nu denatureze forma cântecului interpretat. Astfel de transformări pot fi improprii, iar pentru a păstra o formă cât mai fidelă a întregului cântec, adică a întregii creații, conținutul textual se poate transforma în ceva illogic, sau cel puțin într-un conținut textual atipic. Toate acestea, în scopul păstrării sensului fonetic cel mai apropiat. Iată un exemplu interesant din literatură:

„Vorbirea... și în special pronunția corectă – reprezintă un necesar calitativ pentru vorbire și cântec. De aceea este importantă pentru textele cântecelor interpretate, nu mai puțin decât melodia, ceea ce ne poate servi ca dovadă a distorsiunilor cântecelor noastre populare, făcute de către țiganii noștri. În interpretarea lor parodică sunt transformate versurile: „Klecaju mi slabačka kolena“ (Îmi tremură genunchii slăbiți), în „Klecaju mi Šabačka kolena“ (Îmi tremură genunchii din Șabaț (localitate din Serbia)); „Striži mome ruse kose“ (Tunde-ți fată părul bogat) în „Striži mome ruske koske“ (Tunde-ți fată oasele rusești); „Kad sam bio mlađan lovac ja“ (Când eram eu vânător tânăr) în „Kad sam bio Mladenovac ja“ (Când am fost eu la Mladenovaț (localitate din Serbia)); „Zulfo, mori Zulfo, sum te zavoleo!“ (Zulfo, hei Zulfo, m-am îndrăgostit de tine!), în „Zulfo, mori Zulfo, zub te zaboleo!“ (Zulfo, hei Zulfo, dintele te doare!) etc.“ (KNEŽEVIĆ, 1957, p. 117-129, p. 128)

Însuși autorul, în continuarea textului, recunoaște: „Vorbirea, în general este un mijloc de exprimare expresiv, atât vocal, cât și acustic. Prin expresiile sale, arată o aspirație constantă de a reprezenta nu doar interpretarea vocală, dar și pe a sunetelor din natură, prin adecvarea tonalității până la identificarea cu acestea. Melodia primează în măsura în care însuși sensul cuvântului se sacrifică, ca în cazul versurilor pentru copii din jocurile lor... dar îndeosebi, la ghicitori și în formațiunile atipice de vorbire, cu semnificație necunoscută. Despre melodie se poate spune că omul este creatorul, sursa și agentul ei“ (IBIDEM, p.129).

Modul în care se ajunge la substituție în textele copiilor este similar cu ceea ce se întâmplă atunci când adulții nu înțeleg conținutul cântecului respectiv, textul acestuia. Vom dovedi prin exemple în ce poate fi „transformat“ textul cântecului și în ce mod se poate „traduce“ acesta, ce fel de transformări poate suferi, și cum poate să „supraviețuiască“ în noua formă, schimbându-se în continuare și urmându-și astfel noua „viață“ în urma schimbărilor fonetice. Chiar și cântecele rituale pot fi transformate. Acele metamorfoze ale textului pot crea dificultăți chiar și celor mai cunoscuți etnomuzicologi și etnologi, ceea ce sugerează și următoarele două exemple care menționează și totodată aceste fenomene. Este vorba despre două lucrări ale specialiștilor Tihomir Đorđević (Tihomir Georgevici) și Dragoslav Dević (Dragoslav Devici), iar cuvintele-cheie ale obiceiurilor, adică primul vers al cântecului ritual, cărora trebuie să le acordăm atenție, sunt marcate în mod aparte: „La valahi mai există un tip de cântec, interpretat înainte de Bobotează... cântat monoton, cu model melodic de tip mai scurt, care lasă impresia unei litanii. Este interesant versul de început „krdaljesa, mandaljesa“ (crdaliesă, mandaliesă), a cărui semnificație nu am aflat-o“ (KOSTIĆ, 1979). Autorul menționează că, în Halov, ședința de după Crăciun se numește „krnjaledž“ (crnaliegi), iar în România perioada dintre Crăciun și 14 ianuarie se numește „kišledž“ (chișlegi). În

Banatul românesc există, deasemenea, cântece care sunt interpretate în jurul sărbătorii de Bobotează, dar nu se aseamănă cu cele din Crnorecje (Țrnorecie)“(DEVIC, 1991: 294).

„Krljesat“ (Crliesat) –este un obicei care se desfășoară în ajunul Bobotezei. Se adună câteva fete și iau cu ele câțiva flăcăi, apoi merg din casă în casă cântând și sunând din clopoțel. Pentru acest obicei există câteva cântece.

Unul din ele sună astfel:

Krljesa M deljesa. Site rare, Je!ș afare Cite đase, Tun‘n kasa! Š‘ntergrau Oj liniosa, Vaš laptoasa!	(Crliesa) (M dielesa) (Site rare) (Ieși afare) (Cite giase) (Tune-n casă) (Ș‘ntergrau) (Oi liniosă) (Vași laptoasă)
--	--

Cu primele două versuri ale acestui cântec am avut mult de furcă, deoarece cel care mi le spunea nu știa ce semnificație au. Totuși, în rostirea populară ele se mențin distorsionate. Sub forma aceasta, în limba română ele nu înseamnă nimic. Chiar și atunci când îi întrebam despre asta pe bunii cunoscători de limba română, aceștia nu știau ce să zică. Din fericire, am găsit în Nouveau Dictionarie a lui F. Dame că expresia **Chiraleisa** înseamnă **Kirie elejson** (Doamne miluiește), iar din exemplul care se află lângă acel cuvânt, că este **Krljeljesa** (Crlieliesa) al cântecului de mai sus. Exemplul sună astfel:

„Iar la Bobotează, strigau **chiraleisa** de clococea satul... Ce semnificație are **M deljesa** nu știu nici în zi de astăzi!“ (ĐORĐEVIĆ, 2004, p. 40)

Se poate astfel constata drumul „de dezvoltare“ a versului de început, înapoi în timp, de la „krdaljesa, mandaljesa“ (crdaliesă, mandaliesă), cum a fost notat de către D. Dević, respectiv Petar Kostić la „Крлељеса! М делјеса“ (Crlieliesă! M deliesă) și până la „Chiraleisa“, ceea ce înseamnă de-a dreptul Kirie Eleison (Doamne miluiește). Cine și-ar fi închipuit că Krdaljesa (Crdaliesă) înseamnă de fapt Kirie Eleison, adică mielul lui Dumnezeu? Cântece cu conținut textual similar întâlnim și în literatura română, în culegerea „Folclor muzical din Maramureș“ (POP, 1982, p. 92):

Chiralexă, doamne, Grâu de primăvară, În pod și-ncămară Și pe piatr-afară	Chiralexă, doamne, Câți cărbuni în vatră, Atîția pețitori la fată Chiralexă, doamne.
--	---

Exact același fenomen are loc și în cazul numărărilor. El este caracteristic tuturor formelor de tradiție orală și a fost remarcat de către Bruno Nettl în cunoscuta sa lucrare „The Study of Ethnomusicology“ (NETTL, 1983, p. 187)⁷: „Oralul a fost cândva înlocuit cu auditivul („oral“ vs. „aural“). Oamenii, își aduc deseori aminte nu de ceea ce le-a fost spus sau cântat, ci de ceea ce au auzit. Un rol deosebit de important îl are și amintirea“. Trecând în revistă exemplele redate, precum și exemplele și comentariile din literatura de specialitate, am dori să încheiem cu un citat din Constantin Brăiloiu, care explică modul de existență, atât al numărărilor, cât și al altor creații muzical-folclorice: „Melodia populară nu are nicio realitate palpabilă în sine. Ea nu prinde ființă decât în clipa când este

⁷ NETTL, Bruno: „Oral was sometimes changed to „aural“; people learned not so much what was said or sung to them but what they heard. The concept of memory was suggested as a major factor.”

cântată și nu viețuiește decât prin voia interpretului și în chipul voit de el: creația și reproducerea se confundă aici – fapt asupra căruia nu se poate stăruii îndeajuns.“ (BRĂILOIU, 1931, p. 37)

Bibliografie

1. BAJIĆ, Vesna (2001). *Brojalice kao specifičan vid dečjeg usmenog stvaralaštva (Numărătorile ca viziune specifică a creației orale)*, lucrare de seminar (manuscris), Belgrad: Facultatea de muzică artistică din Belgrad, secția de etnomuzicologie, iunie 2001, 7.
2. BAŠIĆ, Elly (1985). *Međusobni utjecaji podunavskih zemalja na dječje igre, posebno na dječje brojalice, institucionalizam- usmeno stvaralaštvo*, Zbornik radova 32. Kongresa SUFJ, Sombor, 578. (*Influențe reciproce ale țărilor dunărene asupra jocurilor de copii, în special asupra numărătorilor copiilor*, (instituționalizarea – creație orală),,
3. BAŠIĆ, Elly (1986). *Differences in the authenticity of children's expression and the viewing angle of the adults (II) (Diferențe în autenticitatea de exprimare a copiilor și unghiul de vizualizare a adulților)*, în: *Traditional Games and Children of Today*, Belgrad (*Jocuri tradiționale ale copiilor din zilele noastre*), OMEP, Belgrad: World organization for preschool Education.
4. BRĂILOIU, Constantin (1931). OPERE IV, *Schița unei metode de folclor muzical*, (Extras din revista „Boabe de grâu“, anul II, nr. 4). București: Ed. Societății compozitorilor Români.
5. COMIȘEL, Emilia (1982). *Folclorul copiilor. Studiu și antologie*. București: Ed. Muzicală.
6. DEVIĆ, Dragoslav (1991). *Osobenosti srpskog i vlaškog pevanja u severoistočnoj Srbiji, Caracteristicile cântecelor sârbești și valahe în nord-estul Serbiei*, Arta populară, Narodna umjetnost, P. I. 3..
7. Đorđević, Tihomir (2004). *Notițe de călătorie. Printre românii noștri*. Bor: Ariadnae Filum.
8. DŽOGOVIĆ, Alija (1990). *Goranske dečje brojalice (Numărători pentru copii din Goranske)*, Lucrările Congresului nr. 37 al SUFJ, Plitvička jezera, 1990.
9. ILEŠIĆ, Fran (1902). *Despre jocurile de copii, Culgere privind viața populară și obiceiurile slavilor de sud*. Zagreb: Academia de științe și artă, Vol. 7, Caietul 2.
10. KITANOVSKI, Ilija (1990). *Броениците од Крагово и Краговско*, Lucrările Congresului nr. 37 al SUFJ, Plitvička jezera, ,
11. KOSTIĆ, Petar (1978). *Tradiții anuale din jurul regiunii Zaječar*, Caietul 42. Belgrad: Muzeul Etnografic.
12. KNEŽEVIĆ, V. Milivoje (1957). *Govor i melodija*, ZVUK, Jugoslavenska muzička revija, Nr. 13-14, Belgrad: Ed. Savez kompozitora Jugoslavije.
13. NETTL, Bruno (1983). *The Study of Ethnomusicology* Urbana and Chicago: Ed. University of Illinois Press.
14. PLANJANIN (Simić), Kristina (2014). *Tipologia folclorului Românesc al copiilor din Banatul Sârbesc. Numărătorile*. București: Universitatea națională de muzică din București. (în manuscris)
15. POP, Gh. Gheorghe (1982). *Folclor muzical din Maramureș*, Ed. Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Maramureș, Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, Societatea profesorilor de muzică și desen, filiala Maramureș.

THE SYMBIOSIS BETWEEN TEXT AND MUSIC IN THE AUTHENTIC SONG OF THE MEGLENO-ROMANIANS FROM THE VILLAGE OF CERNA

LA SYMBOSE ENTRE LE TEXTE ET LA MUSIQUE DANS LA CHANSON AUTHENTIQUE DES MÉGLÉNO-ROUMAINS DE LA COMMUNE DE CERNA

SIMBIOZA DINTRE TEXT ȘI MUZICĂ ÎN CÂNTECUL PROPRIU-ZIS AL MEGLENOROMÂNILOR DIN COMUNA CERNA

Mirela KOZLOVSKY

„Ovidius” University from Constanța
Faculty of Arts

E-mail: mirelakoz@gmail.com

Abstract

The Megleno-Romanians, who constitute a separate branch of the Latin-speaking peoples of Eastern Europe, originated in northern Greece. They emigrated to Romania at the start of the twentieth century. From a cultural perspective, the Megleno-Romanians are to be distinguished from other neighbouring ethnic populations on the basis of their dialect, religion, and history. The Megleno-Romanians' characteristic modes of thought and action distinguish them from the Aromanians. Meanwhile their creative instinct has manifested itself in artistic productions of no little originality, productions which are assured a place within the national cultural heritage. Our study of authentic Megleno-Romanian songs has led us the conclusion that the Megleno-Romanian repertoire in the village of Cerna is, to a very large extent, composed in their own dialect. This finding leads us to believe that there has always existed within the family context a pure, Megleno-Romanian repertoire which has survived and developed through oral transmission.

Résumé

En tant que partie distincte de la latinité orientale, les Mégléno-Roumains sont originaires du nord de la Grèce. Au début du XXe siècle ils ont émigré vers la Roumanie. Les Mégléno-Roumains se distinguent culturellement des autres groupes ethniques de la région par leur dialecte, religion et histoire. Leur manière spécifique de penser et agir les sépare des Aroumains et leur sensibilité créatrice a engendré des œuvres artistiques d'une originalité évidente ce qui a fixé leur place dans le patrimoine des valeurs culturelles nationales. L'intérêt que nous portons aux chansons mégléno-roumaines authentiques nous a permis de constater que chez le groupe ethnique de la commune de Cerna il y a aujourd'hui un répertoire majoritaire dans le dialecte. Cet aspect nous montre que dans les milieux familiaux il y a eu depuis toujours un répertoire mégléno-roumain pur transmis par voie orale jusqu'à présent.

Rezumat

Parte distinctă a latinității orientale, meglenoromânii sunt originari din nordul Greciei. La începutul secolului XX ei au imigrat în România. Meglenoromânii se diferențiază din punct de vedere cultural de celelalte etnii conlocuitoare prin dialect, religie și istorie. Modul specific de a

gândi și acționa al meglenoromânilor îi separă de aromâni, sensibilitatea lor creatoare a dat naștere unor realizări artistice de o certă originalitate, fixând locul acestora în categoria valorilor culturale naționale. Interesul nostru față de cântecele propriu-zise meglenoromâne ne-a oferit posibilitatea de a constata că la grupul etnic din comuna Cerna există astăzi un repertoriu majoritar în dialect. Acest aspect ne indică faptul că în mediul familial a existat întotdeauna un repertoriu pur meglenoromân, ce s-a propagat pe cale orală până în prezent.

Keywords: *isometry, Megleno-Romanian dialect, musical morphology, authentic song*

Mots-clés: *isométrie, dialecte mégléno-roumain, morphologie musicale, chanson authentique*

Cuvinte-cheie: *izometrie, dialect meglenoromân, morfologie muzicală, cântec propriu-zis*

Introducere

„În afară de Românii din Peninsula Balcanică, cunoscuți astăzi sub numele de Aromâni, mai există o mică populațiune, cu locuințele așezate într’o regiune situată la nordul golfului Salonic, de aceeași origine cu Românii de pretutindeni, cunoscută sub numele de Meglenoromâni sau Românii din Meglen.”¹ (CAPIDAN, 2007, 33)

Parte distinctă a latinității orientale, meglenoromânii sunt originari din nordul Greciei. La începutul secolului XX ei au imigrat în România, nădăjduind într-o existență pașnică, lipsită de griji și neajunsurile cu care s-au confruntat în locurile de proveniență.

Trebuie să ținem cont de trei ipoteze atunci când ne referim la originea meglenoromânilor. Conform primei ipoteze, meglenoromânii sunt „autohtoni reprezentând ultimele rămășițe ale unei mase mai importante de români ce trăiau în părțile răsăritene ale Peninsulei Balcanice și care s-au topit în cea mai mare parte în masa slavă cu care a conviețuit de-a lungul veacurilor”² (ZBUCHEA, 1999, 251), cea de-a doua teorie, susținută de lingviști (Tache Papahagi, Th. Capidan, Ovid Densușianu), îi prezintă ca fiind români nord-dunăreni ce au coborât în ținutul Meglen în secolele XII-XIII și s-au deplasat spre Sud, iar cea de-a treia îi prezintă ca fiind desprinși din aromâni și deplasați spre Estul Peninsulei Balcanice.

Secolul XX este important pentru că stimulează interesul față de acest grup etnic și favorizează apariția primelor publicații în care istorici, lingviști și oameni de cultură străini și români își publică cercetările științifice. Istoricul și lingvistul aromân Theodor Capidan publică în perioada 1925-1935 cel mai complet studiu monografic cu referire la meglenoromâni, având trei volume: *Meglenoromânii: istoria și graiul lor*, *Literatura populară la meglenoromâni* și *Dicționarul meglenoromân*.

În conformitate cu cele afirmate de lingvistul Theodor Capidan în lucrarea sa *Meglenoromânii*, îi voi aminti și eu pe toți cei care s-au ocupat de românii din câmpia Meglenului: scriitorul grec B. Nicolaidis, austriacul I.G. von Hahn (a sesizat asemănarea limbii vorbite de meglenoromâni cu româna vorbită la nord de Dunăre), inspectorul școlar A. Mărgărit, scriitorul N. Pompilian, C. Jirecek, G. Weigand (i-a considerat descendenți ai Imperiului româno-bulgar al Asăneștilor), I. Nenițescu și Pericle Papahagi (este adeptul teoriei conform căreia românii s-au deplasat în Meglen unde s-au amestecat cu alți români sud dunăreni, lingvistul punând pe seama influențelor slave și grecești cauzele separării dialectelor limbii române).³ (CAPIDAN, 2007, 35-38)

¹ T. Capidan, *Meglenoromânii*, Craiova, Ed. Fundația Scrisul Românesc, 2007, p. 33.

² G. Zbucnea, *O istorie a românilor din Balcani*, București, Ed. Biblioteca Bucureștilor, 1999, p. 251.

³ Vezi T. Capidan, pp. 35-38.

Așa cum s-a afirmat, meglenoromânii au pătruns în aria preocupărilor folcloriștilor, istoricilor, lingviștilor, etnologilor și etnomuzicologilor încă din secolul al XIX-lea și până în zilele noastre. Voi aminti pe câțiva dintre cei care, prin contribuțiile lor, au demonstrat necesitatea abordării problematicei acestei ramuri a românismului din Peninsula Balcanică: Victor Kancev, Tache Papahagi, Anastase Hâciu, I. A. Cândrea, Sextil Pușcariu, G. Pascu, Andrei Avram, Nicolae Saramandu, Petar Atanasov, Matilda Caragiu-Marioțeanu, Elena Scărlătoiu, B. Conev, Johannes Kramer, Wolfgang Dahmer, Dominique Belkis, Beate Wild, Thede Kahl,⁴ (ȚÎRCOMNICU, 2004, 11) Virgil Coman, Emil Țîrcomicu, Gheorghe Oprea, Corina Iosif, Petăr Atanasov etc.

La începutul secolului trecut, când Theodor Capidan realiza cercetarea dialectului meglenoromân în Peninsula Balcanică, puteam vorbi despre un grup etnic reprezentativ din punct de vedere numeric și recunoscut de cei din jur ca vorbitori de idiom românesc. În prezent îi întâlnim în patru țări: Grecia, Macedonia, Turcia europeană și România.

Toți cercetătorii, români sau străini, indiferent de perioada sau locul în care au desfășurat cercetări asupra meglenoromânilor, au fost, și continuă să fie interesați de dârzenia de care a dat dovadă acest grup etnic, care și-a păstrat și adaptat patrimoniul cultural capabil să le ofere unicitate la condițiile sociopolitice.

Meglenoromânii au desfășurat în locurile de baștină (Meglen) și în cele de adopție (Cadrilater, Cerna, Variaș, Biled) activități sedentare.

Pentru realizarea demersului științific propus am îmbinat diverse metode de investigare (comunicarea orală, observația și înregistrarea). M-am deplasat în Comuna Cerna din Județul Tulcea deoarece acolo conviețuiește singura comunitate de meglenoromâni, reprezentativă din punct de vedere numeric pentru această etnie, păstrătoare a unor elemente de viață tradițională. Meglenoromânii intervievați mi-au pus la dispoziție, prin amintirea faptelor pe care le-au trăit și prin repertoriul muzical tradițional, informații valoroase pentru muzica lor tradițională în actualitate.

Comuna Cerna este așezată în vestul județului Tulcea, într-o zonă deluroasă, la 55 de kilometri față de orașul Tulcea. În interiorul Cernei meglenoromânii s-au așezat grupat, în funcție de satele de proveniență din Grecia.⁵ (ȚÎRCOMNICU, 2004, 32) Cu toții și-au păstrat foarte bine dialectul pe care îl folosesc în mod curent.

Fiind mai slab reprezentați din punct de vedere numeric, meglenoromânii se simt dezavantajați față de ceilalți conlocuitori ai comunei – dacoromâni, aromâni și bulgari. Modul specific de a gândi și acționa al meglenoromânilor îi separă de aromâni. Stilul de viață sedentar, existența precară și vicisitudinile vieții i-au obligat la o existență cumpătată, lipsită de afirmare atât în locul de baștină cât și în spațiul românesc.

Cu toate acestea, tocmai acest mod de viață a fost liantul care a dus la unitatea indisolubilă existentă între membrii familiei și a grupului. În cercetările efectuate la Cerna, am realizat că la meglenoromâni familia a reprezentat și reprezintă încă zona în care ei se autoidentifică. Toate componentele identității, lor s-au păstrat în familie, fiind transmise pe cale orală până în zilele noastre. Elementele de tradiție care ni s-au relevat sunt cele care au rezistat în timp factorilor destabilizatori caracteristici unor medii alogene și indiferente. Cu toate aceste dezavantaje, patrimoniului cultural meglenoromânesc, prin puterea de adaptare și transformările produse în timp, a rezistat tuturor dificultăților impuse de deznaționalizare.

Meglenoromânii se consideră români și, la fel ca toți românii au un pronunțat sentiment patriotic. Ținând cont de istoria comunității din care provin, ei nu au uitat limba, religia, locurile de baștină, traseele parcurse în cele două migrații, unele tradiții și obiceiuri, chiar dacă unele au fost uitate (portul tradițional) sau supuse transformărilor (repertoriul de cântece, ritualurile).

Ducând o existență privată de mijloacele indispensabile afirmării culturale (mă refer la instruirea în limba maternă în școli și la serviciul religios în limba maternă), meglenoromânii au

⁴ vezi E. Țîrcomicu, p. 11.

⁵ Idem, p. 32.

păstrat și transmis în cadrul familial elementele tezaurului cultural (material și imaterial) care să le asigure nota distinctivă atât de necesară în mijlocul etniilor conlocuitoare.

Sensibilitatea creatoare a meglenoromânilor a plămădit bunuri artistice de o certă originalitate, fixând locul acestora în categoria valorilor culturale naționale.

Interesul nostru față de cântecele propriu-zise meglenoromâne ne-a oferit posibilitatea de a constata că la grupul etnic din comuna Cerna există astăzi un repertoriu majoritar în dialect. Acest aspect ne indică faptul că în mediul familial a existat întotdeauna un repertoriu pur meglenoromân, ce s-a propagat pe cale orală până în prezent. De la informatori am aflat că în satele de proveniență (din Meglen) cântecele în limba bulgară aveau o pondere mai mare. Odată cu sosirea în Cadrilater și mai apoi în Cerna, creațiile populare în dialect meglenoromân vor forma majoritatea repertoriului.

Așa cum am mai spus, meglenoromânii se diferențiază din punct de vedere cultural de celelalte etnii conlocuitoare prin dialect, religiei și istoriei. Ca principali factori perturbatori ai păstrării individualității în cadrul dialectului au amintit așezarea compactă în comuna Cerna a meglenoromânilor proveniți din sate diferite, școala, serviciul militar, căsătoriile mixte etc. Aceste inconveniente au dus la uniformizarea repertoriului, cântecele și jocurile fiind preluate de toți locuitorii, indiferent de satul de proveniență. Alte dezavantaje ce decurg din acțiunea factorilor perturbatori constau în stagnarea repertoriului muzical, diminuarea lui datorată lipsei de creații noi și de performeri la instrumentele considerate tradiționale.

Ținând cont de cele menționate anterior, am constatat că o bună parte dintre cântecele culese la Cerna sunt, de fapt, variante rezultate în urma adaptării la un număr redus de instrumente ce s-au dovedit capabile să înlocuiască singurul instrument specific românilor din Meglen, și anume, cimpoiul (*gaida*). Pot afirma cu convingere că toată creația muzicală populară meglenoromână, de la sisteme sonore și până la emisie vocală, s-a datorat acestui instrument.

Repertoriul de cântece și jocuri a fost *adaptat* posibilităților tehnice ale altor instrumente și la măiestria unor performeri, care cântau la țigulcă, fluier, caval (preluate de la etnicii bulgari în perioada petrecută în Cadrilater) și tămbură (adoptată de la etnicii turci din Cadrilater). În urma cercetării materialului cules și a discuțiilor purtate cu performerii, pot afirma cu convingere că toate aceste perturbări au determinat *dispariția* unor cântece și melodii de joc ce nu au mai putut fi executate la alte instrumente decât *gaida*.

În prezent, repertoriul muzical meglenoromân depinde, de fapt, de capacitățile și calitățile tehnice instrumentale și vocale ale performerilor și de stilul personal de interpretare. Toți cei intervievați mi-au confirmat că în repertoriul actual coexistă mai multe variante ale cântecelor interpretate de ei, explicația fiind simplă: „*așa să coantă la ușineți*” sau „*lundzineții contă mult mai bini astea ale noastre, megleniti.*”⁶ Chiar dacă țigulca, fluierul, cavalul și tămbura s-au insinuat în folclorul meglenit din muzica tradițională a altor etnii, este de evidențiat faptul că, în prezent sunt considerate ca fiind reprezentative pentru cultura meglenoromână.

Majoritatea cântecelor propriu-zise în dialect, culese în comuna Cerna, sunt lirice și au la origine întâmplări și personaje din viața reală. Toate se caracterizează prin univocalitate, chiar dacă interpretarea se realizează în grup. Unele cântece propriu-zise sunt prezente în dublă ipostază, de cântec și de muzică de joc. Repertoriul actual este considerat de meglenoromâni ca fiind comun tuturor etnicilor, fără deosebiri legate de satul de proveniență. Cu toate acestea, istoricul Virgil Coman, meglenoromân după mamă, și unul dintre cei intervievați, mi-a adus la cunoștință că există diferențe dialectale, ușor de sesizat de către meglenoromâni, astfel încât este ușor de precizat satul de proveniență de care aparțin cântecele respective.

Cei care cunosc în întregime cântecele și dansurile sunt în majoritate persoane în vârstă, având peste 60 de ani. Generația celor maturi (30-55 de ani) pot cânta alături de cei bătrâni atât cântece meglenoromâne, cât și ale altor etnii. Tinerii, cei care au vârsta între 16-29 de ani cântă susținuți de cei mai în vârstă și exclusiv cântece în dialect.

Vă voi prezenta două cântece propriu-zise culese de la informatorii din Cerna: „*Conticu lu'*

⁶ Informator Ion Otti, 81 de ani, pensionar, originar din Grecia, satul Oșani (actualmente Arhanghelos)

Șuna” - „Cântecul lui Șuna” și „Z’ dusi feata la apu” – „Se duse fata la apă”.

CONTICU LU’ ȘUNA

Culeg. M. Kozlovsky
26 iulie 2003
CERNA, jud. TULCEA

Inf. OTTI ION 81 ani
Născut la OȘINI

Tse ti ciu - deș Șu - no__ mo - re

Spu-nii tu la__ ma - ma_____ Tse ti ciu -

- deș Șu - no__ mo - re Spu-nii tu la__ ma -

ma_____ ca iel__ an__ la tăl - co__ ma -

mo Di pri - ma ră - mas - nic_____

Tse ti cudes, Șuno, more,
Spuni tu la mama,
Tse ti cudes, Șuno, more
Spuni tu la mama,
Cum s'nu mi cudes, mamo,
Că iel an'la tălco, mamo,
Di prima rămasnic,
Con sam io rămasă, mamo,
Di tuată a mea vrăstă,
Fuocu si'ș la ardă, mamo,
Boșca lu pop' Gona,
Con sam io rămasă, mamo,
Că iel an'la tălco
Di prima rămasnic.

Nu dună găile, tu, Șuno,
Mama s'ti da tini,
Mama s'ti da tini, Șuno,
La mai bașu dascăl,
La mai bașu dascăl, Șuno,
La Nocea din Lundzin,
Și si't zică lumea, Șuno,
Șuna, dăscălița,
Și si't zică lumea, Șuno,
Șuna, dăscălița,
Cavcu n'u buricu mamo,
Con si'm zică lumea,
Con si'm zică lumea, mamo,
Șuna, lundzineța,

Con io voi si'm zică, mamă,

Ce te necăjești, măi, Șuno,
Spune-i tu mamei,
Ce te necăjești, măi, Șuno,
Spune-i tu mamei,
Cum să nu mă necăjesc, mamă,
Când eu am rămas,
Când eu am rămas, mamă,
Dintre toate de vârsta mea,
Focul să-l ardă, mamă,
Pe Boșca lui popa Gona,
Că el mi l-a omorât, mamă
Pe primul logodnic,
Că el mi l-a omorât, mamă
Pe primul logodnic.
Nu te supăra, tu, Șuno,

Șuna, ușineața

Mama o să te dea,
Mama o să te dea, Șuno,
După primul dascăl,
După primul dascăl, Șuno,
După Nocea din Lundzin,
Și să-ți zică lumea, Șuno,
Șuna, dăscălița,
Și să-ți zică lumea, Șuno,
Șuna, dăscălița.
Cum va fi inima mea,
Când o să-mi zică lumea,
Când o să-mi zică lumea, mamă,
Șuna lundzineața,
Când eu vreau să-mi zică, mamă,
Șuna, ușineața.

În „Cântecul lui Șuna” este vorba despre durerea unei tinete fete din Oșani căreia îi fusese ucis logodnicul. Dialogul dintre fată și mamă pune în valoare dramatismul situației. Textul poetic face apel la diverse procedee compoziționale și de expresie, cu scopul de a reda cât mai bine zbuciumul interior al tinerei. Tempo-ul este dat de optimea executată la 108 (M.M.).

Tiparul versurilor este hexasilabic, acatalectic, constituind un indiciu al arhaismului acestei poezii. Rima pseudostrofelor rezultă din combinațiile simetrice ale ultimelor podii. La primul și al treilea rând melodic apar refrenele bisilabice *more, mamă*, și *Șuno*. Versul hexasilabic, prin completarea cu aceste refrene se amplifică, izometrizându-se pe tipar octosilabic. Relația vers - rând muzical determină coincidența dintre dimensiunea rândului melodic cu cea a versului octosilabic.

Gruparea pseudostrofei este de opt versuri, obținute prin repetarea ultimelor două versuri în strofa melodică. În acest cântec, datorită scurtimii motivelor, repetarea, consecință a oralității, este o necesitate de ordin estetic. Prin repetare se asigură fixarea în memoria ascultătorilor a textului povestit și implicit transmiterea repertoriului generațiilor viitoare.

Ritmul este giusto-silabic, iar forma strofei melodice este fixă, de tip ternar AAVB.

Sistemul sonor este hexacord cromatic cu secundă mărită între treptele a III-a și a IV-a. Acest hexacord are la origine o scară prepentonică pe care o putem determina cu ajutorul sunetelor care se impun în melodie. Aceste sunete pylon la-si-Do, care se aud încă de la început, formează de fapt picnonul unei tetratonii diatonice la-si-DO-MI. Aceste sunete conferă stabilitate melodiei, iar pienul, sunetul RE#, consolidează prin prezența sa sunetul Mi. Prin emancipare, acest pien alături de FA#, un alt sunet emancipat tot din pien, contribuie la evoluția sistemului sonor spre hexatonie. Sunetul RE#, treapta a patra a sistemului sonor, prin insistența cu care revine în melodie, are funcție de coardă de recitare. Prin apariția cvartei mărite, ce se formează pe subton la-RE#, sistemul modal amintește de cromaticul I(c). Ambitusul, de sextă mare definește structura melodiei. Prin prezența lor, ornamentele, apogiatuiri simple anterioare, ajută la amplificarea melodiei. Formulele melodice se încadrează în intervale de terță, cvartă și cvintă, acele intervale agreate de limba română în vorbire.

În cadențele interioare, realizate fie pe treapta a doua, fie pe treapta a patra a sistemului, predomină relația de secundă. Tot pe treapta a doua se produce și cadența finală, relația de secundă prin care se cadențează demonstrează astfel, substratul prepentonic din care a evoluat sistemul.

Toate caracteristicile pe care le-a evidențiat analiza acestui cântec propriu-zis, demonstrează apartenența la stilul vechi.

Următorul cântec va fi prezentat în interpretare vocală cu acompaniament de tămbură.

Z'DUSI FEATA LA APU

Culeg. M. Kozlovsky
26 iulie 2003
CERNA, jud. TULCEA

Inf. OTTI ION 81 ani
Născut la OȘINI

Z'du - si fea - ta la _____ a - pu

Z'du - si lu - di du - pu ia

La - să-mi mă - ri _____ fea - to _____ tu,

Si-ts li ză - port stom _____ ni - li

Z'dusi feata la apu,
Z'dusi ludi dupu ia,
Lasă-mi mări feato, tu
Si-ts li zăport stomnili,
Si-ts li zăport stomnili,
Si-ts li zăropă monile.
Nu au catso di stomnă,
Tuk au catso di monă,
Tuk au catso di monă,
Ai la fronse ninelu.

Vicni feata, prutsapo,
O, lele Domne, la tine,
O, lele Domne, la tine,
Tse leac are di mine.
Tat si mi talcoscă,
Mama si mi drubească,
Mama si mi drubească,
Bebi si mi angropă,
Bebi si mi angropă,
Doda si mi zaplongă

Se duse fata la apă,
Se duse și feciorul după ea,
Lasă-mă, tu fată,
Să-ți duc eu ulcioarele,
Să-ți duc eu ulcioarele.
Au să-ți rupă mâinile.
Nu a apucat ulciorul
Ci a apucat-o de mână,

Ci a apucat-o de mână,
I-a rupt inelul.
Strigă fata, țipă,
O, lele Doamne,
Au, tu Doamne,
Ce-am să mă fac?
Tata o să mă omoare,
Mama o să mă zdrobească,

Mama o să mă zdrobească,
Fratele mai mare o să mă îngroape,

Fratele mai mare o să mă îngroape,
Sora mai mare o să mă plângă.

Cântecul „*Se duse fata la apă*” se execută în tempo rapid, cu optimea la 168 (M.M.). Textul cântecului propriu-zis *Z’dusi feata la apu* prezintă un moment din viața cotidiană a meglenoromânilor. Între membrii comunității existau reguli precise ce stabileau relațiile interumane. Tinerii nu aveau voie să se țină de mână decât dacă erau logodiți. Acest lucru era știut de întreaga comunitate. Supărarea fetei este justificată deoarece tânărul care a însoțit-o la izvor a încălcat normele cerute prin faptul că a strâns-o de mână și astfel i-a rupt inelul de pe deget.

Tiparul versurilor octosilabic, prezent în ambele forme, acatalectică și catalectică, este grupat în patru podii metrice binare. În interiorul pseudostrofelor întâlnim repetarea versurilor, deci și a rândurilor melodice. Versurile coincid ca dimensiune cu rândurile melodice de tipar tetrapodic. Prin cântare, textul poeziei s-a izometrizat pe tiparul octosilabic al rândului melodic. Datorită gradelor de coincidență a finalurilor de vers, apare atât rima inexactă, cât și cea suficientă. Alte procedee compoziționale prezente în această poezie populară sunt anafora și paralelismul explicativ.

Modul este pentacord major ce aduce în registrul grav două sunete: si bemol și la. Ambitusul este de septimă mică, lărgirea cadrului sonor al pentatoniei realizându-se prin mers melodic descendent de la treapta întâi la sunetul SOL din registrul grav. Linia melodică are contur sinuos, singurul salt, de cvartă perfectă, realizat în sens melodic ascendent, fiind la începutul primului rând melodic. Sunetele pilon ale melodiei, DO-MI-FA formează o tritonie diatonică, melodia conturându-se în jurul acestor sunete. Apogiaturile, prezente în primele două rânduri melodice, sunt simple, anterioare și ascendente.

Sistemul ritmic este giusto-silabic, având la bază două durate: optime și pătrime. Fiind în același timp o melodie de joc, metrul versului se structurează în concordanță cu formula ritmică.

Forma arhitectonică este fixă, de tip ternar, A, B, C, Av, ambele fraze din perioadă repetându-se. Configurația frazelor este motivică, fiecărui hemistih corespunzându-i câte o formulă muzicală pregnantă.

Cadența pentru prima celulă poetico-muzicală se realizează pe treapta a cincia. Prima frază realizează cadențarea prin repetarea trepteii întâi. Cea de-a doua frază are pentru ambele celule poetico-muzicale cadența pe primul sunet al sistemului sonor, cadența finală fiind realizată prin repetarea primului sunet al sistemului sonor al cântecului.

Concluzii

Prin cântecele prezentate și analizate, mi-am propus să evidențiez trăsăturile specifice cântecului propriu-zis al meglenoromânilor din comuna Cerna. Am dorit să contribuie astfel la cunoașterea și valorificarea acestor creații care au rezistat în timp încercărilor de înglobare în culturi majoritare.

În urma analizării cântecelor prezentate s-au evidențiat următoarele trăsături caracteristice:

- Prezența versului hexasilabic izometrizat pe tipar hexasilabic prin adăugarea refrenelor bisilabice la finalul rândurilor melodice 1 și 3.
- Inexistența fenomenelor de versificație cu caracter improvizatoric.
- Prezența modurilor arhaice.
- Prezența structurilor pentatonice sau cu substrat pentatonic în care apar trepte mobile sau pieni care determină lărgirea modului spre hexacord cromatic.
- Importanța subtonului în melodie.
- Ambitus restrâns al melodiilor.
- Profilul melodic preponderent descendent.
- Cadențe interioare pe treptele a 5-a, a 2-a și 1.
- Cadențele finale pe treptele 1 și 2.
- Forma fixă a melodiilor vocale.

- Sistem ritmic preponderent giusto-silabic.
- Toate cântecele se pot interpreta în grup, cea de-a doua servind și ca melodie de joc.
- Forma arhitectonică a strofelor melodice evidențiind tipar ternar.

În prezent, cântecul propriu-zis meglenoromân traversează o perioadă de transformări intense, exprimate atât în planul creației cât și al interpretării. Toate aceste prefaceri arată că tradiția nu a dispărut, ea se adaptează unor condiții dictate de societate și progres. Menținerea în cadrul cultural românesc a cântecelor propriu-zise ce aparțin dialectului meglenoromân, se datorează vitalității acestor creații tradiționale. Concepute în medii mai puțin favorabile, aceste creații și-au asigurat un loc important în patrimoniul cultural românesc, patrimoniu capabil să le ofere amprenta identitară atât de necesară.

Oralitatea muzicii tradiționale, deznaționalizarea și declinul civilizației rurale arhaice reprezintă principalii factori care amenință menținerea identitară a meglenoromânilor. Supraviețuirea acestor creații populare unice depinde, în mare parte, de atenția celor abilitați să asigure condițiile necesare afirmării etno-culturale a singurei comunități de meglenoromâni din țară.

Bibliografie

1. CAPIDAN, Theodor, *Meglenoromâni*, Craiova, Fundația Scrisul Românesc, 2007.
2. RĂDULESCU, Speranța, *Revista de etnografie și folclor*, tomul 28, Nr. 1, București, Ed. Academiei R.S.R., 1983.
3. ȚÎRCOMNICU, Emil, *Meglenoromâni-destin istoric și cultural*, București, Ed. Etnologică, 2004.
4. ZBUCHEA, Gheorghe, *O istorie a românilor din Balcani*, București, Ed. Biblioteca Bucureștilor, 1999.

ABOUT THE SETTLEMENTS AND BUILDINGS OF EARLY ENEOLITHIC ON THE TERRITORY OF ROMANIA

DESPRE AȘEZĂRILE ȘI CONSTRUCȚIILE ENEOLITICULUI TIMPURIU PE TERITORIUL ROMÂNIEI

Ioana-Iulia OLARU

Facultatea de Arte Vizuale și Design,
Univ. de Arte „G. Enescu”, Iași

Abstract

The present research will refer to the period of the Early Eneolithic, the first Eneolithic phase. On the territory of Romania, the Eneolithic comes, on the whole, with important changes regarding the progress made by the human communities: a real science of territorial organization will be applied to the placement of houses, but also in their construction; the placement of houses according to a specific plan indicates the existence of an authority, the inhabited areas being arranged according to a specific hierarchy.

In the period specific to the beginnings of Eneolithic, important transformations had already been recorded in the human habitat, the houses reflected the increase of fights between tribes, as a consequence of the accumulation of goods, a specific feature now was the appearance and increase of the number of strengthened locations. The sanctuary buildings of Early Eneolithic (from Căscioarele) prove the level of spiritual life, the sacred space was delimited and cult scene were practiced.

We will register the specificity of the locations and of the buildings of each Early Eneolithic culture on the territory of our country, on their evolution towards the next phase – of the Developed Eneolithic.

Rezumat

Prezentul studiu se va opri la perioada Eneoliticului timpuriu, prima etapă eneolitică. Pe teritoriul României, Eneoliticul vine, în ansamblu, cu schimbări importante în privința progreselor comunităților umane: o adevărată știință a organizării teritoriale va fi aplicată în amplasarea caselor, dar și în construcția lor; iar dispunerea locuințelor după un anumit plan indică existența unei autorități, așezările fiind și ele ierarhizate.

În perioada în discuție, cea a începuturilor Eneoliticului, transformări importante se înregistrează deja în habitatul omului, așezările și locuințele reflectând înmulțirea luptelor intertribale, urmare a acumulărilor de bunuri, o trăsătură importantă acum fiind apariția și sporirea numărului așezărilor fortificate. Iar construcțiile-sanctuar ale Eneoliticului timpuriu (Căscioarele) demonstrează nivelul vieții spirituale, în care era delimitat spațiul sacru și se practicau scene de cult.

Vom înregistra particularități ale așezărilor și ale construcțiilor fiecărei culturi eneolitice timpurii de pe teritoriul țării noastre, în evoluția lor spre etapa următoare – a Eneoliticului dezvoltat.

Keywords: Eneolithic, stockade, tell, sanctuary, payanda, engobe

Cuvinte-cheie: Eneolitic, palisadă, tell, sanctuar, paiantă, angobă

Încă din Neoliticul propriu-zis¹, așezările și locuințele deveniseră tot mai stabile, cu economie cu caracter producător, amplasate fiind în vecinătatea cursurilor de apă, pe înălțimi sau pe pîntenii dealurilor, pentru controlul zonelor învecinate (WULLSCHLEGER, 2008, 25). Comunitățile, devenite sedentare, sunt alcătuite din familii, dar importante încep a fi nu doar gradele de rudenie, ci și interesele comune. Bordeiele temporare paleolitice sunt înlocuite treptat. De la locuințe adâncite la început (rotunde sau ovale, de cca 20mp, dar ajungând și până la 40-50mp și chiar și peste 100mp) (IBIDEM), în perioada neolitică timpurie – *gropile de locuit* fiind cele mai vechi tipuri de locuință neolitică – se ajunge treptat, o dată cu extinderea sedentarizării, la construcții ridicate la suprafață, trainice, rectangulare, cu structură de rezistență de tip stâlp-grindă. În a doua perioadă a Neoliticului propriu-zis, cea dezvoltată, așezările, dispuse tot în bazine hidrologice, au acum locuințe prevăzute cu prispă, element care se va perpetua apoi în arhitectura noastră tradițională.

Neolitică transformare a omului – din vânător și culegător, în agricultor și păstor – va face pași rezezi înainte, începând cu *agricultura nomadă* din Neoliticul timpuriu (comunitățile fiind mereu în căutarea noilor terenuri fertile).

Progresele din agricultură și păstorit ale Eneoliticului culminează – în perioada eneolitică timpurie² – cu apariția unui tip de plug primitiv, cu brăzdar din corn sau din lemn, cu tracțiune animală, care marchează trecerea spre agricultura propriu-zisă. Acumulările de bunuri au dus treptat la înmulțirea luptelor intertribale, fapt pentru care stau mărturie apariția (MARINESCU, 1969, 9) și apoi numărul sporit de așezări fortificate în întreg Eneoliticul.

Înconjurată cu șanțuri de apărare, valuri de pământ și palisade, așezate în zone fertile, în toată perioada eneolitică așezările nu mai sunt deschise, ca în Neoliticul propriu-zis. O adevărată știință a organizării teritoriale era aplicată în dispunerea caselor, dar și în construcția lor. Se răspândesc treptat casele mari, cu o suprafață de până la 250mp, cu prispă, înălțate pe platforme cu sistem de armătură (lipitură de lut pe jumătăți de trunchiuri de copac lustruite), cu încăperi cu funcții diferențiate (MICLEA&FLORESCU, 1980, 28).

În Eneolitic, dispunerea caselor după un plan anumit sugerează existența unei autorități, așezările fiind și ele ierarhizate, de altfel, fapt ce indică o organizare socială la nivel tribal (locuințele secundare sunt ridicate în jurul celor principale, ca la Trușești). Există axe longitudinale pe care sunt dispuse locuințele, dar se pot remarca și artere secundare, relativ perpendiculare pe axa principală (FLORESCU ET AL., 1980, 351). Pe teritoriul României nu se va adopta locuirea în comun a mai multor familii.

În perioada care ne interesează, cea eneolitică timpurie, așezările se găsesc încă în zone întinse și joase, dar ocupă și terenuri dominante și apărate natural. Începe formarea așezărilor de tip tell, apar și primele așezări fortificate (șanțuri cu palisade din lemn și valuri de pământ ca mijloace suplimentare de apărare), care cresc treptat în dimensiuni. Probabil existau și sisteme de apărare simple, doar cu șanț, precum și așezări complet deschise. Locuințele (majoritatea de suprafață, foarte rar fiind găsite cele adâncite) nu mai sunt risipite, ci sunt grupate după un plan, sugerându-se întărirea acum a coeziunii membrilor ginții, precum și existența unei autorități.

În ceea ce privește construcțiile religioase, numărul sanctuarelor și tipul construcțiilor folosite pentru practici rituale de pe teritoriul țării noastre sunt importante în întreg Neoliticul (multe machete de sanctuare reprezentând construcții cu coloane și divinități au fost găsite).

În Eneolitic, viața spirituală dobândește un caracter tot mai complex. Mitul naturist care a luat naștere în perioada neolitică anterioară (în care se răspândise cultul Marii Zeițe-Mame și se închegease ideea fertilității și fecundității) are nevoie acum de o constituire a unui ritual, în care se diferențiază grupul preoțesc. Credințele privind moartea nu ne sunt foarte cunoscute: probabil se credea într-o existență de după moarte, fapt pentru care oamenii își îngropau decedații cu podoabe și

¹ Prima mare perioadă neolitică – la care se va adăuga Eneoliticul (Chalcoliticul) – perioada în care omul începe să folosească și arama.

² Prima perioadă eneolitică, ce va fi urmată de perioada eneolitică dezvoltată.

obiecte pe care le considerau trebuincioase într-o altă viață. Inhumația începuse a fi practică încă din Paleoliticul mijlociu (BĂRBULESCU ET AL., 2007, 19): când corpul fusese depus ghemuit sau întins și existaseră diverse ritualuri de înmormântare.

În perioada Eneoliticului timpuriu, construcțiile-sanctuar (Căscioarele – aici cultul coloanei simbolizează legătura dintre zeitățile primordiale: Cerul și Pământul) demonstrează nivelul vieții spirituale, în care era delimitat spațiul sacru și se practicau scene de cult.

Încă de la începutul Neoliticului, acolo unde se stabileau, în *roirea* lor din sud spre nord (din spațiul anatolian-geeo-balcanic, spre Dunăre și Carpați), comunitățile neolitice sudice influențau, prin asimilație sau aculturație, populațiile locale epipaleolitice, cele din urmă perpetuând și elemente culturale tradiționale, ceea ce a dat naștere în Balcani mai multor culturi și aspecte culturale.

Două mari grupe culturale caracterizează Eneoliticul timpuriu pe teritoriul României: una de origine meridională (**Vința târzie**, **Vădastra**, **Boian** și **Hamangia**) și una de origine est-central europeană (**Tisa**), la care se adaugă sinteza **Precucuteni** și **aspectul cultural Stoicani-Aldeni**. **Cultura Vința târzie** ocupă fosta Iugoslavie, sud-estul Ungariei, nord-vestul Bulgariei și sud-vestul României. Pe teritoriul țării noastre, un aspect local al acestei culturi este **grupul Rast** din Oltenia de sud-vest, iar în Transilvania, comunități vinciene au pătruns în bazinul mijlociu al Mureșului, punând bazele aici unei noi sinteze: **aspectul (cultura) Turdaș** (numit astfel după o stațiune de tip tell de lângă Deva), contemporană cu sfârșitul fazei Vința B și începutul fazei C (etapa mijlocie), cu tradiții Starčevo-Criș și cu influențe ale ceramicii liniare. Din contactul grupului Turdaș cu grupul de ceramică pictată de tip Cluj-Cheile Turzii (aparținând complexului cultural Lumea Nouă din perioada anterioară, a Neoliticului târziu) se naște **grupul Iclod**, în nordul Transilvaniei.

Grupul Turdaș (împreună cu Lumea Nouă) va contribui la formarea viitoarei culturi Petrești. **Culturile Vădastra** (după o stațiune de pe teritoriul com. Vădastra, jud. Olt și răspândită în Muntenia, sud-estul Transilvaniei, malul răsăritean al Dunării dobrogene, dar și în Bulgaria) (DUMITRESCU, 1979, 46) și **Boian** (numită după așezarea din fostul lac Boian, jud. Călărași și răspândită în Muntenia, dar și în sud-estul Transilvaniei, Dobrogea – în cadrul culturii Hamangia –, precum și în nord-estul Bulgariei) se dezvoltă ambele din fondul Dudești și primesc noi influențe liniar-ceramice egeo-mediteraneene și central-europene, ele stând la baza viitoarelor culturi Sălcuța și, respectiv, Precucuteni și Gumelnița. **Cultura Hamangia** (numită după fostul sat Hamangia, azi Baia, jud. Tulcea) este pusă în legătură cu o populație venită din Anatolia și este răspândită în Dobrogea, sud-estul Munteniei, nord-estul Bulgariei. Va contribui la conturarea unui aspect local al culturii Gumelnița. **Cultura Tisa**, numită după descoperirile din zona de formare, Câmpia Tisei, s-a extins apoi în nord-estul Ungariei, sudul și centrul Crișanei, Banat; este o cultură de origine est-central europeană. În schimb, o sinteză între cultura cu ceramică liniară cu note muzicale, de origine est-central europeană, și cea meridională, Boian, la care se adaugă și elemente Hamangia și Vința, o constituie **cultura Precucuteni** (cu descoperiri în jud. Neamț, jud. Iași, Covasna, Republica Moldova) (denumită astfel pentru că va sta la baza culturii Cucuteni). În plus, tuturor li se adaugă **aspectul cultural Stoicani-Aldeni**, în zona de contact dintre culturile Gumelnița, Precucuteni și Cucuteni (numit astfel după localitățile Stoicani, jud. Galați, și Aldeni, jud. Buzău), și răspândit în sudul Moldovei, precum și în sudul Republicii Moldova și în sud-vestul Ucrainei. Va constitui, și el, punct de plecare pentru cultura cucuteniană.

În cultura Vința târzie – aspectul Turdaș –, așezările, rare, sunt amplasate tot pe terase joase (ca și în cultura Vința din perioada neolitică anterioară), nu au fortificații, dar sunt de suprafață, pe schelet din lemn, cu pereți din împletitură lipită, cu platformă, suspendate pe stâlpi și cu acoperiș în două ape (MICLEA&FLORESCU, 1980, 60). Întinsa așezare de la Mintia avea caracter risipit, colibe fiind ridicate fără ordine, la distanțe mai mari sau mai mici. Aceste locuințe aveau pereții alcătuiți din bârne și pari, la care se adăugau împletituri din nuiele, peste care stratul de lut de 10-15cm a fost puternic ars, chirpicul căpătând la suprafață culoarea cărămizie (MARGHIDAN, 1968,

7). O așezare fortificată s-a descoperit la Iclod (a grupului cultural cu același nume), fortificată cu șanț, valuri de pământ și palisade (BĂRBULESCU ET AL., 2007, 17).

Așezările culturii Vădastra – Vădastra, Crușovu, Fărcașu de Sus, Hotărani, Slatina sunt unele dintre cele cercetate (MICLEA&FLORESCU, 1980, 64) – erau mici și puțin aglomerate, situate pe terase; aveau șanț de apărare – unul de 1,2m adâncime, cu val de pământ în exteriorul șanțului (fără analogii, valurile de pământ fiind în general plasate în interior), a fost descoperit la Vădastra. Rolul lui era de a împiedica ieșirea vitelor și intrarea fiarelor sălbatice, poate și împotriva unui eventual atac al comunităților vecine (MARINESCU, 1969, 11-12). Locuințele acestei culturi erau bordeie; ulterior, apar așezările de tip tell și locuințele sunt ridicate la suprafață, patrulatere, cu pereți de paiantă pe schelet din lemn (FLORESCU ET AL. 1980, 357), unele având podea de lut pe bârne din lemn.

Apar și așezări de mai mare amploare: în cultura Boian (com. Radovanu, jud. Călărași), cu o densitate mai mare a locuitorilor. În această cultură, de la micile aglomerări de pe promontoriile unor terase, cu locuințe de tip bordei, se va ajunge la așezări situate pe pînteni, structurate în tell-uri, apărate cu șanțuri (la Radovanu, unde șanțul măsoară 3,2-3,5m adâncime și 8m lățime (MARINESCU, 1969, 16), cu locuințe tot mai spațioase, la suprafața solului, dreptunghiulare, cu podea din pământ bătătorit, pe structuri de bârne (PETRESCU-DÎMBOVIȚA, 2010, 143) și cu prispă (Tangâru, jud. Ilfov), iar în ultima fază: ordonanțele stradale vor grupa locuințele (MICLEA&FLORESCU, 1980, 66). În această ultimă fază (Spantov) a culturii Boian, așezarea situată pe o proeminență naturală, un pînten, a fost apărată de un șanț (fără val de pământ) de cca 2m adâncime și lățimea de 4m (MARINESCU, 1969, 12).

Așezările culturii Hamangia au aspect neolitic arhaic, amplasate tot pe terase joase, dar fiind de scurtă durată (FLORESCU ET AL., 1980, 179), cu bordeie adâncite în pământ și colibe, cu o structură precară și dispuse în grupuri mici (MICLEA&FLORESCU, 1980, 73).

Cultura Tisa are inițial colibe, apoi bordeie tot mai mari (IBIDEM, 62), urmate de locuințe rectangulare, din pari și nuiele împletite, cu platforme din lemne uneori (PETRESCU-DÎMBOVIȚA, 2010, 144); fațadele caselor erau decorate cu meandre sau spirale imprimate în relief în lutul moale, chiar colorate – în roșu sau în brun.

Așezările culturii Precucuteni, situate pe promontorii, nu erau mari aglomerații, dar erau în continuă dezvoltare și extindere; aveau șanțuri de apărare și valuri. Aparținând primei faze (MARINESCU-BÎLCU, 1972-1973, 55), șanțul care apăra așezarea de la Traian nu avea val, măsura 1,8m adâncime și avea o lățime de 3,5m (MARINESCU, 1969, 13). Probabil datând dintr-o perioadă de liniște și securitate, așezările fazei a II-a ocupă doar terase mijlocii și joase (Târpești), și chiar în faza a III-a nu sunt ocupate poziții mai înalte, ci terasele inferioare ale râurilor (MARINESCU-BÎLCU, 1972-1973, 56). Datând din faza a III-a, șanțul precucutenian de la Târpești (în mod curios, nedistrus ulterior de cucutenienii care au construit aici un nou șanț care urmează traseul celui vechi) avea cca 1 160mp și închidea întreaga zonă. Cu o adâncime de 1,5-1,9m și o lățime de 3-3,3m, el avea aceeași formă de pânză specifică timpului; nu s-a găsit însă val de pământ (IBIDEM, 59). Locuințele erau dreptunghiulare, de dimensiune medie, cu pereți lipiți cu lut, stâlpi din lemn așezați pe o podea dintr-o platformă de lut, la început pe un pat de crengi, apoi, pe trunchiuri de copac, precum și acoperiș în pantă dublă; o locuință mai mare grupează în jurul ei alte câteva mai mici, premergându-le astfel pe cele cucuteniene (MICLEA&FLORESCU, 1980, 69-70).

Grupul Stoicani-Aldeni ne-a lăsat case rare, cu schelet din lemn și platformă din trunchiuri despicate, cu lipitură din lut (FLORESCU ET AL., 1980, 28).

În ceea ce privește construcțiile religioase ale perioadei eneolitice timpurii, cea de la Căscioarele (jud. Ilfov) (din nivelul culturii Boian, faza Spantov) ar putea fi un templu: patrulater, cu pereții acoperiți cu pictură bicromă cu motive geometrice; soclul înalt era surmontat de 4 celle (PETRESCU-DÎMBOVIȚA, 2010, 166). Una dintre încăperi are pereții pictați în interior cu motive geometrico-spiralice alb-gălbui pe fondul roșu al tencuiei din lut, la care se mai adaugă și un medalion din lut ars găsit aici, de 20cm în diametru, pictat cu o bandă spiralică (în alb-gălbui, roșu,

cenușiu), care împodobește probabil ca o aplică unul dintre pereți (DUMITRESCU, 1974, 477). De altfel, și coloanele din lut pictate (găsite în aceeași încăpere), fără funcție arhitecturală (prima, cu o înălțime de 2m și un diametru de 43cm, a doua, cu diametrul de 12-14cm), demonstrează caracterul de sanctuar al încăperii, în legătură cu un cult al coloanei (nu s-au descoperit statuete antropomorfe, deci nu se poate găsi o relație cu cultul fecundității și fertilității). Decorul celui de-al treilea strat de pictură al coloanei mari – 22 de benzi înguste verticale, 7 șiruri orizontale de câte 7 perechi de triunghiuri afrontate, toate pictate cu alb-gălbui, pe fondul roșu – își găsește analogii cu motivele pictate pe un sanctuar de la Čatall Hüyük (șirurile de triunghiuri afrontate). Și aceasta în ciuda distanței mari în timp și spațiu între cele două sanctuare. Decorul coloanei mici constă doar într-o bandă lată, alb-gălbui, răsucită de sus în jos pe fondul roșu (IBIDEM, 478).

Mormintele culturii Boian sunt de inhumație (MICLEA&FLORESCU, 1980, 67).

Apar primele necropole (Cernica, Cernavodă, Iclod), în afara așezărilor, mărimea lor indicând creșterea demografică și stabilitatea comunităților gentile. Marea necropolă de la Cernavodă, din cadrul culturii Hamangia, ne-a lăsat morminte de inhumație, cu un inventar foarte numeros și variat, ofrandele relevând credința specifică acestei culturi în viața de după moarte (IBIDEM, 73).

Spre sfârșitul culturii Precucuteni, apar multe complexe de cult (Poduri, jud. Bacău, Târgu Frumos, Isaiia, jud. Iași). La Poduri, sub una dintre locuințe au fost descoperite două complexe de cult (în jurul a două vetre): denumite *Sfânta Familie* și *Soborul Zeițelor* (cu 7 statuete, 1 tron din lut ars și 1 vas – și respectiv, 21 de statuete și 13 tronuri). Și în fața vetrei uneia dintre cele 12 locuințe de la Târgu Frumos exista un altar (de 26cm înălțime) (URSULESCU, 2011, 203) înconjurat cu o margine de lut în formă de potcoavă (1,2x1m) (IBIDEM), ambele acoperite cu angobă albicioasă, pictată cu roșu-brun. Pictura de pe plăcile frontale ale altarului reprezenta câte un romb cu un cerc ovalizat în mijloc, deasupra celor două romburi fiind trasate 4 linii paralele, probabil romburile fiind pandantive rituale (URSULESCU ET AL., 2001-2002, 61-78). Este primul sanctuar de mari dimensiuni, cu arhitectură monumentală, din complexul cultural cucutenian (MANTU LAZAROVICI, 2004, 49). Construcția de la Isaiia a cunoscut o refacere, din ambele faze fiind găsite obiecte cultice, grupate în două complexe în jurul celor două vetre: o măsuță-altar, un vas, o tăbliță cu semne incizate și, respectiv, un recipient cu 21 de statuete, 13 scăunele din lut, un colier de 42 de mărgel, 21 de conuri din lut, 21 de biluțe din lut. Repetarea numerelor 21 și 13 la Isaiia și la Poduri, precum și decorarea prin pictură (la Poduri) și prin incizii (la Isaiia) a aceluiași număr de 15 statui dovedește unitatea concepției religioase precucuteniene, cu diferențe de la o comunitate la alta în privința modalităților de redare artistică (URSULESCU ET AL., 2001-2002, 61-78).

Astfel, o caracteristică importantă a habitatului Eneoliticului timpuriu a fost înmulțirea așezărilor de tip tell și a fortificațiilor, dar și creșterea în dimensiune a acestora. Locuințele încep a fi grupate după un plan, mărturie a ierarhizării sociale. Iar apariția construcțiilor-sanctuar dovedește și aceasta o evoluție: cea a vieții spirituale, tot mai complexe. Fiecare cultură va veni cu particularitățile sale, distingându-se câteva așezări prin amploare (cea de la Radovanu, din cultura Boian), prin fortificații și prin organizare grupată (cele precucuteniene), precum deseobite sunt și construcțiile religioase, adevărate temple (Căscioarele, cultura Boian), la care se adaugă multe complexe de cult (precucuteniene – Poduri, Târgu Frumos, Isaiia).

Vom vedea cum, în viitoarea perioadă eneolitică – cea a Eneoliticului dezvoltat, în care ariile teritoriale ale culturilor se largesc, se diferențiază, iar culturile vor mai evoluate –, dezvoltarea așezărilor și a construcțiilor va continua. Parcursul va fi spre un spor demografic datorat progresului economic-social, ce a dus la conflicte (fortificațiile se vor amplifica tot mai mult și prin valuri de pământ), spre necesitatea unei autorități (dispunerea locuințelor după un plan), spre o creștere a densității așezărilor și a numărul de locuințe din acestea; urmând să existe și așezări cu rol central, cu locuințe spațioase, chiar cu etaj, construite pe platforme de bârne acoperite cu lut, unele dintre acestea fiind sanctuare. De altfel, în ceea ce privește construcțiile religioase, va apărea sanctuarul de mari dimensiuni, cu arhitectură monumentală (cultura Cucuteni). Toate acestea în condițiile în care viața spirituală va fi axată în continuare pe cultul fertilității și fecundității, dar alături de idolul

feminin va apărea și cel masculin și chiar cuplul divin. Inhumația va rămâne ritul funerar dominant, dar se va practica și incinerarea.

Dar toate acestea vor face subiectul unei discuții viitoare.

Bibliografie

Volume:

- BĂRBULESCU, Mihai, DELETANT, Dennis, HITCHINS, Keith, PAPACOSTEA, Șerban, TEODOR, Pompiliu, *Istoria României*, București, Ed. Corint, 2007
- DUMITRESCU, Vladimir, *Arta culturii Cucuteni*, București, Ed. Meridiane, 1979
- DUMITRESCU, Vladimir, *Arta preistorică în România*, vol.I, București, Ed. Meridiane, 1974
- FLORESCU, Radu, DAICOVICIU, Hadrian, ROȘU, Lucian (coord.), *Dicționar enciclopedic de artă veche a României*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1980
- MICLEA, Ion, FLORESCU, Radu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980
- PETRESCU-DÂMBOVIȚA, Mircea, VULPE, Alexandru (coord.), *Istoria românilor*, vol.I, *Moștenirea timpurilor îndepărtate*, București, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010
- WULLSCHLEGER, Manuela (ed.), *L'art néolithique en Roumanie*, Napoli, Arte'm, 2008

Articole:

- MANTU LAZAROVICI, Cornelia-Magda, *Sanctuarele Precucuteni-Cucuteni*, in *Arheologia Moldovei*, XXV, București, 2004, p.47-67
- MARGHIDAN, Liviu, *O nouă așezare neolitică pe Valea Mureșului*, in *Sargetia*, V, Deva, 1968, p.7-10
- MARINESCU, Florin, *Așezări fortificate neolitice din România*, in *Studii și comunicări*, 14, Sibiu, 1969, p.7-30
- MARINESCU-BÎLCU, Silvia, *Tipurile de așezări și sistemele lor de fortificație în cuprinsul culturii Precucuteni*, in *Memoria Antiquitatis*, IV-V/1972-1973, București, 1976, p.55-65
- URSULESCU, Nicolae, BOGHIAN, Dumitru, COTIUGĂ, Vasile, MERLAN, Vicu, *Noi date privind complexe de cult din cultura Precucuteni*, in *Sargetia*, XXX, Deva, 2001-2002, p.61-78
- URSULESCU, Nicolae, *Civilizația cucuteniană: credințe religioase sau sistem religios?*, in *Zargidava X*, Bacău, 2011, p.197-221

JEWISH SUBURBIA BETWEEN PESSIMISM AND ESCAPE

LE FAUBOURG JUIF ENTRE PESSIMISM ET ÉVASION

MAHALAUA EVREIASCĂ ÎNTRE PESIMISM ȘI EVADARE

Dana MATEI

Universitatea din Petroșani

Departamentul de Științe Socio-Umane

Strada Universității, Nr. 20

E-mail: mra_radu@yahoo.com

Abstract

The city outskirts begin to represent a literary topic, especially during the period of the two World Wars. It was a time when an important number of Romanian and Jewish writers approach suburbia in order to present a new human typology, that of common, ordinary people, with no exceptional destinies, yet with deep experiences, sometimes rather violent, that nevertheless deserve to be turned to good account artistically. I. Peltz intends, thorough the characters of one of his most important novels (Calea Văcărești), to reveal the Jewish suburbanite whose life does not essentially differ from that of the Romanian ones, as it was described by authors like Carol Ardeleanu, George Mihail-Zamfirescu or Tudor Teodorescu-Braniște. At the same time, the novel may be interpreted as a counterpoise to the cultural image of the Jew in Romanian culture and literature.

Résumé

L'espace marginal de la ville est en train de devenir sujet de littérature surtout dans la période d'entre les deux Guerres Mondiales alors qu'un nombre important d'écrivains roumains et juifs abordent, du point de vue littéraire, le faubourg pour présenter aux lecteurs une nouvelle typologie humaine, des gens communs sans destins exceptionnels, mais aux sentiments intenses, parfois violents qui valent la peine d'être mis en valeur, artistiquement. I Peltz propose par les personnages qui succèdent tout un long d'un de ses romans représentatifs (Calea Văcărești), la typologie du faubourien juif d'entre les deux Guerres Mondiales, dont la vie n'est pas différente en dernière analyse, de celle des faubouriens roumains décrits par Carol Ardeleanu, George Mihail-Zamfirescu ou Tudor Teodorescu-Braniște. Sans avoir des intentions doctrinaires, le roman peut être interprété comme un contrepois de la stéréotypie de l'image culturelle du juif dans la culture et la littérature roumaine.

Rezumat

Spațiul marginal al orașului începe să devină subiect de literatură cu preponderență în perioada interbelică, când un număr important de scriitori români și evrei abordează mahalaua pentru a prezenta cititorilor o nouă tipologie umană, cea a oamenilor comuni, fără destine excepționale, dar cu trăiri intense, violente uneori, care merită a fi valorificate artistic. I. Peltz relevă, prin personajele unuia dintre romanele sale cele mai reprezentative (Calea Văcărești), tipologia mahalagiului evreu interbelic, a cărui viață nu diferă, în esență, cu nimic de cea a mahalagiilor români descriși de Carol Ardeleanu, George Mihail-Zamfirescu sau Tudor Teodorescu-Braniște. Fără să conțină aspecte teziste, romanul poate fi interpretat ca o contrapondere la stereotipia imaginii culturale a evreului în cultura și literatura română.

Keywords: *suburbia, serial destinies, cultural cliché*

Mots-clés: *faubourg, destins communs, cliché culturel.*

Cuvinte-cheie: *mahala, destine în serie, clișeu cultural.*

Motto:

„Mahalaua este organul reproductiv al orașului. Aici se înmulțesc orătăniile și câinii. Aici trăiesc meseriașii, lucrătorii de fabrică, servitorii, spălătoresele și poeții. Aici se nasc copiii, animalcule murdare și chinuitoare, cu abundență biblică. Orașul propriu-zis nu face decât să consume. Toate marile începuturi de-aci, de la mahala, izvodesc: cântecele, cuvintele cu haz, și bolile. Fetele de lux, care decorează străzile luminate de globuri electrice, florăresele, cântărețele de pe la birturi și grădini de vară sunt copilele suburbiei”.

(Felix Aderca, *Domnișoara din strada Neptun*)

Introducere

Imaginarul mahalalei cu oamenii săi, cu obiceiurile și comportamentul specific acestui spațiu marginal a fost oglindit în literatura română cu preponderență în perioada interbelică, când orașul, prin continua sa extindere teritorială și dezvoltare economică, a devenit sursă de inspirație literară bogată pentru scriitorii români. Înainte de această perioadă, mahalaua nu constituia în literatură o temă distinctă în cadrul romanului citadin românesc, deoarece geografic vorbind, în componența orașului, în forma sa incipientă, se situa atât în proximitatea centrului, cât și la marginea orașului. Inițial, mahalaua nu avea înțelesul actual depreciativ, de cartier mărginaș, aflat la periferia unui oraș, cu nuanțe peiorative referitoare la populația specifică acestei zone, descriind un anumit tip de comportament vulgar, grosolan, brutal, prin opoziție cu bunele moravuri ale claselor avute din centru. Mahalaua desemna o parte de oraș fie centrală, fie îndepărtată de nucleul citadin, cu o structură administrativă ce copia reperatele importante ale inimii târgului în jurul căruia se formează, contribuind la extinderea spațială urbană din care face parte. Până în preajma anului 1830, mahalaua definea cartierul, „indiferent dacă acesta era marginal sau central” spune Adrian Majuru (MAJURU, 2003, 8), iar George Costescu extinde această dată până în jurul anului 1866, cu treizeci și trei de ani mai târziu, perioadă în care, spune autorul, încă „mahalalele erau temeiul întregului oraș.” (COSTESCU, 2005, 35)

O grămadă de sate unul peste altul, în care casele moderne stau alături de maghernițe și bordeie, grădini frumoase lângă maidane, străzi podite pe sub care colcăie noroiul, trăsuri trase de cai de rasă sau dimpotrivă, de bivoli greoi înjugați la căruțe ardelenesti, livezi înflorite și salcâmi albi de-a lungul podurilor, un context multicultural, în care apar costume turcești, dar și apusene, operă italiană, cofetării occidentale, într-un cuvânt, Rusie și Bizanț, Alger și Occident, așa se înfățișau Bucureștii pe parcursul secolului al XIX-lea.

În literatura română, Orașul devine subiect de roman încă de la începuturile cultivării acestui gen la noi, pe la mijlocul secolului al XIX-lea, romanul fiind chiar de la început „citadin și bucureștean” (MANOLESCU, 1991, 92). Mahalaua însoțește orașul în toată această perioadă, pentru a se delimita de el în primele decenii ale secolului următor, când un număr mare de scriitori se inspiră prin excelență din mediul mahalalei, conturat acum precis în societatea vremii, mediu care va fi definit de către cei mai mulți, ca un univers închis, un spațiu geografic contrastant al civilizației citadine deja creată, noutate pe care o va propune literatura interbelică. (CRAIA, 1998, 143)

Mahalaua evreiască

În contextul literaturii interbelice, scriitorii români evrei abordează spațiul mahalalei surprinzând manifestări umane instinctuale, crude, violente adeseori, existențe cu nimic mai prejos prin intensitatea trăirilor de zona urbană a nucleului citadin. „Mediul suburban – spune Henri Zalis – ne duce către o zonă întunecată a vieții și permanent încordată a existenței, dar și spre un spațiu al răzvrătirii sufletești și fidelității. Cum nucleul citadin este corupt de capitalism, periferia îndeplinește rolul unui baraj în calea abjecției și trădării.” (ZALIS, 1979, 51)

Încă de la începuturile Bucureștiului ca reședință domnească, se constată prezența multor elemente alogene care au dat farmec și culoare orașului. Richard Kunisch, pe la mijlocul veacului al XIX-lea, se arăta intrigat de amestecul de nații și de porturi pe care le vedea în cuprinsul orașului, întrebându-se retoric: „Cărei națiuni îi aparține această mulțime?”, diversificare etnică care se întâlnea și la nivelul mahalalelor. (MAJURU, 2006, 11)

Elementul etnic evreiesc a fost atestat din punct de vedere documentar în spațiul geografic românesc încă din secolul al XVI-lea, constituind alături de alte populații alogene un factor de propășire economică a orașului, care desființează o veche orânduire socială pregătind trecerea spre o nouă organizare modernă. Veniți ca refugiați dintr-o Europă antisemită care-i alungă de pe teritoriile ei, de la sud de Dunăre din orașele Imperiului Otoman, precum și din Polonia și Ucraina, s-au răspândit cu precădere în târgurile moldovenești și muntene, apoi în alte zone exercitând diverse ocupații, de la comerțul ambulant, meserii și meșteșuguri, la fabricarea băuturilor spirtoase, cămătărie și practicarea profesiilor liberale. Unul dintre motivele importante ale pripășirii alogenilor la noi a fost comerțul, în primul rând pentru că ocupația negustorească nu era un apanaj al autohtonilor, românii desfășurând un tip de comerț mai mult destinat necesităților imediate proprii, neimplicând, inițial, schimbul de mărfuri, într-o societate mai mult agrară, stadiu în care s-au aflat țările române. Unii autori justifică absența practicării negoțului la noi prin prisma valorilor religioase ortodoxe, românii refuzând cămătăria sau samsarlâcul, privindu-le drept „îndeletniciri care contraveneau valorilor ortodoxe după care ei se ghidau în viață”. (ZAMANI, 2009, 16)

În secolul al XVIII-lea, evreii se numărau printre neamurile deosebite ce alcătuiau populația Moldovei, fiind asemenea armenilor „supuși”, plătind anual o taxă și bucurându-se de deplină libertate religioasă, de construirea de sinagogi, ridicarea de școli și de practicarea negoțului: „Nu au altă îndeletnicire decât neguțătoria și să țină hanuri. Pot să-și facă sinagogi oriunde voiesc, însă nu de piatră, ci numai de lemn.” Libertate religioasă de care nu se bucurau turcii, cărora li se interzicea ridicarea de lăcașuri pentru practicarea cultului mahomedan. Dacă pentru secolul al XVI-lea datele despre evreii din București sunt puține, întrucât și numărul lor era infim, opt evrei cu numele lor fiind consemnați în documentele vremii din perioada domnitorului Mircea Ciobanul, numărul lor crește pe parcursul secolelor următoare, cu deosebire în prima parte a secolului al XIX-lea.

În mentalul colectiv românesc, figura evreului a fost încastrată în stereotipia imaginii negustorului prin excelență, ca și cum nu ar fi exercitat alte profesii, alături de celelalte etnii conlocuitoare. De altfel, în epoca medievală a țărilor române, negustoria, care implica schimbul și circulația mărfurilor, era în mâna tuturor străinilor și nu numai a evreilor: greci, turci și armeni. Dimitrie Cantemir observa că toți moldovenii erau meșteșugari și pune lipsa spiritului comercial al moldovenilor pe seama semeției și a trândăviei acestora “căci neguțătorii străini: turci, armeni și greci, pe care noi avem obicei de-i numim *gelepi*, au apucat în mână, din pricina trândăviei alor noștri, toată neguțătoria Moldovei ...”. Nu altfel au stat lucrurile în provincia muntenească.

Pentru secolul al XVII-lea, spune Frédéric Damé despre București, meșteșugurile și comerțul erau în mâinile sârbilor, denumire pe care românii le-o dădeau generic balcanicilor de religie ortodoxă ca și ei, fie că erau bulgari, sârbi, croați sau greci, dar și a străinilor, a celor care aveau religie diferită: turcii, armenii și evreii. Tot Damé spune că aceste preocupări “erau disprețuite și considerate servile” de către români. Cu date statistice și documente, Andrei Oișteanu, bazându-se pe catagrafiile efectuate în anii secolului al XIX-lea, a arătat că la crearea clișeului evreului negustor au stat la bază mai multe aspecte: unul cantitativ (numărul mic al negustorilor români), ponderea negustorilor evrei în rândul negustorimii, dar și ignorarea unui fapt important, și

anume că numărul evreilor care practicau negoțul era mult mai mic decât al meseriașilor săraci. (OIȘTEANU, 2012, 109-191) Cu toate acestea, în mentalul cultural românesc, și nu numai, anumite idei preconcepute transmise prin tradiție au fost mai puternice în fixare decât realitatea aspectelor sociologice și economice.

Comerțul evreiesc însuflețea furnicarul străzilor mahalalei Văcărești, cu simigerii, ceainării, cafenele, tarabe și dughene cu haine vechi, evreii fiind mult timp furnizorii de vestimentație de tip „second hand”, marele depozit de astfel de lucruri fiind vestitul *La Taica Lazăr*. Negustorii ambulanzii de haine vechi, numiți telali, colindau mahalalele cu un sac pe umeri în căutare de mușterii: „Stârneau zgomot în mahalale. Căinii îi lătrau, iar uneori băieții mai obraznici strigau după ei, ca răspuns la „haini vechi”:- Ia-l pe tactu de urechi!” (DOICESCU, G., 2008, 20). Cartierul evreiesc, delimitat de cele două căi, Dudești și Văcărești, a adăpostit multă vreme, ca pe o insulă naufragiată, o lume pestriță, compusă din vânzători ambulanzii, negustori, cerșetori, cămătari, dughenari, prostituate, o lume smulsă din uitare de scriitorul I. Peltz în romanul său *Calea Văcărești*. Cartierul opus mizeriei evreiești se întindea pe străzile Sfânta Vineri și Stelea, unde aristocrația evreiască și-a ridicat casele, punând o delimitare fermă față de cei mai puțin răsfățați de soartă: „Casele ridicate aici pe vechi locuri boierești, sunt curate, luxoase, și în multe din curțile pavate cu asfalt, stânenii de lemne parcă-și bat joc de amenințările iernii.”

Mahalaua evreiască a lui I. Peltz nu diferă în substanță de descrierea mahalalelor românești făcută de scriitorii români interbelici ca Vasile Demetrius, Carol Ardeleanu, George Mihail Zamfirescu, Tudor Teodorescu-Braniște sau Ion Călugăru care au evocat latura mai puțin idilică și poetică a acestui spațiu, insistând mai mult pe coordonata existențială a oamenilor săi care se zbat în lipsuri materiale și nevoi, în încercarea de a-și depăși condiția, soldată mereu cu eșecuri. Întâlnim aceeași umanitate în luptă cu aspectele cele mai dureroase ale vieții: decăderi, ratări, sinucideri, vise neîmplinite, speranțe deșarte, morți cumplite, resemnări amare, în limitele unei îngrădiri teritoriale și sociale, din care salvarea este cu puțință doar prin moarte. Pe I. Peltz nu l-au interesat elementele de decor exterior, succesiunea anotimpurilor, detaliile arhitecturale ale locului, strigătul câinilor care dau culoare și sonorizează atmosfera particulară a cartierului, vorbirea specifică a mahalagiilor evrei ce nu diferă cu nimic de cea a locuitorilor din alte mahalale românești, vestimentația localnicilor sau insistența pe descrierea sărbătorilor specifice evreiești.

Evreii care populează Văcăreștii și Dudeștii sunt păstrătorii fideli ai datinilor religioase moștenite din strămoși care dau în continuare iluzia apartenenței la o comunitate distinctă, omogenă, opusă elementelor eterogene din afara ei. Mahalaua a fost mereu văzută ca un fel de ghetou spiritual și material din care nu este cu puțință evadarea. În anul 1933, când *Calea Văcărești* a văzut lumina tiparului, romanul lui Peltz a fost interpretat ca o „replică oarecum polemică” (MORAR, 2006, 99) la romanul lui Cezar Petrescu din 1929, *Calea Victoriei*, perimetru al lumii opulente a centrului bucureștean, al afaceriștilor și al îmbuibăților vremii, cu femei elegante și lux citadin. Prin fluviul de personaje care se perindă în paginile cărții, Peltz arată și reversul, existența reală și palpabilă a altei fațete a umanității citadine, cea a dezmoșteniților soartei, la fel de interesantă și umană, care merită să fie transfigurată literar și situată ca nivel de interes alături de clasa socială a potențailor vremii, această lume a existat și autorul își face o datorie morală de a o salva de la uitare.

Astăzi, perimetrul străzilor Negru-Vodă, Olteni, Mircea-Vodă, Traian, Făurari, Labirint, Legislatorului, Văcărești și Dudești a dispărut de pe harta geografică a Bucureștiului în urma demolărilor din anii '80, în vederea construirii unui oraș socialist, dar supraviețuiește ca un document literar și artistic pentru o lume naufragiată ca pe o insulă de restul teritoriului citadin. Lumea care apare înfățișată în paginile cărții, Peltz a cunoscut-o bine, de altfel, autorul s-a ridicat din rândurile ei, nu a fost nevoie să inventeze marea aglomerație de personaje care abundă în paginile cărții sale.

Întrebat de poetul Aron Cotruș despre existența reală a eroilor cărții, Peltz i-a răspuns: „Au existat. Bineînțeles că personajele cărții au fost transfigurate. (Nici că se putea altfel.) Dacă romanul are elemente autobiografice? Are! De altminteri opera cărui autor din literatura noastră, ca și din cea

universală, nu conține și elemente autobiografice? Pe oamenii care circulă prin carte i-am cunoscut îndeaproape, foarte îndeaproape. I-am cunoscut în variate împrejurări; i-am cunoscut și în împrejurări *deosebite*. De copil am luat parte la zbuciumata lor viață. Adolescent fiind, am încercat o imensă milă pentru existența lor lipsită de bucurii. Iar în anii tinereții m-am hotărât să le descriu viața, într-o carte.” (PELTZ, 1974, 190-120)

Cărțile sale se leagă astfel, organic de biografia sa, așa cum a mărturisit-o de atâtea ori: „Opera exprimă pe autor Cred că biografia sa autentică o aflăm în creația artistului. Nici un critic oricât de înzestrat ar fi, nu poate *realiza* substanța unui roman, când îl desprinde de cel care l-a scris.” (Peltz, 1969, 5). Într-un articol publicat în revista *Gazeta evreiască*, scriitorul recunoaște predilecția pe care a avut-o pentru categoria umană a învinșilor, a celor sărmani, dar și pentru oameni, în general. „De ce m-am ocupat numai sau aproape numai de cei de jos? (Așa cum se pretinde!) Recunosc că inima mea a bătut cu inima celor înfrânți, celor căzuți, celor lipsiți de bucurii-ideale și pământești. Recunosc că pe aceștia i-am studiat mai bine. Dar nu e adevărat că *numai* pe aceștia i-am fixat în cărți. M-a interesat omul, sub toate aspectele lui și, mai ales, în momentele sale cruciale: în suferință, în dragoste, în fața morții, în desperare... .” (LĂZĂRESCU, 2005, 108)

Între pesimism și evadare

Cartierul cu oamenii lui din Calea Văcărești reprezintă adevăratul personaj principal din roman, cu toate că evenimentele din mahalaua preponderent dominată de populația evreiască și de reperatele caracteristice sărbătorilor și instituțiilor ei specifice (numeroase societăți de binefacere și întrajutorare, temple destinate cultului mozaic, ceainării, mici prăvălii) sunt văzute prin ochii copilului Ficu, care asistă neputincios la dramele din familia sa, dar și la cele ale conaționalilor săi, drame care marchează inerent și fatal traiectoria lor prin viață.

Încă de la începutul romanului se instalează atmosfera cenușie de toamnă bacoviană, fără speranțe și fără viață de care va fi impregnată însăși esența cărții: „Ziua nu se sfârșise. O zi rece, covârșită de tristețe și de miresme tari. Toamna poposise prematur în oraș. Cerul avea culori de pâclă, vântul băntuia acoperișul și plutea în aer o durere fără început - ca în preajma războiului, sau după o grăbită evacuare a unui ținut obscur. Pe obrajii trecătorilor zâmbetul îngheța subit. În casă lumina scădea.” În cartierul Văcărești, toate anotimpurile sunt cenușii, iar tristețea devine nota definitorie a cărții, ceea ce l-a făcut pe criticul E. Lovinescu să afirme că „Peltz este cel mai mare producător de tristețe din literatura noastră, o tristețe pur spirituală, scoasă nu din boală sau mizerie, ci din conștiința caducității individuale și universale.” (LOVINESCU, 1989, 197)

Actori fără roluri în continuă goană după un angajament, spălătorese cu ziua, hamali de ocazie, comisionari, peșitoare, doctori săraci, plasatori comerciali la firma Rata, vânzătoare de ață și cremă de ghetă, cizmari, cusătorese, mici negustori, văduve, covrigari, avocați fără procese, intelectuali anarhiști săraci, chelneri la cârciumile din centru, bătauși, prostituate, nebunii locului trăiesc de azi pe mâine, în lupta cu sărăcia și cu greutatea vieții. Nimeni nu e fericit, toți, fără excepție, sunt bolnavi trupește sau sufletește, astfel încât cartea închide în paginile sale o mărturie a omului destinat pe acest pământ la suferință perpetuă.

Destinul familiei în care trăiește Ficu, un copil de 12 ani, reprezintă centrul narațiunii în jurul căreia gravitează un întreg alai de personaje episodice. Esther, mama lui Ficu și cusătoreasă de cămăși pentru magazinele de pe Bărăției, este imaginea contopirii lucrului cu obiectul activității sale -mașina de cusut- de care depinde supraviețuirea familiei, imagine cu care este identificat personajul până la răpunerea sa de o boală incurabilă. Bătrâna Leia, mama Estherei, asistă neputincioasă la chinurile și ravagiile bolii în trupul fiicei, dar și la neîmplinirile celorlalți fii ai săi: Paul, agent comercial ambulant, moare de epilepsie, un alt fiu, Rubin, plecat la război, va avea parte de un sfârșit puțin eroic, dar dureros uman căzând victimă a tifosului exantematic. Haike, fiica cea mare, își duce veacul robotind treburile casei, veșnic panicată de greutatea familiei.

Pe Calea Văcărești, condiția materială a oamenilor se măsoară după deținerea unei proprietăți imobiliare, astfel că bogații cartierului erau puțini la număr. A deține casă proprie,

eventual un cățel cu fundă reprezenta un motiv de mândrie, de aroganță în fața calicilor majoritari care de-abia își puteau duce zilele. Nici ei nu sunt scutiți de anumite tare comportamentale: farmacistul Haimsohn („are birjă”, exclamă admirativ unul dintre personaje) vinde semenilor săi ca paleativ miraculos pentru toate bolile “câteva grame de acid salicilic într-un litru de spirt alb”, Albert Zwabel, negustorul de antichități și președintele numeroaselor societăți de binefacere, “vestit pentru candreala lui fără leac”, cere la nunți să fie ovaționat cu un puternic „Trăiască!”. Mahalaua îl consideră pe Șulăm Șolt de-a dreptul bogat pentru că și-a ridicat pe strada Traian odăi date spre închiriere, dar un avid păzitor al câtorva ciorchini de struguri și pomi fructiferi din care “își amintește bine că de două ori a gustat din struguri și o dată din gutui”. Fostul croitor Kramer, îmbogățit în timp și devenit proprietar de case, are convingerea că fiecare salut costă bani.

Pentru locuitorii mahalalei evreiești fericirea se măsoară cu porția, cu tainul de mâncare greu procurabil în acest univers sărman, în care banii nu își fac mai deloc drum în casele oamenilor. Actorul Hună mânca rar, râdea rar, suferea de toate lipsurile posibile și ... fără nicio vină. O pianistă scheletică și mioapă postește cu zilele dând lecții de pian copiilor micilor burghezi din cartier pentru a-și ține în viață soțul paralizat. Răfuielile între femeile mahalalei se soldează cu blesteme care conțin în cuprinsul lor tot tema foamei: „Fă calico, fă afurisit! Crezi că nu știu că mânânci o dată pe săptămână, schelet ce ești!”

Ai senzația că au fost aruncați și lăsați în voia soartei în acest ghetou evreiesc toți oproșiții, necăjiții orașului, nebunii și diformii, ratații și obosiții de viață, încât la un moment dat, Peltz a fost catalogat un „depresiv”, o constatare nu departe de adevăr, coroborată cu o anumită înclinație temperamentală și cu o trăsătură caracteristică a umanității cercetate. (Ardeleanu, 1966, 7)

Soluția? Evadarea prin toate formele posibile: cârciuma lui madame Cearnă, cafeneaua din bazar, încheierea de căsătorii rentabile financiar, dar sortite eșecului sentimental, sau ținuturile exotice ale Americii, Africii și Indiei. Cârciuma oferă doar uitarea de sine, de toate și de toți, prăbușirea într-un întuneric efemer din care ești forțat să revii la fel de panicat, nesigur: „E singurul lor viciu, unica lor evadare din necazurile existenței, aceste ceasuri închinat cafelei”. Căsătoria? O afacere, un mijloc posibil de a transforma visele în realitate. Așa consideră Rubin că se va întâmpla cu banii primiți de pe urma căsătoriei cu urâțica Ety. Școala de dans pentru care și-a sacrificat adevărata iubire pentru o altă fată nu-i transformă visul în realitate, proiectul urzit se surpă datorită concurenței neloiale. Prin căsătorie se intră în ritmul standard al unei vieți obișnuite, se sparge pentru o clipă monotonia zilelor cenușii, dar nu este un moment de fericire maximă, doar o trecere oficială în rândul necăjiților din cartier. Așa se explică la finalul cărții lacrimile lui Haike, mătușa lui Ficu, lacrimi care nu redau bucuria pentru împlinirea tânărului prin căsătorie, ci mai degrabă, o confirmare a curgerii vieții în această lume, o colivie din care nimeni nu scapă. La fel cum a fost viața pentru ea, o robotire continuă pe altarul miciei ei gospodării din strada Traian.

Dintre toate personajele cărții, Ficu ar fi putut fi prin calitățile sale un învingător, cu un destin ce iese din serie. Așa îl simte lectorul pe martorul tăcut la evenimentele din casele mahalalei evreiești, unde nicio taină nu poate fi ascunsă, pereții subțiri ai caselor nu constituie o piedică pentru aflarea intimităților. Dotat cu o sensibilitate bolnăvicioasă, legat intim de figura mamei, care-i guvernează mișcările, gândurile și existența, copilul este sufocat de dramele familiale. Cu un tată mai mult absent, care pendulează între cabaretul de noapte și cârciuma lui Cearnă, venind acasă numai ca să doarmă, indiferent la boala soției și la creșterea copilului („niciodată nu l-a sărutat tata” își amintește Ficu), asistând neputincios la moartea unchiului Paul, a mamei, a bunicii Leia, copilul „are un cap de bătrân, ochi lucizi, frunte însemnată cu numeroase cute, buze strâns ermetic”. Singura posibilitate de răzvrătire este evadarea și Ficu nu pregetă să fugă de acasă pentru a-și face un rost în lume. Adus acasă de la gară, îi mărturisește mamei sale că a vrut să plece în America. Deși are veleități literare, scrie poezii ca și personajul Ioină din *Foc în hanul cu Tei*, ține conferințe savante la Cercul cultural despre Kant și Eminescu, lui Ficu îi lipsește energia, determinarea. Prea multe destine triste i-au marcat existența, astfel că va confirma, odată cu însurătoarea, tiparul egal al oamenilor din cartier.

În aceste condiții, America și ținuturile exotice reprezintă puntea de salvare a tuturor coreligionarilor lui Ficu, visul lor suprem de înavuțire, speranța de a-și face un rost în lume, ultima barcă de salvare în care mulți nu întârzie să se urce: „America a fost de ani de zile un miraj pentru întreaga lor familie. Și nu numai pentru familia lor: în fiecare atelier mucegăit încerca vreunul visul; în fiecare pat sărac din cartier adormea evreul cu imaginea pământului fabulos în care se va îmbogăți și va trăi omenește. Toată Calea Văcărești, întreaga Cale Dudești, străzile Traian și Raion, Bradului și Câmpoduci, Olteni și Mircea-Vodă - cartierul de la un capăt la altul creștea în dorul Americii atoatezvăbitoare.” Moriș, un alt unchi al copilului, ia drumul spre San Francisco, ținutul pe care îl vede aducător de noroc. Fiul văduvei Katz e de mult timp profesor în India, fiul cel mare al mătușii Haike vinde ghete negrilor din Africa, o fiică a croitorului Feldman a cutreierat în chip de aventurieră plantațiile de cauciuc din America de Sud.

În cartier nu întârzie să parvină vești alarmante despre sperata căpătuire a celor plecați: Moriș e mai sărac ca niciodată, a avut chiar o tentativă de sinucidere în urma fugii uneia dintre fiice cu un avocat creștin, despre fiul văduvei Katz nu se știe nimic, un altul despre care se zvonea că deține o clădire cu opt etaje, se află că puțin i-ar mai fi lipsit pentru achiziționarea ei. Și dacă nici America nu mai reprezintă o certitudine pentru dorința de realizare, de puțință de evadare, zadarnic este totul.

Despre această zădărnicie, acest pesimism constant al personajelor lui Peltz vorbește G. Călinescu atunci când spune că o interpretare a lor „după o psihologie de manual e capabilă să ne ducă la încheieri absurde.” (CĂLINESCU, 1967, 210) Drept pentru care propune ca scriitorul să fie văzut din alt unghi în care a excelat, și anume după darul de a vedea oamenii: „Enorma aglomerare de persoane începe să devină un privilegiu al scriitorului, care procedează balzacian, introducând toate figurile posibile într-o carte, spre a ne familiariza cu ele și tratând apoi în fiecare operă nouă un chip care stătuse până atunci în umbră, sub diferite nume”. (idem, 210)

Scriitorul are meritul de a impune prin mulțimea de personaje care defilează în paginile cărțile sale o anumită tipologie umană, cea a omului obișnuit, cu urcușurile și scăderile sale, cu trăirile, speranțele, deziluziile pe care le încearcă, chiar dacă aici este vizată minoritatea evreiască, ele se pot transpune oricărei comunități umane. Deși fiecare personaj se individualizează prin detalii caracteristice, romanul, în totalitatea lui, este o frescă a unei umanități pe care scriitorul o evocă cu compasiune și înțelegere. În acest sens, criticul literar Valeriu Râpeanu a remarcat că „oamenii din *Calea Văcărești* mai ales par un singur personaj purtând aceleași neliniști, pradă acelorași frământări, acelorași zbuciumări, chinuți de aceleași complexe și de aceleași fantasme” (RÂPEANU, 1985, 221-222). Poate că este prea multă resemnare și pesimism în paginile cărții, oamenii lui Peltz nu au valențe eroice, destine de excepție, suișuri pe scară socială și publică, prea mult seamănă între ele destinele lor umane care se reduc la același numitor comun: capitularea în fața vieții. În scrierile critice dedicate operelor scriitorului, se vorbește despre contribuția semnificativă a autorului la cimentarea definiției tipologiei învinsului (RÂPEANU, 1985, 223) și despre prototipul omului mediocru (LĂZĂRESCU, 2005, 184). Și totuși, o singură dată sunt revoltați și atunci izbucnesc violent, ca formă de apărare și își manifestă nedumerirea, stupoarea, durerea. Peltz evocă în notații de factură jurnalistică atmosfera din perioada primului război mondial în mahala, care seamănă foame, durere, moarte în familiile evreiești din care au plecat pe linia frontului bărbații și tinerii.

Nevoile și lipsurile sunt la ordinea zilei cu spectacolul femeilor tremurânde în frigul iernii așteptând pâinea de mălai în fața brutăriilor, cu vânătoarea de oameni prinși de administrație în centru și obligați să curețe zăpada, loviți cu nepăsare în cazul în care se opuneau, cu restricțiile de tot felul, dar și cu izbucnirea, după încetarea războiului, unor elemente de coloratură antisemită. Este semnificativ episodul atacului antisemit asupra cartierului evreiesc care se soldează cu răniți și spargerea prăvăliilor evreiești, o manifestare a cărei explicație oamenii ghetoului nu o înțeleg: „Aici sunt exploatații evrei, magnații industriilor și comerțului, îmbuibații și ticăloșii care nu cred în nimic? ... Aici, unde lumea-i săracă, prăpădită, necăjită?” Aceeași puternică nedumerire pe care o manifestă soldatul Ițic Ștrul din nuvela lui Rebreanu, care alege să-și pună capăt zilelor ca ieșire

dintr-o situație complicată: antisemitismul superiorului, dilema căprarului Ghioagă zbatându-se între sentimentele de prietenie pentru Ițic și ordinul comandantului de a-l determina pe acesta să dezerteze, și nu în cele din urmă, tribulațiile soldatului evreu care îl împing spre suicid.

Socialistul Marcu explică ascultătorilor săi că atacatorii din mahala și-au greșit ținta: „Cine să le spuie lor că n-au dreptate; că vinovați de toate câte suferă nu sunt evreii din Văcărești sau Dudești; că oligarhia capitalistă a unei țări are interese materiale identice cu oligarhiile capitaliste de pretutindenea; că, prin urmare, proletariatul are, de asemenea, interese perfect identice în toate țările; că, în sfârșit, ceea ce fac ei e o copilărie?”

Încheiere

Și alți scriitori au încercat să înfățișeze fizionomia cartierului evreiesc, precum Mihail Sebastian în romanul *De două mii de ani* sau Ury Benador în *Ghetto veac XX*, dar aceștia fie caută soluții pentru rezolvarea problemei iudaice, fie folosesc retorismul și discursivitatea, meritul lui Peltz, din această perspectivă, fiind acela „de a nu fi rătăcit în descifrarea unor sensuri metafizice sau mistice privind destinul colectivității evreiești.” (ȘERBU, 1971, 86)

O încercare de monografiere a ghetoului evreiesc va fi realizată și de scriitorul Ion Călugăru în romanul *Copilăria unui netrebnic*, unde pe lângă prezentarea mahalalei moldovenești evreiești, se vede mai pregnant, decât a făcut-o Peltz, insistența asupra reprezentărilor mitologice și populare care hrănesc mentalitatea oamenilor. Latura biografică este la fel de prezentă, se urmărește, ca și la Peltz, procesul de formație interioară a copiilor, dar Buiumaș al Țiprei nu are factura pesimistă a lui Ficu. Dimpotrivă, mezinul Țiprei este determinat să își găsească calea în viață prin învățatură pentru a ieși din climatul apăsător al cartierului evreiesc din apropierea târgului Dorohoiului.

Romanul lui Peltz, prin personajul Ficu, îmbogățește galeria de personaje-copii din literatura română, putând fi considerat un bildungsroman, deoarece urmărește evoluția copilului de la doisprezece ani până în pragul maturității. O copilărie mai puțin zburdalnică, tristă și încărcată de consumarea dramelor din jurul său care îi marchează sensibilitatea, făcând din el un copil matur, îmbătrânit prea de timpuriu. Însă romanul lui Peltz, în totalitatea lui, surprinde prin galeria de personaje care alcătuiesc ghetoul evreiesc, fiecare dintre ele își face din simplul act de trăire a vieții o încercare de a se împăca cu soarta, care echivalează, în ultimă instanță, cu o atitudine plină de curaj. Peltz excelează în evocarea atmosferei cartierului, cu oamenii săi în veșnică mișcare, trăind cu demnitate ca într-o mare familie ce participă la momentele importante ale vieții: logodna, nunta, priveghiul sau înmormântarea. Mesajul cărții ar putea conduce spre concluzii pesimiste asupra vieții, de pildă, că „ființa umană e condamnată definitiv la nefericire, iar zbaterea ei pentru a-și împlini speranțele, idealurile e zadarnică.” (MORAR, 2006, 101)

Cartea lui I. Peltz poate fi considerată o contrapondere la imaginea lumii și a personajelor evreiești cu care literatura română a contribuit la făurirea unei stereotipii tipologice în mentalul colectiv românesc. În secolul al XIX-lea, personajelor evreiești li se atribuiau aproape mereu profesii care prin natura lor atrăgeau antipatia generală a oamenilor, ele fiind de regulă negustori, cămătari, cârciumari, bancheri, în orice caz, au fost privite dintr-un unghi din care lipsea empatia, personajele evreiești fiind prezentate în perpetuu goană după profituri bănești și îmbogățire materială.

În susținerea acestei idei, se află un întreg sinoptic de personaje: de la figura respingătoare a negustorului-cămătar evreu, Chir Costea Chiorul, din romanul lui N. Filimon, la imaginea orândarului și cămătarului spoliator Moise din piesa *Lipitorile satului* de V. Alecsandri sau evreul Aron din scurta povestire *Pastramă Trufanda* scrisă de Caragiale, a circulat în literatura noastră o nejustă accețiune a imaginii evreului. Această receptare a luat forma unui clișeu negativ, greu de contrabalansat prin existența câtorva personaje cu trăsături pozitive, precum bancherul Simon din romanul confesiune *Roxana* de Galaction sau micul negustor Ianke din târgul Podenilor din celebra piesă a lui Victor Ion Popa, care are înțelegerea de a trece peste barierele culturale.

Prin marea diversitate de personaje care abundă în romanul său ca într-un caleidoscop, Peltz îmbogățește și, în același timp, demitifică o prejudecată literară, el propune o tipologie umană

realistă, cea a evreului de rând, a omului obișnuit, cu profesii mărunte, cu destine comune, cu scăderi și împliniri, cu decăderi și eșecuri, cu bune și cu mai puțin bune, așa cum este viața pe acest pământ pentru mulți dintre noi.

Majoritatea scriitorilor din perioada interbelică care au cuprins periferia ca sursă de inspirație tematică au privit-o dintr-o perspectivă cu puternice note sociologice. În acest sens, romanul lui Peltz nu este singular în perioada dintre cele două războaie, deoarece scriitorii interbelici au înfățișat cu precădere mediile profesionale sau umane defavorizate, au adus în prim plan actualitatea cazurilor de natură socială, a întâmplărilor obișnuite ale vieții din mahalalele disprețuite sau evitate de condeii scriitorilor până în acel moment.

Viziunea satirică asupra mahalalei pe care Caragiale a impus-o în literatura română la sfârșitul secolului al XIX-lea, reliefând cu precădere contrastul dintre formă și fond evidențiat în atitudinea, exprimarea, orientarea politică și vestimentația gălăgioșilor mahalagii, începe să fie înlocuită, treptat, în perioada interbelică de o imagine gravă, sumbră a existenței de la periferie. Există deosebiri fundamentale între mahalaua lui Caragiale și periferia interbelică, dar nu din perspectiva unei delimitări geografice, ci a uneia sufletești. Scriitorii vremii încep să se specializeze în transpunerea literară a mediilor umane mai puțin studiate, a universurilor închise, repudiate sau ignorate. Spațiul periferic al mahalalei va fi cel care va face trecerea scriitorilor de la inspirația de tematică rurală la epica citadină, scriitorii, asemenea lui Peltz, fac o incizie adâncă în straturile realului pentru a scoate la suprafață accidentalul, cazurile, comportamente, viciile umane, obsesiile, patimi, într-o încercare de a scoate din anonimul destinele comune, șterse ce devin, astfel, subiecte de literatură.

Dacă la început, cărțile cu subiect din lumea mahalalei au adus o culoare exotica în peisajul literar românesc, exercitând în rândul cititorilor un fel de extaz, de curiozitate în fața figurilor reprezentative ale acestui spațiu marginal, cu timpul, se va ajunge la o mai bună cunoaștere, la un moment de înțelegere a perifericului, prin perceperea, mai ales, a laturilor umane pozitive din acest spațiu damnat, a unor destine marcate de puternice resurse de umanitate.

Bibliografie

- CĂLINESCU, George, *Ulysse*, București, Editura pentru Literatură, 1967.
- COSTESCU, George, *Bucureștii vechiului regat*, București, Editura Capitel, 2005.
- CRAIA, Sultana, *Fețele orașului*, București, Editura Eminescu, 1988.
- DOICESCU, Graziella, *Captivantul București interbelic*, București, Editura Vremea, 2008.
- LĂZĂRESCU, Rodica, *Viața cu haz și fără a numelui Peltz. Contribuții bio-bibliografice*, București, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Institutul de Istorie și Teorie Literară G. Călinescu, 2005.
- LOVINESCU, E., *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937*, București, Editura Minerva, 1989. (reproduce textul din *Scrieri* 6, ediție și postfață de Eugen Simion, Editura Minerva, București, 1975).
- MANOLESCU, Nicolae, *Arca lui Noe* (ediția a II-a), București, Editura Eminescu, 1991.
- MORAR, Ovidiu, *Scriitori evrei din România*, București, Editura Ideea Europeană, 2006.
- OIȘTEANU, Andrei, *Imaginea evreului în cultura română* (ediția a III-a, revăzută, adăugită și ilustrată), Iași, Editura Polirom, 2012.
- MAJURU, Adrian, *Prin Bucureștiul albanez*, București, Editura Privirea, 2006.
- MAJURU, Adrian, *Bucureștii mahalalelor sau periferia ca mod de existență*, București, Editura Compania, 2003.
- PELTZ, I., *Amintiri din viața literară*, București, Editura Casa Românească, 1974.
- PELTZ, I., *Calea Văcărești*, (pafață de Virgil Ardeleanu), Editura pentru Literatură, București, 1966.
- PELTZ, I., „Predoslovie”, în *Scrieri* vol. I, p. 5, București, Editura pentru Literatură, 1969.

RÂPEANU, Valeriu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, București, Editura Cartea Românească, 1985.

ȘERBU, Ieronim, „Reflecții asupra operei lui I. Peltz” în *Itinerarii critice*, București, Editura Minerva, 1971.

ZALIS, Henri, *Estetica imperfecției*, Timișoara, Editura Facla, 1979.

ZAMANI, Lelia, *Negustori, negustorași și negustoreli în vechiul București*, București, Editura Vreamea, 2009.

VI. BOOK REVIEWS/CRITIQUES DE LIVRES/RECENZII
Coordinator/Coordinateur/Coordonator:
Emilia PARPALĂ

THE JOURNAL “LOGOS”, AT ITS FIRST STEPS

REVISTA „LOGOS”, LA PRIMII SĂI PAȘI

Brândușa JUICĂ

Universitatea din Belgrad, Facultatea de Învățători și
Școala de Înalte Studii de Specialitate pentru Educatori
„Mihailo Palov” din Vârșeț, Serbia
E-mail: zujkab@yahoo.com

Rezumat

De curând, patrimoniul cultural românesc din Serbia s-a îmbogățit cu o nouă apariție editorială. Este vorba de „Logos” – Revistă de filologie, Limbă, Literatură și Folclor – editată de Societatea de Limba Română din Voivodina, Republica Serbia, în parteneriat cu Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România.

În cele ce urmează vom expune câteva opinii referitoare la ținuta numărului inaugural al publicației amintite.

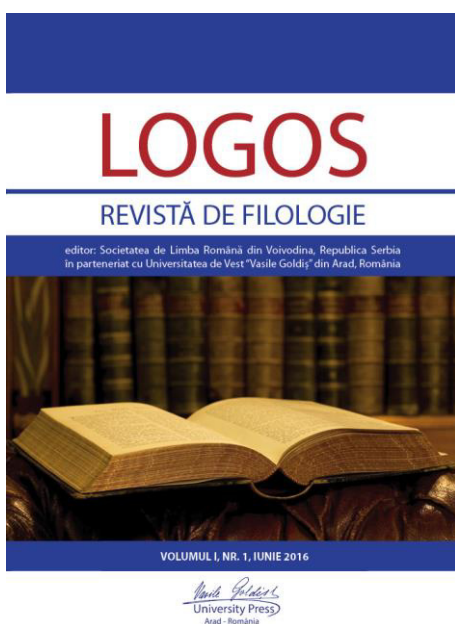
Summary

In recent times, a new publication has enriched the cultural heritage of the Romanians from Serbia. The publication in question is „Logos” –A Journal of Philology, Language, Literature and Folklore, edited by the Society of Romanian language in Vojvodina, Republic of Serbia, in partnership with „Vasile Goldiș” Western University of Arad, Romania.

The aim of this paper is to provide some considerations related to the inaugural number of the mentioned publication.

Keywords: magazine, philology, language, literature, research

Cuvinte-cheie: revistă, filologie, limbă, literatură, cercetare

Într-o vară marcată de văpăile tragismului, în pridvorul culturii românești și-a conturat aripile o nouă bijuterie editorială, care ne abate gândul de la tulburările cotidiene, orientându-l spre o altă fire a omului - cea preocupată de buna așezare a lucrurilor. Este vorba de apariția publicației „LOGOS” - *Revistă de Filologie, Literatură și Folclor*, care a văzut pentru prima dată lumina tiparului, la Novi Sad, în luna iunie a anului 2016. Primul număr al revistei a fost lansat în ziua de 16 iulie 2016, la biblioteca din Golubac, în cadrul Festivalului Internațional de Folclor al Românilor din Balcani - *Joc Românesc*.

Această nouă publicație, care este dedicată cuvântului scris, cărților și dialogului cultural, reprezintă rodul colaborării dintre cei care-și vrednicesc trecerea slujind limbii noastre materne, căreia (după cum am spus în repetate rânduri) îi rămânem veșnic datori. În spatele acestor cuvinte, pur descriptive, descoperim numele unor instituții românești

prestigioase, editorii „LOGOS”-ului: Societatea de Limba Română din Voivodina, Republica Serbia și Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, România, pe cei care au construit această zidire culturală: membrii Colegiului redacțional, Consiliului științific, membrii *Board-ului internațional* și Colegiului de redacție, între care se regăsesc nume prestigioase și, nu în ultimul rând, autorii lucrărilor adunate în volum.

Revista „LOGOS”, unica noastră *revistă de filologie*, care prin numele său ne conduce spre dumnezeire, spre începutul și unicitatea omului și concepțiile gânditorilor lumii, vine spre a ne spori încrederea în ideea rezistenței prin cultură. Apoi, se alătură septuagenarei „*Lumina*” - *Revistă de literatură, artă și cultură transfrontalieră* în a promova în lume locul și cuvântul de acasă. Considerăm că este mai mult decât necesar un astfel de demers, chiar acum când tăvălugul globalizator ne hrănește cu uniformitate, în cazul în care vom sta domoliți la *masa tăcerii* și a indiferenței. De asemenea, trebuie să avem în vedere și faptul că scrierile de azi vor înălța sau umili moștenirea patrimonială a generațiilor de mâine.

În același timp, pe lângă ancorarea în național, numărul inaugural al revistei exprimă, interesul pentru comunicarea interculturală, chiar și intraculturală, inovație, identificarea și aprecierea valorilor artistice contemporane și aspiră să reflecte mișcarea de idei europene prin colaborări din țară, România și străinătate.

Chiar de la început, cititorul poate observa că dialogul cultural inițiat de revista „Logos” este loial limbii române. Adică, textele publicate sunt elaborate în limba română, interesul fundamental fiind dezvoltarea și promovarea acesteia și a valorilor artistice românești. Mesajele esențiale sunt lansate și în alte spații culturale prin intermediul rezumatelor traduse în limba engleză *sau în altă limbă de circuit mondial (franceză, spaniolă, germană)* și uneori în limba sârbă.

Autorii textelor, veniți din rândul prietenilor, colaboratorilor, admiratorilor, reprezentanți ai lumii academice, oameni cunoscuți și mai puțin cunoscuți, apelând la glasul sufletului și al experiențelor dobândite de-a lungul anilor, edifică itinerariul primului număr al revistei „LOGOS”. În creșterea sa, repertoriul tematic sfidează orice depărtare temporală și geografică, esențial fiind doar ecoul cuvântului.

În paginile revistei se întâlnesc preocupări legate de numele unor personalități de seamă (unii cu statut de întemeietori), care ne-au lăsat rodul vieții lor și s-au împrietenit cu „poporul stelelor” (Catinca Agache, pag. 204), precum și destăinuirii ale prezentului. Această atitudine creează oportunitatea coabitării fericite a clasicului cu spiritul modernității, facilitează colaborarea dintre scriitorii și cercetătorii consacrați și cei care vor dori să fie pasionați de limbă, literatură și cultură în general.

Cele 260 de pagini, rânduite în opt secțiuni (*Evocări, În focar, Pagini literare, Educație și comunicare, Limbaj, context, traduceri, multiculturalitate, Memento, Lecturi, Actualitate culturală*) exprimă, prin imagini și cuvinte, începutul obiectivizării dezideratelor expuse în articolul „Editorial” (publicat la pagina 24) semnat de Lucian Marina, redactor-șef și fondator al revistei. Așadar revista „LOGOS” - *o publicație semestrială științifică cu profil filologic* - își propune să ofere spațiu celor mai recente realizări științifice din domeniul *științelor filologice, literatură, lingvistică, istorie, culturală, etnologie, antropologie, traductologie, balcanologie etc, la nivel național și internațional.*

Din punctul nostru de vedere, realizarea acestor obiective va releva profilul unei publicații importante pentru cultura scrisă, care, pe lângă ce s-a menționat deja, va avea un rol însemnat și în formarea unui public cititor nu doar pasiv, ci și activ. Cel din urmă având oportunitatea de a extinde arealul cercetărilor inițiate în acest context și de a întreprinde altele. Astfel de practici ar fi deosebit de benefice, în special, pentru spațiul cultural românesc din Serbia. Manifestările contemporane trebuie să se localizeze în forme naturale și avantajoase **prin care și comunitatea românilor de pe aceste meleaguri să-și consolideze calitățile și realizările spirituale și materiale.**

Respectând pretențiile echipei redacționale și moștenind firea locurilor natale, în care-și dau întâlnire culturile și limbile diverselor popoare, revista „LOGOS” face vizibil neastâmpărul

creatorilor literari și al pasionaților pentru cultură din diferite țări ale lumii. Astfel, după primii pași ai „Logos”- ului ne putem simți mai bogăți și mai împliniți spiritualicește.

Nu știm cum va fi nici răsăritul, nici apusul zilei de mâine, însă avem convingerea că fiecare om de cultură, care-și cinstește slova neamului, va reuși să amplifice dialogul izvorât din bine, iubire, lumină, atât de necesar lumii noastre. Din această perspectivă vedem mersul înainte și situarea revistei „Logos” în sferile înalte ale culturii.

Vârșeț, 14-15 august 2016

Virgiliu Bradin, Iancu Bârneanu (1914-1996) – aspirație și destin, Editura Promun, 2016, 476 p.

Dumitru MIHĂILESCU

Colegiul Particular „Vasile Goldiș” Arad

Amplul volum al lui Virgiliu Bradin, *Iancu Bârneanu (1914-1996) – aspirație și destin* (cu o prefață de conf. univ. dr. Dumitru Vlăduț, Arad, Editura Promun, Colecția Restituiri, 2016, 476 pagini) este o carte cu informații multe și foarte valoroasă. Subintitulată *contribuție monografică*, cartea este o restituire literară, având ca obiect activitatea literară a profesorului și scriitorului severinean Iancu Bârneanu, ale cărui cărți, cu o excepție, n-au putut vedea lumina tiparului datorită vremurilor potrivnice. După moartea autorului, sub directa îngrijire a fiului acestuia, profesorul Gheorghe Bârneanu și cu sprijinul lui Virgiliu Bradin, în calitate de redactor de carte, s-au tipărit la Editura *Promun* din Arad următoarele volume: *Vârtopul* – roman (2013), *Răscruce de hotar* – amintiri, povestiri (2014), *Ochii diavolului* – nuvele (2014), *Blestemul* – roman (2015), *Biografie lirică* – poezii (2016). În timpul vieții, la Fundația Culturală Regală *Principele Carol* din Craiova, i-a apărut prima carte, intitulată *Amintiri* (1935).

Inițiativa lui Virgiliu Bradin este lăudabilă, dacă avem în vedere faptul că ne oferă prilejul să cunoaștem o personalitate care a jucat un rol important în viața literară de la sfârșitul perioadei interbelice.

După cum mărturisește autorul, cartea aceasta „a fost gândită de a conține în structura sa două părți distincte, în aparență, dar care se completează firesc între ele.”(p.419). Prima parte a studiului, mai restrânsă, oferă inedite date biografice, iar a doua parte, mult mai amplă, reunește studii critice referitoare la cărțile tipărite ale lui Iancu Bârneanu.

În *Argument*, Virgiliu Bradin prezintă unele „informații biografice semnificative din viața scriitorului ce vor constitui adevărate surse și repere de inspirație pentru întreaga sa creație literară.”(p.18)

Primul capitol intitulat sugestiv *Iancu Bârneanu – aspirație și destin* este cel mai întins. În cele peste 100 de pagini ne sunt prezentate reperele biografice ale lui Iancu Bârneanu. S-a născut în 15 septembrie 1914 în localitatea Șișești din Mehedinți. A urmat școala primară în satul natal, apoi cursul inferior la Liceului „Traian” din Drobeta Turnu-Severin și pe cel superior la Liceul „Frații Buzești” din Craiova. Virgiliu Bradin insistă asupra perioadei în care Iancu Bârneanu a studiat la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, unde îi va avea ca profesori, printre alții, pe Tudor Vianu, Dumitru Caracostea, Nicolae Cartoian, Nae Ionescu, Radu Gyr, Mircea Eliade. În perioada studenției, Iancu Bârneanu a avut o rodnică legătură spirituală cu Radu Gyr, profesorul său de limba franceză. „Între cei doi literați se va stabili o firească legătură spirituală, participând la ședințele și discuțiile controversate din cadrul cenaclurilor literare. Mergeau împreună la aceleași șezători ori serate literare. Puneau în scenă piese de teatru ce erau jucate pe scenele mai multor teatre.”(p.371). După absolvire devine profesor la Liceul „Traian” din Drobeta Turnu-Severin, apoi revine în satul natal.

După instaurarea comunismului a fost deportat, cu întreaga familie, în Bărăgan, unde „a îndurat ani de gulag românesc cu privațiuni și suferințe enorme.”(p.8). Suferințele din anii deportării au fost redată în romanul *Bărăgan 52*, al cărui manuscris a fost distrus ulterior pentru a nu fi descoperit de securitate. În 1956 Iancu Bârneanu revine pe meleagurile natale, desfășurând o valoroasă activitate didactică și culturală. O boală necruțătoare i-a adus sfârșitul la 1 ianuarie 1996. În acest capitol, Virgiliu Bradin evidențiază colaborarea lui Iancu Bârneanu, în perioada studenției, la *Universul, Universul literar, Provincia, Ramuri, Izvorășul, Gândirea* ș.a.

Al doilea capitol, intitulat *Jocurile și fețele povestirii în Amintirile lui Iancu Bârneanu*, se referă la prozele cuprinse în paginile cărții *Răscruce de hotar, amintiri, povestiri* (2014), carte ce reunește volumul de debut *Amintiri* (1935), la care se adaugă proze scurte regăsite în revistele vremii, dar și altele, inedite, din manuscrise. Virgiliu Bradin subliniază faptul că „Iancu Bârneanu fusese catalogat drept un scriitor de orientare tradiționalistă, cu subiecte luate din viața rurală, cu coborâre și aplecare spre istoria și mitologia locală, dar mai ales spre datinile și obiceiurile păstrate cu sfințenie în lumea satului, pe care o evocă de cele mai multe ori, înveșmântate cu un deosebit simț al limbii, într-o rostire neaoș românească, grăită pe meleaguri românești de sub poalele codrilor Gârdoii, în apropierea Severinului”(Tradiție și epos în nuvela „Ochii diavolului” a lui Iancu Bârneanu, postfață la vol. „Ochii diavolului”, pag. 179).

În povestiri întâlnim referințe la obiceiurile și tradițiile păstrate cu sfințenie pe meleagurile natale cum ar fi: pețitul, nunta, descântecul, ursitoarele, nedeile etc. Criticul insistă asupra povestirilor misterioase despre comori, asupra unor practici magice ale țiganilor privind banii ascunși și concludă că „scriitorul creează și în același timp re-creează, prin filtrul personalității sale scriitoricești, o lume aparte țărănească, mult diferită de cea a ilustrului său înaintaș humuleștean. Lumea copilăriei din amintirile lui Iancu Bârneanu [...] este total diferită de lumea humuleșteană, având pecetea autentică a unei alte zone geografice, ancorată în alt spațiu și timp, precum și a unui mediu social cu altfel de mentalități și cutume.”

O interesantă analiză realizează Virgiliu Bradin povestirii *Răscruce de hotar*, concluzionând că „din punct de vedere al modelului scriiturii, povestirea lui Iancu Bârneanu se apropie [...] de *Domnișoara Cristina* a lui Mircea Eliade, unde și aici, visul se împletește cu realitatea și se constituie ca o sursă de prim rang în realizarea atmosferei fantastice.”(p.156).

Tradiție și epos în nuvela „Ochii diavolului” este titlul celui de al treilea capitol al cărții, nuvela aceasta oferindu-i prilejul criticului să facă anumite considerații referitoare la scrisul lui Iancu Bârneanu: „În nuvela *Ochii diavolului*, ca de altfel și în alte scrieri ale sale, Iancu Bârneanu nu s-a dovedit a fi nu numai scriitorul de orientare tradiționalistă, dar și profesorul și etnograful care a știut ce înseamnă importanța transmiterii peste veacuri [...] a unor informații ce vor rămâne nepieritoare, despre o lume care a fost odată, recreată măiestrit, în toată splendoarea și autenticitatea sa, cu tradițiile și obiceiurile moștenite și păstrate cu sfințenie din moși-strămoși, pe acele meleaguri pandurești de pe Valea Coșuștei, de la poalele codrilor Gârdoii.”(Postfață la *Ochii diavolului*, 2014, p.263).

Criticul realizează o analiză pertinentă a acestei povestiri, subliniind faptul că autorul, alternând planurile trecutului cu cele ale prezentului, urmărește psihologia personajului principal, tânărul Mihai al Badi, care rămase într-o grea cumpănă, după plecarea, fără veste a mamei sale, în pribegie, în căutarea soțului răpit de turci, refăcut treptat sufletește și îndrăgostit apoi de o fată din sat.

Următoarele două capitole ale monografiei sunt consacrate analizei celor două romane scrise de Iancu Bârneanu: *Vârtopul* și *Blestemul*, criticul Virgiliu Bradin dovedind aptitudini critice în analiza acestora. Virgiliu Bradin ne avertizează că „În marea lor majoritate, în contextul critic, biografia autorului (Iancu Bârneanu – n.n.) se împletește organic cu cea a personajelor de care este legat, cu trăirile autentice ale acestora, în care eposul se constituie nu doar ca o ficțiune ci ca o realitate. De cele mai multe ori, în paginile cărților, drama personajului este drama autorului, trăitor al momentului narat.”(p.460).

Referindu-se la romanul *Vârtopul*, criticul Virgiliu Bradin subliniază încărcătura biografică a acestuia, deoarece personajul principal, Jan Oltea, tânărul profesor de la Liceul „Traian” din Turnu-Severin, absolvent al Facultății de Litere și Filosofie din București „nu este în realitate altcineva decât un autentic alter-ego al scriitorului, trecând și el prin impasul istoriei, asemenea lui Iancu Bârneanu”. Criticul precizează faptul că titlul romanului este simbolic, vârtopul reprezentând „o adâncitură săpată în albia iazului de către căderile de apă ale pâ râului, când veneau învolburate și repezi în zilele de primăvară și toamnă”, fiind un loc al pericolelor, al superstițiilor. Acțiunea romanului este plasată, în mare parte, în lumea satului mehedințean, din apropierea Severinului, la sfârșitul perioadei interbelice, a ascensiunii mișcării legionare și a anilor de la începutul războiului, fiind prezentate suferințele cauzate de cedarea Ardealului de Nord și a Basarabiei.

Criticul Virgiliu Bradin a sesizat corect preocuparea esențială a romancierului apreciind că „forța și punctul de rezistență al romanului îl fixează și îl constituie însă latura sa social politică, căci în paginile sale descoperim teribila experiență de viață trăită de o generație tânără, în dramaticii și zbuciumații ani ai României, de la sfârșitul perioadei interbelice, [...] perioadă percepută și recreată de Iancu Bârneanu ca un trăitor al acelor vremuri, perioadă surprinsă și oglindită în paginile cărții.” Exegetul raportează acest roman la *Delirul* lui Marin Preda și la *Noaptea de Sânzâiene* a lui Mircea Eliade, raportare justificată prin faptul că toate cele trei creații literare redau „drama unei generații de intelectuali care trăiesc și trec prin aceleași momente cruciale ale istoriei naționale.” Dar romanul lui Iancu Bârneanu se evidențiază și prin preocuparea romancierului pentru a releva psihologia personajelor, obsesiile acestora, disimularea, rolul monologului interior.

Multe dintre personajele întâlnite în *Vârtopul* se regăsesc în paginile romanului *Blestemul*, un roman citadin ce aduce în prim-plan drama războiului. Virgiliu Bradin notează că „Iancu Bârneanu în romanul său punctează o epocă, o tristă epocă istorică.” Romancierul a surprins în acest roman instaurarea comunismului și urmările acesteia: prezența ocupanților sovietici, impunerea între toate forțele politice a partidului communist, confuzia din viața publică, impunerea unor noi valori morale și idealuri, foametea ce stăpânea peste oraș, piața neagră și inflația erau în floare. Criticul, referindu-se la personajul Jan Oltea, precizează că acesta a rezistat la provocările unor asemenea vremuri, deoarece a prețuit valorile și modelele umane, libertatea de a gândi. „Personajul romanului va căuta [...] o evadare din lumea străină a orașului ce nu mai corespundea crezurilor și năzuințelor sale și care începuse să se simtă tot mai mult *un singuratic* (s.a.), un intrus ce nu-și mai găsește locul.”(p.393)

Capitolul al șaselea al cărții este consacrat poeziei. Volumul, publicat postum, în 2015, are titlul *Biografie lirică*, intitulat sugestiv după titlul uneia dintre poezii. Volumul are șapte secțiuni: *Biografie lirică, De dragoste, Tălmăciri biblice, Vechi melodii, Domestice, Alte poeme, Pilde și povețe*.

Creațiile poetice „orânduite în volum [...] surprind, în primul rand, chiar la o primă lectură, prin tonul sincerității și al unui limbaj poetic încărcat de o vibrantă sensibilitate” – notează Virgiliu Bradin (p.397). În cele șaiszeci și patru de pagini ale acestui capitol, criticul realizează o analiză temeinică a acestor poezii, sugerând faptul că poeziile „reușesc să refacă metaforic etape și momente semnificative ale firului vieții”(p.397). Despre valoarea exegezei acestor poezii se pronunță și Dumitru Vlăduț: „Virgiliu Bradin ne-a redat prin comentariile sale aplicate care nu trădează textele, un Iancu Bârneanu poet al dragostei din care nu lipsește etapa revigorării interioare luminoase prin îndrăgostire spre bătrânețe, un poet al religiosului cu multiple aspecte, unul al universului domestic cu animale îndrăgite care își au o simbolică străveche, un altul care valorifică înțelepciunea populară sau motive lăutărești, în fine, un poet al unor stări de disconfort precum solitudine, tristețe, amintiri dureroase, teama în fața morții ș.a.”(p.15)

Ultimul capitol al cărții – *Bibliografie* – cuprinde o listă cu lucrări esențiale care l-au ajutat pe autor să-și fundamenteze actul critic.

Valoarea cărții este dată de materialul iconografic, (poze de familie, copii ale unor manuscrise) și de ilustrarea grafică de excepție realizată de profesorul Lucian Cociuba.

Virgiliu Bradin este un critic ce posedă indiscutabile calități de analist. Cartea dedicată mehedințeanului Iancu Bârneanu, bine scrisă și riguros argumentată, poate fi parcursă cu real folos nu doar de specialist, ci și de cititorul „obișnuit”, dar dornic să cunoască valorile literare românești, iar prin scrierea ei Virgiliu Bradin a realizat un veritabil act de restituire literară.

**Cornel Tatai-Baltă, *Artistic Kaleidoscope*, ALTIP Editing House,
Alba Iulia, 2013, 199 p.**

**Cornel Tatai-Baltă, *Caleidoscop artistic*, Editura ALTIP, Alba Iulia,
2013, 199 p.**

Mircea-Alexandru GLIGOR

Art Historian, “Vasile Goldiș” Western University of Arad

E-mail: alexandrugligor@yahoo.com

Abstract

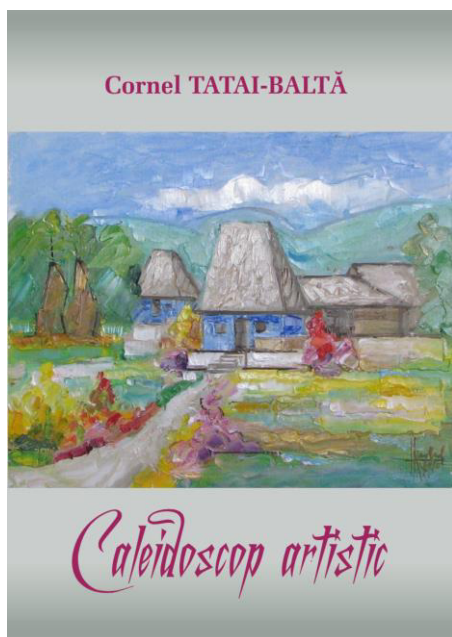
Cornel Tatai-Baltă's Artistic Kaleidoscope proves the utmost willingness of the people of Blaj to respect art in all its forms by keeping it alive, without ever forgetting to maintain the personality of the city and its people. The book also represents a voyage through the evolution of art in Transylvania, able to morph various influences but to also preserve its individuality.

Rezumat

Caleidoscopul Artistic al lui Cornel Tatai-Baltă demonstrează efortul suprem al oamenilor din Blaj de a respecta arta în toate formele sale prin menținerea ei în viață, fără a uita o clipă să păstreze personalitatea orașului și a locuitorilor acestuia. Cartea de asemenea reprezintă o călătorie prin evoluția artei în Transilvania, capabilă de a adapta diverse influențe dar în același timp să își păstreze individualitatea.

Keywords: engraving, woodcut, Transylvania, typography, art

Cuvinte-cheie: gravură, sculptură, Transilvania, tipografie, artă

Citind cu atenție cartea istoricului de artă, Profesorul Cornel Tatai-Baltă, *Caleidoscop artistic*, am avut onoarea de a mă lăsa purtat într-un periplu care parcurge frumoasa și bogata evoluție a artei românești moderne din Transilvania, îndeosebi acelei de la Blaj, oraș care a contribuit enorm la cristalizarea unor forme naționale, care au reușit să ducă la individualizarea culturală a spațiului intracarpatic. Efortul intelectualității ardelenesti și-a găsit ecouri puternice în acest oraș, care a reușit să metamorfozeze diferite influențe de pe teritoriul european într-un rezultat care va deveni specific Transilvaniei.

Fiind vorba despre un drum evolutiv al artei din Blaj, din Transilvania și nu numai, autorul își structurează lucrarea în așa fel încât aceasta să cuprindă principalele etape artistice, scoțând în evidență spiritul viu care continuă și astăzi să anime sufletul și talentul pictorilor și sculptorilor care duc cu mândrie mai departe această prețioasă moștenire seculară.

Istoricul de artă își autodefiniște cartea din *Cuvântul Înainte* (p. 7-9) ca un compendiu de studii de istoria artei sau articole care vizează critica de artă. Blajul este locul unde cultura românească din Transilvania și-a

găsit măreția și expresivitatea, continuând-o până astăzi prin intermediul numărului mare de pictori locali dar și a frecventării orașului de artiști din toată țara. Să nu uităm de asemenea importanța de netăgăduit din istoria artei românești a icoanelor din Iconostasul Catedralei Greco-Catolice „*Sfânta Treime*” din Blaj, capodoperă de o importanță deosebită, care a fost pentru prima oară analizată în detaliu și în întregime de către același autor, în lucrarea *Iconostasul Catedralei Greco-Catolice „Sfânta Treime” din Blaj (sec. XVIII)* (Alba Iulia 2011).

Cartea Profesorului Tatai-Baltă (pe care acesta o dedică pictorului Iuliu Moga) este așadar structurată pe cincisprezece capitole, cu o bogată colecție de reproduceri grupate în cea de-a doua jumătate a volumului, un rezumat pe capitole în limba engleză, o selecție bibliografică și o prezentare a activității profesionale și publicistice ale autorului, referințe și distincții obținute. Fiecare capitol, cu excepția primului și a ultimului a fost în precedentă publicat ca articol în prestigioase reviste de specialitate din România.

Capitolul 1 (p. 10-19), *Xilogravorul Ioanițiu Endrédi de la Blaj (sec. XVIII) în Bibliografia Europeană*, aduce în discuție importanța Blajului ca centru artistic de xilogravură românească din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, prin contribuția lui Ioanițiu Endrédi, unul dintre cei mai studiați xilografii și tipografi ai timpurilor sale. Autorul face o istorisire a devenirii artistice și a posibilelor influențe ale acestei personalități de renume despre care au mai scris în trecut: Samuil Micu, Timotei Cipariu, Ioan Rațiu, Gheorghe Oprescu și alții. Ioanițiu Endrédi a realizat o gamă tematică foarte variată de-a lungul carierei sale, având ca surse de inspirație: Goticul Târziu, Renașterea și Barocul. Amintim ca exemple: imaginea Debrecen-ului, planșe anatomice, imagini de sfinți, scene biblice sau figuri zoomorfe și antropomorfe. Pe parcursul capitolului se scoate puternic în evidență locul artistului printre cei mai însemnați reprezentanți ai xilogravurii din cartea românească.

Un model venețian pentru o xilogravură de la Blaj (1781) (p. 19-25) iterează perioada cea mai înfloritoare pentru gravura de la Blaj (1750-1830), când aici s-a dezvoltat o adevărată școală de xilogravură, care a găzduit mari artiști, responsabili cu împodobirea de cărți bisericești cu ilustrații, cadre de foaie de titlu, frontispicii, viniete, inițiale și ornamente. Gravouri precum Vlaicu, Endrédi, Sandul Tipograf s-au lăsat profund influențați de Goticul Târziu, Renaștere și Baroc German, mai ales datorită legăturii Blajului cu occidentul, prin intermediul Bisericii Greco-Catolice. Petru Papavici Râmnicăeanu s-a remarcat ca fiind unul dintre cei mai prolifici gravori în lemn, inspirat fiind de modelele renascentiste sau baroce de origine germană, continuând însă și tradiția bizantino-balcanică și bizantino-rusă. *Intrarea în Biserică a Maicii Domnului*, din *Minologhionul* apărut la Blaj, chiar dacă nu e semnată aparține fără îndoială artistului. Profesorul Tatai-Baltă atrage atenția asupra simțului artistic și decorativ precum și asupra formelor conturate și reliefate. Se scoate în evidență asemănarea izbitoare a acestei ilustrații cu cea din *Mineiul de praznice* (scris în limba slavonă) apărut în 1538 la Veneția.

*Materialul grafic al Molitvenicului de la Blaj din 1784*¹ (p. 26-35) se caracterizează prin bogăția de xilogravuri, cartea fiind una dintre cele mai mari realizări ale tipografiei din Blaj, cu ilustrații eterogene ca stil, unele fiind semnate, altele nu. Istoricul de artă analizează principalele xilogravuri ale *Molitvenicului*², oferind astfel cititorului o cheie spre înțelegerea și interpretarea lucrărilor. Xilogravorii blăjeni, îndeosebi Râmnicăeanu, au apelat deseori la gravura în lemn tipică Kievului sau Lvov-ului, *Molitvenicul* înscriindu-se pe aceeași direcție prin inspirația puternică care derivă din *Evhologhionului* de la Kiev (1681). Lucrarea este o dovadă a strânselor relații pe care

¹ Titlu complet: *Materialul grafic al Molitvenicului de la Blaj din 1784. Diversitatea surselor sale de inspirație.*

² Sunt analizate: Cadrul foii de titlu (de influență barocă), Răstignirea (a lui Endrédi și care mai apăruse înainte și în Octoiul de la Blaj, 1783), Botezul Domnului (a lui Endrédi, de influență barocă), Emanuel în potir și Izvorul tămăduirii (ambele atribuite lui Petru Papavici Râmnicăeanu și apărute inițial în Acatistierul din 1774), Închinarea păstorilor (Nașterea Lui Iisus) (nesemnată și cu influențe din Renașterea Germană) și Botezul, Spovedania, Cununia, Maslul și Înarmorântarea (cinci lucrări de mici dimensiuni aparținând unui gravor anonim, reprezentând scene animate de viață și mișcare și un joc de umbră/lumină reproduș prin hașuri și spații albe care sugerează volum și adâncime spațială).

Blajul le avea cu restul Europei. Materialul său grafic este extrem de variat din perspectivă stilistică, cu note bizantine, gotice, renașcentiste și baroce, cu surse de inspirație provenite din arealul german, românesc și ucrainean.

Capitolul 4³ (p. 36-40) ne aduce în atenție evoluția rapidă a tipografiilor românești care apar în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea la Blaj, Sibiu, Brașov și Buda, a căror publicații ajung imediat să aibă o circulație largă în arealul românesc și european. Autorul a constatat că anumite plăci de lemn gravate la Tipografia din Buda se folosesc la ilustrarea *Ceaslovului* de la Brașov, din 1806.

Vasile Aaron, unul dintre cei mai reprezentativi membri ai Școlii Ardelene, este autorul scrierii în jurul căreia s-au materializat gravurile analizate de către Profesorul Tatai-Baltă în capitolul 5⁴ (p. 41-46). Cu o înaltă contribuție la ridicarea culturală a românilor din Transilvania, Aaron scrie *Patima și moartea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, apărută întâi la Brașov, în 1805. În reeditarea de la Sibiu, din 1808, apar unsprezece xilogravuri, una pentru fiecare cânt al cărții, cu maniere de execuție diferite, dovadă a prezenței mai multor autori. Inspirată fiind din ediția din 1808, cartea va reapărea tot la Sibiu, în 1829, de data aceasta cu zece ilustrații litografice, nesemnate. Artă italiană și germană sunt ușor reperabile în execuția plastică a ediției din 1829. Urmărind aceeași traiectorie, autorul notează că arta românească de la începutul secolului al XIX-lea se îndreaptă tot mai mult spre occident, preluând atât tehnicile grafice cât și modalitățile de interpretare.

Capitolul 6⁵ (p. 47-56) aduce în atenția cititorului satul Rășinari, care s-a remarcat printre unele dintre cele mai însemnate centre culturale și artistice ale românilor din Transilvania secolului al XVIII-lea. Exemplul elocvent oferit de istoricul de artă este *Iconostasul Bisericii Cuvioasa Paraschiva*, a căror icoane au fost pictate de Gheorghe Zugravul (fiul lui Iacov Zugravul) și Ioan Grigorovici (fiul lui Grigorie Ranite). Așa cum menționam mai sus, autorul este un cunoscător desăvârșit al *Iconostasului Catedralei Greco-Catolice „Sfânta Treime”* din Blaj, comparat aici cu cel de la Rășinari. Nu există urmă de îndoială ca *Iconostasul* de la Rășinari a fost inspirat din cel de la Blaj, fiindu-i însă net inferior din perspectivă stilistică acestuia din urmă. Să nu uităm însă că între Blaj și Rășinari au existat relații strânse de ordin artistic. Ștefan Tenețchi a influențat cu opera sa de la Blaj mulți zugravi, din a doua jumătate a secolului XVIII și începutul secolului XIX, din Transilvania iar una dintre cele mai elocvente opere în acest sens este tocmai *Iconostasul* de la Rășinari.

Capitolul 7⁶ (p. 57-65) are rolul de a concluda prima jumătate a *Caleidoscopului artistic*, încoronând lucrarea cu o incursiune istorico-artistică a Blajului. Autorul evocă pe rând Catedrala „Sfânta Treime”, activitatea gravurilor blăjeni, contribuția intelectuală de neprețuit a cărturarului Timotei Cipariu, precum și pictura unor artiști precum: Flaviu Domșa (1878-1932), Anton Zeiler (1874-1956) sau a preotului Iuliu Moga (1906-1976). Blajul continuă și azi să înflorească prin bogata și originala sa activitate artistică, arta blăjeană fiind „europeană în spirit și formă și profund națională prin mesajul pe care îl transmite. Ea s-a aflat întotdeauna în slujba Lui Dumnezeu și a neamului românesc.” (p. 57).

În capitolul dedicat *Expoziției Aurel Dumitru de la Biblioteca Astra din Sibiu* (p. 66-70), autorul descrie cele 23 de piese din expoziție (grupate în cinci cicluri), ale acestui maestru care a adus Blajului o contribuție artistică de netăgăduit prin operele sale. Piese expuse au fost numite reliefuri de către artist, Profesorul Tatai-Baltă numindu-le colaje cu valențe simbolice, care dezbat probleme existențiale și metafizice.

³ Din relațiile de colaborare ale tipografiei de la Brașov cu cea de la Buda.

⁴ Litografiile din cartea lui Vasile Aaron, „Patima și moartea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos”, Sibiu, 1829.

⁵ Sursele de inspirație ale unor icoane care împodobesc *Iconostasul Bisericii Cuvioasa Paraschiva din Rășinari (1785)*.

⁶ Caracterul militant al artei plastice blăjene.

Autorul aduce un omagiu regretatei pictorițe Rodica Lazăr, în capitolul 9⁷ (p. 71-74), făcând o incursiune în viața și în devenirea artistică care a dus spre o mare notorietate a operei sale, așa cum se poate regăsi și într-un număr mare de dicționare și cărți. Autorul face o analiză critică a operei pictorului Rodica Lazăr, apelând de asemenea la viziunea artistului asupra propriei sale concepții despre artă. În pictura Rodicăi Lazăr autorul descoperă o „oarecare rigoare ce aparține spiritului clasic, precum și o anumită melancolie de proveniență romantică” și de asemenea „unele influențe de natură postimpresionistă sau fovistă”(p. 73). Istoricul de artă încheie capitolul cu o notă sensibilă despre această pictoriță care „și-a înscris numele cu majuscule în istoria picturii românești. Ea și-a luat rămas bun de la noi cu discreția-i binecunoscută, intrând în eternitate.” (p. 74).

Capitolul 10⁸ (p. 75-81) prezintă expoziția cu cele douăsprezece sculpturi și douăzeci de compoziții alb-negru ale artistului Radu Aftenie. După o prezentare a vieții artistului, autorul face o trecere în revistă a lucrărilor de artă monumentale și de for public care reprezintă pentru sculptor principala preocupare. Pentru Radu Aftenie „monumentul trebuie să încălzească sufletele” (p. 76). Istoricul de artă face o analiză critică a celor douăsprezece sculpturi, ele reprezentând „rodul unor meditații și reflecții profunde asupra menirii omului pe pământ”, o expresie a „bucuriei, dragostei materne sau dintre bărbat și femeie, speranței, împlinirii, regenerării sau a temerității”(p. 77). Capitolul este divizat în două, cu un interviu luat de către autor sculptorului în cea de-a doua jumătate, care evocă detalii despre meseria de sculptor, influențe, promovarea sculpturii românești în țară și în lume și păreri cu privire la propria operă.

Profesorul Tatai-Baltă povestește în capitolul 11⁹ (p. 82-87) despre întâlnirea domniei sale cu pictorul ardelean Traian Brădean în atelierul său din București. Autorul ne prezintă cariera artistului și opera sa care este caracterizată de „varietatea subiectelor abordate, de luminozitatea, de lirismul și de armonia culorilor”, Traian Brădean fiind un „pictor modern, profund național și deopotrivă universal” care ne prezintă „un univers luminos, plin de viață, de bucurie și de poezie” (p. 85).

În următorul capitol¹⁰ (p. 88-91), istoricul de artă ne prezintă câteva impresii despre expoziția grafică, *Metamorfoze*, a artistului blăjean Nicu Stancu, deschisă la Biblioteca Municipală Școala Ardeleană din Blaj cu ocazia aniversării Revoluției de la 1848. Operele expuse se compun din lucrări în tuș, bitum, alb de titan și ocră, evidențiindu-se prin „întinsul orizont livresc al autorului, fantezia sa creatoare și deplina stăpânire a meșteșugului” (p. 89). Inspirația artistului provine din scrierile *Vechiului Testament*, însă apar și opere cu tematică diferită, cum ar fi: *Sfântul Sebastian străpuns de săgeți*, *Ghilgameș* și altele. Autorul îl definește pe Nicu Stancu ca fiind unul dintre cei mai importanți artiști plastici blăjeni a tuturor timpurilor.

Expoziția de „Pictură bizantină” de la Arcuș (p. 92-95) a pictorului bucureștean Ion Lazăr îl reprezintă întru totul pe artistul specializat în icoane pe lemn și sticlă, care respectă canoanele picturii bizantine extrem de variate tematic. Parafrazându-l pe autor, „Ion Lazăr dorește și reușește să sugereze o lume imaterială, o lume a spiritului, a veșniciei, unde spațiul și timpul își pierd rațiunea lor de a fi” (p. 94).

În capitolul 14 (p. 96-100) autorul face din nou trimitere la Blaj, evocând personalitatea și *Sculpturile lui Ioan Deva*, unul din multitudinea de intelectuali ai acestui oraș, care se ocupă nu doar de sculptură, dar și de pictură, poezie și artă fotografică. După o scurtă descriere a sculpturilor lui Deva, autorul punctează pe atenția acestuia asupra sorții omului pe pământ și după moarte, ambele fiind animate de credința în divinitate.

Consider capitolul 15¹¹ (p. 101-108) ca fiind cel mai personal din *Caleidoscopul Artistic* al istoricului de artă Cornel Tatai-Baltă. Autorul povestește viața lui Aurel Nedel și relația sa de

⁷ O mare doamnă a picturii românești a plecat dintre noi.

⁸ Radu Aftenie. *Pe marginea unei expoziții.*

⁹ Un mare pictor transilvănean în inima Bucureștiului.

¹⁰ Nicu Stancu: *Metamorfoze.*

¹¹ Pictorul Aurel Nedel, revenit pe plaiurile natale.

amiciție cu artistul. Am regăsit un respect deosebit care emană din cuvintele profesorului Tatai-Baltă. La ora la care este redactată această recenzie, reputatul pictor Aurel Nedel nu mai este printre noi, însă opera sa deosebită va rămâne cu siguranță tipărită în paginile istoriei artei românești.

Caleidoscop artistic este o lucrare ce face mare onoare Blajului. Istoria sa și arta care a emanat de la maeștrii locali sunt surprinse într-o manieră complexă, științifică însă animată de mult sentiment, mai precis de acel sentiment de apartenență, de datorie și de onoare față de acest oraș. În ultimii ani vedem tot mai multe orașe românești care capitulează în fața tranziției de la comunism la capitalism. Blajul însă continuă să evolueze, să se reinventeze și să își spună cuvântul în lumea artistică românească. Autorul scoate la lumină cu multă căldură această evoluție firească pentru Blaj, această dorință și tărie de caracter a locuitorilor săi care reușesc să onoreze tradiția istorică și să o ducă mai departe, conturându-i linii noi cu un profund respect pentru tradiția sa bogată.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

General aspects

The journal, “**Studii de Știință și Cultură**” (“**Studies of Science and Culture**”), published by “**Vasile Goldiș**” Western University of Arad, is issued on a quarterly basis. The journal is evaluated by the National Council for Scientific Research and rated **B+**, **CNCSIS code 664**, during 2005-2011, **Scientific journal, reviewed and rated by CNCS in 2012, category: B, profile: humanities, field PHILOLOGY**.

The journal is indexed in International Databases (IDB): CEEOL (www.ceeol.com) from Frankfurt am Main, Germany; EBSCO Publishing (www.ebscohost.com) from Ipswich, the United States of America; Index Copernicus-Journals Master List from Warsaw, Poland; and DOAJ, from Lund, Sweden, The Linguist List USA.

Starting June 2012, the journal “**Studii de Știință și Cultură**” is published by “**Vasile Goldiș**” Western University of Arad, Romania, in partnership with the Department of Romanian, Aix Marseille University, CAER. EA 854, France; CIRMI (Interuniversity Lifelong Learning Research Center for Teachers of Italian) University of Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France, University of Novi Sad, Serbia, University of Jena, Institute for Slavic Languages, Jena Germany,

Paper submission

The submission of an article to “**Studii de Știință și Cultură**” for the prospect of being published, implies:

- that the authors take responsibility for the content, as well as for their ethical behaviour;
- that the article has not been published or submitted for publication to another journal/review;
- that the copyrights have been transferred to the “**Studii de Știință și Cultură**” journal.

The papers shall be submitted in Romanian or in a world language. The title of the article, the abstract and keywords shall be submitted in English, French and Romanian, as a word document (WORD 97, WINDOWS 98 or later versions), no longer than 15 pages, including drawings, tables and references, in Times New Roman Font, single-spaced.

The paper shall comprise:

- the title, font size 16, bold, centered;
- the authors’ full name, workplace(s) (with its complete denomination, not abbreviated), address (addresses) of their workplace(s) and the e-mail of the contact person, font size 12, bold, centered;
- the abstract, maximum length 10 rows, font size 12, italic, justified;
- keywords, maximum 5, font size 12, italic, centered;
- the text of the article, font size 12;
- the reference list, required for any article, shall be written according to the rules imposed by the International Standard ISO 7144/1986 entitled „Documentation-presentation of theses and similar documents”.

Citation Guidelines

Studies of Science and Culture, a Philology publication graded B by the National Council of Scientific Research (NCSR) contains the following main sections:

- I. Romance cultures / Romanian culture;
- II. German language and culture / Romanian language and culture;
- III. Slavic languages and cultures / Romanian language and literature;
- IV. Translatology;
- V. Reviews.

In conformity to international regulations (especially *Chicago Style, MLA*) we adopt starting from Volume XI, no. 2 / June 2015 the following way of presenting the bibliography for all the articles published in our journal:

1. The bibliography will be placed at the end of the article using Times New Roman 12. The entries in the bibliography will be placed in alphabetic order according to the author's last name. The author's last name will be in capital letters followed by the first name, the title of the publication in Italics, the place of publication, the publishing house, the year of the publication and, if necessary, the number of pages.

Example: BENGESCO, Georges, *Bibliographie franco-roumaine* [...], Paris, Ernest Leroux éditeur, 1907, XLIII + 219 + (supplément) 114 p. [1ère éd.: Bruxelles, P. Lacomblez, 1895].

2. The author will mention the source in the following way **inside the article**: the first name of the author in capital letters, the year of publication, and the page number. Example: (PAPADAT-BENGESCU, 1924, 102).

3. The footnotes will contain comments, translations of quotations, biography explanations etc. The introduction of footnotes will be performed by automatic insertion in Word.

The articles to be peer reviewed by our committee will have to be sent in Word (together with a PDF copy) to the e-mail address: vasileman7@yahoo.com

The deadlines for submitting the articles are the following:

- 10th Feb. for the first publication of the year / March;
- 10th May for the second / June;
- 10th Aug. for the third / September;
- 10th Nov. for the last publication of the year / December.

The Editorial Board

Tables and diagrams, figures or other images shall be inserted in the text at the right place, numbered, and their resolution shall be such as not to affect the quality of the material.

The structure of the article presenting results of empirical research shall observe international standards, according to the acronym IMRAD (Introduction, Methods, Results and Discussions), to which are added the conclusions.

Articles of any other nature shall consist of an introduction, the body of the work and conclusions; the body of the work can be organized as the author(s) see(s) fit.

The papers shall be emailed to vasileman7@yahoo.com, or both in electronic format and in print, to the editorial office at: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 - revista „Studii de Știință și Cultură”.

Scientific articles are subject to single-blind peer review.

The number of reviewers for the evaluation of an article is 2, and the reviewing time is 30 days.

Authors receive one of the following answers from the reviewers:

- article accepted;
- article accepted with alterations;
- article rejected.

The scientific reviewers shall focus, in evaluating papers, on the topicality of the subject, on the depth of scientific ideas, originality, as well as on the compliance with the instructions for authors. Failure to comply with the standards required by the review shall result in the papers being rejected.

Authors are kindly asked to:

- cite the “Studies of Science and Culture” journal in other publications where they submit papers, stating:
 - The journal title, “Studies of Science and Culture”, abbreviated as SSC;
 - The volume, issue and year of publication;
 - The page number where the cited text can be found;
- submit to editorial board of “Studies of Science and Culture” information on the publications where they cited our journal, by mentioning:
 - The journal title, abbreviation;
 - The volume, issue and year of publication;
 - The page number where the cited text can be found.

Further information: - telephone - 0040/0257/280335
- 0040/0257/280448
- mobile: 0724-039978
- E-mail: vasileman7@yahoo.com

Contact person: Prof. VASILE MAN

Announcement for the authors

The magazine Studii de Știință și Cultură, starting with the volume 12, number 1/March 2016 subscribes, for evaluation, in order to be indexed in BDI Thomson ISI Philadelphia P.A. USA.

INSTRUCTIONS POUR LES AUTEURS

Aspects généraux

La revue **Studii de Știință și Cultură** ("Études de Science et de Culture"), éditée par l'Université de l'Ouest "Vasile Goldiș" d'Arad, est publiée trimestriellement. La revue a été évaluée par le Conseil National de la Recherche Scientifique de l'Enseignement Supérieur et classifiée dans la catégorie **B+**, code **CNCSIS 664**, pendant la période 2005-2011, **Revue scientifique évaluée et classifiée par CNCS en 2012, catégorie B, profil humaniste, domaine PHILOLOGIE.**

La revue est indexée dans les Bases de Données Internationales (BDI) suivantes: CEEOL (www.ceeol.com) de Frankfurt am Mein, Allemagne, EBSCO Publishing (www.ebscohost.com) d'Ipswich, États-Unis, Index Copernicus-Journals Master List de Varsovie, Pologne et DOAJ, Lund, Suède, The Linguist List USA.

Depuis le mois de juin 2012, la revue "**Studii de Știință și Cultură**" est éditée par l'Université de l'Ouest "**Vasile Goldiș**" d'Arad, Roumanie, en partenariat avec Le Département de Roumain d'Aix Marseille Université, CAER. EA 854, France; le CIRMI (Centre Interuniversitaire de Recherche pour la Formation Continue des Enseignants d'Italien) Université de Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France, Université Novi Sad, Serbie, Université Jena, Allemagne.

Soumission du manuscrit

La soumission d'un article à la Revue « **Studii de Știință și Cultură** », pour qu'il soit publié, présuppose:

- que les auteurs assument leur responsabilité en ce qui concerne le contenu, aussi qu'un comportement éthique;
- que l'article n'a pas été publié et qu'il ne sera pas soumis pour être publié dans une autre revue;
- que les droits d'auteur seront transférés à la revue « **Studii de Știință și Cultură** ».

Les textes des articles seront rédigés en roumain ou dans une langue de circulation internationale.

Le titre de l'article, le résumé et les mots clés seront rédigés en anglais, en français et en roumain, sous la forme d'un document WORD 97, WINDOWS 98 ou des variantes ultérieures, à une dimension de 15 pages au plus, y compris les dessins, les tables et la bibliographie dans la fonte Times New Roman, en interligne simple.

Le manuscrit comprendra:

- le titre, en dimension de la fonte 16, en caractères gras, centré;
- le prénom et le nom complets des auteurs, le(s) lieu(x) de travail (en titre complet, sans abréviations), l'adresse (les adresses) du lieu (des lieux) de travail et l'adresse électronique de la personne de contact, en dimension de la fonte 12, en caractères gras, centré;
- le résumé, 10 lignes au plus, dimension de la fonte 12, en italique, cadré;
- des mots clés, 5 au plus, dimension de la font 12, en italique, centré;
- le texte de l'article en dimension de la fonte de 12;
- la bibliographie, obligatoire pour tout article, est écrite conformément aux règles imposées par le Standard international ISO 7144/1986 intitulé « Documentation -présentation des thèses et des documents similaires ».

Normes de rédaction

« *Studii de Știință și Cultură* / Revue de Science et de Culture » (www.revista-studii-uvvg.ro), revue répertoriée en catégorie B – domaine *Philologie* – par le Conseil National de la Recherche Scientifique (CNCS), a son contenu structuré comme suit :

- I. Cultures romanes / culture roumaine
- II. Culture et langue allemandes / culture roumaine
- III. Langues et cultures slaves / langue et littérature roumaines
- IV. Traductologie
- V. Comptes rendus

Se conformant à la pratique internationale (*cf.* notamment *Chicago Style, MLA*), notre revue, à partir du volume XI, n° 2 / juin 2015, a décidé d'adopter en particulier les règles de citations suivantes pour chacun des articles qui y seront publiés :

1. La bibliographie, en corps 12, Times New Roman, sera placée **en fin d'article**, suivant l'ordre alphabétique des auteurs, chaque nom d'auteur y étant inscrit en majuscules, suivi du prénom, puis du titre en caractères italiques, du lieu d'édition, de la maison d'édition, de l'année de parution et, si besoin est, de la pagination. Exemple : BENGESCO, Georges, *Bibliographie franco-roumaine* [...], Paris, Ernest Leroux éditeur, 1907, XLIII + 219 + (supplément) 114 p. [1e éd.: Bruxelles, P. Lacomblez, 1895].

2. Dans **le corps de l'article** le contributeur indiquera entre parenthèses, dans l'ordre, le nom de l'auteur en majuscules, l'année de publication et la page. Exemple : (PAPADAT-BENGESCU, 1924, 102).

3. Les notes de bas de page seront réservées aux commentaires, traductions de citations, indications biographiques, leçons etc. L'insertion de ces notes sera réalisée sous Word par incrémentation automatique.

Les articles à soumettre au comité de lecture devront être envoyés sous forme de fichier Word (accompagné du fichier en version PDF) à l'adresse vasileman7@yahoo.com au plus tard :

- le 10 février pour le premier numéro de l'année / Mars;
- le 10 mai pour le deuxième numéro / Juin;
- le 10 août pour le troisième numéro / Septembre;
- le 10 novembre pour le dernier numéro de l'année / Décembre.

Le Comité de Rédaction

Les tables et les diagrammes, les figures ou des autres dessin seront insérés dans le texte à l'endroit adéquat, numérotés, et ils auront, autant que possible, une bonne résolution, pour ne pas affecter la qualité du texte.

La structure de l'article qui présente des résultats des recherches expérimentales suivra les standards internationaux, conformément à l'acronyme IMRAD (introduction, méthodes et matériaux, résultats et discussions), auxquels on ajoutera les conclusions.

Les articles de toute autre nature seront composés d'une introduction, du corps de l'ouvrage et des conclusions, les corps de l'ouvrage pouvant être organisé selon le désir de l'auteur (des auteurs).

Les manuscrits seront envoyés, par voie électronique à l'adresse vasileman7@yahoo.com, ou sur un support électronique et imprimé, au siège de la rédaction: Université de l'Ouest "Vasile Goldiș" d'Arad, Blvd. Revoluției, no. 94-96 - revue « Studii de Știință și Cultură ».

Les articles scientifiques seront soumis au processus de critique PEER REVIEW "en aveugle".

Le nombre de critiques pour l'évaluation d'un article est 2, et le temps d'analyse est 30 jours. Les auteurs reçoivent des critiques une des réponses suivantes:

- article accepté;
- article accepté avec des modifications;
- article rejeté.

Les référents scientifiques suivront, en évaluant les manuscrits, l'actualité de la thème; l'approfondissement des idées scientifiques, l'originalité, aussi que le respect des instructions pour les auteurs. Le non-respect des standards sollicités par la revue conduira au rejet des manuscrits.

Nous prions les auteurs de:

- citer la revue « Études de Science et de Culture » dans d'autres publications où ils collaborent, en précisant:

- Le titre de la revue « Études de Science et de Culture », abréviation – SSC;
- Le volume, le numéro et l'année de parution;
- Le nombre de la page du texte cité;

- transmettre à la rédaction de la revue « Études de Science et de Culture » des renseignements sur les publications où ils ont cité notre revue, en mentionnant:
- Le titre de la revue, l'abréviation;
 - Le volume, le numéro et l'année de parution;
 - Le nombre de la page du texte cité.

D'autres informations au - téléphone : - 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- portable: 0724-039978

- Adresse électronique: vasileman7@yahoo.com

Personne de contact: prof. VASILE MAN

Annonce pour les auteurs

La revue Studii de Știință și Cultură, en commençant par le volume XII, numéro 1/mars 2016 s'inscrit, à l'évaluation, pour s'indexer dans BDI Thomson ISI Philadelphia P.A. USA.

INSTRUCȚIUNI PENTRU AUTORI

Aspecte generale

Revista „**Studii de Știință și Cultură**”, editată de **Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad**, apare trimestrial. Revista este evaluată de Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior și clasificată în categoria **B+**, **cod CNCSIS 664**, în perioada 2005-2011, **Revista științifică evaluată și clasificată de CNCS în anul 2012, categoria B, profil umanist, domeniul FILOLOGIE**.

Revista este indexată în Bazele de Date Internaționale (BDI): CEEOL (www.ceeol.com) din Frankfurt am Main, Germania, EBSCO Publishing (www.ebscohost.com) din Ipswich, Statele Unite ale Americii, Index Copernicus-Journals Master List din Varșovia, Polonia și DOAJ, Lund, Suedia, The Linguist List SUA.

Începând cu luna iunie 2012, revista „**Studii de Știință și Cultură**” este editată de **Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad**, România în parteneriat cu Le Département de Roumain d’Aix Marseille Université, CAER. EA 854, France; le CIRMI (Centre Interuniversitaire de Recherche pour la Formation Continue des Enseignants d’Italien) Université de Paris 3 – Sorbonne Nouvelle, France, Universitatea Novi Sad, Serbia, din 2015 Universitatea Jena din Germania.

Prezentarea manuscrisului

Transmiterea către Revista „**Studii de Știință și Cultură**” a unui articol spre publicare, presupune:

- autorii își asumă responsabilitatea privind conținutul, cât și comportamentul etic;
- articolul nu a mai fost publicat și nici nu va fi înaintat spre publicare altei reviste;
- dreptul de autor se trece asupra revistei „**Studii de Știință și Cultură**”.

Textele articolelor vor fi redactate în limba română sau într-o limbă de circulație internațională.

Titlul articolului, rezumatul și cuvintele cheie vor fi redactate în limba engleză, franceză și română, ca document WORD 97, WINDOWS 98 sau variante ulterioare, cu o dimensiune de maximum 15 pagini, inclusiv desenele, tabelele și bibliografia cu Font Times New Roman, la un rând.

Manuscrisul va cuprinde:

- titlul, cu dimensiunea 16, aldine bold, centrat;
- prenumele și numele complet al autorilor, locul (locurile) de muncă (cu denumirea completă, nu prescurtat), adresa (adresele) locului (locurilor) de muncă și e-mailul persoanei de contact, cu dimensiunea literei 12, aldine, centrat;
- rezumatul, maximum 10 rânduri, dimensiunea literei 12, italic, justified;
- cuvinte cheie, maximum 5, dimensiunea literei 12, italic, centrat;
- textul articolului cu dimensiunea literei de 12;
- bibliografia, obligatorie pentru orice articol, se scrie conform regulilor impuse de Standardul internațional ISO 7144/1986 intitulat „Documentation-presentation of theses and similar documents”.

Norme de redactare

Studii de Știință și Cultură, publicație acreditată în categoria B, domeniul Filologie, de către Consiliul Național al Cercetării Științifice (CNCS), își structurează conținutul în următoarele secțiuni:

- I. Culturi romanice / cultură românească
- II. Limbă și cultură germană / limbă și cultură românească
- III. Limbi și culturi slave / limbă și literatură română
- IV. Traductologie
- V. V. Recenzii

Conformându-ne practicilor internaționale (*cf.* mai ales *Chicago Style, MLA*), adoptăm, începând cu volumul XI, nr. 2 / iunie 2015, în mod special următoarele reguli de indicare a sursei bibliografice pentru fiecare articol ce va fi cuprins în paginile revistei noastre :

1. **Bibliografia**, utilizând Times New Roman 12 p., va fi plasată **la sfârșitul articolului** ; pozițiile din bibliografie se dispun în ordine alfabetică în funcție de numele autorului. Cu majuscule, se indică numele autorului urmat de prenume, apoi, conform normelor limbii, titlul lucrării în italic, locul publicării, editura, anul apariției și, dacă e necesar, numărul de pagini.

Exemplu : BENGESCO, Georges, *Bibliographie franco-roumaine* [...], Paris, Ernest Leroux éditeur, 1907, XLIII + 219 + (supplément) 114 p. [1ère éd.: Bruxelles, P. Lacomblez, 1895].

2. În **corpul articolului**, contributorul va indica între paranteze, în ordine : numele autorului cu majuscule, anul publicării și pagina. Exemplu : (PAPADAT-BENGESCU, 1924, 102).

3. **Notele de subsol** vor fi rezervate comentariilor, traducerii citatelor, indicațiilor biografice etc. Introducerea notelor de subsol se va realiza în Word prin insertare automată.

Articolele ce urmează a fi supuse atenției comitetului de lectură se vor trimite în fișier Word (însoțite de o versiune PDF) la adresa : vasileman7@yahoo.com, cel mai târziu până la data de :

– 10 februarie pentru primul număr din an / martie ;

– 10 mai pentru al doilea număr / iunie;

– 10 august pentru al treilea număr / septembrie;

– 10 noiembrie pentru ultimul număr / decembrie.

Tabelele și diagramele, figurile sau alte desene vor fi inserate în text la locul potrivit, numerotate și vor avea o rezoluție cât mai bună pentru a nu împieta asupra calității materialului.

Structura articolului ce prezintă rezultate ale unor cercetări experimentale va urmări standardele internaționale, conform acronimului IMRAD (introducere, metode și materiale, rezultate și discuții), la care se adaugă concluziile.

Articolele de orice altă natură vor fi alcătuite din introducere, corpul lucrării și concluzii, corpul lucrării putând fi organizat după dorința autorului (lor).

Manuscrisele se trimit, pe cale electronică la adresa vasileman7@yahoo.com, sau pe suport electronic și listat, la sediul redacției: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, Bd. Revoluției, nr.94-96 - revista „Studii de Știință și Cultură”.

Articolele științifice sunt supuse procesului de recenzare PEER REVIEW "in orb".

Numărul de recenzori pentru evaluarea unui articol este de 2, iar timpul de recenzare este de 30 de zile. Autorii primesc de la recenzori unul din următoarele răspunsuri:

- articol acceptat;
- articol acceptat cu modificări;
- articol respins.

Referenții științifice vor urmări, la evaluarea manuscriselor actualitatea temei; aprofundarea ideilor științifice, originalitatea, cât și respectarea instrucțiunilor pentru autori. Nerespectarea standardelor solicitate de revistă, conduce la respingerea manuscriselor.

Autorii sunt rugați:

- să citeze revista „Studii de Știință și Cultură” în alte publicații unde colaborează, precizând:

- Titlul revistei „Studii de Știință și Cultură”, abrevierea – SSC;
- Volumul, numărul și anul apariției;
- Numărul paginii textului citat;

- să transmită redacției revistei „Studii de Știință și Cultură” informații referitoare la publicațiile în care au citat revista noastră, menționând:

- Titlul revistei, abrevierea;
- Volumul, numărul și anul apariției;
- Numărul paginii textului citat.

Alte informații: - telefon - 0040/0257/280335

- 0040/0257/280448

- mobil: 0724-039978

- E-mail: vasileman7@yahoo.com

Persoană de contact: prof. VASILE MAN

În atenția autorilor

Revista Studii de Știință și Cultură, începând cu volumul XII, numărul 1/martie 2016 se înscrie, pentru evaluare, în vederea indexării în BDI Thomson ISI Philadelphia P.A. USA.

2016 Subscriptions for the review “Studies of Science and Culture”

Subscriptions:

The price of the review “Studies of Science and Culture” is of 49 lei/issue, in euro 11 euro/issue, in usd 15 usd/issue, and the subscribers for 2016 are entitled to a 25% discount.

The price of the yearly subscription for Romania is 164 lei/year, 4 issues.

Readers resident in Romania have the following payment options:

- bank account transfer into „Vasile Goldiș” University bank account, opened at B.C.R Arad,

RO34RNCB0015028152520236 in lei

- cash payment at „Vasile Goldiș” Western University Pay Office Revoluției Avenue Nr. 94-96,

Schedule: Monday - Thursday between 8-11 and 13-15,30

Friday between 8-9 și 11-12,30

The price of the yearly subscription for readers resident outside Romania are 38 euro/year, or 50 usd/year, 4 issues.

Readers non resident in Romania may send the money through bank account transfer into „Vasile Goldiș” University bank account, opened at B.C.R Arad;

RO07RNCB0015028152520237 in EURO

RO77RNCB0015028152520238 in USD

Subscribers are asked to send to the adress www.revista-studii-uvvg.ro a payment notification email in which to inform us of the shipping adress for the payed subscription.

ABONNEMENTS

À la Revue « Studii de Știință și Cultură » (« Étude de Science et de Culture) pour l'année 2016

Le prix de la Revue « Studii de Știință și Cultură » est de 49 lei/p. ; en euros, un numéro coûte 11 euros et en dollars, un numéro coûte 15 dollars. Les abonnements pour l'année 2016 bénéficient d'un rabais de 25%.

Les prix des abonnements annuels pour la Roumanie sont de 164 lei/an, 4 numéros.

Les lecteurs du pays peuvent opter pour des abonnements en lei, ainsi:

- par virement bancaire au compte de l'Université de l'Ouest « Vasile Goldiș » d'Arad, ouvert à B.C.R. Arad, **RO34RNCB0015028152520236 pour RON**

- par paiement en espèces, à la Caisse de l'Université de l'Ouest « Vasile Goldiș » d'Arad, 94-96 Blvd. Revoluției,

Programme: Lundi - Jeudi 8-11 h et 13- 15,30 h

Vendredi 8-9 h et 11-12,30 h

Les prix des abonnements annuels pour les lecteurs de l'étranger sont de 38 euros/an, or 50 USD/an, 4 numéros.

Les lecteurs de l'étranger peuvent opter pour abonnements, ainsi:

- par virement bancaire aux comptes de l'Université de l'Ouest « Vasile Goldiș » d'Arad, ouverts à B.C.R. Arad;

RO07RNCB0015028152520237 pour EURO

RO77RNCB0015028152520238 pour USD

ATTENTION: Envoyez à l'adresse électronique www.revista-studii-uvvg.ro un courriel de notification du paiement, nous communicant aussi l'adresse d'envoi pour l'abonnement payé, courriel vasileman7@yahoo.com

ABONAMENTE

la Revista Studii de Știință și Cultură pe anul 2016

Prețul Revistei Studii de Știință și Cultură este de 49 lei/buc., în euro un număr costă 11 euro, iar în dolari un număr costă 15 dolari, iar abonamentele pentru anul 2016 beneficiază de reducere 25%.

Prețurile abonamentelor anuale pentru România sunt de 164 lei/an, 4 numere.

Cititorii din țară pot opta pentru abonamente în lei, astfel:

- expediind banii în contul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, deschis la B.C.R. Arad, **RO34RNCB0015028152520236 pentru RON**

- cu plata în numerar, la Casieria Universității de Vest „Vasile Goldiș Arad, B-dul Revoluției Nr.94-96,

Program: Luni-Joi orele 8-11 și 13- 15,30

Vineri orele 8-9 și 11-12,30

Prețurile abonamentelor anuale pentru cititorii din străinătate sunt de 38 euro/an, sau 50 usd/an, 4 numere.

Cititorii din străinătate pot opta pentru abonament, astfel:

- expediind banii în conturile Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad, deschise la B.C.R. Arad;

RO07RNCB0015028152520237 pentru EURO

RO77RNCB0015028152520238 pentru USD

ATENȚIE: Trimiteți pe adresa www.revista-studii-uvvg.ro un e-mail de notificare de plată, în care să ne comunicați și adresa de expediție pentru abonamentul plătit, e-mail vasileman7@yahoo.com